Таңһылыу Кусимова

ИСЕМДӘР ДОНЪЯҺЫНДА

В МИРЕ ИМЕН

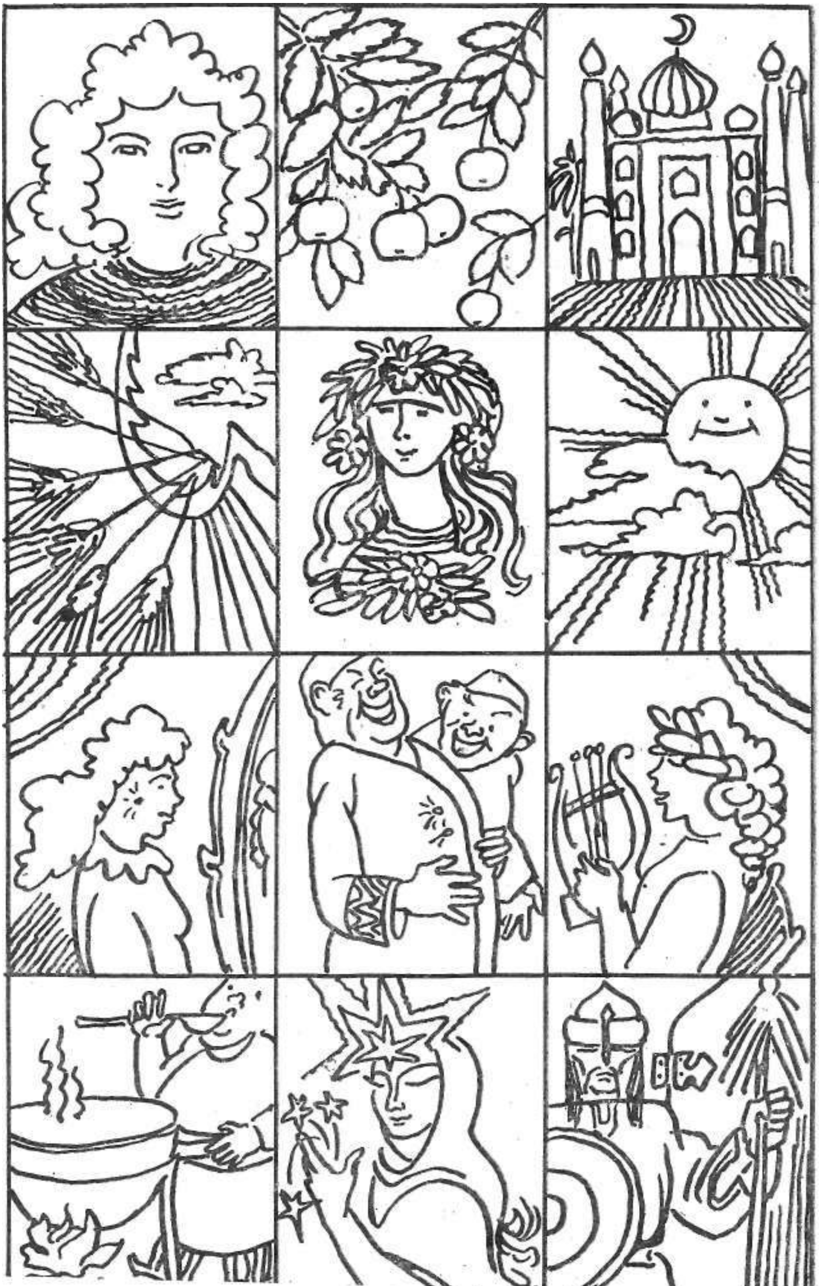

ББК 81.2 Баш
К 90

Рецензенты: филология фәндәре докторы,
профессор Н. Х. МӘҠСҮТОВА

Кусимова Таңһылыу

К 90 Исемдәр донъяһында. Башҡорт исемдәре һүҙлеге, башҡорт һәм рус телдәрендә. — Өфө: Башҡортостан китап нәшриәте, 1991. — 192 бит.

ISBN 5-295-00565-8

Китаптың төп маҡсаты — балаға исем һайлауҙа ата-әсәләргә ярҙам итеү. Шуның менән бергә, был хеҙмәт киң ҡатлам уҡыусыларҙы хәҙерге һәм боронғо башҡорт исемдәре, уларҙың тарихы, исем ҡушыу йолалары менән таныштыра.

Исемдәрҙең яҙылышы, аңлатмалар һәм белешмә материалдар ике телдә — башҡорт һәм рус телдәрендә бирелә.

Китап ЗАГС бүлектәре хеҙмәткәрҙәре өсөн дә файҙалы ҡулланма буласаҡ.

К $\frac{4602030000—216}{М\ 121(03)-91}$ 159-91 ББК 81.2. Баш

ISBN 5-295-00565-8

© Кусимова Таңһылыу, 1991

БАШ ҺҮҘ

Һәр совет гражданинының донъяға килеүе уға исем ҡушып, тыуыу тураһында таныҡлыҡ биреп беркетелә.

Балаға исем ҡушыу — яуаплы эш. Кеше тыуғас та алған исемен ғүмере буйына йөрөтә. Ата-әсәләрҙең күбеһе балаға исем ҡушыуға бик етди ҡарай, ләкин бөтөнләй уйламай исем ҡушыусылар ҙа осрай әле.

Яңы тыуған сабыйға—киләсәктә үҙ иленең тулы хоҡуҡлы гражданинына — исем һайлағанда исемдең ҡолаҡҡа ятышлы яңғырашыаһәңы, башҡортса һәм русса әйтелеше һәм яҙылышы, яҡшы мәғәнәһе иҫәпкә алынырға тейеш. Исемдең тәрбиәүи яғын да иҫтән сығармаҫҡа кәрәк.

Беҙҙең илдә бөгөнгө көндә 126 төрлө халыҡ йәшәй. Һәр халыҡтың үҙ телендә быуаттар буйына формалашҡан кеше исемдәре, исем ҡушыу йолалары барлыҡҡа килгән. Илебеҙҙә халыҡтар, телдәр, кеше исемдәре, исем ҡушыу йолалары күп төрлө. Беҙҙең йәмғиәттә кешене рәсми рәүештә фамилия, исем һәм отчество (аталыҡ) менән теркәү һәм атан йөрөтөү формаһы ҡабул ителгән.

Был хеҙмәттә башҡорт теле һәм тарихы буйынса тупланған төрлө сығанаҡтарға һәм башҡа төрки халыҡтарҙың исемдәрен тикшереүселәрҙең хеҙмәттәренә таянып, башҡорт исемдәренә ҡағылышлы мәсьәләләрҙе киң һәм ентекле яҡтыртырға тырышылды.

Һеҙҙең иғтибарға тәҡдим ителгән был һүҙлектә бөтәһе 3200 исем булып, уның 2300-е ир-ат, 900-ө ҡатын-ҡыҙ исемен тәшкил итә.

Һүҙлектең төп маҡсаты — балаға исем һайлауҙа ярҙам итеү. Бынан тыш, ғилми ихтыяждан сығып, тел, халыҡ тарихын төшөнөүгә булышлыҡ итеү маҡсатында, бөгөнгө көндө ҡулланылмаған йәки һирәк осраған (фамилия һәм аталыҡтарҙа һаҡланған) боронғо исемдәр ҙә һүҙлеккә индерелде. Исемдәр, уларға аңлатма һәм белешмәләр башҡортса һәм русса бирелде. Был осраҡта бөгөнгө көндә күпселек халыҡтың, бигерәк тә йәштәрҙең, үҫмерҙәрҙең ике телдә һөйләшеүе лә күҙ алдында тотолдо.

Киләсәктә башҡорт һәм рус йәки рус һәм башҡорт телен үҙләштереүселәр өсөн дә был һүҙлек бер ярҙамсы сығанаҡ булып хеҙмәт итәсәк. Хеҙмәттең русса бирелгән өлештәре һүҙмә-һүҙ башҡортсанан тәржемә булып тормай, сөнки ул бүлектәр айырым яҙылды.

Башҡорт халҡы, донъялағы бөтә халыҡтар кеүек, үҙенең йәшәү дәүерендә үҙ исемдәре йыйылмаһын һәм исем ҡушыу йолаларын тыуҙырған. Бөгөнгө көндә лә исем ҡушыуҙа яңы йолалар барлыҡҡа килә.. Башҡорт исемдәре теҙмәһе ҙур һәм йөкмәткеһе менән ифрат бай. Үҙеңдең зауығыңа, теләгеңә ҡарап исемде һайлай ғына бел!

Автор исемдәргә бәйле мәсьәләләрҙең бөтәһен дә хәл итеүҙе маҡсат итеп ҡуймай. Һүҙлекте ҡулланған йәки танышып сыҡҡан иптәштәр үҙ фекерҙәрен, тәҡдимдәрен, файҙалы кәңәштәрен һәм тәнҡит һүҙҙәрен авторға еткерһә, киләсәктәге тикшеренеүҙәр өсөн файҙалы булыр ине.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Рождение нового гражданина в нашей стране закрепляется регистрацией и выдачей свидетельства о рождении, где записываются фамилия, имя, отчество.

Многие родители к выбору имени относятся со всей серьезностью,. И это понятно, ибо человек, получив имя, носит его всю свою жизнь!

Наречение новорожденного — ответственная и непростая задача: имя должно быть красивым, благозвучным и должно сочетаться. с. ртчеством. Собственное имя человека имеет также воспитательное значение.

Мотивов выбора имени много, но в основном он зависит от личных вкусов, эстетических представлений и культурно-образовательного уровня человека.

В нашей стране в настоящее время насчитывается 126 национальностей и народностей. У каждого народа своя система собственных имен и большое разнообразие национальных традиций в выборе имени и в церемонии называния.

В нашем многонациональном государстве каждый народ, соответственно своему родному языку, имеет свод (систему) собственных имен и традиций их наречения. Вместе с тем для всех советских граждан существует единая форма записи и официального наименования лица, которая включает в себя фамилию, имя и отчество.

В данный словарь включено 3200 антропонимов, из которых 2300 являются мужскими, 900 — женскими именами.

Словарь носит в основном рекомендательный характер. Помимо типичных, наиболее распространенных имен, в него включены имена традиционные, которые употребляются в современных фамилиях и отчествах.

Собственные имена в словаре даны на башкирском и русском языках, снабжены этимологической, иногда — исторической справкой.

Выбирая принцип двуязычности именника, мы исходили из того, что основная часть городского и сельского населения, в особенности молодежь и подростки, двуязычна. Более того, мы полагаем, что в будущем в условиях дальнейшего развития взаимодействия и взаимовлияния языков и культур в нашей стране при изучении башкирского и русского языков данная книга может послужить вспомогательным источником.

У башкир, как и у других народов мира,'В течение долгого времени исторического развития сложились своя система собственных имен и традиций их наречения. Некоторые из них продолжают существовать и в настоящее время. Вместе с тем наблюдаются и новые церемонии в наречении имен. Словник башкирских антропонимов достаточно обширен, и родители соответственно своим вкусам, желаниям могут выбрать своему ребенку имя по душе.

В данной работе, опираясь на большой исторический и филологический материал, а также на исследования других тюркологов-ономастов, мы старались осветить вопросы, связанные с собственными именами башкир. Тем не менее нужно учесть, что в пределах одной книги невозможно охватить все проблемы, связанные с изучением данной темы. Поэтому просьба к читателям, ознакомившимся с нашим словарем, прислать свои критические замечания и советы с тем, чтобы помочь автору в его дальнейших исследованиях.

ҺҮҘЛЕКТЕҢ ТӨҘӨЛӨШӨ

Һүҙлек башҡорт һәм рус телдәрендә ир-ат һәм ҡатын-ҡыҙ исемдәрен тәшкил иткән ике бүлектән тора.

Һәр исем үҙ бүлегендә алфавит тәртибендә бирелеп, беренсе рәттә исемдең башҡортса яҙылышы, икенсе рәттә башҡорт телендә шул исемгә аңлатма, ҡайһы бер урындарҙа тарихи мәғлүмәт килтерелә. Өсөнсө рәттә — исемдең русса яҙылышы, дүртенсе рәттә шул исемгә булған аңлатма һәм башҡа мәғлүмәттәр рус телендә бирелә.

Башҡорт телендә ҡайһы бер һүҙҙәрҙең ҡалын һәм нәҙек әйтелеше иҫәпкә алынып, ғәрәп, фарсы телдәренән үҙләштерелгән бер төркөм исемдәр ике (ҡалын һәм нәҙек) вариантта ҡалдырылды (мәҫ. *Асма — Әсмә, Шакир — Шәкир, Майсара — Мәйсәрә, Акрам — Әкрәм* һ. б.).

Исемдәрҙең яҙылышын тәртипкә килтереү маҡсатында яңылыш тип ҡаралған йәки бик һирәк осраған исем формалары дөрөҫ тип ҡаралған формаларға күсерелде (Мөхәмәҙиә — ҡара: *Мөхәмәҙи;* Әүбәкер — ҡара: *Әбүбәкер).*

Исемдәрҙең сығышы, ҡайһы телдән үҙләштерелеүе махсус тамғалар менән күрһәтелде (баш.—башҡорт, ғәр. — ғәрәп һ. б.).

Ҡушма исемдәрҙең бер өлөшө, тарҡатылып, «+» тамғаһы аша (ай + һылыу, миң+зифа, йән + бикә, иҫән + бай) яҙылды.

Һәр исемгә, исем яһаусы һүҙҙәргә мөмкин тиклем аңлатма бирелә. Исем янында аңлатма булмаған осраҡта исемдең һәр өлөшөн үҙ алдына бирелгән урындан йәки исем яһаусы ялғауҙар бүлегенән (148—151-се биттәр) ҡарап асыҡларға мөмкин.

Исемдәр составында йыш ҡулланылған һүҙҙәр, ялғауҙар — исем компоненттары теҙмәһе — һүҙлектең аҙағында бирелде (148—151-се биттәр).

Исемдең мәғәнәләре бер-береһенән ныҡ айырылып торған осраҡта 1), 2) һандары, әгәр ҙә мәғәнә айырымлығы аҙ булһа, нөктәле өтөр менән айырылды (ҒАЙСАР ғәр. — 1) ҡайнар шишмә; 2) исператор. Йәки АЗАМАТ ғәр. — бөйөк, ғорур; ил ағаһы; батыр егет).

Хәҙерге көндә исем итеп ҡулланылмаған, ләкин фамилия, отчествола ата-әсә, олатай-бабай, ата-баба — оло быуын кешеләре исемдәрендә һаҡланып, халыҡ тарихында, йәмғиәт үҫешендә билдәле бер осорҙо, халыҡ тормошонда булып үткән мөһим ваҡиғаларҙы сағылдырған исемдәр *(Аллабирҙе, Дилмөхәмәт, Тәңребирҙе, Яугилде, Босҡон, Нух* һ. б.) ғилми ихтыяждан сығып һүҙлеккә индерелде.

Көнбайыш халыҡтарынан үҙләштерелгән *(Робинзон, Роман, Анжелика, Джон* һ. б.), рус теленән ингән исемдәрҙең кесерәйтеү формаһынан яһалған *(Эдик — Эдуард, Рита — Маргарита, Ира — Ирина, Алек — Александр)* һәм ата-әсәләр тапҡан *(Вилсур, Вильсор, Лиғәт, Флид, Азбат, Юрис, Фисә, Лимфа, Филдәт* һ. б.) исемдәр һүҙлеккә алынманы.

Башҡорт исемдәренең русса әйтелешендә баҫым һуңғы ижеккә төшә.

Башҡорт алфавиты

Башкнрсхий алфавит

А Б В Г Ғ Д Ҙ Е Ё Ж З И Й К Ҡ Л М Н Ң
О Ө П Р С Ҫ Т У Ү Ф Х Һ Ц Ч Ш Щ Ъ Ы Ь Э Ә Ю Я

ҠЫҪҠАРТЫЛҒАН БИЛДӘЛӘР

б. — бит
БАССР Тh — Башҡорт АССР-ының топонимдар һүҙлеге
баш. — башҡорт теле
бор. — боронғо
БХӘ — Башҡорт халыҡ әкиәттәре
БШ — Башҡорт шәжәрәләре
гр. — грек теле
ғәр. — ғәрәп теле
ДТС — Древнетюркский словарь
йәһ. — йәһүд теле
лат. — латин теле
монг. — монгол теле
неол. — неологизм
рус. — рус теле
сағ, — сағыштырығыҙ
санскр. —санскрит теле
тар. — тарихи
төр. — төрки
фарс. — фарсы теле

УСЛОВНЫЕ СОКРАЩЕНИЯ

ар. — арабский язык
баш. — башкирский язык
БНС — Башкирские народные сказки
БШ — Башкирские шежере
гр. — греческнй язык
др. — древний
ДТС — Древнетюркский словарь
евр. — еврейский язык
монг. — монгольский язык
неол. — неологизм
перс. — персидскии язык
рус. — русский язык
санскр. — санокритский язык
СТ БАССР — словарь топонимов Башкирской АССР.
см. — смотри
соч. — сочинения
ср. — сравните
стр. — страница
тюрк. — тюркский

ИР-АТ ИСЕМДӘРЕ

I

МУЖСКИЕ ИМЕНА

БАШҠОРТСА ЯҘЫЛЫШЫ БАШКИРСКОЕ НАПИСАНИЕ	РУССА ЯҘЫЛЫШЫ РУССКОЕ НАПИСАНИЕ

А

АБД (абде, абду, әбд, әбде, әпте...) ғәр. — мәңгелек; бәндә, ҡол, хеҙмәтсе, алла бәндәһе, (ир-ат исемдәре компоненты булып йөрөй)	АБД (абди, абду...) ар. — вечный, бесконечный; раб, слуга бога (компонент мужских имен)
АБДРАЗАҠ ғәр. — абд+разаҡ; ризыҡ биреүсе	АБДРАЗАК ар. — абд+разак; питающий, дающий средства к жизни
АБДРАФИҠ ғәр. — абд+рафиҡ; йомарт; иптәш, юлдаш, дуҫ	АБДРАФИК ар. — абд+рафик; милосердный, милостивый
АБДРАХМАН ғәр. — абд+рахман; рәхимле, изге ниәтле	АБДРАХМАН ар. — абд+рахман; милосердный
АБДУЛ ғәр. — мәңгелек; алла ҡоло (ҡыҫҡартылған исем)	АБДУЛ ар. — вечный; раб бога (усеченная форма имени *Абдулла)*
АБДУЛЛА ғәр. — абд+улла; алла ҡоло	АБДУЛЛА ар, — абд+улла; раб аллаха, раб бога
АБДУЛХАЙ ғәр. — абдул + хәй; мәңге тере	АБДУЛХАЙ ар. — абдул + хай; вечно живой
АБДУЛХАҠ ғәр. — абдул+хаҡ; ысын, дөрөҫ	АБДУЛХАК ар. — абдук+хак; истинный, настоящий
АБДУЛХАЛИҠ ғәр. — абдул + халиҡ; ижад итеүсе, бар ҡылыусы	АБДУЛХАЛИК ар. — абдул + халик; создатель, творец
АБЗАЛ ғәр, — иң яҡшы, иң һәйбәт	АБЗАЛ ар. — превосходный, достойнейший
АБЛАЙ баш. — дегәнәк (баланы һаҡлау өсөн ҡушылған боронғо исем). *Аблаев* фамилияһы бар	АБЛАЙ баш. — репей (по древнему обычаю такие имена-обереги давались детям, чтобы сохранить их жизнь от злых духов). Образована фамилия *Аблаев*
АБРАР ғәр. — изге, яҡшы күңелле	АБРАР ар. — милосердный, добрый благонравный
АБСАБИР ғәр. — сабыр, түҙемле (*"Абдулсабир"ҙан* ҡыҫҡартылған)	АБСАБИР ар. — терпеливый, стойкий (усеченная форма имени *Абдулсабир)*
АБСАТТАР ғәр. — абу+саттар *(«Абусаттар»ҙак* ҡыҫҡартылған)	АБСАТТАР ар. — абу + саттар (усеченная форма имени *Абусаттар)*
АБУ II ӘБҮ ғәр.—ата (ир-ат исемдәре компоненты)	АБУ ар. — отец (компонент мужских имен)

АБУБӘКЕР ғәр., ҡара: *Әбубәкер*

АБУБАКИР ар.— абу *отец*+ бакир 1) *честный, правдивый;* 2) *верблюжонок*

АБУЗАР ғәр., фарс. — моңло, зарлы

АБУЗАР ар., перс. — печальный, грустный

АБУСАТТАР ғәр. — абу (ата) + саттар (ғәфү итеүсе)

АБУСАТТАР ар.— абу *отец+саттар прощающий, защищающий*

АБУТАЛИП ғәр.—талапсан, белем алыусы, студент; Талиптың атаһы

АБУТАЛИП ар.—требовательный, обучающийся, ищущий знаний; отец Талипа

АБУШАХМАН ғәр., фарс.— шаһ; батыр кеше

АБУШАХМАН ар., перс.— шах; молодец

АБЫЗ баш. — уҡымышлы, ғалим (Кинйә Арслановты халыҡ хөрмәтләп *Кинйәабыз* тип йөрөткән)

АБЫЗ баш. — образованный, ученый (сподвижник Салавата Юлаева Кинзя Арсланов быт прозван *Кинзяабыз)*

АБЫЗГИЛДЕ баш.— абыз + килде

АБЫЗГИЛЬДИ баш. — абыз + кильди *(появился)*

АБЫЗГИЛДЕ ғәр., баш.—һаҡлаусы; Ҡөрьәнде ятҡа белеүсе

АБЫЗГИЛЬДИ ар., баш. — хранитель, защитник; знающий Коран наизусть

АБЫЛАЙ баш.—ҡара: *Аблай*

АБЫЛАЙ баш.—см. *Аблай*

АГИШ баш. — аҡ+иш (иптәш)

АГИШ баш. — аҡ *белый, чистый, честный*+ иш *друг, товарищ*

АҒЗАМ ғәр. — бөйөк, дәрәжәле

АГЗАМ ар. — великий

АҒЫШ баш. — үр, юғары урын

АГИШ баш. — возвышенность, высота

АҘАНҒОЛ ғәр., баш.—аҙанға саҡырыу, өндәү

АЗАНГУЛ ар., баш.—призыв на молитву; призыв, зов

АҘНАБАЙ фарс, баш. — аҙна + бай; йома көн тыуған

АЗНАБАЙ перс, баш. — азна *пятница+бай;* родился в пятницу

АҘНАҒОЛ фарс, баш. — аҙна+ ҡол; аҙна, йома көн тыуған

АЗНАГУЛ перс, баш.— родился в пятницу

АҘНАЙ фарс — аҙна һүҙенән (аҙна, йома)

АЗНАЙ перс. — азна *пятница, неделя* (родился в пятницу)

АҘНАҠАЙ фарс, баш. — аҙна, йома көн тыуған

АЗНАКАЙ перс, баш.—азна *пятница* + *кай* (аффикс ласкательности); родился в пятницу

АҘНАЛЫ фарс, баш. — аҙна + лы (борон әсә аҙна буйы балаға ауырығанда Аҙналы тип исем ҡушыу йолаһы булған). *Аҙналин* фамилияһы һаҡланған

АЗНАЛИ перс, баш. — азна *пятница, неделя+лы* (аффикс принадлежности). Такое имя давалось ребенку, рожденному в пятницу, или, по другому обычаю, когда роды длились долго, целую неделю. Сохранилась фамилия *Азналин*

АЗАМАТ ғәр. — бөйөк, ғорур; ил ағаһы, гражданин; батыр егет

АЗАМАТ ар. — величие, слава; гражданин; джигит, удалец

АЗАТ фарс — ирекле, азат

АЗАТ перс. — свободный, вольный, независимый

АЙБАҠТЫ баш. — ай + баҡты; ай һымаҡ бала тыуҙы

АЙБАКТЫ баш. — ай *луна, месяц*+бакты *появился*

АЙБАР баш. — ай + бар; айы бар, айлы төндә тыуған; батыр, ғәйрәтле

АЙБАР баш.—ай *луна*+бар *есть, имеется;* редкостный; смелый, могущественный

АЙБУЛ баш. — ай + бул; ай һымаҡ бул

АЙБУЛ баш.— ай *луна+бул будь;* будь светочем, как луна

АЙБУЛАТ баш.; фарс. — ай + булат (ҡорос)	АЙБУЛАТ баш., перс. — ай *луна* + булат *сталь*
АЙБӘК баш. — ай һымаҡ мәңгелек бул	АЙБЕК баш., — будь вечным, как луна
АЙГИЗ баш.—ай + гиҙ; айға сәйәхәт ит	АЙГИЗ баш. — ай *луна* + гиз *путешествуй*
АЙГИЗӘР баш. — ай + гиҙәр (бала батыр, ҡыйыу булһын тигән теләк менән ҡушылған исем)	АЙГИЗАР баш.—ай *луна+гизәр будет путешествовать* (пожелание родителей, чтобы ребенок был смелым, отважным)
АЙҒӘЛИ баш., ғәр. — ай + ғәли; ай һымаҡ бөйөк (балаға бәхет теләп ҡушылған)	АЙГАЛИ баш., ар.— ай *луна*+ гали *возвышенный* (пожелание ребенку счастливой жизни).
АЙДАР баш. — айлы төндә тыуған, айға оҡшаш; бәхетле, дәрәжәле	АЙДАР баш. — родился в лунную ночь; редкостный, счастливый
АЙДУС баш., фарс. — ай+дуҫ	АЙДУС баш., перс. — ай *луна*+ дус *друг, товарищ*
АЙҘАР баш. — 1) айлы төндә тыуған, бәхетле; 2) түбәһендә сәсе ҡалдырылған; тамғалы; билдәле, үҙенә бер төрлө; бәхетле, дәрәжәле, билдәле	АЙДАР баш. — 1) родился в лунную ночь; 2) родился с чубом, хохолком; с отметиной на лбу; особенный, счастливый; знаменитый, видный
АЙҘЫЛ баш. — ай кеүек матур	АЙДИЛ баш. — прекрасный, луноподобный
АЙЙЕГЕТ баш. — ай+егет; ай һымаҡ егет	АЙЗИГИТ баш. — ай луна+зигит (джигит); луноподобный юноша
АЙНАЗ баш., фарс. — ай+наҙ	АЙНАЗ баш., перс.—ай *луна*+ наз *ласка, нега*
АЙНУР баш., ғәр. — ай нуры һымаҡ яҡты, матур	АЙНУР баш., ар. — ай *луна*+ нур *блеск, луч, свет;* лучезарный, яркий, красивый
АЙРАТ монг. — о й р о т тигән боронғо монгол ырыуы атамаһынан яһалған исем: ой — урман + а р а т — кеше, халыҡ; урманда йәшәүсе халыҡ (Джанузаков)	АЙРАТ монг. — образовано от древнего монгольского родового названия О й р о т: ой *лес*+ арат *народ,* т. е. лесной народ; народ, живущий в лесу (Джанузаков)
АЙСА ғәр. — Ғ а й с а исеменән ҡыҫҡартылған; *Айсин* фамилияһы яһалған	АЙСА ар.—сокращенная форма имени Г а й с а; образована фамилия *Айсин*
АЙСАФ баш., ғәр. — ай+саф	АЙСАФ баш., ар, — ай *луна*+ саф *чистый*
АЙСОЛТАН баш., ғәр. — ай+солтан; ай хужаһы	АЙСУЛТАН баш., ар.—ай *луна* + султан *правитель; самый лучший* (компонент мужских и женских имен)
АЙСЫУАҠ баш.-ай+сыуаҡ; айлы төндә тыуған	АЙСУАК баш. — ай *луна*+сыуаҡ *ясный;* родился в лунную ночь
АЙТУҒАН баш.—ай + тыуған; ай тыуғанда тыуған	АЙТУГАН баш.— ай *луна + туган взошла;* родился в новолуние
АЙТЫУАР баш. — ай + тыуар; ай тыуғанда тыуған	АЙТУАР баш.— ай *луна+туар восходит;* родился при новолунии
АЙУАЗ ғәр. — алмаш, алмашсы; *Айуазов* фамилияһы бар	АЙВАЗ ар. — смена, замена; образована фамилия *Айвазов*

АЙШАТ баш., фарс. — ай + шат	АЙШАТ баш., перс. — ай *луна*+ шат *радостный*
АЙЫТБАЙ ғәр., баш. — айыт + бай (ир-ат исемдәре ялғауы); байрам көндө тыуған	АИТБАЙ ар., баш. — аит *праздник*+бай (компонент мужских имен); родился в праздник
АЙЫТҠОЛ ғәр., баш. — айыт+ ҡол (ир-ат исемдәре ялғауы); байрамда тыуған	АИТКУЛ ар., баш. — аит+кул (компонент мужских имен); родился в праздник
АЙЫТНУР ғәр. — айыт+нур; байрамда тыуған	АИТНУР ар. — аит+нур *свет, луч;* родился в праздник
АЙЫУХАН баш. — айыу+хан; ныҡ, көслө булһын тигән теләкте аңлата	АЮХАН баш. — аю *медведь* + хан (компонент мужских имен)
АКРАМ ғәр. — бик йомарт, кеселекле	АКРАМ ар. — самый щедрый, великодушный
АҠБАЙ баш. — аҡ+бай; изге күңелле	АКБАЙ баш. — аҡ *белый, благородный*+ бай (компонент мужских имен)
АҠБАРС баш. — аҡ+барс (барс һымаҡ көслө, йылғыр булһын, тигән теләк әйтелгән)	АКБАРС баш. — аҡ + барс (означает пожелание родителей, чтобы ребенок был ловким, сильным, как барс)
АҠБАТЫР баш. — аҡ+батыр	АКБАТЫР баш. — ак+батыр *храбрец*
АҠБАШ баш. — аҡ+баш; зирәк, изге бала	АКБАШ баш. — ак *светлый, честный, благородный, способный*+ баш *голова*
АҠБИРҘЕ баш. — аҡ (изге, бәхетле) + бирҙе *(Аҡбирҙин* фамилияһы бар)	АКБИРДИ баш. — аҡ *благородный, счастливый+бирди дал.* Образована фамилия *Акбирдин*
АҠБУЛАТ баш., фарс. — аҡ+булат (ҡорос һымаҡ ныҡ булһын тип ҡушылған)	АКБУЛАТ баш., перс. — ак *белый* + булат (пожелание ребенку, чтобы был крепким)
АҠБУЛДЫ баш. — аҡ (бәхетле) + булды	АКБУЛДЫ баш. — аҡ *счастливый* + булды *стал*
АҠБУТА баш. — 1) аҡ+бута (дөйә балаһы); 2) аҡ алтын	АКБУТА баш. — 1) аҡ *белый, светлый, непорочный*+бута *верблюжонок;* 2) белое золото, платина
АҠБУТА баш., фарс. — аҡ+бута: 1) ҡыуаҡ, ҡыуаҡлыҡ; 2) ҡиммәтле туҡыма атамаһы *(Аҡбутин* фамилияһы бар)	АКБУТА баш., перс. — аҡ *белый*+бута: 1) куст, кустарник; 2) название дорогой материя (распространена фамилия *Акбутин)*
АҠДӘҮЛӘТ баш., ғәр. — аҡ+ дәүләт	АКДАВЛЕТ баш., ар. — аҡ *белый, честный*+давлет *богатство, благо*
АҠЙЕГЕТ баш. — изге, яҡшы егет	АКЗИГИТ баш. — благородный, честный юноша
АҠКИЛДЕ баш. — аҡ+килде	АККИЛДИ баш. — аҡ *белый, благородный, честный*+килди *появился*
АҠКӨБӘК баш. — ҡара: *Аккубәк*	АККУБЕК баш. — аҡ *белый*+ кубек *герой, храбрец*

АҠКӨСӨК баш. — аҡ+кесөк (боронғо йола буйынса балаға оҙон ғүмер теләп ҡушылған исем). *Аҡкөсөков* фамилияһы бар

АҠКҮБӘК баш.—аҡ+күбәк (батыр; иптәш; эт)

АҠКОЛ баш. — саф, изге ҡол, кеше

АҠКОШ баш. — ҡош исеменән

АҠКУЖА баш., фарс— аҡ, изге кеше

АҠКУСҠАР баш. — аҡ+ҡусҡар (*Аҡкусҡаров* фамилияһы һаҡланған)

АҠМАЛ ғәр. — иң һәйбәт

АҠМАН баш. — боронғо ғинуар айы атамаһы; ғинуар айында тыуған

АҠМОРАТ баш., ғәр.— аҡ (изге)+морат (теләк)

АҠМӨХӘМӘТ баш., ғәр. — аҡ+мөхәмәт (данлы, маҡтаулы)

АҠМУЛЛА баш., ғәр. — аҡ (саф, изге күңелле) + мулла (уҡытыусы). XIX быуат шағиры, мәғрифәтсе *Мифтахетдин Аҡмулланың* исеме)

АҠМЫРҘА баш., фарс. — аҡ+мырҙа (ҡара: *Мирза, Мырҙа)*

АҠНАЗАР баш., ғәр. — аҡ+назар (ҡараш, ярҙам, иғтибар)

АҠСУЛПАН баш. — йондоҙ атамаһынан. *Аҡсулпанов* фамилияһы бар

АҠСУРА баш. — аҡ+сура (батыр, улан). *Аҡсурин* фамилияһы яһалған

АҠТАЙ баш., монг. — аҡ+тай (барлыҡ ялғауы); аҡ, саф күңелле. *Аҡтаев* фамилияһы бар

АҠТУҒАН баш. — аҡ+туған

АҠЪЮЛ баш. — аҡ+юл *(Аҡъюлов* фамилияһы һаҡланған)

АҠЪЯР баш., фарс. — аҡ (изге, яҡшы) + яр (дуҫ)

АҠЫЛ ғәр. — аҡыллы *(Аҡылов* фамилияһы бар)

АККУСЮК баш.—аҡ *белый*-кусюк *щенок* (по древнему обычаю, пожелание ребенку долгой жизни). Образована фамилия *Аккусюков*

АККУБЕК баш.—аҡ *белый*+кубек *герой, храбрец; друг; собака*

АККУЛ баш. — благородный, честный раб, человек

АККУШ баш. — лебедь

АККУЖА баш., фарс. — благородный, честный человек

АККУСКАР баш.— аҡ *белый*+ кускар: 1) племенной баран; 2) улитка (сохранилась фамилия *Аккускаров)*

АКМАЛ ар. — наилучший

АКМАН баш. — январь; родился в январе месяце

АКМУРАТ баш., ар. — аҡ *белый, светлый, добрый, священный*+ мурат *цель, желание*

АКМУХАМЕТ баш., ар., — аҡ *белый, чистый, непорочный*+ мухамет

АКМУЛЛА баш., ар. — аҡ *белый, чистый+мулла учитель.* Имя, данное народом выдающемуся поэту-просветителю XIX века *Мифтахетдину Акмулле*

АКМУРЗА баш., перс.—аҡ+мурза (см. *Мирза)*

АКНАЗАР баш., ар.—ак+назар *точка зрения, взгляд, взор, внимание*

АКСУЛПАН баш.— Венера (название звезды). Сохранилась фамилия *Аксулпанов*

АКСУРА баш.—аҡ+сура *удалец, герой; сын.* Образована фамилия *Аксурин*

АКТАЙ баш., монг. — аҡ+тай (аффикс наличия). Сохранилось в фамилии *Актаев*

АКТУГАН баш. — аҡ *благородный, добрый, счастливый+туган родился*

АКЪЮЛ баш. — аҡ *белый, добрый+юл путь, дорога.* Сохранилась фамилия *Акъюлов*

АКЪЯР баш., перс. — ак *белый, хороший+яр друг, товарищ*

АКИЛ ар. — умный (образована фамилия *Акилов)*

АҠЫЛБАЙ ғәр., баш.— аҡыллы	АКИЛБАЙ ар., баш. — акил *ум, разум+бай* (компонент мужских имен): умный, разумный
АЛҒАЗИ ғәр. — яугир, һуғышсы	АЛГАЗИ ар. — воин, боец
АЛҒЫШ бор. баш. —маҡтау, дан, яҡшы теләк	АЛГУШ др. баш. — хвала, слава; доброе желание
АЛҒЫШАЙ бор баш. — маҡтаулы, данлы *(Алғушаев* тигән фамилия һаҡланған)	АЛГУШАЙ др. баш. — славный; почетный (сохранилась фамилия *Алгушаев)*
АЛДАР монг. — данлы	АЛДАР монг. — славный
АЛЛАБИРҘЕ ғәр., баш. — алла + бирҙе	АЛЛАБИРДИ ар., баш. — алла бог+бирди *дал*
АЛЛАЯР ғәр., фарс.— алла + яр (иптәш, дуҫ)	АЛЛАЯР ар., перс. — алла *бог+* яр *товарищ, друг*
АЛМАС баш. — аҫыл таш исеменән (бала ныҡ, үткер булһын тигән теләкте белдерә)	АЛМАС баш. — алмаз (выражает пожелание, чтобы ребенок был крепким, как алмаз)
АЛСЫН бор баш. — ыласын	АЛСЫН др. баш. — сокол
АЛСЫНБАЙ баш. — алсын (ыласын) + бай	АЛСЫНБАЙ баш. — алсын *сокол*+бай (компонент мужских имен)
АЛТЫН баш. — алтын һымаҡ ҡәҙерле	АЛТЫН баш. — золото
АЛТЫНБАЙ баш. — алтын+бай	АЛТЫНБАЙ баш. — алтын *золото* + бай
АЛТЫНҒУЖА баш., фарс.— алтын+ғужа (хужа)	АЛТЫНГУЖА баш., перс —алтын *золото+гужа хозяин*
АЛТЫНДУҒА баш, — алтын+дуға (Бессонов)	АЛТЫНДУГА баш. — алтын *золото*+дуга (Бессонов)
АЛТЫНСУРА баш. — алтын+сура (батыр; улан)	АЛТЫНСУРА баш. — алтын *золото* +сура, *герой, молодец; сын*
АМАН ғәр. — иҫән-һау, имен *(Аманов* фамилияһы бар)	АМАН ар. — благополучный, здравый (образована фамилия *Аманов)*
АЛЫПБАТЫР бор. баш. — алп (бәһлеүән) + батыр	АЛЫПБАТЫР др. баш. — алп *великан+* батыр *герой, богатырь*
АРҒЫНБАЙ баш. — 1) арғын (ҡырағай ат) + бай; 2) арғын тигән боронғо ырыу исеменән	АРГЫНБАЙ баш. — 1) аргын *(дикая лошадь* + бай; 2) происходит от названия племени Аргын
АРПА бор. баш. — арпа һүҙенән	АРПА др. баш. — ячмень
АРПАБАТЫР бор. баш. — арпа + батыр	АРПАБАТЫР др. баш. — арпа *ячмень* + батыр *богатырь*
АРПАЛЫ баш. — арпа + лы; арпа һүҙе менән исемдәр әкиәттәрҙә һаҡланған. Мадъярҙар тыуған илдәрен тапҡан осорҙа етәкселәренең исеме *Арпады* булған	АРПАЛЫ баш. — арпа *ячмень* + лы (аффикс наличия). Имена с компонентом арпа сохранились в башкирских сказках. *Арпады* — имя предводителя венгров в эпоху обретения ими Родины
АРСЛАН баш. — януар атамаһынан; батырлыҡ, ҡыйыулыҡ билдәһе	АРСЛАН баш.—лев; символ храбрости, смелости

АРСЛАНБАЙ баш. — арыҫлан + бай	АРСЛАНБАЙ баш. — арслан лев+бай (компонент мужских имен)
АРСЛАНБӘК баш. — арыҫлан+ бәк (көслө)	АРСЛАНБЕК баш. — арслан лев+бек *сильный*
АРСЛАНГӘРӘЙ баш., фарс. — арыҫлан+гәрәй (эйәреүсе, дауам итеүсе)	АРСЛАНГАРЕЙ баш., перс. — арслан лев+гарей *последователь*
АРСЛАНҒӘЛИ баш., ғәр. — арыҫлан + ғәли	АРСЛАНГАЛИ баш., ар. — арслан лев+гали *великий, возвышенный, величавый*
АРЫСЛАН баш.—януар атамаһынан. Төрки телдәрҙә күп таралған исем	АРСЛАН баш.—лев. Имя широко распространено в тюркских языках
АРЫСЛАНБАЙ баш. — арыҫлан+ бай	АРСЛАНБАЙ баш.— арслан + бай
АРЫСЛАНБӘК баш.—арыҫлан + бәк	АРСЛАНБЕК баш. — арслан+бек
АРЫСЛАНГӘРӘЙ баш., фарс.— арыҫлан+гәрәй	АРСЛАНГАРЕЙ баш., фарс. — арслан + гарей
АРЫСЛАНҒӘЛИ баш., ғәр. — арыҫлан + ғәли	АРСЛАНГАЛИ баш., ар. — арслан + гали
АРЫШ баш. — а р ы ш һүҙенән	АРЫШ баш. — рожь
АСАДУЛЛА‖АСАҘУЛЛА ғәр. — асад (арыҫлан)+улла (алла); алланың арыҫланы	АСАДУЛЛА ар.— асад *лев*+ улла *бог;* лев бога
АСАНБАЙ баш. — асан (иҫән) + бай	АСАНБАЙ баш. — асан *живой, здоровый+бай*
АСАФ ғәр. — сифат, билге; һәйбәт	АСАФ ар. — качество, знак; лучший
АСҠАР баш. — ин бейек тау, ҡая; таяныс, терәк	АСКАР баш. — высокая, неприступная гора, вершина; опора, защита
АСҠАР ғәр. — 1) "*Ғәлизскәр*"*ҙән* ҡыҫҡартылған; бәләкәй; 2) ғәскәр, һалдат	АСКАР ар. — 1) сокращенная форма имени *Галиаскар:* маленький; 2) армия, солдат, воин
АСМАН фарс. — күк йөҙө, күк һауа	АСМАН перс —небо
АСМАНДИЯР фарс. — асман (күк, һауа)+яр (дуҫ, иптәш). *Асмандияров* фамилияһы яһалған	АСМАНДИЯР перс. — асман *небо* + яр *друг, товарищ.* Образована фамилия *Асмандияров*
АСРАР ғәр.—сер, йәшерен нәмә	АСРАР ар. — секрет, тайна
АСФАНДИЯР фарс. — 1) асфан (күк, һауа) + яр (дуҫ, иптәш); 2) иран эпосы геройынын исеменән; 3) иран йыл иҫәбендәге ай исеменән	АСФАНДИЯР перс. — 1) асфан *небо*+яр *друг, товарищ; дар божий; 2)* от имени одного из главных героев иранского эпоса; 3) название месяца по иранскому летоисчислению
АСЫЛ ғәр. — 1) нигеҙ, тамыр; төп, ысын, асыл; 2) ҡәҙерле, аҫыл, ҡиммәтле	АСЫЛ ар. — 1) основа, корень; подлинник, настоящий; 2) дорогой, драгоценный
АСЫЛАЙ ғәр.— ысын	АСЫЛАЙ ар. — подлинный
АСЫЛБАЙ ғәр., баш. — асыл+ бай	АСЫЛБАЙ ар., баш. — асыл+бай

АСЫЛГӘРӘЙ ғәр., фарс. — асыл+гәрәй (эйәреүсе)	АСЫЛГАРЕЙ ар., перс. — асыл+гарей *последователь*
АСЫЛЗАДА ғәр., фарс. — асыл зада (улан, ир бала, варис)	АСЫЛЗАДА ар. перс. — асыл *настоящий, дорогой+зада сын, наследник, царевич*
АҪЫЛЪЯР ғәр., фарс. — аҫыл+яр (ысын дуҫ)	АСЫЛЪЯР ар., перс. — асыл *настоящий*+яр *друг*
АҪЫЛБАЙ ғәр., баш. — аҫыл+бай	АСЫЛБАЙ ар., баш. — асыл *дорогой*+бай (компонент мужских имен)
АҪЫЛГӘРӘЙ ғәр., монг.—аҫыл + гәрәй	АСЫЛГАРЕЙ ар., монг. — асыл + гарей
АҪЫЛҒУЖА ғәр., фарс—аҫыл + ғужа; ҡәҙерле кеше	АСЫЛГУЖА ар., перс. — асыл *драгоценный+тужа хозяин*
АҪЫЛЗАДА ғәр., фарс. — аҫыл+(ҡиммәтле)+ зада (улан, ир бала; вариҫ)	АСЫЛЗАДА ар., перс. — асыл *дорогой*+зада *сын, наследник, царевич*
АТАНБАЙ баш. — атан (эш дөйәһе) + бай (эшсән булһын тип ҡушылған боронғо исем)	АТАНБАЙ баш. — атан *верблюд-мерин+бай* (выражает пожелание, чтобы ребенок был трудолюбивым)
АТАНҒОЛ баш. — атан+ҡол; *Атанғолов* фамилияһы бар	АТАНГУЛ баш. — атан *верблюд+гул* (компонент мужских имен). Распространена фамилия *Атангулов*
АТАУЛЛА ғәр. — бүләк *(Ғатаулла* тигән исемдән ҡыҫҡартылған)	АТАУЛЛА ар. — дар, подарок (усеченная форма имени *Гатаулла)*
АТЛАС ғәр. — атлас (ебәк туҡыма атамаһынан)	АТЛАС ар. — атлас (название шелковой материи)
АУСАФ ғәр. — сифат, билдә; һәйбәт	АУСАФ ар. — качество, знак; лучший
АФЗАЛ ғәр, — ин яҡшы, иң һәйбәт, шәп	АФЗАЛ ар. — достойнейший, превосходный
АХИЯР ғәр. — яҡшылыҡлы, игелекле	АХИЯР ар, — доброжелательный, благодетельный
АХУН ғәр. — 1) дуҫ, иптәш, ҡәрҙәш; 2) хужа, әфәнде, (өндәшеү һүҙе); 3) өйрәтеүсе	АХУН ар. — 1) друг, товарищ, родственник; 2) хозяин, господин (форма обращения); 3) наставник, учитель
АХУНЙӘН ғәр., фарс. — ахун + йән	АХУНЬЯН ар., перс. — ахун+ян *душа*
АХУНЪЯН ғәр., фарс. — ахун+ян (йән)	АХУНЪЯН ар., перс.— ахун+ян *душа*
АШИРАФ ғәр. — ҡәҙерле, хөрмәтле; дәрәжәле, данлы	АШИРАФ ар. — дорогой, уважаемый; знатный, славный
АШРАФ ғәр.— ҡара: *Ашираф*	АШРАФ ар.—то же, что и *Ашираф*
АЮП ғәр. (бор. йәһ.) — эҙәрләнгән, үкенгән	АЮП ар. (древн. евр.) —преследуемый, раскаивающийся (от библейского имени *Иов)*
АЯҘ ‖ АЯЗ баш.— аяҙ, асыҡ, саф	АЯЗ баш.—чистый, прозрачный, ясный
АЯҘҒОЛ ‖ АЯЗҒОЛ баш. — аяҙ+ғол (ҡол)	АЯЗГУЛ баш.— аяз *чистый, прозрачный, ясный+гул* (компонент мужских имен)

Б

БАБИШ баш. — ата-баба, олатай мәғәнәһендәге баба һүҙенән яһалған. Тарихи сығанаҡтарҙа *Бабаиш, Бабыш, Бабаҡай, Бабай, Бабис* һ. б. исемдәр бар. Ата-бабаларҙы хөрмәт итеү йолаһына бәйле боронғо исем. *Бабичев* фамилияһы яһалған

БАБСАҠ баш. — Күсәкбей эпосында баба һүҙе менән яһалған герой исеме

БАҘАМША фарс. — баҙам (миндаль) + ша (ир-ат исеме ялғауы)

БАҘАР фарс. — баҙар көн, байрам көн; баҙар көнө тыуған

БАҘАРБАЙ фарс, баш. — баҙар + бай

БАҘАРҒОЛ фарс. баш., — баҙар + ғол (ҡол); байрам, баҙар көндө тыуған

БАҘЫҠ баш. — ныҡ, таҙа; *Базиков* фамилияһы бар

БАЙБУЛ баш. — бай + бул

БАЙБУЛАТ баш., фарс. — бай + булат (ҡорос)

БАЙГИЛДЕ баш., — бай + килде

БАЙГӨБӘК баш. — бай + гөбәк (күбәк) — батыр, ҡыйыу; иптәш; эт

БАЙҒАЗЫ баш. — бүләк

БАЙҒАЗЫ ғәр. — еңеүсе

БАЙҒАРА баш. — төйләгән (ҡош)

БАЙҒОТЛО баш. — бай + ҡотло; бәхетле бала

БАЙҒУЖА баш., фарс. — бай + ғужа

БАЙҒУСҠАР баш. — бай + ҡусҡар, ҡусҡар мөгөҙлө (ғаиләлә малайҙар күп тыуһын тигән теләкте белдергән)

БАЙҒҮБӘК баш. — бай + кубәк (батыр)

БАЙҒЫУАТ баш., ғәр. — бай + ҡеүәт, көс, ғәйрәт

БАЙДӘҮЛӘТ баш, ғәр, — бай + дәүләт

БАБИШ баш. — от слова баба — дедушка, прадед, потомок. В исторических источниках встречаются имена *Бабаиш, Бабыш, Бабакай, Бабай, Бабич* и пр. Происхождение таких имен связано с культом предков. Образована фамилия *Бабичев*

БАБСАК баш. — имя героя эпоса «Кусякби», образовано со словом баба — дедушка, прадед, потомок

БАДАМША перс. — бадам *миндаль* + ша (окончание мужских имен)

БАЗАР перс. — базар; праздничный, базарный день; родился в базарный день, в праздник

БАЗАРБАЙ перс, баш. — базар + бай

БАЗАРГУЛ перс, баш. — базар, праздник, базарный день + гул (компонент мужских имен)

БАДИК‖БАЗИК баш. — сильный, крепкий; образованы фамилии *Базиков* и *Бадиков*

БАЙБУЛ баш. — бай *богатый, богач + бул (будь)*

БАЙБУЛАТ баш., перс. — бай *богач* + булат *(сталь)*

БАЙГИЛЬДИ баш. — бай *богач + гильди пришел*

БАЙГУБЕК баш. — бай *богатый,* богач + губек (кубек) — *герой, молодец, храбрец, друг; собака*

БАЙГАЗЫ баш. — дар, подарок

БАЙГАЗИ ар. — победитель

БАЙГАРА баш. — коршун

БАЙГУТЛЫ баш. — бай *богач* + кутлы *(счастливый)*

БАЙГУЖА баш., перс. — бай *богач* + гужа *хозяин*

БАЙГУСКАР баш. — бай *богач* + кускар *баран.* Связано с пожеланием родителей иметь больше сыновей

БАЙГУБЕК баш. — бай *богатый* + кубек *герой, удалец; друг*

БАЙГУВАТ баш., ар. — бай *богатый + гуват* (куат) — *сила, энергия, могущество*

БАЙДАВЛЕТ баш., ар, — бай + давлет *богатство. счастье*

БАЙЙЕГЕТ баш. — бай + егет

БАЙМОРАТ баш., ғәр. — бай+ морат (теләк)

БАЙМӨХӘМӘТ баш., ғәр. — бай+мөхәмәт (данлы, маҡтаулы)

БАЙМЫРҘА баш., фарс.— бай+ мырҙа түрә балаһы; рәйес, секретарь; ҡусты

БАЙНАЗАР баш., ғәр. — бай + назар (ҡараш; иғтибар; яҡшылыҡ, яҡшы ниәт)

БАЙРАҠ баш. — б а й р а ҡ һүҙенән

БАЙРАМ баш. — байрамда тыуған

БАЙРАМҒОЛ баш. — байрам + ҡол; байрамда тыуған

БАЙРАМҒӘЛИ баш., ғәр. — байрам + ғәли

БАЙРАС баш. — байрамда тыуған

БАЙРАТ ғәр. — ирек алған, тыныслыҡҡа сыҡҡан

БАЙРАШ баш. — ҡара: *Байрас*

БАЙСАЛ баш. — тыныслыҡ, сабырлылыҡ, татыулыҡ

БАЙСУРА баш. — бай + сура (улан, ир бала; батыр, ҡыйыу; ярҙамсы, иптәш)

БАЙТИМЕР баш. — бай + тимер

БАЙТИРӘК баш.— бай+тирәк (ағас исеменән)

БАЙТҮРӘ баш. — бай + түрә (аҡыллы, белемле, күп белгән). *Байтурин* фамилияһы яһалған

БАЙЫҠ баш — тоғро, ысын

БАЙЫМ баш. — б а й һүҙенән

БАЙЫМБӘТ баш., ғәр. — бай+ өммәт (халыҡ, милләт)

БАЙЫШ баш. — бай + иш (иптәш)

БАҠАЙ — ҡара: *Баҡый*

БАҠТЫБАЙ баш.— баҡты (килде) + бай

БАҠЫЙ ғәр. — мәңге йәшәүсе, мәңгелек

БАЛАПАН баш. — 1) бөркөт ба-

БАЙЗИГИТ баш. — бай+зигит (джигит)

БАЙМУРАТ баш., ар.— бай *богатый* + *мурат желание, стремление*

БАЙМУХАМЕТ баш., ар. — бай *богатый*+мухамет *прославляемый*

БАЙМУРЗА баш., перс.— бай *богач* +мурза *царевич;* младший брат

БАЙНАЗАР баш., ар. — бай *богатый*+назар *взгляд, точка зрения; взор, внимание; помощь,. благосклонность*

БАЙРАК баш. — знамя, флаг

БАЙРАМ баш. — байрам *праздник* (родился в праздник)

БАЙРАМГУЛ баш. — байрам *праздник+гул* (компонент мужских имен)

БАЙРАМГАЛИ баш., ар. — байрам *праздник+гали великий, возвышенный*

БАЙРАС баш. — родился в праздник

БАЙРАТ ар. — освобожденный, свободный

БАЙРАШ баш. — то же, что и *Байрас*

БАЙСАЛ баш.—согласие, покой, мир

БАЙСУРА баш. — бай+сура *сын; герой; друг, товарищ, сподвижник*

БАЙТИМИР баш. — бай *богатый*+тимир *железо*

БАЙТИРЯК баш. — бай *богатый*+тирәк *тополь*

БАЙТУРА баш.—бай+тура *знающий законы, правила, умный.* Образована фамилия *Байтурин*

БАИК баш. — верный, истинный

БАИМ баш. — от слова б а й

БАИМБЕТ баш., ар. — бай + уммет *народ, нация*

БАИШ баш. — бай *богатый+иш друг, товарищ*

БАКАЙ — см. *Бакый*

БАКТЫБАЙ баш. — бакты *появился+бай богатый; мужчина*

БАКЫЙ ар. — вечный, вечноживучий

БАЛАПАН баш. — 1) птенец ор-

лаһы; ҡарсығa; 2) Меркурий йондоҙо атамаһы

БАЛТАБАЙ баш. — балта + бай. Бала ныҡ, үткер, ҡыйыу йәки балта оҫтаһы булһын тигән теләк менән ҡушылған боронғо исем

БАЛТАС баш. — балта + сы, балта оҫтаһы

БАРАК баш.—оҙон йөнлө һунар эте. (Борон бала ныҡ, әрһеҙ, оҙон ғүмерле булһын тип эт исемен ҡушҡандар. Был йола башҡа төрки халыҡтарҙа ла һаҡланған: *Шаһибарак* тигән исем, *Бараков* фамилияһы бар.)

БАРИС ғәр. — алдан күреүсән, аҡыллы

БАРЛЫБАЙ баш.— барлы + бай

БАРС баш. — 1) барс, юлбарыҫ; 2) боронғо 12 йылдан торған мөсәл хисабында өсөнсө йылдың атамаһы

БАРЫЙ ғәр. — барлыҡҡа килтереүсе, бар итеүсе, яратыусы

БАСИР ғәр. — үтә һиҙгер, зирәк, аҡыллы

БАТТАЛ ғәр. — батыр, ҡыйыу, үткер

БАТУЛЛА ғәр. — ҡәғбә (Мәккәләге ғибәҙәтхана)

БАТЫЙ‖БАТЫУ баш. (бор. төрки: БАТУ) — ҡиммәтле таш (Сыңғыҙ хандың улының улы — Алтын Урҙа ханының исеме. — Баскаков, 99-сы б.)

БАТЫР баш. — ҡыйыу, үткер, батыр, баһадир

БАТЫРБАЙ баш. — батыр + бай

БАТЫРБӘК баш. — батыр + бәк

БАТЫРГӘРӘЙ баш., фарс. - батыр + горәй (эйәреүсе)

БАТЫРҒУЖА баш., фарс.— батыр+ғужа (хужа)

БАТЫРҒӘЛИ баш., ғәр.—батыр + ғәли

БАТЫРЙӘН баш., фарс. — батыр+йән; батыр егет

БАТЫРҠАЙ баш. —*Батыр* исеменең иркәләү формаһы

ла; ястреб; 2) малый Сириус, Меркурий

БАЛТАБАЙ баш. — балта *топор*+бай (компонент мужских имен). Такие имена давались как пожелание ребенку быть смелым, бойким, выносливым

БАЛТАС баш.— балта *топор*+сы (аффикс); плотник

БАРАК баш. — длиниошерстная, крупная охотничья собака. (Такие имена давались как пожелание, чтобы ребенок был выносливым, крепким. Этот обычай сохранился также у других тюркских народов. Имя *Шаһибарак* и *Бараков* восходят к данному слову).

БАРИС ар.—прозорливый, умный

БАРЛЫБАЙ баш. — барлы *имеющий, состоятельный*+бай

БАРС баш. — 1) барс, тигр; 2) название третьего года в летоисчислении по двенадцатилетнему животному циклу

БАРЫЙ ар.—творец, создатель

БАСИР ар. — проницательный, разумный, понятливый

БАТТАЛ ар. — храбрый, смелый, отчаянный

БАТУЛЛА ар.—кааба (мусульманский храм в г. Мекке)

БАТЫЙ баш. (др. тюрк.) —драгоценный камень (имя хана Золотой Орды — внука Чингизхана. — Баскаков, стр. 99)

БАТЫР баш, — смелый, храбрый, герой, богатырь

БАТЫРБАЙ баш. — батыр + бай; герой, удалец

БАТЫРБЕК баш. — батыр + бек; герой, удалец

БАТЫРГАРЕЙ баш., перс. — батыр *удалец*+гарей *последователь*

БАТЫРГУЖА баш., перс. — батыр+гуж а *(хозяин)*

БАТЫРГАЛИ баш., ар. — батыр + гали

БАТЫРЬЯН баш., перс. — батыр *смелый*+ян *д уша*

БАТЫРКАЙ баш. — батыр+кай (ласкательная форма имени *Батыр)*

БАТЫРША баш., фарс.— батырыша (ялғау); батыр, ҡыйыу (XVIII быуат Башҡортостан тарихында билдәле шәхестен. исеме)

БАТЫУ — ҡара: *Батый*

БАҺАУ ғәр.— матур, шәп

БАҺАУТДИН ғәр. — баһау+дин (ир-ат исеме ялғауы)

БАЯЗ ғәр. — аҡ, аҡлыҡ

БАЯЗИТ ғәр. — 1) *Абуязит* исеменән ҡыҫҡартылған: Язиттың атаһы; 2) бик яҡшы, шәп

БАЯН баш. — бай булған

БАЯН монг. — аҡыллы һунарсы

БАЯН ғәр. — 1) асыҡ, аныҡ; 2) аңлатыу, әйтеү, белдереү (баян әйтеү)

БЕЙЕШ баш. — бей (етәксе, башлыҡ) + иш

БИКБАЙ баш. — бик (көслө, ныҡ) + бай

БИКБАУ баш. — *Бикбай* исеменең боронғо формаһы; 1555 й. Ҡаҙанға Иван Грозный батшаға барған илселәрҙең береһе — үҫәргән ырыуы башлығының исеме (БШ, 194-се б.)

БИКБИРҘЕ баш.— бик+бирҙе

БИКБУЛАТ баш. — бик ныҡ + булат ҡорос

БИКЕШ баш. — бай улы

БИКЙӘН баш., фарс. — бик+йән (бала ныҡ булһын тигән теләкте белдерә)

БИККЕНӘ баш. — бик+кенә (иркәләү ялғауы *(Биккинин* фамилияһы бар)

БИКҠОЛ баш. — бик+ҡол

БИКҠУЖА баш., фарс. — бик+ҡужа; ныҡ хужа

БИКМОРАТ баш., ғәр. — бик+морат (бик ныҡ теләп алған бала)

БИКМӨХӘМӘТ баш., ғәр.— бик+мөхәмәт

БИКМЫРҘА баш., фарс. — бик+мырҙа

БАТЫРША баш., перс. — батыр *смелый, храбрый,* герой+ша (компонент мужских имен). (Имя исторической личности, известное в истории Башкирии XVIII в.)

БАТУ — то же, что и *Батый*

БАГАУ ар. — красивый, хороший

БАГАУТДИН ар. — багау+дин (компонент мужских имен)

БАЯЗ ар. — белый, светлый

БАЯЗИТ ар. — 1) усеченная форма имени *Абуязид;* отец Язида; 2) превосходный, превосходящий

БАЯН баш. — богатый, богач

БАЯН монг. — мудрый охотник

БАЯН ар. — 1) ясный; ясность; 2) объяснение, извещение, объявление

БИИШ баш. — бай (би) — *глава, предводитель* + иш *друг, товарищ*

БИКБАЙ баш. — бик *крепкий, твердый;* очень + бай *богатый*

БИКБАУ баш. — древняя форма имени Бикбай; имя вождя башкирского рода Усерген — одного из послов, прибывших к Ивану IV после взятия им Казани (БШ, стр. 194)

БИКБИРДИ баш. — бик *крепкий, твердый+бирди дал*

БИКБУЛАТ баш. — бик *крепкий* + булат *сталь*

БИКЕШ баш.—царевич, принц

БИКЬЯН баш., перс. — бик *крепкий+ян душа* (выражает пожелание родителей)

БИККИНА баш. — бик *крепкий*+кина (уменьш-ласк. аффикс). Образована фамилия *Биккинин*

БИККУЛ баш. — бик *крепкий, твердый+кул* (компонент мужских имен)

БИККУЖА баш., перс. — бик *крепкий* + кужа *хозяин*

БИКМУРАТ баш., ар. — бик *твердый, крепкий+мурат желание, стремление* (ребенок был очень желанным)

БИКМУХАМЕТ баш., ар. — бик+мухамет

БИКМУРЗА баш., перс —бик+мурза

БИКМӘТ — *«Бикмөхәмәт»тән* ҡыҫҡартылған
БИКНУР неол. баш., ғәр. — бик нурлы
БИКСУРА баш.— бик+сура; *Биксурин* фамилияһы яһалған
БИКСӘНТӘЙ МОНГ. — ИҢ бәләкәй, төпсөк бала. *Биксәнтәев* фамилияһы бар

БИКТАБИР баш, ғәр. — бик (ныҡ) +табир (нәҫел)
БИКТАҺИР баш, ғәр. — бик+ таһир (саф, паҡ)
БИКТАШ баш. — бик+таш (бала таш һымаҡ ныҡ булһын, тигән теләк менән ҡушылған боронғо исем)
БИКТИМЕР баш. — бик + тимер (бала тимер һымаҡ ныҡ булһын, тип ҡушылған исем)
БИЛАЛ баш. — б и л а л а тигән аҫыл ҡош исеменән («һауаларҙа оса эй аҫыл ҡош, ыласын да тиһәм, билала» — халыҡ йырынан)
БИЛАЛ ғәр. —иҫән-һау
БИРҒӘЛИ баш, ғәр.— бир + ғәли

БОЛАНБАЙ баш. — болан + бай

БОЛҒАҠ баш. — 1) «болғау» һүҙенән яһалған боронғо исем; эшлекһеҙ, елғыуар; 2) ғорур, эре (Баскаков, 34-се б.)

БОРНАҠ баш. — мороно аҡ (борон быңдай «баланы һаҡлаусы» исем ҡушыу тураһында Юрматы шәжәрәһендә әйтелгән. — БШ, 28-се бит)
БОРХАН монг. — бот, торараш; алла, әүлиә
БОРХАН ғәр. — дәлил, хәҡиҡәт, дөрөҫлөктө иҫбатлаусы
БОСҠОН баш. — «боҫоу» һүҙенән яһалған. *Бускунов* фамилияһы бар
БОСТАН фарс. — баҡса; гөл баҡсаһы
БОХАЙЫР ғәр. — ғәрәптәрҙәге Бохайыр тигән өлкә исеменән
БОХАР баш. — Үзбәкстандағы Бохара ҡалаһы исеменән
БОХАР ғәр. — быу, ҡар
БОХАРБАЙ баш.— бохар + бай

БИКМЕТ — усеченная форма имени *Бикмухамет*
БИКНУР неол. баш., ар. — бик очень + нур *свет, луч, сияние*
БИКСУРА баш.— бик + сура; образована фамилия *Биксурин*
БИКСЕНТЕЙ монг, — последыш, последний, самый младший. Образована фамилия *Бикчентаев*
БИКТАБИР баш, ар. — бик *крепкий*+табир *происхождение*
БИКТАГИР баш, ар. — бик *очень* + *тагир* чистый, честный
БИКТАШ баш. — бик *крепкий, твердый* + *таш камень* (пожелание, чтобы ребенок был крепким, как камень)
БИКТИМИР баш.— бик+тимир *железо* (пожелание, чтобы ребенок был крепким, как железо)
БИЛАЛ баш. — от названия красивой птицы из семьи соколиных

БИЛАЛ ар.—жив, здоров
БИРГАЛИ баш, ар. — бир *дай* + гали *великий*
БУЛАНБАЙ баш. — булан *лось* + *бай*
БУЛГАК баш.— 1) от слова «булгау» — мутить, мешать; бездельник, легкомысленный; 2) гордый, важный (Баскаков, стр. 34)
БУРНАК баш. — белая морда (о древнем обычае наречения именем Бурнак говорится в башкирском шежере племени Юрматы. — БШ, стр. 32)
БУРХАН монг. — идол, кумир; бог, пророк
БУРХАН ар. — доказательство, довод, причина, вера
БУСКУН баш. — от слова «бо-оу» *таиться, притаиться;* образована фамилия *Бускунов*
БУСТАН перс. — цветник, сад

БУХАИР ар. — от названия области у арабов
БУХАР баш. — от названия узбекского города Бухара
БУХАР ар. — влага, пар
БУХАРБАЙ баш. — бухар + бай

БӨРЙӘН баш. — боронғо башҡорт ырыуы атамаһынан
БӨРКӨТ баш. — ҡош исеменән
БУҘЙЕГЕТ баш.—йәш егет; ыласын

БУҘЫҠАЙ баш. — бүҙ төҫ; йәш, буй еткән; *Буҙыкаев* фамилияһы бар
БУЛАТ фарс, ғәр. — иң шәп ҡорос (Дамаск ҡоросо)
БУЛАШ баш. — (сығышы билдәһеҙ)
БУРАҠАЙ баш. — бура+ҡай; дөйә балаһы (баланы яратып, иркәләп ҡушҡан боронғо исем). *Бураҡаев* фамилияһы бар.

БУРАН баш. — буран көндө тыуған
БУРАНБАЙ баш. — буран + бай; буранда тыуған
БУРАНҒОЛ баш. — буран + ғрл; буранда тыуған
БУРАНСЫ баш. — буранда тыуған
БУРАНША баш., фарс. — буран+ ша (шаһ); буран батшаһы, буранды еңеүсе; *Бураншин* фамилияһы бар
БҮЛӘК баш. — атанан йәки әсәнән бүләк булып ҡалған бала (боронғо йола буйынса, бала донъяға килгәндә атаһы йәки әсәһе иҫән булмаһа, балаға Бүләк, Иәҙкәр, Мирас, һәҙиә тигән һ. б. исем ҡушҡандар)

БҮЛӘКБАЙ баш. —бүләк+бай

БҮЛӘКҠОЛ баш. — бүләк+ҡол
БҮЛӘКӘЙ баш.—*Бүләк* исеме? нең иркәләү формаһы
БҮЛӘКӘН баш. — бүләк, иҫтәлек, мираҫ
БҮРЕБАЙ баш. — бүре+бай

БӘҒДӘНУР ғәр.—һуңғы нур (кинйә балаға ҡушылған исем)

БӘҒДӘТ ғәр. — бүләк
БӘҘЕҒОЛ ғәр., баш. — бәзе (шәп, ин һәйбәт)+ғол (исем ялғауы)

БУРЗЯН баш. — от названия древнего рода башкир
БЕРКУТ баш.—орел, беркут
БУЗЗИГИТ баш. — молодой парень, совершеннолетний; соколик
БУЗЫКАЙ баш. — серый, сизый цвет; молодой; образована фамилия *Бузыкаев*
БУЛАТ перс, ар. — сталь высшего сорта (дамасская сталь)
БУЛАШ баш. — (этимология неясна)
БУРАКАЙ баш. — верблюжонок (подобные имена — явление традиционное в башкирском и в других тюркских языках). Образована фамилия *Буракаев*
БУРАН баш. — буран; родился в буранный день
БУРАНБАЙ баш.— буран+бай; родился в буранный день
БУРАНГУЛ баш. — буран+гул; родился в буранный день
БУРАНСЫ баш. — родился в буранный день
БУРАНША баш., перс. — буран+ ша (шах); победитель, усмиритель бурана

БУЛЯК баш.—подарок, память, дар от отца или матери. По древнему обычаю, если при рождении ребенка не было в живых отца или при родах умирала мать, то таким детям давались имена Ядгар *память,* Мирас *наследие,* Хадия *подарок* и пр.
БУЛЯКБАЙ баш.— буляк *дар, подарок-}-бак* (компонент мужских имен)
БУЛЯККУЛ баш. — буляк+кул
БУЛЯКАЙ баш.—ласкательная форма имени *Буляк*
БУЛЯКАН баш. — дар, подарок, память
БУРИБАЙ баш. — буре *волк+ бай*
БАГДАНУР ар.—последний луч, последнее сияние (такое имя давалось последнему ребенку в семье, последышу)
БАГДАТ ар.—дар, подарок
БАДИГУЛ ар., баш. — бади *сатый лучший+туп* (компонент мужских имен)

БӘҘРЕТДИН ғәр. — иң һәйбәт бала	БАДРИТДИН ар. — полнота, совершенство
БӘҘРИ ғәр.—тулған ай һымаҡ, һәйбәт, матур	БАДРИ ар. — полная луна; совершенный
БӘҘӘМША фарс. — бәҙәм (миндаль)+ша (ир-ат исеме ялғауы)	БАДАМША перс. — бадам *миндаль* + ша (окончание мужских имен)
БӘҘӘҮИ ғәр. — күсмә ғәрәптәр ырыуы атамаһынан	БАДАВИ ар. — от названия племени кочевых арабов
БӘЙТУЛЛА ғәр.—ҡәғбә (Мәккә ҡалаһындағы ғибәҙәтхана)	БАЙТУЛЛА ар. — кааба (мусульманский храм в г. Мекке)
БӘКЕР ғәр. — 1) өйрәнеүсе, тикшереүсе; 2) дөйә балаһы; 3) саф, йәш	БАКИР ар. — 1) изучающий, исследующий; 2) верблюжонок; 3) чистый, молодой
БӘХЕТ ғәр. — бала бәхетле булһын тип ҡушылған исем	БАХИТ ар. — счастье, удача
БӘХРӘМ неол. ғәр.—Марс планетаһы	БАХРАМ неол. ар. — название планеты Марс
БӘХТЕГӘРӘЙ ғәр. — бәхет+гәрәй	БАХТИГАРЕЙ ар. — бахит *счастливый+гарей последователь*
БӘХТЕЙӘР ғәр., фарс.— бәхет + йәр (бәхетле, ырыҫлы, ҡотло булһын тигән теләкте белдерә)	БАХТИЯР ар., перс. — бәхет *счастье* + яр *друг, товарищ; спутник счастья*
БӘХТЕЯР ғәр., фарс. — бәхетле	БАХТИЯР ар., перс. — счастливый
БӘХТИ ғәр. — бәхетле	БАХТИ ар. — счастливый
БӘХТИНУР ғәр —бәхет нуры	БАХТИНУР ар. — луч, сияние счастья
БӘШИР ғәр. — ҺӨЙӨНӨС килтереүсе	БАШИР ар. — вестник радости
БӘШӘР ғәр. — кеше	БАШАР ар. — человек

В

ВАЗИФ ғәр. — йөкмәтелгән бурыс	ВАЗИФ ар. — обязанность, должность
ВАЗИХ ғәр. — асыҡ, аңлайышлы	ВАЗИХ ар. — ясный
ВАҠИФ ғәр. — аңлаусан, белдекле	ВАКИФ ар. — понимающй, сведущий, знающий
ВАРА ғәр. — кеше (ир-ат исемдәре компоненты булып та йөрөй: *Хәйреевара)*	ВАРА ар. — человек (является также компонентом мужских имен: *Хайривара* и пр.)
ВАРИС ғәр.—дауам итеүсе, вариҫ	ВАРИС ар. — наследник
ВАСИҠ ғәр. — ышаныусы	ВАСИГ ар. — уверенный (в чем-либо)
ВАСИМ ғәр. — матур	ВАСИМ ар. — красивый
ВАСИФ ғәр. — маҡтаусы, маҡтап һөйләүсе	ВАСИФ ар.—восхваляющий
ВАСИХ ғәр. — ышаныусы	ВАСИХ ар — уверенный
ВАССАФ ғәр. — маҡтаусы	ВАССАФ ар. — восхваляющий
ВАФА ғәр.—тоғро, тотанаҡлы, ышаныслы	ВАФА ар.— верный, выдержанный, благонадежный
ВАФИР ғәр. — бай, мул; киң күңелле; тоғро	ВАФИР ар. — богатый; верный
ВАҺАП ғәр. — бүләк итеүсе, биреүсе; йомарт	ВАГАП ар. — дарящий; щедрый

ВАҺИП ғәр. — бағышлаусы, бүләк биреүсе
ВАГИП ар. — посвящающий; дарящий

ВЕНЕР неол. лат. — *(Венера* тигән исемдән ҡыҫҡартылған)
ВЕНЕР неол. лат. — сокращенная форма женского имени *Венера*

ВИЛДАН ғәр. — бала, улан
ВИЛЬДАН ар. — дитя, сын

ВӘҒИЗ ғәр. — вәғәз һөйләүсе
ВАГИЗ ар. — проповедник, оратор

ВӘДҮТ ғәр.—һөйгән
ВАДУТ ар. — любягдий

ВӘЗИР ғәр. — ярҙамсы, вәзир
ВАЗИР ар.—помощник, везир, министр

ВӘЗИХ ғәр. — асыҡ, аңлайышлы
ВАЗИХ ар. — ясный

ВӘКИЛ ғәр. — ышанып эш тапшырған кеше; вәкил
ВАКИЛ ар.— представитель; уполномоченный, доверенный

ВӘҠИФ ғәр. — аңлаусан, белдекле
ВАКИФ ар. — понимающий, сведущий; знающий

ВӘЛИ ғәр. — 1) хужа, эйә; 2) яҡын кеше, туған; 3) яҡлаусы; 4) изге (ир-ат исемдәре ялғауы)
ВАЛИ ар. — 1) хозяин; 2) родственник, близкий человек; 3) покровитель; 4) святой (компонент мужских имен)

ВӘЛИНУР ғәр. — изге, шифалы нур
ВАЛИНУР ар. — святой, целебный луч

ВӘЛИТ ғәр. — 1) бала; улан, ул, ир бала; 2) нәҫел, тоҡом
ВАЛИТ ар. — 1) ребенок, дитя, мальчик; 2) родитель, потомок

ВӘЛИУЛЛА ғәр. — алланың изгеһе; изге, уҡымышлы кеше
ВАЛИУЛЛА ар. — вали+улла; святой; образованный человек

ВӘЛИХАН ғәр.—вәли+хан
ВАЛИХАН ар. — вали+хан

ВӘЛИША ғәр., фарс.—изгелекле; *Вәлишин* фамилияһы яһалған
ВАЛИША ар., перс. — благодетельный; образована фамилия *Валишин*

ВӘЛИӘХМӘТ ғәр. — вәли+әхмәт (маҡтаулы, изге)
ВАЛИАХМЕТ ар. — вали+ ахмет; прославленный, святой

ВӘРИС ғәр. — дауам итеүсе, вариҫ
ВАРИС ар. — наследующий, наследник

ВӘСИЛ ғәр. — айырылмаҫ дуҫ
ВАСИЛЬ ар. — неразлучный друг

ВӘСИМ ғәр. — матур
ВАСИМ ар. — красивый

ВӘСИФ ғәр. — маҡтаусы
ВАСИФ ар. — восхваляющий

ВӘСИХ ғәр. — ышаныусы
ВАСИХ ар. — уверенный

ВӘХИТ ғәр. — яңғыҙ, тиңдәшһеҙ
ВАХИТ ар. •— единственный, несравненный

Г

ГӨЛҮС неол, фарс. — г ө л һүҙенән
ГУЛУС неол., перс. — от слова г у л ь — ц в е т о к

ГӘРӘЙ фарс. — эйәреүсе, дауам итеүсе (ир-ат исемдәре ялғауы булып йөрөй)
ГАРЕЙ перс. — последователь (компонент мужских имен)

ГӘРӘЙ монг. — монгол ырыуы атамаһынан (ир-ат исемдәре ялғауы булып йөрөй)
ГАРЕЙ монг.—от названия монгольского рода (компонент мужских имен)

Ғ

ҒАББАС ғәр. — яусыл, көрәшсән, һуғышсан
ГАББАС ар. — суровый, воинственный

ҒАБДУЛЛА — ҡара: *Абдулла*
ҒАЗЗАЛ ғәр. — бик көслө
ҒАЗЗАЛИ ғәр. — бик көслө
ҒАЙНАН ғәр. — ысын, сын

ҒАЙСА ғәр. — 1) Ғайса пәйғәмбәр исеменән; 2) бор. йәһ. И с а — хоҙаның шәфҡәте, мәрхәмәте
ҒАЙСАР ғәр. — 1) ҡайнар шишмә; 2) император
ҒАЙФУЛЛА ғәр. — алланың ғәфү итеүсеhе
ҒАЛИП ғәр. — еңеүсе
ҒАМИЛ ғәр. — 1) эшсе, хеҙмәткәр; 2) хаким, башлыҡ
ҒАМИР ғәр. — бик шәп, һәйбәт; сәскә атҡан
ҒАРИФ ғәр. — аҡыллы, белемле; аҡыл эйәhе
ҒАРИФЙӘН ғәр., фарс. — ғариф + йән
ҒАРИФУЛЛА ғәр. — аҡыллы, белемле
ҒАСИМ ғәр. — һаҡлаусы, яҡлаусы
ҒАТА ғәр. — бүләк
ҒАТАУЛЛА ғәр. — алла бүләге
ҒАФАР ғәр. — ғәфү итеүсе

ҒАФУРЪЯН ғәр., фарс. — ғафур + йән; ғәфү итеүсе
ҒАЯЗ ғәр. — ярҙам; бөйөк, оло; дан
ҒАЯЗЕТДИН ғәр. — ярҙам
ҒАЯН ғәр.—күренекле, атаҡлы; күренеп торған, билдәле
ҒАЯР ғәр. — ғәйрәтле, ғәйәр, дәртле, көслө, батыр
ҒИБАҘУЛЛА ғәр. — алла ҡоло
ҒИБАТ ғәр. — ҡол, хеҙмәтсе

ҒИБАТУЛЛА ғәр. — алла ҡоло
ҒИБӘҘӘТ ғәр.—табыныу, хөрмәтләү
ҒИБӘҘӘТУЛЛА ғәр. — ғибәҙәт+ улла
ҒИЗАМ ғәр. — бөйөклөк
ҒИЗЕТДИН ғәр.—диндең бөйөклөгө
ҒИЗЗӘТ ғәр.—дан, намыҫ, хөрмәт; көс, ҡөҙрәт
ҒИЗЗӘТУЛЛА ғәр. — хоҙаның даны, көсө
ҒИЛАЖ ғәр.—сара, дауа

ГАБДУЛ Л А — см.: *А бдулла*
ГАЗЗАЛ ар. — сильный
ГАЗЗАЛИ ар. — сильный
ГАЙНАН ар. — подлинный, настоящий
ГАЙСА ар. — 1) от имени пророка Гайса, Гиса, Иса; 2) от древнеевр. И с а—милость божья

ГАЙСАР ар. — 1) горячий источник, родник; 2) император
ГАЙФУЛЛА ар. — прощение аллаха
ГАЛИП ар. — победитель
ГАМИЛ ар. —]) рабочий; 2) распорядитель, правитель
ГАМИР ар. —очень хороший, превосходный; цветущий
ГАРИФ ар. — умный, образованный, мудрый
ГАРИФЬЯН ар'., перс'— гариф- *умный, мудрый*+ян *душа*
ГАРИФУЛЛА ар. — умный, образованный
ГАСИМ ар. — защитник

ГАТА ар.—дар, подарок
ГАТАУЛЛА ар.—дар аллаха
ГАФАР ар. — прощающин, всепрощающий
ГАФУРЪЯН ар., перс. — гафур *всепрощающий*+ян *душа*
ГАЯЗ ар. — помощь; величие, слава
ГАЯЗЕТДИН ар. — помощь
ГАЯН ар. — знаменитый, знатный; очевидный, ясный
ГАЯР ар.—энергичный, мужественный, отважный, сильный
ГИБАДУЛЛА ар. — раб божий
ГИБАТ ар.—раб, невольник, слуга, работник
ГИБАТУЛЛА ар.— раб божий
ГИБАДАТ ар. — поклоненпе, почитание
ГИБАДАТУЛЛА ар. — гибадат+ улла
ГИЗАМ ар. — велнчавость
ГИЗИТДИН ар. — величие бога

ГИЗЗАТ ар. — могущество, почитание, достоинство; сила, мощь
ГИЗЗАТУЛЛА ар. — могущество аллаха
ГИЛАЖ ар. — средство, лекарство

ҒИЛАЖЕТДИН ғәр. — саралы, дауалы
ҒИЛЕМДАР ғәр., фарс. — ғилем + дар (барлыҡ ялғауы); ғилеме булған, ғилемле
ҒИЛЕМХАН ғәр., баш. — ғилем + хан
ҒИЛМАН ғәр. — ир бала
ҒИЛМЕТДИН ғәр. — дин ғилеме
ҒИЛМИНУР ғәр. —ғилем нуры
ҒИЛМИСЛАМ ғәр. — ислам ғилеме
ҒИЛМИӘХМӘТ ғәр. — ғилемдең шөһрәтле кешеһе
ҒИЛМИЯР ғәр., фарс. — ғилемле
ҒИЛФАН ғәр.—һаҡсы, һаҡлаусы
ҒИЛӘЖ ғәр. — әмәл, сара, дауа
ҒИЛӘЖЕТДИН ғәр.—диндең әмәле, сараһы
ҒИЛӘЖИ ғәр. — саралы, әмәлле, дауалы
ҒИМАҘИ ғәр. — терәк, ярҙамсы
ҒИМАЙ ғәр. — хеҙмәтсе
ҒИМАЛ ғәр. — эшсе, хеҙмәткәр
ҒИМАЛЕТДИН ғәр, —эшсе, хеҙмәткәр
ҒИМРАН ғәр. — культуралы
ҒИНДУЛЛА ғәр. — мәрхәмәт
ҒИНИӘТ ғәр. — изгелек, мәрхәмәт, яҡшылыҡ
ҒИНИӘТУЛЛА ғәр. — изгелекле
ҒИРФАН ғәр. —аң, белем; тәрбиә
ҒИСМӘТ ғәр. — намыҫ, сафлыҡ, паҡлыҡ
ҒИЯЗ ғәр. — ярҙам
ҒИЯЗЕТДИН ғәр. —ғияз ярҙам + дин
ҒОСМАН ғәр. — *Усман* тигән исемдән (боронғо ғәрәп хәлифе исеме)
ҒОФРАН ғәр.—кисереү, ғәфү итеү
ҒӨБӘЙ ғәр. — 1) кинйә, кесе; 2) хеҙмәтсе, ҡол
ҒӨБӘЙҘУЛЛА ғәр. — 1) алла ҡоло; 2) кесе, кинйә

ГИЛАЖЕТДИН ар. — гилаж+дин (компонент мужских имен)
ГИЛИМДАР ар., перс. —«гилим *образование,* зндаше+дар (аффикс наличия)
ГИЛИМХАН ар., баш. — гилим *знание, образование+хан*
ГИЛЬМАН ар. — мальчик
ГИЛЬМИТДИН ар.—знание веры
ГИЛЬМИНУР ар. — гилем *наука, знание* + нур *луч, сияние*
ГИЛЬМИСЛАМ ар.—гилем *знание* + ислам
ГИЛЬМИАХМЕТ ар. — прославленный человек науки
ГИЛЬМИЯР ар., перс. — ученый
ГИЛЬФАН ар. — защитник
ГИЛЯЖ ар.—лекарство, средство
ГИЛЯЖЕТДИН ар. — гиляж средство+дин *вера;* средство веры
ГИЛЯЖИ ар. — имеющий лекарство, средство
ГИМАДИ ар. — опора, помощник
ГИМАЙ ар. — служитель, служащнй
ГИМАЛ ар. — рабочий, служитель
ГИМАЛЕТДИН ар,—рабочий, служитель
ГИМРАН ар. — культурный
ГИНДУЛЛА ар. — милость, благодать
ГИНИЯТ ар.—милость, добро, благодеяние
ГИНИЯТУЛЛА ар. — милостивый, добрый
ГИРФАН ар. — знание, познание; воспитание
ГИСМАТ ар. — честь, непорочность, чистота
ГИЯЗ ар.—помощь
ГИЯЗИТДИН ар. — гияз *помощь* + дин *вера* — помощник веры
ГУСМАН ар.—то же, что и *Усман* (от имени арабского халифа)
ГУФРАН ар.—прощение, извинение
ГУБАЙ ар. — 1) младший; 2) служитель, раб
ГУБАЙДУЛЛА ар. —1) раб божий; 2) младший, последыш

ҒӨЗӘЙЕР ғәр.— көс, ярҙам
ҒӨМӨРҘАҠ ғәр., баш. — ғүмере оҙаҡ *(Оморҙаҡ* исеме менән бер' тиң)
ҒӨМӘР ғәр. — ғүмерле, ғүмере оҙон булһын
ҒӘББӘС ғәр. — һуғышсан, көрәшсән, яусыл
ҒӘБДЕЛБАРЫЙ ғәр. — барлыҡҡа килтереүсе, бар итеүсе
ҒӘБДЕЛБАЯН ғәр. — ғәбдел+
ҒӘБДЕЛВӘЛИ ғәр. — ғәбдел+вәли
ҒӘБДЕЛЙӘЛИЛ ғәр.— оло, бөйөк
ҒӘБДЕЛКӘРИМ ғәр. — йомарт, киң күңелле кеше
ҒӘБДЕЛХАҠ ғәр. — ғәбдел + хаҡ (ысын, дөрөҫ)
ҒӘБДИНУР ғәр. — ғәбди (әбд) + нур; яҡты йөҙлө
ҒӘБДРАХМАН ғәр. — мәрхәмәтле, шәфҡәтле
ҒӘБДРӘҮФ ғәр. — игелекле, мәрхәмәтле
ҒӘБДРӘХИМ ғәр. — игелекле, рәхимле
ҒӘБДРӘШИТ ғәр.— тура юлдан барыусы
ҒӘБИҘУЛЛА ғәр. — алланың хеҙмәтсеһе; эшсе, хеҙмәтсе
ҒӘБИТ ғәр. — баш эйеусе, хеҙмәтсе
ҒӘҘЕБӘК ғәр., баш. — ғәҙел+бәк (ир бала); башлыҡ
ҒӘҘЕЛ ғәр. — ғәҙел
ҒӘҘЕЛБАЙ ғәр., баш.—ғәҙел+бай
ҒӘҘЕЛБӘК ғәр., баш.—ғәҙел+бәк (ир-ат исемдәре ялғауы)
ҒӘҘЕЛША ғәр., фарс.—ғәҙел+ша (шаһ); ғәҙел кеше
ҒӘҘӘМ ғәр. — ололоҡ, бөйөклөк
ҒӘҘӘН ғәр. — ожмах; бөйөклөк
ҒӘЗЗӘЛ ғәр. — бик көслө
ҒӘЗИ ғәр. — еңеүсе, көрәшсе
ҒӘЗИЗ ғәр. — иң ҡәҙерле, ғәзиз; ҡеүәтле
ҒӘЗИЗЙӘН ғәр., фарс.—ғәзиз+йән; ҡәҙерле, ҡеүәтле
ҒӘЗИНУР ғәр.— еңеү нуры

ГУЗАИР ар. — сила, помощь
ГУМЕРЗАК ар., баш. — гумер *жизнь* + *узак долгий* (пожелание долгой жизни)
ГУМЕР ар. — жизнь (пожелание долгой жизни)
ГАББАС ар. — суровый, воинственный
ГАБДУЛБАРЫЙ ар. — творец, создатель
ГАБДУЛБАЯН ар. — габдул + баян
ГАБДУЛВАЛИ ар.—габдул + вали
ГАБДУЛЬЯЛИЛ ар. — величесгвенный, великий
ГАБДУЛ КАРИМ ар. — щедрый, добрый человек
ГАБДУЛХАК ар. — габдул *роб божий+хак правда, истина*
ГАБДИНУР ар.— габд *раб*+ нур *луч;* лучезарный
ГАБДРАХМАН ар.— милосердный, добрый
ГАБДРАУФ ар. — милостивый, добрый
ГАБДРАХИМ ар. — милосердный, милостивый
ГАБДРАШИТ ар. — идущий по правильному пути
ГАБИДУЛЛА ар. — раб божий; рабочий, служитель
ГАБИТ ар. — подчиненный, служащий
ГАДИБЕК ар., баш. — гадиль *справедливый*+ бек *юноша, господин*
ГАДИЛЬ ар. — слраведливый
ГАДИЛЬБАЙ ар., баш.— гадиль + бай
ГАДИЛЬБЕК ар., баш.—гадиль *справедливый* + бек *господин, юноша* (компонент мужских имен)
ГАДИЛЬША ар., перс—гадиль *справедливый+ша* (компонент мужских имен)
ГАДАМ ар. — величие, слава
ГАДАН ар. — рай; величие
ГАЗЗАЛ ар. — сильный
ГАЗИ ар, — победитель, борец
ГАЗИЗ ар. — дорогой; могучий
ГАЗИЗЬЯН ар., перс. — газиз *дорогой, могучий+ян душа*
ГАЗИНУР ар. — гази *победитель, борец + нур луч*

ҒӘЗИМ ғәр. — бөйөк, абруйлы

ГАЗИМ ар. — великий

ҒӘЙЗУЛЛА ғәр. — ғәйз (бөйөк, оло, хөрмәт, дан)+улла (алла)

ГАЙЗУЛЛА ар.—гайз *величие„ слава, достоинство, могущество* + улла *бог* (компонент мужских имен)

ҒӘЙЗӘМ, **ғәр.** — бөйөк

ГАЙЗАМ ар. — великий

ҒӘЙНАН ғәр. — ысын, сын, асыл

ГАЙНАН ар. — настоящий; истинный; сущность

ҒӘЙНЕТДИН ғәр.—динден асылы

ГАЙНИТДИН ар. — сущность веры

ҒӘЙНИСЛАМ ғәр. — исламдың асылы

ГАЙНИСЛАМ ар. — сущность ислама

ҒӘЙНИЯР ғәр., фарс. — ғәйн (ысын)+яр (дуҫ, иптәш)

ГАЙНИЯР ар., перс. — гайн *точь-в-точь, подлинный* + яр *друг,.* товарищ

ҒӘЙНУЛЛА ғәр.—ғәйн + алла

ГАЙНУЛЛА ар. — ғайн *подлинкый*+улла *бог*

ҒӘЙРӘТ ғәр. — ғәйрәт, көс, батырлыҡ, ҡыйыулыҡ

ГАЙРАТ ар. — сила, мужество,. смелость, неустрашимость

ҒӘЙСӘР ғәр. — ҡайнар шишмә

ГАЙСАР ар. — горячий источник.

ҒӘЙФИ ғәр. — ғәфү ителгән; мәрхәмәтле

ГАЙФИ ар. — прощенный; милостивый, сердобольный

ҒӘЙФУЛЛА ғәр. —ғәфү ителгән; алла ғәфү иткән

ГАЙФУЛЛА ар. — прощенный богом

ҒӘЛЕКӘЙ ғәр. — бөйөк (Ғәле исеменең иркәләү формаһы)

ГАЛИКЕЙ ар.— гали *величие*+ кей (аффикс) — ласкательнаж форма имени Гали

ҒӘЛЩҒӘЛЕ ғәр.— бөйөк, оло, юғары; ҡәҙерле (ир-ат исемдәренә ҡушыла торған ялғау)

ГАЛИ ар. — великий, возвышенный, выдающийся (компонент мужских имен)

ҒӘЛИАРСЛАН ғәр., баш.—ғәли-)-арыҫлан (бала көслө, ғәйрәтле булһын тип ҡушылған исем)

ГАЛИАРСЛАН ар., баш. — галк *великий*+арслан *лев* (пожелание ребенку силы, могуществa)-

ҒӘЛИАРЫҪЛАН ғәр., баш. — ҡара: *Ғәлиарслан*

ГАЛИАРСЛАН ар„ баш. — гали + арслан

ҒӘЛИАСТАН ғәр., фарс. — бөйөклөк

ГАЛИАСТАН ар., перс. — велнчие

ҒӘЛИБАЙ ғәр., баш. — ғәли+-бай

ГАЛИБАЙ ар., баш. — гали + бай; великий, выдающийся

ҒӘЛИБӘК ғәр., баш. —ҒЭЛИ.+ бәк

ГАЛИБЕК ар., баш. — галк+бек-

ҒӘЛИЙӘН ғәр., фарс. — бөйөк 4-йән

ГАЛИЯН ар., перс. — гали ееликий+ян *душа*

ҒӘЛИКАРАМ ғәр. — ғәли+карам

ГАЛИКАРАМ ар. — гали *великий* + карам *щедрый*

ҒӘЛИМ ғәр. — белемле, уҡымышлы, ғалим

ГАЛИМ ар. — образованный, эрудированный, ученый

ҒӘЛИМҒОЛ ғәр., баш. — белемле, уҡымышлы

ГАЛИМГУЛ ар., баш. — гали» *образованный, ученый+тул*

ҒӘЛИМЙӘН ғәр., фарс. — белемле, уҡымышлы, ғалим

ГАЛИМЬЯН ар., перс.—галим- *образованный, ученый+ян* (компонент мужских имен)

ҒӘЛИМУЛЛА **ғәр.** — алланың уҡымышлыһы

ГАЛИМУЛЛА ар. — ученый, образованный

ҒӘЛИМЫРҘА ғәр., фарс. — ғәли + мырҙа

ГАЛИМУРЗА ар., перс. — гали+ мурза

ҒӘЛИНУР ғәр. —• ғәли+нур	ГАЛИНУР ар. — гали *великий*+ нур *луч, сияние*
ҒӘЛИУЛЛА ғәр. — алланың бөйөклөгө	ГАЛИУЛЛА ар.—величие аллаха
ҒӘЛИӘКБӘР ғәр,—ғәли+әкбәр; оло, ҙур, хөрмәтле, бөйөк	ГАЛИАКБАР ар. — гали *великий* + акбар *самый большой, самый великий*
ҒӘЛИӘСКӘР ғәр. — 1) бәләкәй Ғәли; 2) Ғәлиҙең терәге, таянысы; 3) һалдат, бөйөк һуғышсы	ГАЛИАСКАР ар. — 1) маленький Гали; *2)* опора, надежда Гали; 3) великий воин, солдат
ҒӘЛИӘХМӘТ ғәр. — ғәли+әхмәт; бөйөк Әхмәт	ГАЛИАХМЕТ ар. — гали+ахмет; великий Ахмет
ҒӘЛЛӘМ ғәр. — бик күп белеүсе, ғалим	ГАЛЛЯМ ар. — ученеиший, очень много знающий
ҒӘЛЛӘМЕТДИН ғәр.—динде белеүсе; күп белеүсе	ГАЛЛЯМИТДИН ар.—знающий религию; многознающий
ҒӘЛӘҮ ғәр. — бөйөклөк	ГАЛЯУ ар. — высота, величие
ҒӘЛӘҮЕТДИН ғәр.—диндең бөйөклөгө	ГАЛЯУИТДИН ар.— величие религии
ҒӘЛӘҮИ ғәр. — бөйөк	ГАЛЯУИ ар. — величавый
ҒӘМБӘР ғәр.—хуш еҫле май; хушбуй	ГАМБАР ар. — амбра (ароматное жидкое вещество); духи
ҒӘМБӘРИС ғәр., баш. — ғәмбәр еҫе	ГАМБАРИС ар., баш. — аромат; запах духов
ҒӘМИЛ ғәр. — эшсе, хеҙмәткәр; хаким, башлыҡ	ГАМИЛ ар.—рабочий; распорядитель, правитель
ҒӘМӘЛ ғәр.—эш, йомош; хеҙмәт	ГАМАЛЬ ар.—занятие, дело; работа, труд
ҒӘНДӘЛИП ғәр.—һандуғас	ГАНДАЛИП ар. — соловей
ҒӘНИ ғәр. — бай, маллы, дәүләтле	ГАНИ ар. — богатый, зажиточный
ҒӘРИФ ғәр.-—аҡыллы, белемле	ГАРИФ ар.—умный, образованный
ҒӘРИФУЛЛА ғәр. — аҡыллы, белемле	ГАРИФУЛЛА ар. — умный, образованный
ҒӘТИӘТ ғәр. — бүләк, мираҫ	ГАТИЯТ ар.—дар, подарок
ҒӘТИӘТУЛЛА ғәр.—алла бүләге	ГАТИЯТУЛЛА ар. — божий дар
ҒӘФИӘТ ғәр. — һаулыҡ, именлек	ГАФИЯТ ар. — здоровье, благополучие
ҒӘФИӘТУЛЛА ғәр. — һаулыҡ, именлек	ГАФИЯТУЛЛА ар. — благополучие
ҒӘФҮР ғәр. — ғәфү итеүсе, кисереүсе	ГАФУР ар. — всепрощающий
ҒӘФҮРЙӘН ғәр., фарс. —ғәфүр + йән; ғәфү итеүсе	ГАФУРЬЯН ар., перс—-гафур *всепрощающий*+ян *душа*
ҒӘФӘР ғәр. — ғәфү итеүсе	ГАФАР ар.—всепрощающий

Д

ДАЛХА ғәр.—һайлап алынған, бик шәп	ДАЛХА ар. — избранный, прекрасный
ДАМИН ғәр. — бик шәп, көслө	ДАМИН ар. — очень хороший.. сильный

ДАМИНДАР ғәр., фарс. — етеҙ, көслө; бик шәп, яҡшы

ДАМИР неол. — 1) «Да здравствует мир» тигән лозунгынан ҡыҫҡартылған; 2) «тимер» һүҙенең боронғо төрки формаһы «димер» һүҙенән тигән ҡараш бар

ДАНИЛ неол., фарс. — белемле, аҡыллы

ДАНИР ҡара; *Дамир*

ДАНИЯЛ ҡара; *Данияр*

ДАНИЯР фарс. — белемле, ғилемле; яҡын дуҫ, йәр; бүләк

ДАНИЯС неол., фарс. — белемле, ғилемле

ДАУЫТ (йәһ.) ғәр.—һөйәкле

ДАҺИ ғәр. — аҡыл эйәһе

ДАЯН ғәр. — хөкөм эйәһе

ДИБАЙ — мәғәнәһе билдәһеҙ; *Дибаев* фамилияһында һаҡланған

ДИҠҠӘТ ғәр. — иғтибар, диҡҡәт

ДИЛАВИР фарс. — йөрәкле, батыр

ДИЛМӨХӘМӘТ фарс, ғәр. — дил (йөрәк) + мөхәмәт; Мөхәмәттең йөрәге

ДИМ баш. — йылға исеменән; бәлки, төрөкмән телендәгесә «тын» тигән мәғәнәгә бәйлелер

ДИНАР ғәр., фарс. — боронғо алтын аҡса атамаһынан

ДИНИСЛАМ ғәр. —дин + ислам; ислам динендәге кеше

ДИНМӨХӘМӘТ ғәр.—дин+мөхәмәт

ДИНГЕҘБАЙ баш. — диңгеҙ + бай (ауыл исемендә һаҡланған)

ДИСТАН фарс. — көйлө хикәйәт

ДИЯЗ неол., исп. — көн, көндөҙ

ДИЯР ғәр. — ер, ил, йорт; *Дияров* фамилияһы бар

ДИЯС неол., исп. — көн, көндөҙ

ДУСМӨХӘМӘТ фарс, ғәр.— дуҫ + мөхәмәт; Мөхәмәттең дуҫы *(Дусмөхәмәтов* фамилияһы бар)

ДУСӘМБӘТ фарс, ғәр.—1) дуҫ + өммәт (халыҡ); 2) дүшәмбе + өммәт; дүшәмбе көн тыуған; *Дүсәмбдтов* фамилияһы бар

ДАМИНДАР ар., перс. — проворный, сильный; очень хороший

ДАМИР неол. — 1) сокращенная форма лозунга «Да здравству-- ет мир»; 2) существует мнение, что «дамир» — древнетюркский вариант слова «тимир» (железо)

ДАНИЛ неол. перс.—образованный, умный

ДАНИР см.: *Дамир*

ДАНИЯЛ см.: *Данияр*

ДАНИЯР перс — знающий, сведущий, близкий друг, любимый;: дар, подарок

ДАНИЯС неол., перс. — знающий,. образованный

ДАУТ (евр.) ар. — любимый, привлекательный

ДАГИ ар. — гений

ДАЯН ар. — господин

ДИБАЙ — этимология неясна; сохранилось в фамилия *Дибаев*

ДИККАТ ар. — внимание

ДИЛАВИР перс. — смелый, отважный

ДИЛЬМУХАМЕТ перс, ар. —диль *сердце*+мухамет; сердце Мухамета

ДИМ баш. •— от названия реки Д и м — Д е м а ; возможно. означает т ы н — «безмолвный», как в туркменском языке

ДИНАР ар., перс. — от названия древней золотой монеты

ДИНИСЛАМ ар,—дин *вера, религия+жлам;* мусульманин

ДИНЬМУХАМЕТ ар.—дин *вера, религия*+мухамет *славный*

ДИНГИЗБАЙ баш. — дингаз *море*+бай

ДИСТАН перс. — рассказ

ДИЯЗ неол., исп. — день, дневное время

ДИЯР ар. — земля, страна; образована фамилия *Дияров*

ДИЯС неол., исп. — день, дневное время

ДУСМУХАМЕТ перс, ар. — дус *друг* + мухамет *славный* (образована фамилия *Дусмухаметов)*

ДУСЕМБЕТ перс, ар. — 1) друг народа; 2) родился в понедельник

.ДЫУАН баш. — башҡорт ырыуы исеменән

ДӘМИН ғәр. — бик шәп, көслө

ДӘМИНДАР ғәр., фарс.-дәмин етеҙ, көслө; бик шәп + дар (барлыҡ ялғауы)

ДӘРДЕМАН фарс.—моңло ҡайғылы

.ДӘРДМӘНД фарс.-моңло, ҡайғылы

ДӘҮЛИ ғәр. — дәүләт кешеһе

.ДӘҮЛӘТ ғәр.—мал, байлыҡ; ил мәмләкәт, дәүләт; бәхет

ДӘҮЛӘТБАЙ ғәр. баш.-дәүләт + бай

ДӘҮЛӘТБИРҘЕ ғәр., баш.-байлыҡ, муллыҡ бирҙе

ДӘҮЛӘТГӘРӘЙ ғәр., фарс.-дәүләт-)-гәрәй

ДӘҮЛӘТЙӘР ғәр. фарс.-дәүләтле, бай

ДӘҮЛӘТКИРӘЙ ғәр., монг - дәүләт+кирәй

.ДӘҮЛӘТКИЛДЕ ғәр., баш.-дәүләт + килде

.ДӘҮЛӘТҠОЛ ғәр., баш.-дәүләтле, бай кеше

ДӘҮЛӘТША ғәр., фарс.-бай, мул, дәүләтле кеше

.ДӘҮЛӘТЯР ғәр., фарс.—дәүләтле, бай, мул

ДУВАН баш.—от названия башкирского рода

ДАМИН ар. — сильный, хороший

ДАМИНДАР ар., перс. — дамин *сильный, проворный, хороший*+ дар (аффикс наличия)

ДАРДИМАН перс. — печальный, страдающий, скорбный

ДАРМАНД перс. — печальный, горестный, скорбный

ДАВЛИ ар. — государственный муж, деловой человек

ДАВЛЕТ ар. — богатство, мужество; государство, держава; счастье

ДАВЛЕТБАЙ ар.—давлет + бай

ДАВЛЕТБИРДИ ар., баш.—давлет *богатство, могущество*+ бирди *дал*

ДАВЛЕТГАРЕЙ ар., перс.—давлет + гарей

ДАВЛЕТЬЯР ар., перс. — давлет+яр; состоятельный, зажиточный

ДАВЛЕТКИРЕЙ ар., монг.—давлет + кирей

ДАВЛЕТКИЛЬДИ ар., баш.— давлет+кильди *пришел*

ДАВЛЕТКУЛ ар., баш. — состоятельный, зажиточный человек

ДАВЛЕТША ар., перс. — состоятельный, зажиточный

ДАВЛЕТЬЯР ар., перс— давлет+ яр; состоятельный, зажиточный

ЕГЕТБАЙ баш. —егет + бай; шәп, батыр егет

ЕЙӘНБАЙ баш.— ейән + бай; (боронғо йола буйынса, бала әсәһенең тыуған ауылында — әсә йортонда тыуһа, уға ейән тигән һүҙ менән исем ҡушылған. Мәҫ. *Ейәнбикә, Ейәнсура, Ейәнбирҙе, Ейәнғол* һ. б.)

ЕЙӘНБИРҘЕ баш.—ейән+бирҙе

ЕЙӘНГИР баш., фарс.—ейән + гир (тотоусы, алыусы). *Йәнгирсә* фамилияһы яһалған

ЕЙӘНҒОЛ баш. — ейән+ғол

ЗИГИТБАЙ баш. — зигит *парень, юноша, джигит, молодец* + бай (компонент мужских имен)

ЗИАНБАЙ баш. — зиан *внук, племянник*+ бай; (по обычаю, с компонентом зиан давали имя ребенку, если он родился в родной деревне матери, т. е. во время ее приезда в дом родителей. Примеры: *Зианбика, Зиансура, Зианбирде, Зиангул* и пр.)

ЗИАНБИРДЕ баш. — зиан + бирде *дал*

ЗИАНГИР‖ЯНГИР баш., перс.— зиан+гир *владеющий; властелин* (образованы фамилии *Зиангиров, Янгиров)*

ЗИАНГУЛ баш. —зиан + гул

ЕЙӘНСУРА баш. — ейән + сура (улан, ир бала; батыр, ҡыйыу, дуҫ). *Зианчура* районының атамаһы ошо исемгә ҡайтып ҡала

ЗИАНСУРА баш. — зиан *внук, племянник* + сура *мальчик, сын; герой, молодец; друг* (название *Зианчуринского* района восходит к этому имени)

Ж

ЖӘҮИТ ғәр. — мәңгелек
ЖӘҮӘТ ғәр. — мәңгелек

ДЖАВИТЦЖАВИТ ар. — вечный
ДЖАВАТЦЖАВАТ ар.—вечный

ЗАҒАФРАН ғәр.—сәскә атамаһынан

ЗАГАФРАН ар — шафран

ЗАҒАФУРАН ғәр. — сәскә атамаһынан

ЗАГАФУРАН ар. — шафран

ЗАДА фарс. — ир бала, батша улы, аҡһөйәк (ир-ат һәм ҡатын-ҡыҙ исемдәренә лә ҡушылып йөрөй: *Гөлзада, Әхмәтзада* һ. б.)

ЗАДА перс.—сын; царевич; знатного происхождения (является компонентом мужских и женских имен: *Гульзада, Ахметзада* и пр.)

ЗАИМ ғәр. — башлыҡ; етәксе. *Заимов* фамилияһы бар

ЗАИМ ар. — глава, руководитель, Образована фамилия *Заимов*

ЗАЙЛАЛ ғәр. — бөйөклөк (синонимы: *Ялал, Йәләл)*

ЗАЙЛАЛ ар. — величественный (восходит к имени *Ялиль)*

ЗАКАРИА (бор. йәһ.) ғәр.— истәге

ЗАКАРИЯ (др. евр.) ар. — памятный

ЗАКИР ғәр. — иҫкә алыусы

ЗАКИР ар. — воспоминание; поминающий

ЗАКИРЙӘН ғәр., фарс. — иҫкә алыусы+ йән

ЗАКИРЬЯН ар., перс.—закир *поминающий*+ян *душа*

ЗАҠУАН ғәр. — зирәк, үткер

ЗАКУАН ар. — смышленый, смелый

ЗАМАН ғәр.—заман, дәүер, осор; замана кешеһе

ЗАМАН ар. — время, эпоха; современный человек

ЗАМИР неол., ғәр. — йөрәк, выждан

ЗАМИР неол., ар. — сердце, совесть

ЗАМИР неол. — «за мир» һүҙҙәренән

ЗАМИР неол. — от слов «за мир»

ЗАРИМЦЗАРЕМ фарс. — зарығып һорап алған

ЗАРИМЦЗАРЕМ перс. — желанный, долгожданный

ЗАРИП ғәр. — ҡупшы, телгә оҫта

ЗАРИП ар. — изящнып, остроумный

ЗАРИФ ғәр. — ҡупшы, телгә оҫта

ЗАРИФ ар. — изящный, остроумный

ЗАРИФЙӘН ғәр., фарс—зариф + йән

ЗАРИФЪЯН ар., перс. — зариф+ ян

ЗАҺИҘУЛЛА ғәр.— суфый

ЗАГИДУЛЛА ар.— аскет

ЗАҺИР ғәр. — 1). яҡты нур сәсеүсе, бик матур; 2) ярҙамсы, булышсы

ЗАГИР ар. — 1) блестящий, яркий, прекрасный; 2) помощник, покровитель

ЗАҺИТ ғәр. — суфый; изге, тыйнаҡ

ЗАГИТ ар. — аскет; скромный, ҫвятой.

ЗАҺРЕТДИН ғәр.—заһри+дин	ЗАГРЕТДИН ар.— загри *сияющий*+дин *религия*
ЗАҺРИ ғәр. — нур һибеүсе; күренеп торған	ЗАГРИ ар. — сияющий, лучезарный; очевидный
ЗАЯН ғәр. — үкенесле *(Заянов* фамилияһы бар)	ЗАЯН ар. — прискорбпый, досадный (образована фамилия *Заянов)*
ЗЕКЕР ғәр.—истәге нәмә; иҫтәлек	ЗИКИР ар. — память, воспоминание, упоминание
ЗЕКЕРИӘ ғәр. — истәге, иҫтә торған; иҫтәлек	ЗАКАРИЯ ар. — воспоминание; память
ЗЕКЕРЙӘ ғәр. — иҫтә торған; иҫтәлек	ЗАКАРИЯ ар.—воспоминание; память
ЗИАДАТ ғәр.—үҫкән, үрләгән	ЗИЯДАТ ар. — растущий, поднимающийся
ЗИАҘАТ ғәр. — үҫкән, үрләгән	ЗИЯДАТ ар. — растущий, поднимающийся
ЗИАФАТ ғәр. — ҡунаҡ, һый	ЗИАФАТ ар. — гость; угощение
ЗИННУР ғәр.—нурлы	ЗИННУР ар. — лучезарный, лучистый
ЗИННӘТ ғәр. — биҙәк	ЗИННАТ ар. — украшение
ЗИННӘТУЛЛА ғәр. — зиннәт+алла; алла биҙәге	ЗИННАТУЛЛА ар.— зиннат *украшение+улла бог;* украшение бога
ЗИНФИР неол. — *«Земфира»нан* ҡыҫҡартылған	ЗИНФИР неол. — сокращенная форма женского имени *Земфира*
ЗИҺАТ ғәр. — тотанаҡлы, тыйнаҡлы	ЗИГАТ ар. — выдержанный, сдержанный, послушный
ЗӨБӘЙ ғәр. — иң һәйбәт	ЗУБАЙ ар. — самый лүчший
ЗӨБӘЙҘУЛЛА ғәр.— иң һәйбәт	ЗУБАЙДУЛЛА ар.—самый лучший
ЗӨБӘИЕРЦЗӨБӘИР ғәр. — көслө, аҡыллы	ЗУБАИР ар. — сильный, умный
ЗӨБӘЙТ ғәр. — иң һәйбәт	ЗУБАИТ ар. — самый лучший
ЗӨЛҠӘРНӘЙ ғәр.—ҡуш мөгөҙлө *(Александр Македонскищың* ҡушаматынан)	ЗУЛЬКАРНАЙ ар. — двурогий (прозвище *Александра Македонского)*
ЗӨЛФӘҠӘР ғәр. — киҫеүсе, сабыусы (Ғәли хәлифтең легендар ҡылысының исеменән)	ЗУЛЬФАКАР ар.—колющий, рассекагощий (от названия летендарного меча халифа Али)
ЗӨЛФӘР фарс. — матур сәсле; дәртле	ЗУЛЬФАР перс-—несравненные локоны; темпераментный
ЗӨЛФӘТ фарс. — бөҙрә сәсле; дәртле	ЗУЛЬФАТ перс.—кудри, локоны любимого; темпераментный
ЗӨФӘР ғәр.—еңеүсе	ЗУФАР ар. — победитель
ЗЫЯ гәр.—нур, яҡтылыҡ	ЗИЯ ар.—свет, сиянье
ЗЫЯЗИТДИН'ғәр.— дин нуры	ЗИЯЗИТДИН ар. —луч, свет религии
ЗЫЯИТДИН гәр.—дин нуры	ЗИЯИТДИН ар.—луч, свет религии
ЗЫЯҠАЙ ғәр., *баш.— Зыя* исеменен иркәләү формаһы	ЗИЯКАЙ ар., баш.—ласкательная форма имени *Зия)*
ЗӘБИБ ғәр. — йөҙөм; матур	ЗАБИБ ар. — изгом; красивый
ЗӘБИҘУЛЛА ғәр. — башлыҡ	ЗАБИДУЛЛА ар. — руководитель
ЗӘБИР фарс. — көслө, ныҡ, аҡыллы	ЗАБИР перс. — твердый, сильный, умный

ЗӘБИХ ғәр.—ҡорбан	ЗАБИХ ар.—жертва
ЗӘҒӘФРАН ғәр. — сәскә исеменән	ЗАГАФРАН ар. —шафран
ЗӘҒФРАН ғәр.— ҡара: *Зәғәфран*	ЗАГФРАН ар. — то же, что и *Загафран*
ЗӘИТ ғәр. — үҫеүсе, артыусы	ЗАИТ ар. — возрастающий
ЗӘЙНЕТДИН ғәр. — биҙәк; дин биҙәге	ЗАЙНИТДИН ар. — украшение
ЗӘЙНИ ғәр.— биҙәк	ЗАЙНИ ар. — украшение
ЗӘЙНУЛЛА ғәр. — алла биҙәге; алланың яратҡаны	ЗАЙНУЛЛА ар.—заин *украше*«ие+улла *бог;* любимец бога
ЗӘИТҮН ғәр. — көньяҡта үҫкән мәңге йәшел ағас атамаһынан	ЗАЙТУН ар. — олеандр (название южного вечнозеленого дерева)
ЗӘКИ ғәр.—саф, зирәк	ЗАКИ ар.—чистый, одаренный
ЗӘКИР ғәр. — иҫкә алыусы	ЗАКИР ар.—вспоминающий; сознание, разум
ЗӘКИРЙӘН ғәр. фарс. — иҫкә алыусы кеше	ЗАКИРЪЯН ар., перс. — закир *вспоминающий-\-ш душа*
ЗӘКӘРИӘ (бор. йәһ.) ғәр. — иҫтә ҡалған; иҫтәлек	ЗАКАРИЯ (ДР- евр.) ар. — оставшийся в памяти; воспоминание

И

ИБНЕ ғәр. — «улы» мәғәнәһендә исем компоненты булып йөрөгән	ИБН...‖ИБНИ...ар. — в значении сын, мальчнк употребляется именным компонентом
ИБНЕИСЛАМ ғәр.— ибне + ислам; исламдың улы	ИБНИСЛАМ ар. — ибн + ислам; сын ислама
ИБНЕӘМИН ғәр. — ибне+әмии; Әминдең улы	ИБНИАМИН ар. — ибн. + амин; сын Амина
ИБРАЙ ғәр. — *Ибраһим* исеменән ҡыҫҡартылған	ИБРАЙ ар. — сокращенная форма имени *Ибрагим*
ИБРАҺИМ (бор. йәһ.) ғәр.—халыҡтар атаһы (Библиялағы *Авраам, Абраһам* исеменән үҙгәртелгән)	ИБРАГИМ (др. евр.) ар. — отең народов (арабская форма библейского имени *Авраам, Абрахам)*
ИБӘТ ғәр. — бүләк; *(һибәт* исеменән ҡыҫҡартылған)	ИБАТ ар.—дар, подарок (восходит к имени *Хибат)*
ИБӘТУЛЛА ғәр. — Ибәт + улла; алла бүләге	ИБАТУЛЛА ар.— дар бога
ИГЕБАЙ бор. баш. — иге, яҡшы + бай (ир-ат исеме ялғауы)	ИГИБАЙ др. баш.—иги *хорошик*+бай (аффикс мужских имен)
ИГЕЛЕК бор. баш. — яҡшылыҡ *(Игликов* фамилияһы бар)	ИГИЛИК др. баш.—добро, доброта, доброе дело, милсcть, благодеяние (образована фамилия *Игликов)*
ИГЕҘӘК баш. — игеҙ тыуған балаларҙың береһенә ҡушылған исем	ИГИЗАК баш. — близнецы (по древнему обычаю, такое имя давали одному из близнецов)
ИҒДӘҮЛӘТ баш., ғәр. — иге+-дәүләт; яҡшы дәүләт	ИГДАВЛЕТ баш., ар. — иги *хороший,* (Зобрьш+давлет *состояние, богатство*
ИҘЕЛ баш. — 1) йылға, ҙур йылға; 2) Иҙел йылғаһы буйында	ИДЕЛЬ баш. — 1) река, большая река; 2) имя образовано от наз-

тыуғанын билдәләп ҡушылған исем (боронғо йола буйынса, бала ҡайҙа тыуһа, шул ерҙең, һыуҙың атамаһын исем итеп ҡушҡандар)
ИҘЕЛБАЙ баш. — иҙел + бай
ИҘЕЛБӘК баш. — иҙел+бәк
ИҘЕЛҒУЖА баш., фарс. — иҙел хужаһы
ИҘЕЛСАБИ баш. — иҙел+саби (ырыу атамаһы)
ИҘРИС ғәр. — өйрәнеүсе, уҡыусы
ИЗГЕ фарс. — яҡшылыҡ, изгелек; *Изгин* фамилияһы яһалған
ИЗГЕ ғәр. — хөрмәт
ИЗАХ ғәр. — аңлатыу, асыҡлау
ИҠБАЛ ғәр. — бәхет, уңыш
ИҠСАН ғәр. — изгелек
ИЛБАЙ баш. — ил + бай
ИЛБАҠТЫ баш. — ил + баҡты; илен һаҡлаусы
ИЛБАР баш. — иле бар
ИЛБАРИС баш., ғәр. — ил + барис (алдан күреүсән, аҡыллы; иленең аҡыллыһы)
ИЛБАТЫР баш. — иленең батыры
ИЛБУЛ баш.—ил + бул (ил булып, күбәйеп кит, тигән теләкте белдергән). *Илбулов* фамилияһы бар
ИЛБӘК баш. — ил ағаһы, ил хужаһы
ИЛГИЗ баш., фарс. — ил гиҙеүсе
ИЛГИЗӘР баш., фарс. — сәйәхәтсе, ил гиҙеүсе
ИЛҒУЖА баш., фарс. — иленең хужаһы
ИЛДАР баш., фарс. — ил+дар; ил хужаһы, илен һөйәүсе
ИЛДАРХАН баш. — ил башлығы, хужаһы
ИЛДУС неол., баш., фарс. — илен һөйөүсе, илен һаҡлаусы
ИЛЕМБӘТ баш., ғәр. — ил+өммәт; ил халҡы; бөтә халыҡ

вания реки Агидель (по древнему обычаю, ребенку давали имя по названшо местности, где он родился)
ИДЕЛЬБАЙ баш. — идель + бай
ИДЕЛЬБЕК баш. — идель4- бек
ИДЕЛЬГУЖА баш., перс. — идель *река+гужа хозяин;* хозяин реки
ИДЕЛЬСАБИ баш.— идель *река*+саби (название башкирского рода)
ИДРИС ар. — ученик, обучающийся
ИЗГИ перс.—добро, доброта, милость; образована фамилия *Изгин*
ИЗГИ ар.—почтение
ИЗАХ ар. — разъясненне, объяснение
ИКБАЛ ар.—счастье, удача
ИКСАН ар. — доброта, милость
ИЛЬБАЙ баш. — иль *страна, родина* + бай *богатый*
ИЛЬБАКТИ баш. — иль *родина*+ бакти *защищал;* защитник родины
ИЛЬБАР баш. — иль *родина+бар есть*
ИЛЬБАРИС баш., ар. — иль *страна, родина* + барис *предвестник;* умный, мудрый
ИЛЬБАТЫР баш. — иль *родина* + батыр *герой;* герой своей страны
ИЛЬБУЛ баш. — иль строяа+бул *будь* (выражает пожеланне, чтобы детей стало много). Образована фамилия *Ильбулов*
ИЛЬБЕК баш.—хозяин своей страны
ИЛЬГИЗ баш., перс. — иль *стра*«а+гиз *путешествуй;* путешественник
ИЛЬГИЗАР баш., перс.—путешественник
ИЛЬГУЖА баш., перс. — иль гтраяа+гужа *хозяин;* хозяин своей страны
ИЛЬДАР баш., перс.— илЫ-дар; хозяин своей страны, патриот
ИЛЬДАРХАН баш.—хозяин своей страны
ИЛЬДУС неол., баш., перс. — друг напода, патриот
ИЛЕМБЕТ баш., ар. — иль етрака + уммет *народ*

ИЛЕШ баш. — ил+иш; иленә иш *(Илеш* районы, *Илишев* фамилияһы бар)

ИЛЙӘН баш., фарс. — илден, халыҡтың йәне

ИЛКӘЙ баш.— ил һүҙенән (иркәләү формаһында)

ИЛМОРАТ баш., ғәр. — ил+морат

ИЛМЫРҘА баш., фарс. — ил+мырҙа

ИЛНАЗ неол., баш., фарс.—илдең наҙлыһы, иркә улы

ИЛНАЗАР баш., ғәр. — ил+назар (уй, ҡараш, иғтибар). *Илназаров* фамилияһы бар.

ИЛНАР неол., баш. — халыҡтың танылған, данлы кешеһе

ИЛНУР неол., баш., ғәр. — ил нуры

ИЛОСТАН баш., фарс.— ил+остан (эйәлек ялғауы)

ИЛСЕБАЙ баш. — илсеЧ- бай; илен һаҡлаусы

ИЛСЕҒОЛ баш. — илсе+ҡол

ИЛСЕКӘЙ баш. — илсе+кәй (иркәләү формаһындағы исем)

ИЛСЕН баш. — иле бар, иле булған

ИЛСЕНБӘТ баш., ғәр.— илен һөйгән халыҡ

ИЛСӨЙӘР баш. — илен һөйәр, илен һөйгән

ИЛСУН баш.— иле бар

ИЛСУР баш. — ил батыры, ил дуҫы; ил башлығы

ИЛСУРА баш.— ил батыры, ил башлығы

11ЛТИМЕР баш. — ил+тимер

ИЛТУҒАН баш.—ил+туған-; ил улы

ИЛФАТ ғәр.—дуҫлыҡ, берҙәмлек

ИЛҺАМ ғәр.—дәрт, теләк; илһам

ИЛИШ баш. — иль *страна+иш друг, товарищ* (отсюда название района и фамилия *Илишев)*

ИЛЬЯН баш., перс.—душа народа, патриот

ИЛЬКАЙ баш. — иль *страна, родина+кап* (уменьш.-ласк. аффикс)

ИЛЬМУРАТ баш., ар. — иль *родина,* сграяа+мурат *цель, желание*

ИЛЬМУРЗА баш., перс. — иль *страна*+мурза *брат*

ИЛЬНАЗ неол., баш., перс. — иль+наз; любимец родины

ИЛЬНАЗАР баш., ар.—иль *страна* + назар *мысль, взгляд, внимание;* образована фамилия *Ильназаров*

ИЛЬНАР неол., баш. — избранник, гордость народа

ИЛЬНУР неол., баш., ар. — свет, луч, сияние страны

ИЛУСТАН баш., перс. — иль *страна*+стан (аффикс принадлежности)

ИЛЬСИБАЙ баш. — ильси *посол, посланник*+бай; поборник мира и спокойствия

ИЛЬСИГУЛ баш.— ильси *посол*+гул (компонент мужских имен)

ИЛЬСИКАЙ баш. — ильси *по*сод-ңсай (уменьш.-ласк. аффикс)

ИЛЬСИН баш. — имеющий родину

ИЛЬСИНБЕТ баш., ар. — народ, любящий свою родину, патриот

ИЛЬСЕЯР баш. — любящий свою родину, патриот

ИЛЬСУН баш. — имеющий родину

ИЛЬСУР баш.— иль *страна+сура герой, друг; сын; правитель*

ИЛЬСУРА ба1К. — герой, отважный сын своеа родины; правитель

ИЛЬТИМИР баш. — иль *страна-т* тимир *железо*

ИЛЬТУГАН баш.—сын своей родины

ИЛЬФАТ ар. — дружба, сплоченность

ИЛЬГАМ ар. — вдохновение

ИЛҺӨЙӘР баш. — илен һөйәр

ИЛШАТ баш.—ил + шат (башлыҡ); ил башлығы

ИЛЬЯС (бор. йәһ.) ғәр. — бик ныҡ, еңелмәҫ

ИМАЙ ғәр. — хеҙмәтсе; алда тороусы (*Ғимай* йәки *Имам* исемләренән ҡыҫҡартылған)

ИМАМ гәр. — 1) етәксе, башлыҡ; 2) дин әһеле (ҡайһы бер мосолман илдәрендә); 3) фән әлкәһендә дәрәжәле ғалим

ИМАМҒОЛ ғәр., баш. — имам + ғол

ИМАМЕТДИН ғәр. — динден өйрәтеүсеһе, дин башлығы

ИМАН ғәр.—ышаныс, инаныс

ИМАНАЙ ғәр., баш. — иман + ай (өндәшеүҙе белдергән ялғау)

ИМАНБАЙ ғәр., баш. — иманҢ-бай

ИМАНҒОЛ ғәр., баш. — иман + ғол

ИМАШ ғәр. — *«Имаметдин»дән* ҡыҫҡартылған

ИМӘН баш. — имән ағасы атамаһынан (имән һымаҡ ныҡ булһын тигән теләк әйтелгән)

ИМӘНБАЙ баш. — имән + бай

ИМӘНБӘК баш. — имән + бәк

ИМӘНҒОЛ баш.—имән + ғол

ИНСАФ ғәр. — инсафлы, саф

ИНСЕҒОЛ баш. — инселәнгән, алдан билдәләнгән бала

ИНСУР баш.—ҡара: *Илсур*

ИНШАР неол., ғәр. — инҡилабы шәреҡ («көнсығыш революцияһы» тигән һүҙҙәрҙән ҡыҫҡартып яһалған яңы исем. — Саттаров, 91-се б.)

ИРАЛИ баш., ғәр. — батыр ир

ИРАН баш. — ил, халыҡ исеменән

ИРАМАН баш., ғәр. — ир + аман (иҫән)

ИРБАЙ баш. — ир + бай; ир бала

ИРБУЛ баш. — батыр бул

ИЛЬСЕЯР баш. — любящий родину, патриот

ИЛЬШАТ .баш. — иль -.*страна* + шат *глава, вождь;* вождь страны

ИЛЬЯС (др. евр.) ар. — крепкий, непобедимый

ИМАЙ ар. — служитель, служащий (усеченная форма имени *Гимай* или *Имам)*

ИМАМ ар. — 1) предводнтель, вождь; 2) духовное лнцо (в некоторых мусульманских странах); 3) авторитет в науке, ученый со званием

ИМАМГУЛ ар., баш.—имам + гул

ИМАМИТДИН ар. — распространитель религии, глава религии

ИМАН ар. — вера, убеждение

ИМАНАЙ ар., баш. — иман *вера*+ай (звательный аффикс)

ИМАНБАЙ ар., баш. — иман + бай

ИМАНГУЛ ар., баш. — иман + гул

ИМАШ ар. — (усеченная форма имени *Имамитдин)*

ИМАН баш. — дуб (пожеланне родителей, чтобы ребенок был крепким, как дуб)

ИМАНБАЙ баш.— иман + бай

ИМАНБЕК баш.— имән *дуб* + бек *крепкий*

ИМАНГУЛ баш. — иман+гул

ИНСАФ ар. — совестливый, воспнтанный, честный

ИНСИГУЛ баш. — инсе *завещание+гул* (компонент мужских имен)

ИНСУР баш. — то же, что *Илсур*

ИНШАР неол., ар. — революция Востока (образовано путем сокращения слов инкилаби *революция+тарш Восток*. — Саттаров, стр. 91)

ИРАЛИ баш., ар. — смелый, отважный мужчина

ИРАН баш. — от названия народа, страны

ИРАМАН баш., ар. — ир *мужчина, герой, молодец*+аман *живой, здоровый, благополучный*

ИРБАЙ баш. — ир *мужчина*+бай

ИРБУЛ баш. — будь отважным

ИРБУЛАТ баш., фарс. — ир + булат; батыр ир	ИРБУЛАТ баш, перс.— ир + булат
ИРҒӘЗИ баш., ғәр. — ир + ғәзи (көрәшеүсе)	ИРГАЗИ баш, ар. — ир *мужчи-*яа+гази *борец*
ИРҒУЖА баш., фарс.—ир + ғужа	ИРГУЖА баш, перс.—ир+гужа
ИРҒӘЛИ баш., ғәр. — ир + ғәли	ИРГАЛИ баш, ар. — ир *мужчи-*яа+гали *великий*
ИРЕК баш. — ирек, азатлыҡ	ИРЕК баш.—свобода
ИРЙЕГЕТ баш.—шәп егет, батыр	ИРЗИГИТ баш. — храбрец, смелый джигит
ИРКӘБАЙ баш. — иркә малай	ИРКАБАЙ баш. — ирка *любимец+бш* (компонент мужских имен)
ИРМӘК баш. — күңел йыуатҡыс; көтөп алған бала	ИРМЯК баш. — забавляющий, развлекающий; забава; любимый ребенок
ИРНАЗАР баш., ғәр. — ир + назар	ИРНАЗАР баш, ар. — ир *муж-*<шна+назар *взгляд, взор; внимание*
ИРНУР баш., ғәр.—ир + нур	ИРНУР баш, ар.— ир *мужчина*+ нур *свет, луч*
ИРСАЙ санскр. — ҡара: *Ырсай*	ИРСАЙ санскр. — см. *Ырсай*
ИРТУҒАН баш. — ир + туған	ИРТУГАН баш.— ир *мужчина* + туган *родня, родственник*
ИРШАТ баш.— батыр, ҡыйыу	ИРШАТ баш. — смелый, решительный
ИРШАТ ғәр. — юл күрһәтеүсе, башлыҡ	ИРШАТ ар. — предводитель, вождь
ИРӘЛЕ баш., ғәр. — ир + ғәли	ИРАЛИ баш, ар. — ир+гали
ИРӘНДЕК баш.—тау атамаһынан (борон бала ҡайҙа тыуһа, шул ерҙең атамаһын балаға исем итеп ҡушыу йолаһы булған)	ИРЕНДЫК баш.—от названия горы Ирендык (встарь детям давали имена по названию местности, рек, гор и пр, где они родились)
ИСКӘНДӘР ғәр.— батыр, ғәйрәтле, кешеләрҙе яҡлаусы; (Искәндәр — Александр исеменең ғәрәпсә әйтелеш формаһы. *Александр Македонскийҙы* көнсығыш халыҡтары Искәндәр Зөлҡәрнәйн — «Ҡушмөгөҙлө Искәндәр» тип йөрөткәндәр)	ИСКАНДАР ар. — смелый, бесстрашный, покровитель (Искандар — арабская форма имени Александр. Восточные народы *Александра Македонского* называли Искандар Зулькарнайн— «двурогий Искандар»)
ИСҠУЖА баш., фарс. — иш, иптәшЧ-хужа *(Исҡужин* фамилияһы, *Исҡужа* тигән ауыл атамаһы бар)	ИСКУЖА баш, перс. — иш *друг, товарищ+кужа* хозяин (сохранилось в фамилии *Искужин* и в названии деревни *Искужа)*
ИСЛАМ ғәр. — мосолман; дин атамаһы	ИСЛАМ ар. — мусульманин (яазвание религии)
ИСЛАМБАЙ ғәр., баш.—ислам+бай	ИСЛАМБАЙ ар, баш. — ислам + бай
ИСЛАМҒОЛ ғәр, баш.—ислам + ғол	ИСЛАМГУЛ ар, баш.—ислам + гул
ИСЛАМҒӘЗИ ғәр. — ислам + ғәзи	ИСЛАМГАЗИ ар. — ислам + гази
ИСЛАМҒӘЛИ ғәр(: — ислам + ғәли	ИСЛАМГАЛИ ар.—ислам+гали
ИСМАҠ фарс. — йомарт *(Смакоз*	ИСМАК перс. — щедрый (известны

фамилияһы, *Смак* ауыл исеме һаҡланған)

ИСМӘҒИЛ ғәр. — һорай, теләп алған

ИСМӘҒӘЗӘМ ғәр. — исеме Әғзәм (бөйөк, оло)

ИСМӘҒӘЛӘМ ғәр.—исеме Әғләм (белемле)

ИСРАФИЛ ғәр. — көрәшсе, һуғышсан

ИСТӘК бор. баш., — башҡорт; ҡара: *Иштәкбай (Истәков* фамилияһы бар)

ИСХАҠ ғәр. — к ө л ө ү һүҙенән *(Исаак* исеме менән бер тамыр)

ИСӘКӘЙ баш. — и ҫ ә н һүҙенең иркәләү формаһынан. *Исәкәев* фамилияһы бар

ИҪӘН баш. — иҫән-һау *(Иҫәнов* фамилияһы бар)

ИҪӘНАМАН баш., ғәр.—иҫән-аман; иҫән-һау *(Иҫәнаманов* фамилияһы бар)

ИҪӘНБАЙ баш. — иҫән; һау

ИҪӘНБИРҘЕ баш. — иҫән + бирҙе; *Иҫәнбирҙин* фамилияһы яһалған

ИҪӘНБУЛАТ баш., фарс—иҫән + булат

ИҪӘНБӘК баш. — иҫән + бәк

ИҪӘНБӘТ баш., ғәр. — иҫән + өммәт (халыҡ, милләт)

ИҪӘНГИЛДЕ баш. — иҫән + килде

ИҪӘНҒОЛ баш. — иҫән+ҡол

ИҪӘНҒУЖА баш., фарс—иҫән+хужа

ИҪӘНҒӘЛИ баш., ғәр. — иҫән + ғәли

ИҪӘНМОРАТ баш., ғәр.—иҫән + морат

ИҪӘНДӘҮЛӘТ баш., ғәр. — иҫән+дәүләт *(Иҫәндәүлатов* фамилияһы бар)

ИҪӘНСУРА баш. — иҫән + сура (батыр, улан, ир бала); *Иҫәнсурин* фамилияһы бар

ИҪӘНТАЙ баш., монг. — иҫән+тай (барлыҡ ялғауы); иҫәнлеге бар, сәләмәт; *Иҫәнтаев* фамилияһы бар

ИҪӘНЪЮЛ баш. — иҫән+юл

фамилия *Смаков* и название деревни *Смаково)*

ИСМАГИЛ ар. — желанный

ИСМАГАЗАМ ар. — велпкий, величавый

ИСМАГАЛАМ ар. — образованпый

ИСРАФИЛ ар. — борец; боевитый

ИСТЯК др. ' баш.— башкпр; см. *Иштякбай* (образована фамилия *Истяков)*

ИСХАК ар. — смех (связано с древней легендой, восходит к именн *Исаак)*

ИСЯКАЙ баш.—от ласкательной формы слова и с я н — живой, здоровый. Образована фамилия *Исякаев*

ИСЯН баш. — живой, здоровый (образована фамилия *Исянов)*

ИСЯНАМАН баш., ар.—живой, здоровый (образована фамилия *Исянаманов)*

ИСЯНБАЙ баш.—живой, здоровый

ИСЯНБИРДИ баш. — исән *живой,* здоровый4-бирди *дал.* Образована фамилия *Исянбирдин*

ИСЯНБУЛАТ баш., перс.— исян + булат

ИСЯНБЕК баш.—исян + бек

ИСЯНБЕТ баш., ар. — исян + бет; благополучие народа

ИСЯНГИЛЬДИ баш. — исян *живой, здоровый* 4-гильди *пришел*

ИСЯНГУЛ баш. — исян + гул

ИСЯНГУЖА баш., перс. — исян *жавой+тужа хозяин*

ИСЯНГАЛИ баш., ар. — исян живой-)-гали *великий, величавый*

ИСЯНМУРАТ баш., ар. — исян живоы + мурат *окелание, цель*

ИСЯНДАВЛЕТ баш., ар.—исян *живой, благополучный*+давйет *государство*

ИСЯНСУРА баш. — исян *живой, здоровый + сура сын; герой, молодец;* образована фамилия *Исянсурин*

ИСЯНТАЙ баш., монг. — исян *здоровый, благополучный+тан* (аффикс наличия). Образована фамилия *Исянтаев*

ИСЯНЪЮЛ баш. — исян *живой, благополучный+юл путь, дорога*

ИСӘРГӘП бор. баш. — йәлләп *(Исәргәпов* фамилияһы бар)	ИСАРГАП др. баш. — сожалея (сохранилось в фамилии *Исаргапов)*
ИХСАН ғәр. — изгелек, яҡшылыҡ	ИХСАН ар. — благородство, благодеяние
ИШБАЙ баш. — иш иптәш + бай (и ш һүҙе «атаһына иш, иптәш булһын» тигән теләкте белдерә; ир-ат, ҡатын-ҡыҙ исемдәренә ҡушыла)	ИШБАЙ баш. — иш *товарищ, друг + бая* (выражает пожелание родителей, чтобы он стал им опорой, помощником)
ИШБИРҘЕ баш. — иш + бирҙе	ИШБИРДИ баш.— иш *друг, помощник+бнр&п дал*
ИШБУЛАТ баш., ғәр., фарс.— иш + булат	Р1ШБУЛАТ баш., ар., перс. — иш *друг* + булат *сталь высшего сорта*
ИШБУЛДЫ баш.—иш (иптәш) + булды	ИШБУЛДЫ баш. — появился друг, товарищ
ИШҒӘЛИ баш., ғәр. — бөйөк, ҡәҙерле дуҫ, иптәш	ИШГАЛИ баш., ар. — иш *друг, товарищ+талп великий, еeличественный*
ИШДӘҮЛӘТ баш., ғәр. — иш+ дәүләт	ИШДАВЛЕТ баш., ар.— иш *друг*+давлет *богатство*
ИШЕМ баш.—дуҫым, иптәшем	ИШИМ баш.—друг мой, товарищ мой
11ШЕМБАЙ баш. — ишем + бай *(Ишембай* тигән ауыл, ҡала исемдәре, *Ишембаев* фамилияһы бар)	ИШИМБАЙ баш. — ишим + бай (от имени Ишимбай образованы названия. населенных пунктов и фамилия *Ишимбаев)*
ИШЕМБӘТ баш., ғәр. — ишем + бәт (өммәт, халыҡ)	ИШИМБЕТ баш., ар,—друг народа
ИШЕМҒОЛ баш. — ншем + ҡол	ИШИМГУЛ баш.—ишим *друг, товарищ+гул* (компонент мужских имен)
ИШЕМҒУЖА баш., фарс.— ишем + ғужа	ИШИМГУЖА баш., перс. — ишим *друг, товарищ + гужа хозяин, мужчина*
ИШЕМЪЯР баш., фарс. — иш, иптәш	ИШИМЪЯР баш., перс.—друг, товарищ
ИШЙЕГЕТ баш. — иш + егет	ИШЗИГИТ баш.— друг, товарищ, напарник
ИШЙӘР баш., фарс.—иш+йәр; дуҫ, иптәш *(Ишйәров* фамилияь: ::.:	ИШЪЯР баш., перс. — иш+яр; друг, товарищ (сохранилась фамилия *Ишъяров)*
ИШКЕНӘ баш.—иш + кенә (иркәләү ялғауы). *Ишкинин* фамилияһы яһалған	ИШКИНА баш. — иш *друг, товарищ напарник+үлта (уменьш.* ласк. аффикс)
ИШКИЛДЕ баш. — иш (иптәш) + килде; *Ишкилдин* фамилияһы бар	ИШКИЛЬДИ баш. — иш *друг, то*еариц+кильди *пришел;* образована фамилия *Ишкильдин*
ИШКӘЙ баш. — иш + кәй (иркәләү формаһындағы исем)	ИШКАЙ баш. — иш+кай (аффикс ласкательности)
ИШҠОЛ баш.— иш+ҡол *(Ишҡол* тигән ауыл исеме, *Ишҡолов* фамилияһы бар)	ИШКУЛ баш.—иш + кул (компонент мужских имен); сохранилось в названии деревни *Ишкулово* и в фамилии *Ишкулов*
ИШҠӘЛЕ баш., ғәр. — иш + ҡәле (ғәле)	ИШКАЛИ баш., ар.—то же, что *Ишгали*

ИШҠУЖА баш., фарс.—иш + ҡужа

ИШКУЖА баш., перс. — иш + кужа; то же, что *Искужа*

ИШҠЫУАТ баш., ғәр. — иш + ҡыуат (ҡеүәт, көс). *Ишкыуатов* фамилияһы бар

ИШКУВАТ баш., ар.—иш + куват *сила, могущество* (образована фамилия *Ишкуватов)*

ИШМЕЯР баш., фарс. — ишем (иптәш, дуҫ) + яр (иптәш)

ИШМИЯР баш., перс. — ишми *друг, товарищ+яр друг, товарищ*

ИШМОРАТ баш., ғәр., — иш + морат; теләп алған иш, иптәш

ИШМУРАТ баш., ар. — иш *друг*+ мурат *окелание, цель;* желанный друг

ИШМӨХӘМӘТ баш., ғәр. —.иш + мөхәмәт; маҡтаулы, шәп дуҫ

ИШМУХАМЕТ баш., ар. — иш *друг, товарищ*+мухамет *славный, прославленный*

ИШМУЛЛА баш., ғәр. — иш + мулла; уҡымышлы дуҫ, иптәш

ИШМУЛЛА баш., ар. — иш *друг, товарищ+мулла образованный* человек, господшт

ИШМӘТ баш., ғәр. — *«Ишмөхәмәттән* ҡыҫҡартылған

ИШМАТ баш., ар. — сокращенная форма имени *Ишмухамет*

ИШМЫРҘА баш., фарс. — иш+ мырҙа; *Ишмурзин* фамилияһы яһалған

ИШМУРЗА баш., перс. — иш *друг, товарищ* + мурза *царевич; брат; писарь*

ИШНИЯЗ баш., фарс. — иш + нияз (буләк)

ИШНИЯЗ баш., перс. — иш *друг, товарищ+япяз дар, подарок*

ИШНИЯР баш., фарс. — иш (дуҫ, иптәш) + яр (дуҫ, иптәш)

ИШНИЯР баш., перс. — иш *друг, товарищ + яр друг, товарищ*

ИШСУРА баш.— иш + сура *(Ишсурин, Исчурин* фамилиялары бар)

ИШСУРА баш.— иш + сура (образована фамилия *Ишсурин, Исчурин)*

ИШТИМЕР баш. — иш + тимер; тимер һымаҡ ныҡ

ИШТИМИР баш. — иш *друг, товарищ*+тимир *железо* (выражает пожелание, чтобы ребенок был крепким, как железо)

ИШТУҒАН баш. — иш+туған; иш, иптәш булып тыуған

ИШТУГАН баш.— иш *друг, товарищ* + туган *родственник* (возможно: тыуған — *родился, появился)*

ИШТӘКБАЙ баш. — иштәк (башҡорт) + бай (борон заман ҡаҙаҡтар башҡорттарҙы и ш т ә к, и с т ә к тип йөрөткән); *Иштәков* фамилияһы бар

ИШТЯКБАЙ баш. — иштяк *башкир* + бай (в прошлом казахн башкир называли и ш т я к, и с т я к); сохранилась фамилия *Иштяков*

Й

ЙОРТБАҠ баш. — йорт+баҡ йортто, илде һаҡлаһын тигән теләк менән ҡушылған боронғо исем; *Йортбаҡов* фамилияһы бар

ЮРТБАК баш. — юрт *дом, страна, родина* + бак *защищай, охраняй* (выражает пожелание, чтобы ребенок стал защитником своей родины); образована фамилия *Юртбаков*

ЙОРТБӘК баш.— йорт башлығы *{Йортбәков* фамилияһы бар)

ЮРТБЕК баш.—глава рода, глава народа, страны (образована фамилия *Юртбеков)*

ЙОСОПҢЙОСОФ ғәр.—өҫтәмә матур, бик шәп (Йосоп пәй-

ЮСУП ар. — приумноженный, красивый, хороший (арабская фор-

ғәмбәр исеменән, сығышы *Иосиф* тигән боронғо йәһүт исе- :г::э барып тоташа, «йосоп һәм Зөләйха» легендаһына бәйле лә төрки халыҡтарҙа күп таралған)

ЙОСОПЙӘН ғәр, фарс. - йосоп + йән; матур, бик шәп бала

ПӨҘБАШ баш.—йөҙ башы, башлыҡ, етәксе (тарихи документтарҙа һаҡланған)

ПӨҘЙӘШӘР баш. — йөҙ + йәшәр (оҙон ғүмер теләп ҡушылған боронғо исем)

ЙӨҘЛӨБАЙ баш. — йөҙлөклө, бөркәнсек менән тыуған балаға ҡушылған боронғо исем

ЙЫЛҠЫБАЙ баш. — йылҡы+ бай; 1) малы, йылҡыһы күп, бай; 2) йылҡы йылында тыуған (боронғо 12 йылдан торған мөсәл хисабында етенсе йылдың атамаһы)

ЙЫУАНЫС баш.—йыуаныс, шатлыҡ

ЙЫУАШБАЙ баш. — йыуаш (аҡыллы) + бай; аҡыллы бала,

ЙЫҺАНГИР фарс. — йыһанды баш эйҙереүсе

ЙЫҺАНДАР фарс. — йыһан, донъя башлығы

ЙЫҺАННУР фарс, ғәр. — йыһан нуры

ЙЫҺАНША фарс. — йыһан хужаһы

ЙЫҺАТ ғәр. — 1) изге һуғыш; 2) тыйнаҡлы, тотанаҡлы

ПӘҒӘФӘР ғәр. — йәннәт шишмәһе

ПӘҘГӘРЦИӘҘЕГӘР фарс.— иҫтәлек, йәткәр, ҡомартҡы (боронғо йола буйынса, атаһы үлгәс тыуған балаға Бүләк, Мирас, Иәҙгәр, һәҙиә тигән исемдәр ҡушылған)

ПӘКШӘМБӘТ фарс.—йәкшәмбе көн тыуған *(Иәкшәмбәтов* фамилияһы бар)

ма древнееврейского имени пророка *Иосиф.* Распространение данного имени у тюркских народов, возможно, связано с легендой «Юсуф и Зулейха»)

ЮСУПЪЯН ар, перс. — юсуп *красивый+ян душа*

ЮЗБАШ баш. — сотенный, начальник, главарь (это имя зафиксировано в исторических документах)

ЮЗЬЯШАР баш. — юзь *сто* + яшар *проживет* (выражает пожелание долгих лет жизни)

ЮЗЛУБАЙ баш. — имена со словом юзлу, юз — *«с покрывалом»* давалось детям, родившимся в рубашке

ЗИЛКИБАЙ баш. — зилки *лошадь +бай богатый;* богатый лошадьми; 1) издревле существовал обычай наречения детей названиями домашних животных; 2) родился в год лошади (название седьмого года в летоисчислении по двенадцатилетнему животному циклу)

ЮАНЫС баш. — утешитель, успокоитель

ЮАШБАЙ баш. — юаш *кроткий, спокойный, умный+бай;* умный, спокойный

ЗИГАНГИР перс. — зиган+гир; покоритель мира, властелин

ЗИГАНДАР перс. — зиган *жизнь, вселенная,* косжос+дар; властелин мира

ЗИГАННУР перс, ар. — зиган *жизнь, мир, вселенная, космос*+ нур *свет, блеск, луч*

ЗИГАНША перс. — зиган+ша; хозяин мира, властелин

ЗИГАТ ар. — 1) священная война; 2) выдержанный, скромный

ЯГАФАР ар.— райский источник

ЯДГАР перс. — память, реликвия (по старому обычаю ребенку в память отца, погибшего (умершего) до рождения ребенка, давали имена Мирас, Ядгар и пр.)

ЯКШИМБЕТ перс. — от слова якшамбе — воскресенье; родился в воскресенье (образована фамилия *Якшимбетов)*

ЙӘЛИЛ ғәр. — бөйөк, оло, ҙур, хөрмәтле, шөһрәтле, атаҡлы

ЙӘЛӘЛ ғәр. — бөйөк, дан

ЙӘЛӘЛЕТДИН ғәр. — йәләл + дин; динден бөйөк кешеһе

ЙӘМИЛ ғәр. — матур; һөйкөмлө

ЙӘМИН ғәр. — уң ҡул, ярҙамсы

ЙӘНАЛИ фарс, ғәр.—йән + ғәли *(Йәналин* фамилияһы бар)

ЙӘНБАҠТЫ фарс, баш. — йән + баҡты (был төр исемдәр оҙаҡ көтөп алынған балаға ҡушылған). *Йәнбактин* фамилияһы яһалған

ЙӘНБИРҘЕ фарс, баш. — йән+ бирҙе; *Йәнбирҙин* фамилияһы яһалған

ЙӘНБУЛАТ фарс. — йән+ булат

ЙӘНБӘК фарс, баш.—йән + бәк

ЙӘНГИЛ фарс, баш. — йән+гил (кил); *Йәнгил* тигән йылға, ауыл исемдәре бар

ЙӘНГИЛДЕ фарс, баш. —йән-Ь килде

ЙӘНГИР фарс.—йән+тир (тот, ал). *Йднгиров* фамилияһы бар

ИӘНҒАЗЫЛ фарс, ғәр. — көрәшсе

ЙӘНҒОЛ фарс, баш. — йән+ғол

ЙӘНҒӘЛИ фарс, ғәр. — йән + ғәли; батыр йәнле

ЙӘНЕКӘЙ фарс, баш.—йән + кәй (иркәләү ялғауы)

ЙӘНЙЕГЕТ фарс, баш. — йән + егет; нескә, саф күңелле егет

ЙӘНМЫРҘА фарс. — йән + мырҙа

ЙӘНОҘАҠ фарс, баш. — йән + оҙаҡ (ғүмере оҙон, оҙаҡ булһын тигән теләк менән ҡушылған исем)

ЙӘНСУРА фарс, баш. — йән +сура (батыр); батыр егет

ЙӘНТАҺИР фарс, ғәр. — йән +

ЯЛИЛЬЦ ДЖАЛИЛЬ ар. — великий, величавый, славнын, прославленный

ЯЛАЛЬ, ДЖАЛАЛ ар. —великий. славпый

ЯЛАЛИТДИН Ц ДЖАЛАЛ ИТ ДИ Н **ар. — ялал** *великий+щт* (компонент МУЖСКИХ имен)

ЯМИЛЬ|| ДЖАМИЛЬ ар. - красивый, прекрасный, любезный, милый

ЯМИН ар. — правая рука, помощник

ЯНАЛИ перс, ар.—янЧ-гали (образована фамилия *Яналин)*

ЯНБАКТЫ перс, баш. — ян *душа+* бакты *появилась* (такие имена давались долгожданным детям). Образована фамилия *Янбактин*

ЯНБИРДИ перс. баш. — ян *душа*+бирди *Зал;* образована фамилия *Янбирдин*

ЯНБУЛАТ перс.— ян *душа+булат сталь*

ЯНБЕК перс, баш.—ян *душа* + бек *крепкий*

ЯНГИЛЬ перс, баш. — ян *душа*+ гиль *приди, приходи*

ЯНГИЛЬДИ перс, баш. — ян <?г/ша+гильди *пришел*

ЯНГИР перс—ян *душа-Ьтир возьми, обладай* (образована фамилия *Янгиров)*

ЯНГАЗИЛ перс, ар. — борец

ЯНГУЛ перс, баш.—ян *душа*+ гул (компонент мужских имен)

ЯНГАЛИ перс, ар. — ян *душа*+ гали *великий, величавый, смелый*

ЯНИКЕЙЦЕНИКЕИ перс. баш.— ян душа-гкей (уменьш.-ласк. аффикс); душенька

ЯНЗИГИТ перс, баш. — ян *душо* + зигит (джигит) *юноша;* душевный, чнстосердечный юноша

ЯНМУРЗА перс. — ян + мурза

ЯНУЗАК перс, баш. — ян *душа*+ узак *долгий* (выражает пожелание родителей ребенку долгих лет жизни)

ЯНСУРА перс, баш. — ян *душа*+ сура *герой*

ЯНТАГИР перс, ар. — ян + тагир;

таһир *(Таһирйән* исеме менән бер тин: таҙа, саф, пак)

ПӘНТЕЛӘ фарс, баш. — йән+телә *(Йәнтилин* фамилияһы яһалған)

ПӘНТИМЕР фарс, баш. — йән + тимер; (балаға ныҡлыҡ теләп ҡушылған исем)

ПӘНТҮРӘ фарс, баш. — йән+ түрә; аҡыллы булһын тигән теләк менән ҡушылған *(Йәнтурин* фамилияһы бар)

ПӘНҺАРЫ фарс, баш. — йән+ һары (аҡ төҫ); *Йәнсарин* фамилияһында һаҡланған боронғо исем

ЙӘНҺӨЙӘР фарс, баш. — йән + һөйәр (бала һөйәкле булһын тигән теләк менән оҙаҡ көтөп алған балаға ҡушылған исем)

ПӘНӘБИ фарс.—түрә затынан

ЙӘНӘХМӘТ фарс, ғәр. — йән + әхмәт; данлыҡлы кеше

ЙӘНЬЮЛДАШ фарс, баш. — йән дуҫ: *Иэньюлдашев* фамилияһы бар

ПӘРК.ӘИ фарс — йәр, дуҫ, иптәш + кәй (иркәләү ялғауы)

ЙӘРМӨХӘМӘТ фарс, гәр.—йәр + мөхэмәт

ЙӘРМУЛЛА — ҡара: Муллаяр

ЙӘРМӘК фарс, ғәр. — 1) *йәрмөхәмәт* исеменән ҡыҫҡартылған; 2) ҡара: *Ярмаҡ* (бәлки *Ирмаков, Ермаков* фамилиялары ошо исемдән яһалғандыр)

ЙӘРМӘКӘЙ фарс, ғәр. — *Йәрмөхәмәт* исеменән ҡыҫҡартылған; йәки ҡара: *Йәрмәк, Ярмаҡ)*

ЙӘҮҘӘТ ғәр. — өҫтөн, юғары

ПӘҮИТ ғәр. — мәңгелек

ПӘҮӘТ ғәр. — киң күңелле

ЙӘҺҮҘӘ ғәр. — 1) тырышыусы; 2) йәһүд *(Йәһүдин* фамилияһы Сар)

то же, что *Тагирьян:* чистый, невинный, непорочный

ЯНТИЛЯ перс, баш. — ян *душа*+ тиля *желай* (сохранилось в фамилии *Янтилин)*

ЯНТИМИР перс, баш.—ян *душа*+тимир *железо* (выражает пожелание ребенку «железного» здоровья)

ЯНТУРА перс, баш. — ян *душа*+ туря *умный* (выражает пожелание ребенку, чтобы он был умным). Образована фамилия *Янтурин*

ЯНСАРЫ перс, баш.— ян *душа*+ сары *белый, светлый* (в древнетюркском языке сары озпачало «белый», «светлый»), Сохранилась фамилия *Янсарин*

ЯНСЕЯР перс, баш. — ян *душа* + сеяр *полюбит* (выражает пожелание ребенку, чтобы он был любимым, уважаемым)

ЯНАБИ перс. — благородного происхождения

ЯНАХМЕТ перс, ар. — ян *душа* + ахмет; прославленный человек

ЯНЬЮЛДАШ перс, баш. — душевиый друг; образована фамилия *Яныолдашев*

ЯРКЕИЦЕРКЕИ перс-яр *друг, товарищ+кей* (уменьш.-ласк. аффикс)

ЯРМУХАМЕТ перс, ар.—яр *друг*+мухамет *прославляемый*

ЯРМУЛЛА —см. *Муллаяр*

ЕРМАКЦ ЯРМАК перс, ар.— 1) усеченная форма имени *Ярмухамет;* 2) см. Ярмак (возможно, фамилии *Ирмаков, Ермаков* связаны с данным именем)

ЕРМЕКЕЙ|| ЯРМИКЕЙ перс, ар.— усеченная форма имени *Ярмухамет;* или см. *Ермак, Ярмак*

ЯВДАТ ар. — превосходный

ДЖАВИТЦ ЯВИТ ар. —вечный

ДЖАВАТЦЯВАТ ар. — благородный

ЯГУДА ар. — 1) старающийся; 2) еврей (образована фамилия *Ягудин)*

К

КАМАЛ ғәр. — кәмселекһеҙ, камил	КАМАЛ ар. — совершенный
КАМАЛЕТДИН ғәр. — камал + дин	КАМАЛЕТДИН ар.—камал *совершенный*+дин (компонент мужских имен)
КАМИЛ ғәр. — кәмселекһеҙ	КАМИЛ ар. — совершенный
КАРАМ ғәр. — йомартлыҡ	КАРАМ ар. — щедрость
КАРАМЕТДИН ғәр. — карам + дин	КАРАМЕТДИН ар.— карам *щедрость* -Ьдин *религия*
КАФИ гәр. — етерлек, ярарлыҡ; булдыҡлы	КАФИ ар.—достаточный; удовлетворительный, деловитый
КАШАН ғәр. — алдан барыусы; *Кашанов* фамилияһы бар	КАШАН ар. — предводитель; образована фамилия *Кашанов*
КАШАП ғәр. — асыусы, табыусы	КАШАП ар. — открывающий, изобретающий
КАШАФ ғәр. — асыусы, табыусы	КАШАФ ар. — открывающий, изобретающий
КЕЙЕКБАЙ баш. — кейек+бай (борон бала көслө, йылғыр булһын, тип төрлө януар, йәнлек атамаһын исем итеп ҡушыу йолаһы булған. *Кейекбаев* фамилияһы киң таралған)	КИЕКБАЙ баш. — киек *вверь, бакие животные+бай* (обычай наречения ребенка названием диких животных известен у многих тюркских народов. У башкир распространена фамилия *Киекбаев)*
КЕЙЕКБИРҘЕ баш. — кейек+ бирҙе *(Кейекбирҙин* фамилияһы бар)	КИЕКБИРДИ баш. — киек+бирди (образована фамилия *Кигкбирдин)*
КИЛДЕБАЙ баш. — килде+бай	КИЛЬДИБАЙ баш. — кильди *пришел+* бай
КИЛДЕБӘК баш. — килде+ бәк (көслө, ныҡ)	КИЛЬДИБЕК баш. — кильди *пришел+бек сильный, крепкай*
КИЛДЕҒОЛ баш.—крлде+ҡол (малай, ир бала тыуҙы)	КИЛЬДИГУЛ баш. — кильди *появился+туп* (кул) *сын*
КИЛДЕЙӘР баш., фарс. — килде+йәр (иптәш, дуҫ)	КИЛЬДИЯР баш., перс. — кильди *пришел+яр друг, товарищ*
КИЛДЕЯР баш., фарс. — килде + яр	КИЛЬДИЯР баш., перс.—кильди + яр
КИЛМӨХӘМӘТ баш., ғәр.—кил+ мөхәмәт	КИЛЬМУХАМЕТ баш., ар.—кил приходц+мухамет *прослаеляемый*
КИЛМӘК баш. — ситтән килгән *(килеү* һүҙенән яһалған)	КИЛЬМАК баш. — пришелец (от слова к и л е ү — приходить). БШ, с. 214
КИЛСЕНБАЙ баш. — килһен + бай (боронғо төрки к и л с е н формаһында һаҡланған исем; *Килсенбаев* фамилияһы бар)	КИЛЬСЕНБАЙ баш. —килсен *пусть приходит* + бай; сохранилась фамилия *Кильсенбаев*
КИНЙӘ баш. — кинйә, төпсөк; һуңғы бала	КИНЬЯНКИНЗЯ баш. — последыш, последний; самый младший в семье
КИНЙӘБАЙ баш. — кинйә + бай (борон кинйә, төпсөк балаға ҡушылған исем)	КИНЬЯБАЙЦКИНЗЯБАИ баш.— кинья *самый младший из де** тей+бай (компонент мужских имен)

КИНЙӘБУЛАТ баш, фарс. — кинйә +булат

КИНЙӘҒОЛ баш. — ккнйә + ғол (ир-ат исеме ялғауы)

КИНЙӘҒӘЛИ баш., ғәр. —кинйә + ғәли

КИНЙӘКӘЙ баш. — кинйә+кәй (иркәләү ялғауы)

КИНЙӘМОРАТ баш. ғәр. — кинйә + морат; һуңғы теләк

КИРАМ ғәр. — киң күңелле, хуш күңелле

КИРӘЙ фарс. — 1) боронғо монгол ырыуы атамаһына барып тоташа; 2) г ә р ә й формаһында фарсы телендә «эйәреүсе», «дауам итеүсе»; 3) к и р ә й, г ә р ә й һүҙҙәре ир-ат исеме ялғауы булып йөрөн

КӘБӘК бор. баш. — батыр, иптәш; ҡара: *Күбәк*

КӨМӨШБАЙ баш. — көмөш + бай; ҡәҙерле, ҡиммәтле

КӨМӨШҠОЛ баш. — көмөш + ҡол; көмөш һымаҡ ҡәҙерле

КӨСӨК баш. — к ө с ө к һүҙенән (эт, көсөк атамалары менән исем ҡушыу йолаһы күп төрки халыҡтарына билдәле. *Кусюков, Кучуков* фамилиялары, *Көсөк* тигән ауыл исеме билдәле)

КӨҪӘМЕШ бор. баш.—көҫәп, көтөп алған

КӨҪӘПҠОЛ бор. баш. — көҫәп, теләп алған бала

КҮБӘК бор. баш. — 1) батыр, иптәш; 2) эт. (Борон баланы һаҡлау әсән, эт һымаҡ ныҡ, әрһеҙ булһын, үлмәһен тип «эт» һүҙе менән исем ҡушыу йолаһы булған; сағыштырығыҙ: *Аҡкөсөк, Эткөсөк, Этбай, Эталмаҫ* һ. б.)

КҮЗБӘК бор. баш.—ҡуҙы (бәрәс)+бәк (көслө, ныҡ). Төрлө януар, хайуан һәм уларҙың балаларының атамаһын исем итеп ҡушыу йолаһы борон башҡорт-

КИНЬЯБУЛАТ ‖ КИНЗЯБУЛАТ баш, перс. — кинья+булат

КИНЬЯГУЛ‖КИНЗЯГУЛ баш.— кинья+гул (компонент мужских имен)

КИНЬЯГАЛИ баш,, ар. — кинья + гали

КИНЬЯКАЙ Ц КИНЗЯКАЙ‖КИНЗИКЕЙ баш. — кинья+кай (уменьш.-ласк. аффикс); образованы фамилии *Киньякаев, Кинзябаев, Кинзикеев*

КИНЬЯМУРАТ баш, ар.—кинья *последний*+мурат *желание;* последнее желание

КИРАМ ар. — великодушный, благородный

КИРЕЙ перс. — 1) название древнего монгольского рода; 2) в форме «гирей» (перс.)—*последователь;* 3) слова «кирей», «гирей» являются нменообразовательными компонентами мужских имен

КУБЯК ДР- баш. — 1) храбрец, смелый товарищ, друг; 2) собака (Баскаков, с. 204)

КУМУШБАЙ баш.— кумуш *серебро* + бай; дорогой, ценный

КУМУШКУЛ баш. — кумуш *серебро + кул;* дорогое, как серебро

КУСЮК баш. — щенок (наречение ребенка названиями собак, щенков известно многим тюркским народам. У башкир известны фамилии *Кучуков, Кусюков* и название деревня *Кучуково* и **ДР-)**

КУСЯМИШ др. баш. — желанный, жданный

КУСЯПКУЛ др. баш. — от слова «кусяу» — желать; желанный, жданный

КУБЯК др- баш. — 1) смелый, храбрый, товарищ, друг; 2) собака. (По древнему обычаю, чтобы сохранить жизнь ребенку, давали имена со словами «эт», «кубек» *собака,* «кусюк» *щенок;* сравните: *Аккусюк, Кусюк, Этбай, Италмас* и пр.)

КУЗБЕК др. баш. — кузы *ягненок+бек крепкий* (в башкирском и в других тюркских языках много личных имен, образованных от названий диких,

тарҙа һ. б. төрки халыҡтарҙа киң таралған булған *(Кузбәков, Ҡузыев* фамилиялары яһалған)

КУЛИБАЙ баш. — кули (ҡол) + бай

КҮСЕМ баш. — күсеп йөрөгәндә тыуған (боронғо күсмә тормошҡа бәйле исем)

КҮСЕП баш. — «күсеү» һүҙенән *(Кусеев* фамилияһы бар)

КҮСКИЛДЕ баш. — күс + килде; 1) күс — бал ҡорто күсе, ояһы мәғәнәһендә башҡорттарҙың бороп бал ҡорто аҫрап йәшәүенә бәйле исем булыуы мөмкин; 2) боронғо төрки (башҡорт) телдәрендә «күс» ил, йорт, нәҫелырыу, халыҡ, төркөм мәғәнәһендә ҡулланылған; ил, йортҡа күсеү мәғәнәһендә ҡулланылыуы ла ихтимал *(Кускилдин* фамилияһы бар)

КҮСӘБАЙ баш. — күсеп йөрөгәндә тыуған *(Күсәбаев* фамилияһы бар)

КҮСӘК баш. — күсеп йөрөүсән (күсеп йөрөгәндә тыуған балаға ҡушылған исем)

КҮСӘКБАЙ баш. — күсәк + бай (күсмә тормошҡа бәйле исем)

КҮСӘКБЕЙ бант—күсәк+бей («Күсәкбей» эпосының теп геройының исеме)

КҮСӘР баш. — күсеп йөрөүсән

КҮСӘРБАЙ баш. — күсәр + бай *Күсәрбаев* фамилияһы бар.

КӘБИР ғәр. — бөйөк, оло; мөһабәт, етди

КӘЛИ ғәр.—һүҙ; һүҙ оҫтаһы

КӘЛИМУЛЛА ғәр.—һүҙ оҫтаһы; бөйөк, таныҡлы

КӘРИМ ғәр. — йомарт, киң күңелле

КӘРӘМ ғәр. — йомартлыҡ, киң күңеллелек

КӘРӘМӘТ ғәр. — йомартлыҡ, киң күңеллелек

КӘҮСӘР ғәр. — йәннәт шишмәһе; муллыҡ, байлыҡ

КӘШИФ ғәр. — яңылыҡ асыусы, табыусы

домашних животных и их детенышей); образовапы фамилии *Кузбеков, Кузыев* и пр.

КУЛИБАЙ баш.—кули *раб* + бай

КУСИМ баш.— от слова «кусеу»— кочевать (отражает кочевой образ жизни древних башкир)

КУСЕЙ баш.— от слова «күсеү»— *переезжать, кочевать* (образована фамилия *Кусеев)*

КУСКИЛЬДИ баш. — 1) **кус** *рой* (пчелиный) +кильди *пришел;* происхождение этого имени, возможно, связано с пчеловодческим образом жизни башкир; 2) в древнетюркском (и башкирском) языке слово «кус» означало *страна, родина, дом, народ, группа;* вполне возможно н образование имени с данным значением слова (образована фамилия *Кускильдин)*

КУСЯБАЙ баш. — родился во вре-. мя кочевья; образована фами-' лия *Кусябаев*

КУСЯК баш. — кочующий, кочевник (это имя давалось ребенку, рожденному во время кочевья)

КУСЯКБАЙ баш. кусяк *кочующий +бап* (компонент мужских имен)

КУСЯКБИ баш. — кусяк *кочующий + бя* (компонент мужских имен). Имя эпического героя эпоса «Кусякби»

КУСЯР баш. — кочующий

КУСЯРБАЙ баш. — кусяр *кочующий, кочевник* + бай (образована фамилия *Кусярбаев)*

КАБИР ар. — великий, могучий, большой; важный, серьезный

КАЛИ ар. — слово; красноречивый

КАЛИМУЛЛА ар. — красноречивьга; великий, знаменитый

КАРИМ ар. — щедрый, великодушный

КАРАМ ар. — щедрость, великодушие, благородство

КАРАМАТ ар. — щедрость, великодушие

КАВСАР ар. — райский источник; богатство, изобилие

КАШИФ ар. — открывающий, изобретающий

КӘШФИ ғәр. — табылған, асылған; табыш

КӘШФУЛЛА ғәр. — алланы танıусы

КӘШӘФ ғәр. — асыусы, табыусы

КӘШӘФЕТДИН ғәр. — кәшәф + дин

КАШФИ ар. — изобретенныи, открытый; находка

КАШФУЛЛА ар. — иризнающий! бога

КАШАФ ар.—открывающип, обнаруживающий

КАШАФИТДИН || КАШАФУТ ДИН' ар. — кашаф *открывающий*-\- дин *религия*

Ҡ

ҠАБАН баш. — бала ҡабан һымаҡ көслө булһын, тип ҡушылған исем (ауыл исемдәрендә һаҡланған)

1\Лилиилп о«^. .—«——, «_.ч т-т* -т -.^^ 1^ойцп КТР\ГГР ҠЯГ)-шы алыусы; булдыҡлы, һәләтле

ҠАДИР ғәр., баш. — ҡөҙрәтле, көслө, һәләтле; ҡаты, уҫал, яһил

КАДИРҒОЛ баш. — ҡадир + ҡол; көслө, ҡөҙрәтле

ҠАҘАҠБАЙ баш. — ҡаҙаҡ+бай; 1) ҡаҙаҡ, атлы, ғәскәри һалдат; 2) ҡаҙаҡ — ырыу, ҡәбилә атамаһы

ҠАҘАҠҠОЛ баш. — ҡаҙаҡ+ҡол; *Ҡаҙаҡколов* фамилияһы бар

ҠАҘАН бор. баш. — ҡаҙан һүҙенән (боронғо күсмә халыҡтар тормошонда ҡаҙан (аш бешереү һауыты) ҙур урын тотҡан, һунынан ырыу атамаһына әйләнгән. Ҡаҙан һүҙе менән исемдәр байтаҡ һаҡланған; *Ҡаҙансы, Ҡаҙанай, Ҡаҙанбай, Ҡаҙанғол, Ҡаҙанҡай, Ҡаҙантархан, Ҡаҙансубы, Ҡотлоғаҙан* һ. б. Ғөмүмән, боронғо башҡорт исемдәре составында эш ҡорамалдары, һауыт-һаба, ырыу, ара һ. б. атамалар киң сағылыш алған)

ҠАҘАНБАЙ баш. — ҡаҙан + бай

ҠАҘАНҒОЛ баш.—ҡаҙан + ҡол

ҠАҘАНСЫ баш.—ҡаҙан + сы («ҡаҙансы» тигән ырыу атамаһынан; Ҡаҙансы, Үрге Ҡаҙансы, Яны Ҡаҙансы, Иҫке Ҡаҙансы тигән ауыл исемдәре бар)

КАБАН баш. — кабан, дикая. свинья (выражает пожелание^ чтобы ребенок был кренким,. сильным); это имя сохранилось. в антропотопонимах

У/*»ш\'п кш йя,,т — кабан + бай

КАБИЛ ар.'—пгшнимаюшии.. встречающни, способныи, сметливый

КАДИР ар., баш. — могущественный, сильный, способныи; суровый, жестокий, свирепый

КАДИРГУЛ баш. — кадир *сильный, могущественный+гул*

КАЗАКБАЙ баш. — казак+бай;, 1) солдат конной армии; 2) ог этнонима казах

КАЗАККУЛ баш. — казак +-кул (образована фамилия *Казаккулов)*

КАЗАН др. баш. — котёл (имена-со словом казан распространены у многих тюркскнх народов. В разряд личных имен слово «казан» перешло как название посуды, имевшей важное-значение в быту древиих людей, а затем как этноним. Как: известно, в составе древнебашкирских имен названия орудия> труда и быта, этнонимы получили широкое отражение)

КАЗАНБАЙ баш. — казан + бай

КАЗАНГУЛ баш.— казан котел-Ь гул (компонент мужских имен)»

КАЗАНСЫ баш. — казан + сы (аффикс) — от этнонима «казансы»; известны названия деревень Казанчи, Старые Казанчи, Новые Казанчи, Верхние* Казанчи)

ҠАҘНАБАЙ ғәр., баш. — ҡаҙна (хазина, байлыҡ) + бай (ир-ат исемдәре ялғауы)

ҠАЗБУЛАТ ғәр., фарс.— ҡара: *Хазбулат, Хасбулат*

ҠАЗИХАН ғәр., баш.— ҡаҙый (хөкөм итеүсе) +хан (ир-ат исеме компоненты)

ҠАЙБАТЫР бор. баш. — ҡай (ныҡ, ҡыйыу) + батыр; боронғо башҡорт исемдәрендә «ҡай» һүҙе менән күп исемдәр осрай. Ҡай ҡыпсаҡ ырыуының бер араһының атамаһы булған

ҠАЙГИЛДЕ бор. баш. — ҡай (ныҡ, ҡыйыу, батыр) +гилде (килде)

ҠАЙҒОЛ бор. баш. — ҡай (ныҡ, батыр)+ғол (ҡол)

ҠАЙМЫРҘА бор. баш., фарс- ҡай (ныҡ, батыр) + мырҙа (ҡусты)

ҠАЙСУРА бор. баш. — ҡай (ныҡ, батыр)+сура (батыр, дуҫ, улан)

ҠАНГИЛДЕ баш. — хан + килде *(Ҡангилдин* фамилияһы бар)

ҠАНСУРА баш. — ҡара: *Хансура*

ҠАЛДЫБАЙ баш.—ҡалды (үлмәне) + бай

ҠАРАБАЙ баш. — ҡара (КӨСЛӨ, ҡөҙрәтле) + бай

ҠАРАБАШ баш. — 1) ҡара сәсле; 2) борон ҡолдарға бирелгән исем; 3) көслө, ҡеүәтле, ғәйрәтле; уҫал, дәһшәтле (йылға, ауыл исемдәре һәм *Ҡарабашев* фамилияһы бар)

ҠАРАГҮБӘК баш. — ҡара (көслө)-)-күбәк (батыр, иптәш, улан)

ҠАРАҒОЛ баш. — ҡара + ҡол; һаҡсы, ҡарауылсы *(Ҡарағол* тигән ауыл исеме, *Ҡарағолов* фамилияһы бар)

ҠАРАҒУЖА баш., фарс. — ҡара (көслө, ҡөҙрәтле) +ғужа *(Ҡарағужин, Ҡарагузин* фамилиялары яһалған)

ҠАРАҠАЙ баш. — ҡара+ҡай (иркәләү аффиксы)

КАЗНАБАЙ ар., баш. — казна *клад, сокровище, богатство-*^-бай (компонент мужских имен)

КАЗБУЛАТ ар., перо. — см. *Хазбулат, Хасбулат*

КАЗИХАН ар., баш. — кази *субья*+хан (компонент мужских имен)

КАЙБАТЫР др. баш. — кай *крепкий, смелый*+батыр *храбрый* (слово «кай» является названпем подразделения рода Кыпсак. — Рашид ад-дин. Сб. летописей, т. I, ки. 1, стр. 87—88, 203)

КАЙГИЛЬДИ др. баш.—кай *крепкий, смелый, герой+тълъцп пришел*

КАЙГУЛ др. баш. — кай *крепкий, герой* + гул (компонент мужских имен)

КАЙМУРЗА др. баш., перс — кай *крепкий, герой* + мурза *брат*

КАЙСУРА др. баш. — кай *крепкий,* герой + сура *герой; друг, сын*

КАНГИЛЬДИ баш. — хан+гйльди *пришел* (сохранилось в фамилии *Кангильдин)*

КАНСУРА баш. — см. *Хансура*

КАЛДИБАЙ баш. — калди *остался*+бай

КАРАБАЙ баш. — кара *черный; сильный могучий, грозный+баи* (компонент мужских имен)

КАРАБАШ баш. — 1) черноволосый; 2) раб, слуга; 3) сильный, могучий, грозный (сохранилось в антропотопонимах и в фамилии *Карабашев)*

КАРАГУБЕК баш.— кара *черный, сильный, могучий +губек товарищ, друг, сын*

КАРАГУЛ баш. — ҡара + гул; охранник, патруль, часовой (встречается в антропотопонимах *Карагулова,* образована фамилия *Карагулов)*

КАРАГУЖА баш., перс. — кара *сильный, могучий* + гужа *хозяин* (образованы фамилии *Карагужин, Карагузин)*

КАРАКАЙ баш.—кара+кай (уменын.-ласк. аффикс)

ҠАРАМЫШ баш. — ҡараны, килде *(Ҡарамышев* фамилияһы күп таралған)

КАРАМЫШ баш. — от глаголае «ҡарау» — *смотреть; появитьск* (распространена фамилия *Карамышев)*

ҠАРАНАЙ бор. баш. — ҡарағай (ҡарағай һымаҡ ныҡ булһын, тигән теләкте белдереп ҡушылған; *Ҡаранаев фамилияһы бар)*

КАРАНАЙ др. баш. — сосна (выражает пожелание, чтобы ребенок был крепким, могучим; сохранилось в фамилии *Ҡаранаев)*

ҠАРАСАЙ бор. баш. — боронго башҡорт телендә иң ҡаты ҡышҡы һыуыҡтың атамаһы булған. Боронғо иҫемдәрҙә һаҡланған

КАРАСАЙ др. баш. — в древнебашкирском языке—название самого холодного зимнего месяца

ҠАРАСУРА баш. — ҡара + сура (көслө, ҡеүәтле). *Ҡарасурин* фамилияһы бар

КАРАСУРА баш.— кара *черный,. сильный, могучий, грозный+сура друг, молодец, герой* (образована фамилия *Карасурин)*

ҠАРАТАЙ баш., монг. — ҡара + тай; ҡара төҫтә; көслө, ҡеүәтле

КАРАТАЙ баш., монг.—кара + тай (аффикс наличия); сильный,.. могучий, грозный

ҠАРМЫШ баш.—халыҡ, төркөм, күпселек; был исем Юрматы шәжәрәһендә XVI б. билдәле (БШ, 27—35 б.)

КАРМЫШ баш. — смесь, толпа,. народ, множество; это имя зафиксировано в шежере юрматинцев в XVI в. (БШ, стр. 27—35)

ҠАСИМ ғәр.—1) өләшеүсе; 2) ҡыҙыл төҫтә; матур, һылыу

КАСИМ ар. — 1) раздающий;: 2) красный; красивый, миловидный

ҠАСҠЫН баш. — ҡасыу һүҙенән (боронғо яуҙарға бәйле исем; *Ҡасҡын* тигән ауыл исемендә, *Ҡасҡынов* фамилияһында һаҡланған)

КАСКИН баш. — беглец (происхождение таких имен *(Буску.%. Яугильде, Яубасар* и пр.) связано с набегами на башкирские земли; сохранилось в названиях деревень *Каскин, Каскинова* и пр. и в фамилии *Каскинов)*

ҠАСҠЫНБАЙ баш. — ҡасҡын + бай; ҡасҡында тыуған

КАСКИНБАЙ баш. — каскин+ бай; родился во время набегов.

ҠАУИ ғәр. — көслө, ҡеүәтле

КАВИ ар. — сильный, могучий

ҠАФИ ғәр. — булдыҡлы, һәләтле

КАФИ ар.—трудолюбивый, способный

ҠАҺАРМАН ғәр. — батыр, ир; көслө, ҡеүәтле

КАГАРМАН ар. — герой, мужественный; богатырь

ҠАШҠАР бор. баш. — бүре *(Ҡашҡар* тигән ауыл исемдәре, *Ҡашҡаров* фамилияһы бар)

КАШКАР др. баш. — волк (сохранилось в названиях деревень. *Кашкарово* и в фамилии *Кашкаров)*

ҠИЯМ ғәр. — аяҡ өҫтө тороп хөрмәтләү

КИЯМ ар. — приветствовать стоя;. почтение

ҠОБАҒОШ баш. — ҡош атамаһынан (ауыл исемендә, фамилияла һаҡланған)

КУБАГУШ баш.—от названия птицы (сохранилось в названии? деревни *Кубагушево* и в фамилии *Кубагушев)*

ҠОҘАБАЙ баш. — ҡоҙа + бай (туй йолаһына бәйләнешле, ҡоҙа килгәндә тыуған балаға ҡушылған исем)

КУДАБАЙ баш.—куда *сват* + бай; происхождение имен с компонентом «куда» (сват) связано со свадебным обрядом

ҠОҘАҠАЙ баш.— ҡоҙа һүҙенең иркәләү формаһынан яһалған ксем; *Ҡоҙаҡаев* фамилияһы бар

ҠОҘАШ — 1) баш. «Ҡоҙа» һүҙенең иркәләү формаһынан яһалған; 2) боронғо төрки телендә: .а) ҡатынын кешегә биреп тороусы; дәрүиш; б) «бер ата, күп әсә балаһы» (Саттаров, 108-се б.)

ҠОЛАНБАЙ баш. — ҡолан + бай; 1) ҡырағай ат (Пржевальский атының атамаһы); 2) ҡырағай лшәк (йорт хайуандары, ҡырағай йәнлек, януар атамаларын балаға исем итеп ҡушыу башҡорттарҙа һәм башҡа төрки халыҡтарҙа борон-борондан килгән йола); *Ҡоланбаев* фамилияһы бар

ҠОЛБАЙ баш. — ҡол + бай; *Ҡолбаев* һәм *Кулибаев* фамилиялары яһалған

ҠОЛБАРИС баш.—ҡол+барис; *Ҡолбарисов (Кульбарисов)* фамилияһы яһалған

ҠОЛБӘК баш. — ҡол+бәк; көслө, ныҡ бала

ҠОЛГИЛДЕ баш.—ҡол + килде; *Ҡолгилдин* фамилияһы бар

'ҠОЛҒАНА баш.—ҡол + ғына (иркәләү ялғауы; был төр ялғау менән яһалған *Биккенә, Ишкенә* һ. б. исемдәр бар)

ҠОЛҒАРА баш. — ҡара + ғол *(Ҡолғарин* фамилияһы бар)

ҠОЛҒОНА мопг. — сысҡан (боронғо 12 йылдан торған мөсәл хисабында 1-се йылдың атамаһы; бәлки, ошо сысҡан йылында тыуған балаға ҡушылған исемдер. *Ҡолғона* тигән ауыл исеме бар)

ҠОЛҒӘЛИ баш., ғәр.— ҡол + ғәли; бөйөк (XIII быуат ҡомартҡыһы «Ҡиссаи йософ» поэмаһы авторының исеме. Тажетдин Ялсығол шәжәрәһе буйынса, Ҡолғәли — әйле тигән башҡорт ырыуынан сыҡҡан шағир)

ҠОЛДӘҮЛӘТ баш., ғәр. — ҡол + дәүләт; дәүләтле, мул тормошло

КУДАКАЙ баш.—куда *соат* + кай (аффикс). Образована фамилия *Кудакаев*

КУДАШ — 1) баш. Образовано от ласкательной формы слова «куда» (сват); 2) в древнетюркском языке: а) рогоносец, дервиш, странник, скиталец; б) «рьбенок, у которого один отеп, много матерей» (Саттаров, стр. 108)

КУЛАНБАЙ баш. — 1) кулан кулан, онагр. (лошадь Пржевальского)+ бай; 2) дикий осел (личные имена, связанные с названиями домашних и диких животных, явление традициоя-ное в башкирском и в други.х тюркских языках); образована фамилия *Куланбаев*

КУЛЬБАЙ баш. — кул *раб*+ бай; образованы фамилии *Кульбаев, Кулибаев*

КУЛЬБАРИС баш.— кул *раб* + барс; образована фамилия *Кульбарисов*

КУЛЬБЕК баш.— кул (компонент мужских имеп)+бек *сильный, крепкий;* образована фамилия *Кульбеков*

КУЛЬГИЛЬДИ баш. — кул + гильди *пришел;* образована фамилия *Кульгилдин*

КУЛГАНА баш. — кул+гана (уменын.-лаек. аффикс; данным аффиксом образованы имена: *Биккина, Ишкина* и пр.)

КУЛГАРА баш. — кул *раб*+гара *черный* (образована фамилия *Кулгарин)*

КУЛГУНА монг. — мышь (возможио, это имя дано ребенку, родившемуся в год мыши — з 1-м году в летосчислении по двенадцатилетнему жнвотиому циклу: сохранился антропотопсним *Кулгунино)*

КУЛГАЛИ баш., ар.—кул+гали; велйкий, величавый (имя автора поэмы «Киссаи Юсуф», памятника XIII века. По шежере Тажетдина Ялсигула, Кулгали — выходец из башкирского рода Айли)

КУЛДАВЛЕТ баш., ар. — кульдавлет; богатый, состоятельный

ҠОЛМӨХӘМӘТ баш., ғәр.—ҡол+ мөхәмәт; данлы, маҡтаулы
ҠОЛОЙ баш. — ҡол+ой (өндәшеү ялғауы)
ҠОЛОНБАЙ баш. — ҡолон + бай (борон баланы яратып, иркәләп януар, төрлө хайуан, ҡошҡорт балаларының атамаһын исем итеп ҡушыу йолаһы булған. *Ҡолоҡай, Ҡолоҡас* тигән ауыл исемдәре бар)

ҠОЛСОБАЙ баш. — 1) ҡол+субай (ырыу, ара атамаһы) 2) ҡолсы + бай; ҡолға, малайға бай
ҠОЛСУРА баш.—ҡол + сур а; *(Ҡолсура* тигән ауыл исеме, *Ҡолсурин* фамилияһы бар)

ҠОЛШӘРИП баш., ғәр. — ҡол+ шәрип (дәрәжәле, данлы). *Ҡолшәрипов* фамилияһы яһалған

ҠОНАНБАЙ баш. — ҡонан (әсенсе йәш менән барған тай)+бай (исем ялғауы)
ҠОНДОҘ баш. — «ҡондоҙ» һүҙенән; тиреһе ҡиммәтле һыу йәнлеге
ҠОНДОҘБАЙ баш. — ҡондоҙ + бай; *Ҡондоҙбаев* фамилияһы бар
ҠОРБАН ғәр. — 1) үҙен-үҙе аямаған, ҡорбан иткән; 2) һижрә — Ай календарының 12-се Зөлхизә айының 10-да башланып, 3 көн дауам итә торған ҡорбан байрамында тыуған. Төрки халыҡтарҙа күп таралған исем

ҠОРБАНГИЛДЕ ғәр., баш. — ҡорбан + килде; ҡорбан байрамында тыуҙы
ҠОРБАНҒОЛ ғәр.— ҡорбан + ғол
ҠОРБАНҒӘЗИ ғәр. — ҡорбан+ ғәзи (көпәшсе, еңеүсе)
ҠОРБАНҒӘЛИ ғәр. — ҡорбанЧғәли
ҠОРМАН баш. — уҡ һауыты (боронғо башҡорт исемдәре составында эш, һуғыш ҡорамалдары, һауыт-һаба атамаларынан

КУЛЬМУХАМЕТ баш., ар.—кул *раб-г* мухамет; прославдяемый
КУЛУЙ баш.— кул раб + уй (звательный аффикс)
КУЛУНБАЙ баш. — кулун *жеребенок*+бай (родители, лаская детей, обращались к ним «кулуным», «кулунсагим», «кулукасым» (жеребепочек мой»), что впоследствии превратилось в личное имя. Название деревня *Кулукасово* восходит к личному имени)
КУЛСУБАЙ баш. — 1) кул *раб* + субай (название родового деления); 2) кулсу + бай; богат рабами, т. е. сыновьями
КУЛСУРА баш. — кул+сура *друг, товарищ, сын;* это имя сохранилось в названии деревня *Кулсура* и в фамилии *Кулсурин*
КУЛЬШАРИП баш., ар. — кул + шарип *знаменитый, славный;* образована фамилия *Кульшарипов*
КУНАНБАЙ баш. — кунан *жеребенок по третьему году + бгп* (компонент мужских имен)
КУНДУЗ баш. — бобер, бобр

КУНДУЗБАЙ баш. — кундуз *бобр* + бай; образована фамилия *Кундузбаев*
КУРБАН ар. — 1) жертва, жертвоприношение; 2) родился во время религиозного праздника курбан (праздник жертаоприношения, который начинается 10 числа Зульхизы — 12-го месяца мусульмаиского лунного календаря). Это имя широко распространено у тюркских народов
КУРБАНГИЛЬДИ ар., баш.—курбан *жертва* -Ьгильди *пришел*

КУРБАНГУЛ ар.—курбан+гул
КУРБАНГАЗИ ар. — курбан+гази *победитель, борец*
КУРБАНГАЛИ ар.— курбан *жертва* +гали *великий*
КУРМАН баш. — палучник (в составе древнебашкирских известны имена, образованные от названии орудий труда и быта, как

яһалған исемдәр бар: *Балта, Балға, Ҡылыс, Ҡаҙан* һ. б.)

ҠОРМАНАЙ баш. — «корман» һүҙенән; *Ҡорманаев* фамилияһы бар

ҠОРМАНБАЙ баш. — ҡорман+бай

ҠОРМАНҒОЛ баш. — ҡорман + ғол

ҠОРМАНҒӘЛИ баш., ғәр.—ҡорман + ғәли

ҠОСҠОН бор. баш. — ҡош атамаһынан. Борон төрки халыҡтарында ҡоҙғон аҡыллылыҡ һәм оҙон ғүмерлелек билдәһе булған. Бала аҡыллы, оҙон ғүмерле булһын тип ҡоҙғон исемен ҡушҡандар

ҠОТДОС ғәр. — бик изге, бик ҡәҙерле

ҠОТЛОБАЙ баш. — ҡотло, бәхетле бала

ҠОТЛОБИРҘЕ баш. — ҡотло+бирҙе

ҠОТЛОГИЛДЕ баш. — ҡотло+килде

ҠОТЛОҒУЖА баш., фарс.— ҡотло+ғужа

ҠОТЛОҒӘЛӘМ баш., ғәр. — ҡотлоң-ғаләм, донъя

ҠОТЛОЗАМАН баш., ғәр. — ҡотло (бәхетле) + заман

ҠОТЛОСУРА баш. — ҡотло + сура (иптәш, батыр)

ҠОТЛОЯР баш., фарс. — ҡотло (бәхетле)+яр (дуҫ, иптәш)

ҠОТЛӘХМӘТ баш., ғәр.—ҡотло (бәхетле) + әхмәт (ин маҡтаулы)

ҠОТОШ баш. — ҡотло иш, иптәш; *Ҡотошов* фамилияһы яһалған

ҠОШБИРҘЕ баш. — ҡош + бирҙе; 1) был исем боронғо ҡошҡа табыныу йолаһына бәйле барлыҡҡа килгән булырға мөмкин; БШ, 161-се б.; 2) ҡуш бирҙе, игеҙ тыуҙы, тигән һүҙгә бәйле булыуы ла ихтимал

ҠОШДӘҮЛӘТ баш., ғәр.—ҡош + дәүләт (байлыҡ, муллыҡ); (ҡушдәүлат — күп дәүләт мәғәнәһендә булыуы ла ихтимал)

котел, топор, молоток, сабля и ир.)

КУРМАНАР1 баш. — курман+ай; (ласкательная форма имени Курман. Образована фамилия *Курманаев).*

КУРМАНБАЙ баш. — курман *налучник+* бай

КУРМАНГУЛ баш. — курман *налучник+тул*

КУРМАНГАЛИ баш., ар.—курман *налучник + m&пя*

КУСКУН др. баш. — ворон; умный, мудрый. Называя этим, именем, родители желали, чтобы ребенок был умным, мудрым; сохранилась фамилия *Кускунов* (у древних тюркских народов ворон был символом мудрости и долголетия)

КУТДУС ар. — святой, очень дорогой

КУТЛУБАЙ баш. — кутлу *счастливый, благословенный+* бай

КУТЛУБИРДЕ баш.— кутлу *счастливый* + бирде *дал*

КУТЛУГИЛЬДИ баш. — кутлу *везучий, счастливый+гилъ^и пришел*

КУТЛУГУЖА баш., перс.— кутлу *счастливый+гужа хозяин*

КУТЛУГАЛЯМ баш., ар. — кутлу *счастливый, благословенный+* галям *мир*

КУТЛУЗАМАН баш,, ар.—кутлу *счастливый+заман эпоха, время*

КУТЛУСУРА баш. — кутлу *счастливый* + сура *друг, герой*

КУТЛУЯР баш., перс. — кутлу *счастливый* + яр *друг, товарищ*

КУТЛАХМЕТ баш., ар. — кутлу *счастливый*+ахмет *прославленный*

КУТУШ баш. — кутлу *счастливый* + иш *друг, товарищ;* образована фамилия *Кутушев*

КУШБИРДИ баш. — куш *штица* + бирди *дал;* 1) имя связано с древним обычаем преклонения башкир птицам.—БШ, стр. 161; 2) возможно, от слова «куш» — парный, двойной

КУШДАВЛЕТ баш., ар. — куш *птица*+давлет *богатство, достаток* (возможно, «куш» обозначает «парный», «много»)

ҠОЯШ баш. — ҡояш (күк есемдәре, күк, йондоҙ атамалары менән исем ҡушыу—төрки халыҡтарға хас күренеш)

КУЯШ баш. — солнце (образование имен с названиями небесных тел известно всем тюркским народам)

ҠОЯШБАЙ баш.—ҡояш+бай (ҡояш һымаҡ бала)

КУЯШБАЙ баш. — куяш *солнце + бай;* будь светочем, как солнце

ҠУДАШ баш. — ҡара: *Ҡоҙаш*

КУДАШ баш. — см. *Ҡоҙаш*

ҠУЖА фарс.—хужа, эйә (ир-ат исемдәре компоненты булып йөрөй)

КУЖА перс. — хозяин (компонент мужских имен)

ҠУЖАБАЙ фарс, баш. — ҡужа (хужа) +бай

КУЖАБАЙ перс, баш. — кужа *хозяин+бан* (компонент мужских имен)

ҠУЖАҠ бор. төрк. — дегәнәк (был исем баланы һаҡлау әсән ҡушылыуы ихтимал; *Ҡужаков* фамилияһы бар)

КУЖАК др. тюрк. — репей (возможно, это имя дано как оберег; образована фамилия *Кужаков)*

ҠУЖӘХМӘТ фарс, ғәр. —ҡужа + әхмәт

КУЖАХ.М.ЕТ перс, ар. — кужа *хозяин*+ахмет *прославленный*

ҠУЗЫБӘК баш. — ҡуҙы (һарыҡ бәрәсе) 4- бәк (ныҡ)

КУЗБЕК баш.—кузы *ягненок* + бек *крепкий;* образована фамилия *Кузбеков*

ҠУЗЫЙ баш.—һарыҡ бәрәсе, бәрәс (борон баланы яратып януар, ҡош-ҡорт балаларының атамаһын исем итеп ҡушыу төрки халыҡтарында киң таралған булған. *Ҡузыев* фамилияһы яһалған)

КУЗЫЙ баш. — ягненок (личные имена, связанные с названиями животных и их детенышей, — распространенное явление у тюркских народов. Образована фамилия *Кузыев)*

ҠУНАҠБАЙ баш. — ҡунаҡ+бай (йола буйынса, ҡунаҡ килгәндә йәки ҡунаҡка барғанда тыуған балаға ҡушылған исем)

КУНАКБАЙ баш.— кунак *гость*+ бай (по обычаю такие имена давали детям, родившимся в гостях)

ҠУНАҠҠОЛ баш. — ҡунаҡ+ҡол; ҡунаҡта тыуған

КУНАККУЛ баш.— кунак *гость* + кул; родился в гостях

ҠУНАҠҠУЖА баш., фарс. — ҡунаҡ+ҡужа; ҡунаҡта тыуған

КУНАККУЖА баш., перс. — кунак гост&Ч-кужа (компонент мужских имен)

ҠУСҠАР баш. — ҡусҡар (мөгөҙлө тәкә); ғаиләлә малайҙар күп булһын тигән теләкте белдереүе ихтимал.—Т. Жанузаков)

КУСКАР баш. — баран (возможно, появление таких имен связано с пожеланием, чтобы в семье иметь много сыновей. — Т. Джанузаков)

ҠУСТЫБАЙ баш. — ҡусты + бай (ҡустылары күп булһын тигән теләк менән ҡушылған. *Ҡустыбаев* фамилияһы бар)

КУСТЫБАЙ баш. •— кусты *младший брат*+ бай (имя давалось с пожеланием, чтобы у него было много братьев; образована фамилия *Кустыбаев)*

ҠЫҘРАС баш. — ҡыҙыл йөҙлө, матур; күңел асыусы *(Ҡыҙрасов* фамилияһы бар)

КЫДРАС баш. — красный, красивый, весельчак (образована фамилия *Кыдрасов)*

ҠЫЛСЫНБАЙ бор. баш. —ҡылсын (изге) + бай (исем компоненты); *Ҡылсынбаев* фамилияһында һаҡланған

КЫЛСЫНБАЙ др. баш. — кылсын *святой*+ бай (компонент мужских имен); сохранилась фамилия *Кылсынбаев*

ҠЫЛЫС баш. — ҡылыс һүҙенән; батыр

КЫЛЫС баш. — сабля; смелый (образованы фамилии *Клысов, Кылысов)*

ҠЫЛЫСБАЙ баш. — ҡылыслы; батыр

КЫЛЫСБАЙ баш. — с мечом, саблей; смелый

ҠЫРЫМҒУЖА баш., фарс. — ҡырым-гғужа (башҡорттарҙың борон һуғыш, походтарҙа күп ҡатнашыуын иҫәпкә алып, Ҡырым һуғышына бәйле килеп сыҡҡан исем тип ҡарарға мөмкин. *Ҡырымғужин* фамилияһы бөгөн дә ҡулланыла. Ҡырым һүҙенең боронғо төрки телдә: алыҫ ер, ил; уйпат, соҡор, уй; яҡшы, шәп; күп, иҫәпһеҙ тигән мәғәнәләре билдәле)

КЫРЫМГУЖА баш., перс. — Кыпым (крым)+гужа *хозяин* (можно допускать, что это имя произошло в связи с турецко-русскими войнами, где в Крымских походах участвовали и башкирские войска. Фамилия *Крымгужин* активно употребляется и сегодня. В древнетюркском языке слово кырым означало: даль, дальняя страна; яма, ров; хорошо сделанный, отличиого качества; много, бесчисленно). Образованы фамилии *Кырымгужин, Крымгужин*

ҠЫУАНДЫҠ баш.—ҡыуанып, көтөп алған балаға ҡушылған исем

КУВАНДЫК баш. — обрадовались, радовались (подобные имена давались долгожданным детям)

ҠЫУАТ ғәр. — ҡеүәтле, көслө; *Ҡыуатов* фамилияһы бар

КУВАТ ар. — сильный, могучий*, образована фамилия *Куватов*

ҠЫЯМ ғәр. — аяҡ өҫтө хөрмәтләү

КИЯМ ар. — приветствие стоя, почтение

ҠӘҘЕРБАЙ ғәр., баш. — ҡәҙер + бай; ҡәҙерле бала

КАДИРБАЙ ар., баш. — кадир *уважение, почет+бай* (компонент мужских имен)

ҠӘҘЕРҒОЛ ғәр., баш.—ҡәҙер+ғол; ҡәҙерле бала

КАДИРГУЛ ар., баш.—кадир + гул; дорогой, почтенный

ҠӘҘЕРЙӘН ғәр., фарс.—ҡәҙерле йән

КАДИРЬЯН ар., перс. — кадир *дорогой, почтенный + яЕ душа*

ҠӘҘЕРМӘТ ғәр.—ҡәҙерле

КАДИРМАТ ар.—дорогой, почтенный

ҠӘҘИМ ғәр. — элекке, боронғо; ҡәҙимге

КАДИМ ар. — древний, старинный; обычный

ҠӘҘИР бор. баш. — ҡөҙрәтле, көслө; ҡаты, уҫал

КАДИР др. баш. — могучий, сильный; суровый, жестокий

ҠӘЛӘМБАЙ ғәр. — ҡәләм + бай; ғилемле, белемле

КАЛЯМБАЙ ар. — 1) калям *тростниковое перо;* 2) ученый, образованный

ҠӘМӘРЕТДИН ғәр. — ҡәмәр (ай) +дин

КАМАРЕТДИН ар.— камар *лука+дин религия, вера*

ҠӘНЗӘФӘР ғәр.—арыҫлан; *Ҡәнзәфәров* фамилияһы бар

КАНЗАФАР ар. — лев; образована фамилия *Канзафаров*

ҠӘЙЕПҠОЛ — мәғәнәһе билдәһеҙ *(Ҡәйепҡолов* фамилияһы бар)

КАИПКУЛ—этимология неясна (употребляется фамилия *Каипкулов)*

ҠӘРИП ғәр.—туған, яҡын кеше

КАРИП ар.—родственник, близкий человек

ҠӘҮИ ғәр. — ҡеүәтле, көслө

КАВИ ар. — могучий, сильный

ҠӘЙҮМ ғәр. — мәңгелек; оҙон ғүмерле

КАЮМ ар.—вечный; долгожитель

ЛАМИҠ ғәр. — нур сәсеүсе, саф, пак

ЛАМИК ар. — лучистый, чистый, непорочный

ЛАТИП ғәр.—рәхимле, һөйкөмлө, асыҡ йөҙлө, шәфҡәтле

ЛАТИП ар. — милосердный, добрый, милый, приветливый, приятный

ЛАТИФ ғәр. — рәхимле, һөйкөмлө, асыҡ йөҙлө

ЛАТИФ ар. — милосердный, милый, приветливый

ЛАТИФУЛЛА ғәр. — латиф + улла

ЛАТИФУЛЛА ар.—латиф + улла

ЛОҠМАН ғәр. — боронғо аҡыл эйәһе *Лоҡман Хаким* исеменән **(бала аҡыллы** булһын, тип ҡушылған исем)

ЛУКМАН ар. — от имени древнего мудреца и баснописца *Лукмана Хакима,* который был олицетвореиием и символом мудрости

ЛОТФЕТДИН ғәр. — изгелекле

ЛУТФУТДИН ар. — добрый

ЛОТФРАХМАН ғәр. —лотфи (изгелекле) + рахман (рәхимле)

ЛУТФРАХМАН ар.— лутфи *добрьш*+рахман *милосердный, сострадательный*

ЛОТФУЛЛА ғәр. — изгелекле, алланың, һөйөклөһө

ЛУТФУЛЛА ар. — добрый; любимец аллаха

ЛОТФЫЙ‖ЛОТФИ ғәр. — изгелекле (ҡыҫҡартылған исем)

ЛУТФИ ар.—добрый, милостивый

ЛУТ ғәр. (йәһ.) — бик шәп

ЛУТ ар. (евр.) — великолепный

ЛӘБИБ ғәр. — аҡыллы, белемле, зирәк

ЛЯБИБ ар. — умный, смышленый, одаренный

МАҒАЗ ғәр. — 1) ҡәҙерле, һөйәкле; 2) һаҡлана торған урын, торған ер *(Мағазов* фамилияһы бар)

МАГАЗ ар. — 1) дорогой, любимый; 2) местожительство (образована фамилия *Магазов)*

МАҒАШ ғәр. — йәшәү әсән кәрәк нәмә *(Мағашев* фамилияһы, ерһыу атамалары **бар)**

МАГАШ ар. — жизненно необходимый (сохранилось в топонимических названиях и в фамилии *Магашев)*

МАЗҺАР Ц МАЗҺАР ғәр. — матур, күркәм

МАЗГАР ар.—красивый. изящный

МАЛБАЙ Ц МАЛЫБАЙ ғәр., баш,— малы күп, бай (бай булһын, тигән теләк менән ҡушылған исем)

МАЛБАЙ‖МАЛЫБАЙ ар., баш.— имеет много скота; богатый (выражает пожелание родителей, чтобы ребенок был богатым, состоятельным)

МАЛДЫБАЙ ғәр., баш.— маллы, бай, етеш тормошло

МАЛДЫБАЙ ар., баш. — состоятельный, имущий, богатый

МАЛИК ғәр. — эйә, хужа; башлыҡ, батша

МАЛИК ар. — обладатель. хозяин, правитель, царь, король

МАНАП ғәр. — урынбаҫар, алмашсы (бала әсә-атаға ярҙамсы булһын, тигән теләк менән ҡушылған исем)

МАНАП ар. — заместитель, замена (выражает пожелание родителей, чтобы ребенок стал им помощником)

МАНАТ ғәр. — табыныу нәмәһе (ғәрәптәрҙә)

МАНАТ ар. — предмет поклонения **(у арабов)**

МАННАН ғәр. — шәфҡәтле, йомарт

МАННУР ғәр. — нурлы

МАНСАП ғәр.—дәрәжә, урын

МАНСАФ ғәр.—дәрәжә, урын

МАНСУР ғәр. — еңеүсе

МАРАТ неол. — совет дәүерендә 1930 й. барлыҡҡа килгән исем (француз революционеры Жан-Поль Мараттың исеменән алынған.— Саттаров, 122-се б.)

МАХИЯН ғәр. — айға оҡшаған, матур; йән өрөүсе, терелтеүсе

МИҘХӘТ ғәр. —- маҡтау, дан

МИЗАН баш. — ай атамаһынан (боронғо Ҡояш йылы буйынса 7-се ай — 22 сентябрҙән 21 октябргә ҡәҙәрге ваҡыт атамаһы. Шул ваҡытта тыуған балаға Мизан исемен ҡушҡандар. Башҡорт шәжәрәләрендә һаҡланған)

МИЛЛӘТ ғәр. — 1) милләт, халыҡ; 2) тыуған көн; Ғайса пәйғәмбәр тыуған көн

МИНИСЛАМ баш., ғәр. — *Миңлеислам* исеменән ҡыҫҡартылған

МИНҺАЖ ғәр. — киң юлдағы; бәхеттең оло юлы; тотҡан юл

МИНҺАЖЕТДИН ғәр. — минһаж+дин

МИНЬЯР баш., фарс.—миңле+яр

МИНДЕЯР баш., фарс. — миңле+яр

МИНЛЕБАИ баш. — миңле + бай (Урта Азия һ. б. күп халыҡтарҙа миң бәхет билдәһе тип ҡаралған)

МИНЛЕҒОЛ баш. — миңле + ҡол; миңле бала

МИНЛЕҒУЖА баш., фарс. — миңле+ғужа

МИҢЛЕҒӘЛИ || МИНЛЕҒӘЛЕ баш., ғәр.—миңле+ғәли; бәхетле, бөйөк кеше

МИҢЛЕҒӘЛИМ баш., ғәр. — миңле-гғәлим, ғалим, уҡымышлы

МАННАН ар. — милосердный, щедрый

МАННУР ар. — лучезарный, лучистый

МАНСАП ар. — должность, место

МАНСАФ ар. — должность, место

МАНСУР ар. — победитель

МАРАТ неол.—заимствовано из русского языка в 1930 г. (восходит к имени французского революционера Жан-Поль Марата. — Саттаров, стр. 122)

МАХИЯН ар. — луноподобный, красивый; оживляющий, целитель

МИДХАТ ар. — слава, хвала

МИЗАН баш. — от названия месяца (по солнечному календарю название 7-го месяца—с 22 сентября по 21 октября. Это имя давалось детям, родившимся в месяце мизан. Сохранилось в башкирских шежере)

МИЛЛЯТ ар. — 1) нация, народ; 2) день рождения; рождество

МИНИСЛАМ баш., ар. — усеченная форма имени Минлислам

МИНГАЖ ар. — путь, широкая дорога, дорога счастья; избранный путь

МИНГАЖЕТДИН ар. — мингаж *путь, дорога+дш религия, вера*

МИНЪЯР баш., перс. — усеченная форма имени Минлияр

МИНДИЯР баш., перс. — минда *с родинкой*+яр *друг*

МИНЛИБАЙ баш. — минли *с родинкой+бай* (у народов Средней Азии и у многих других народов родинка, родимое пятно считалось символом счастья, особой судьбы)

МИНЛИГУЛ баш. — минли *с родинкой+тул раб*

МИНЛИГУЖА баш., перс.— минли *с родинкой+тужа хозяин, сын*

МИНЛИГАЛИ баш., ар.— минли *с родинкой+тали величавый, великий*

МИНЛЕГАЛИМ ар.—минли *с родинкой+галнм знаменитый ученый*

МИҢЛЕЙӘН баш., фарс. —миңле + йәп; миңле, бәхетле кеше

МИНЛЕИӘР баш., фарс. — мнңле + йәр (дуҫ, иптәш); бәхетле иптәш

МИНЛЕХАН баш. — миңле+хан; бәхетле, бик шәп башлыҡ

МИНЛЕЯР баш., фарс. — миңле-)-яр (дуҫ, иптәш)

МИНЛИСЛАМ баш., ғәр,—миңле + ислам

МИҢЛӘХМӘТ баш., ғәр. — миңле Ч-әхмәт (маҡтаулы)

МИРАС ғәр. — мираҫ, иҫтәлек (атанан йәки әсәнән мираҫ булып ҡалған бала. Синонимдары: Бүләк, Ядкар, Варис, Наил; *Мерәсов* фамилияһы, *Мерәҫ* ауыл исеме бар)

МИРАСБАЙ ғәр., баш.—мираҫ + бай; мираҫ булып ҡалған бала

МИРАТ — 1) ғәр. — көҙгө, ялтырап торған; 2) фарс. — баш кеше

МИРВӘЛИ фарс, ғәр, —мир (баш)+вәли (хужа)

МИРҒӘЗЕ ‖ МИРҒАЗИ фарс, ғәр.—мир (баш кеше, еңеүсе) + ғази (изге юлда көрәшеүсе)

МИРҒӘЗИМ фарс, ғәр. — бөйөк әмир

МИРҒӘЗӘМ фарс, ғәр.—ҡара: *Мирғәзим*

МИРҒӘЗӘН фарс, ғәр. — бөйөк әмир

МИРҒӘЛИ ‖ МИРҒӘЛЕ фарс, ғәр. — бөйөк әмир

МИРҒӘЛИМ фарс, ғәр. — ғалим әмир

МИРЖАН фарс.—мир+йән; баш кеше, башлыҡ *(Миржанов* фамилияһы яһалған)

МИРЗА фарс.—түрә балаһы; рәйес

МИРЗАБАЙ фарс, баш. — мирза-!-бай

МИРЗАХАН фарс, баш. — башлыҡ, баш кеше

МИНЛИЯН баш., перс — минли с *родинкой-*гяп душа;* счастливый человек

МИНЛИЯР баш., перс.—минли с *родинкой* + яр *друг, товарищ;* счастливый друг

МИНЛИХАН баш. — минли *с родинкой*+хан *глава*

МИНЛИЯР баш., перс. — минли *с родинкой+яр друг, товарищ*

МИНЛИСЛАМ баш., ар. — минли *с родинкой*+ислам *мусульманин*

МИНЛАХМЕТ баш., ар."—минли с *родинкой*+ахмет *прославленный*

МИРАС ар. — гюдарок, дар (таким именем нарекались дети, у которых к моменту рождения не было в живых отца или матери. Ребенок оставался подарком отңа или матери. Синонимы: Буляк, Ядкар, Варис, Наиль. Сохранилось в названиях деревень *Мрясово* и в фамилиях *Мрясов, Мирасов)*

МИРАСБАЙ ар., баш. — мирас+ бай; дар, подарок; наследник

МИРАТ—1) ар.—зеркало; сверкающий; 2) перс — глава, начальник, старший

МИРВАЛИ перс, ар. — мир глава-)-вали *хозяин*

МИРГАЗИ перс, ар. — мир *глава, победитель + тазп борец за правду*

МИРГАЗИМ перс, ар. — великий амир

МИРГАЗАМ перс, ар.— см. *Миргазим*

МИРГАЗАН перс, ар.—великий амир

МИРГАЛИ перс, ар. — великий амир

МИРГАЛИМ перс, ар. — мир *глава* + галим *ученый*

МИРЖАН перс. — мир + жан; глава, начальник (образована фамилия *Миржанов)*

МИРЗА перс — царевич; писарь

МИРЗАБАЙ|1 МУРЗАБАЙ . перс, баш. — мирза + бай

МИРЗАХАН ‖ МУРЗАХАН перс, баш. — руководитель, предводитель, глава

МИРЗАҺИТ фарс, ғәр.— мир + заһит (изге, тыйнаҡ)	МИРЗАГИТ перс, ар.— мир-(-загит *скромный, святой*
МИРЗАЯН фарс. — баш кеше, башлыҡ	МИРЗАЯН перс. — глава, предзодитель
МИРҠАСИМ фарс, ғәр. — мир (баш кеше) + ҡасим (өләшеүсе; матур)	МИРКАСИМ перс, ар. — мир *глава+каспм раздающий; красивый*
МИРСАЛИХ фарс, ғәр.— мир + салих, изгелекле, тоғро	МИРСАЛИХ перс, ар. — мир + салих; добрый, верный
МИРСАЯП фарс, ғәр. — мир + саяп, оҫта ҡылыссы; *Мирсаяпов* фамилияһы бар	МИРСАЯП перс, ар. — мир *гла~* еа + саяп *сабля, мен;* искуспо владеющий мечом (образована фамилия *Мирсаяпов)*
МИРСӘЙЕТ ‖ МИРСӘИТ фарс, ғәр. — мир + сәйет; баш кеше, башлыҡ	МИРСАИТ перс, ар. — мир + саит; глава, руководитель
МИРСӘЛИМ фарс, ғәр. — мир + сәлим; сәләмәт әмир, именлек башлығы	МИРСАЛИМ перс, ар.— мир+ салим, здоровый; благополучный амир; предводитель безопасности, мира; миролюбивый
МИРХАЖИ фарс, ғәр. — мир + хажи	МИРХАЖИ перс, ар. — мир + хажи
МИРХАЙҘАР фарс, баш. — мир (башлыҡ, әмир)+хайҙар (арыҫлан) кеслө, ҡеүәтле, башлыҡ	МИРХАЙДАР перс, ар. — мир *глава*+хайдар *лев; сильный, могучий; предводитель*
МИРХӘЙҘӘР фарс, ғәр. — мир + хәйҙәр; көслө, ҡеүәтле башлыҡ	МИРХАЙДАР перс, ар. — мир + хайдар; сильный, могучий предводитель
МИСБАХ ғәр. — яҡтыртҡыс, шәмдәл	МИСБАХ ар. — подсвечник, светильник, светящий
МИФТАХ ғәр. — асҡыс	МИФТАХ ар. — ключ
МИФТАХЕТДИН ғәр. — мифтах + дин	МИФТАХЕТДИН ар. — мифтах кл/оч+дин *религия*
МИҺРАН фарс.—шәфҡәтле, миһырбанлы, һөйкөмлө	МИГРАН перс.—добрый, милосердный, любезный
МИӘСӘРЦМИӘССӘР ғәр.— бай, мөлкәтле	МИАСАР ‖ МИАССАР ар. — богатый, состоятельный
МИЯН фарс—урта, уртансы; уртансы бала *(Миянов* фамилияһы бар)	МИЯН перс. — средний, серединный (образована фамилия *Миянов)*
МОЗАФАР ЦМОЗАФФАР ғәр.— еңеүсе, теләгенә ирешеүсе	МУЗАФАРЦМУЗАФФАР ар. — победитель, достигающий цели
МОНАСИП ғәр. — тура килгән, яраҡлы, тиң	МУНАСИП ар. — подходящнй, приличный, соответствующий, равный
МОРАҘЫМ ғәр. — моратына, теләгенә тура килгән	МУРАДЫМ ар. — цель, желание; предмет желания
МОРАТ ғәр. — морат, теләк	МУРАТ ар. — желание, цель
МОРАТША ғәр., фарс. — морат-һ шаһ; моратына тура килгән *(Моратшин* фамилияһы яһалған)	МУРАТША ар., перс — мурат+ ша; предмет желания (образована фамилия Муратшин)
МОРТАЗА ғәр. — һайлап алынған, яҡшы *(Мортазин* фамилияһы бар)	МУРТАЗА ар. — избранный, хороший (образована фамилия *Муртазин)*
МОРТАЙ —1) ғәр.—*Мортаза* исе-	МУРТАЙ — 1) ар. — усеченная

менән ҡыҫҡартылған; 2) монг.— аты булған, һыбай

форма имени Муртаза;; 2) монг. — имеющий коня, всадник

МОСАДИҠ ғәр. — дөрөҫлөктө яҡлаусы

МУСАДИК ар. — справедливый

МОСАУИР ғәр.—художник, рәссам

МУСАВИР ар. — художник

МОСАФИР ғәр. — сәйәхәтсе, юлсы; юлаусы, уҙғынсы, үткенсе

МУСАФИР ар. — путник, странник, путешественник; прохожий

МОСТАФА ғәр."— һайлап алынған, башҡаларҙан өҫтөн

МУСТАФА ар. — избранныи, избранник

МОТАЛЛАП ғәр. — үтенеүсе, талап итеүсе

МУТАЛЛАП ар. — просящий, требующий

МОТАЛЛИП ғәр. — талап итеүсе, эҙләүсе

МУТАЛЛИП ар. — требующий,. ищущий

МОТАҺАР ғәр. — саф, изге

МУТАГАР ар. — чистый, священный

МОТИҒУЛЛА ғәр.— аллаға буйһоноусан

МОТИГУЛЛА ар. — почитающий бога, божественный

МОТИҠ ғәр. — буйһоноусан, тыңлаусан

МУТИГ ар. — покорныи, послушный

МОФАЗАЛ ЦМОФАЗЗАЛ ғәр.— һөйәкле, хөрмәтле

МУФАЗАЛ ЦМУФАЗЗАЛ ар.—любимый, почтенный

МӨБӘРӘК, ғәр. — бәхетле, ҡәҙерле, хөрмәтле, уңышлы; изге

МУБАРАК ар. — счастливый, уважаемый, благословенный, благополучный; священный

МӨҒӘЛЛИМ ғәр. — өйрәтеүсе, уҡытыусы

МУГАЛЛИМ ар. — обучающий,, учитель

МӨҒӘЛЛӘМ ғәр.— күп белеүсе, белемле

МУГАЛЛЯМ ар. — многознающии,. со знанием

МӨҘӘРИСЦМӨДӘРИС ғәр.—дәрес биреүсе, өлкән уҡытыусы

МУДАРИС ар. — учитель, старший преподаватель

МӨЖДӘБӘ ғәр. —һөйөнөс, ҡыуаныс

МУЖДАБА ар. —радость

МӨЖӘҮИР ЦМӨЖӘҮЕР ғәр.— күрше

МУЖАВИР ар.—живущиГг рядом, сосед

МӨЖӘҺИТ ғәр. — тырыш; изге юл әсән көрәшеүсе

МУЖАГИТ ар. — старательный; борец за правду

МӨКАРАМ ғәр. — изге, хөрмәтле

МУКАРАМ ар. — священный, уважаемый

МӨҠИМ гәр.— йәшәүсе, ғүмер итеүсе; тырыш

МУКИМ ар. — живучий, здравствующий; старательный

МӨҠМИН ғәр. — дингә ышанған

МУКМИН ар. — верующий

МӨҠСИН ғәр. — изгелекле, яҡшылыҡ ҡылыусы *(Мөҡсинов* фамилияһы яһалған)

МУКСИН || МУХСИН ар. — добрый, доброжелательный (образована фамилия *Муксинов)*

МӘЛӘК ғәр. — хакимлыҡ итеүсе, хаким; батша, солтан

МУЛЮК ар.—владыка, обладатель; царь

МӨНИР ғәр. — яҡтылыҡ биреүсе, нур һибеүсе

МУНИР ар, — сияющий, лучезарный

МӨНӘҮИР ғәр.—яҡтылыҡ, нур һибеп тороусы

МУНАУИР ар. — сияющий, лучезарный

МӨРИТ ғәр. — эйәреүсе, шәкерт

МЮРИТ ар. — последующий, ученнк

МӨРСӘЛИМ ғәр. — именлек башлығы, именлек һөйәүсе

МУРСАЛИМ ар. — предводитель безопасности, мира, миролюбивын

МӨРШИТ ғәр. — тура юл күрһәтеүсе	МУРШИТ ар. — наставник, проповедник; проводник
МӨСЛИМ ғәр. — мосолман	МУСЛИМ ар. — мусульманин
МӨСТӘҠИМ ғәр.—тоғро, дөрөҫ; сыҙамлы	МУСТАКИМ ар. — верный, правильный, правдивый, честный, терпеливый
.МӨСӘЛИМ ғәр. — килешеүсән, кеше күңелле; тыныс тәбиғәтле	МУСАЛИМ ар. — покладистый, человеколюбивый, мирный, спокойный
МӨСӘЛЛӘМ ғәр.—һалдат	МУСАЛЛЯМ ар. — солдат
МӨСӘЛЛӘХ ғәр. — ҡораллы	МУСАЛЛЯХ ар. — вооруженный
МӨХИТДИН ғәр. — яҡлаусы	МУХУТДИН ар. — защитник
МӨХЛИС ғәр. — саф күңелле, тоғро	МУХЛИС ар. — искренний, верный
МӨХСИН ғәр. — изгелекле, яҡшылыҡ ҡылыусы	МУХСИН ар. — добрый, доброжелательный
-МӨХТӘБӘР ғәр. •— хөрмәтле, ҡәҙерле	МУХТАБАР ар. — почтенный, уважаемый
МӨХТӘР ғәр.—һайлап алынған	МУХТАР ар. — избранный, избранник
МӨХТӘРӘМ ғәр. — хөрмәтле, ҡәҙерле	МУХТАРАМ ар. — уважаемый, почтенный
.МӨХӘДДИС ғәр.— ғалим	МУХАДДИС ар. — ученып
МӨХӘМӘҘИ‖МӨХӘМӘДИ ғәр.— мосолман кеше	МУХАМАДИ ар. — мусульманин
МӨХӘМӘҘИӘ ‖ МӨХӘМӘДИӘ ғәр. — ҡара: *Мөхәмәҙи*	МУХАМАДИЯ ар. — см. *Мухамади*
МӨХӘМӘТЦМӨХӘММӘТ ғәр. — данлы, маҡтаулы (ислам диненә нигеҙ һалыусы *Мөхәммәттең* исеменән)	МУХАМЕТЦМУХАММЕТ ар. — славный, прославленный (имя основоположника ислама Мухамета)
МӨХӘМӘТВӘЛИ ғәр,—мөхәмәтҢвәли	МУХАМЕТВАЛИ ар. — мухамет *славный+вали хозяин, родственник, покровитель, святой*
МӨХӘМӘТҒАТА ғәр.— мөхәмәт+ ғата	МУХАМЕТГАТА ар. — мухамет+ гата *дар, подарок*
МӨХӘМӘТҒӘЛИ ғәр.—мөхәмәт + ғәли	МУХАМЕТГАЛИ ар. — мухамет + гали
МӨХӘМӘТДИН ғәр. — мөхәмәт дине	МУХАМЕТДИН ар. — мухамет+ дин; мусульманская вера
МӨХӘМӘТЙӘН ғәр., фарс. — мөхәмәт + ЙӨН	МУХАМЕТЬЯН ар. — мухамет+ ян
МӨХӘМӘТЙӘР ғәр. — мөхәмәт + йәр: Мөхәмәттең дуҫы, иптәше	МУХАМЕТЪЯР ар. — мухамет+ яр; друг Мухамета
МӨХӘМӘТНУР ғәр. — мөхәмәт + нур: Мөхәмәт нуры	МУХАМЕТНУР ар.— мухамет+ нур *луч;* свет Мухамета
МӨХӘМӘТСАФА ғәр.—мөхәмәтҢсафа (саф, таҙа, пак)	МУХАМЕТСАФА ар. — мухамет+ сафа *чистый, непорочный*
МӨХӘМӘТСӘЛИМ ғәр. — мөхәмәт +сәлим (сәләмәт, иҫән)	МУХАМЕТСАЛИМ ар. — мухамет-}-салим *живой, здоровый, благополучный*
МӨХӘМӘТША ғәр., фарс. — мөхәмәт + шаһ; Мөхәмәткә ҡараған, мосолман	МУХАМЕТША ар., перс. — мухамет+ша; принадлежащий Мухамету, мусульманин
МӨХӘМӘТШӘРИП ғәр. — мөхәмәт-}-шәрип	МУХАМЕТШАРИП ар. — мухамет-)-шарип

МӨХӘМӘТХАЖИ |1 МӨХӘМӘТХӘЖЕ ғәр. — мөхәмәт + хажи

МӨХӘРЛӘМ ғәр.— ҡара: *Мөхәррәм*

МӨХӘРРӘМНМӨХӘРӘМ ғәр. — һижрә — ай календарындағы 1-се айҙың исеме; шул айҙа тыуған балаға ҡушылған исем

МӨШӘРИП ғәр. — данлыҡлы, шөһрәтле

МӨЪМИН ғәр. — ислам динендәге кеше, мосолман

МУЛЛАБАЙ ғәр., баш. — мулла (уҡымышлы кеше) + бай; (бала уҡымышлы, белемле булһын, тигән теләк менән ҡушылған исем)

МУЛЛАҒОЛ ғәр., баш.,— мулла-Ғ ғол (ҡол)

МУЛЛАҒӘЛИ || МУЛЛАҒӘЛЕ ғәр. — мулла + ғәли

МУЛЛАҒӘЛӘМ ғәр. — мулла + ғәләм

МУЛЛАҠАЙ ғәр.— мулла һүҙенең иркәләү формаһынан

МУЛЛАНУР ғәр. — муллаң-нур

МУЛЛАЯН ғәр., фарс.—мулла+ йән (уҡымышлы булһын, тигән теләк менән ҡушылған исем)

МУЛЛАЯР ғәр., фарс.—мулла+ яр *(Муллаяров* фамилияһы бар)

МУЛЛӘХМӘТ ғәр. — мулла + әхмәт

МУСА ғәр.—пәйғәмбәр исеменән (һыуҙан сығарып алынған; бала)

МУСАБАЙ ғәр., баш.— ир бала; ул, улан

МЫРҘА фарс. — 1) ҡусты; түрә балаһы; 2) ир-ат исемдәре компоненты булып йөрөй. *Мурзин* фамилияһы яһалған

МЫРҘАБАЙ фарс, баш. — мырҙа + бай; *Мырҙабаев* фамилияһы яһалған

МЫРҘАБУЛАТ фарс, ғәр.— мырҙа + булат; ҡорос һымаҡ ныҡ бала

МЫРҘАГИЛДЕ фарс, баш. — мырҙа + килде

МЫРҘАҒОЛ фарс, баш. — мырҙа + ҡол

МУХАМЕТХАЖИ ар.— мухамет +- хажи

МУХАРЛЯМ ар.— см. *Мухаррам-*

МУХАРРАМЦМУХАРЯМ ар.—название первого месяца Хиджри — Лунного календаря; родился в месяце Мухаррам

МУШАРИП ар. — почтенный, уважаемый

МУЪМИН ар. — верующий, правоверный, мусульманип

МУЛЛАБАЙ ар., баш. — мулла* *образованный человек, господин, хозяин+бан* (выражает пожелание родителей, чтобы ребенок. был грамотным, образованным)

МУЛЛАГУЛ ар., баш. — мулла-Ғ гул

МУЛЛАГАЛИ ар.— мулла + гали:

МУЛЛАГАЛЯМ ар. — мулла + галям

МУЛЛАКАЙ ар. — мулла *учемый*+кай (уменьш.-ласк. аффикс)

МУЛЛАНУР ар. — мулла+нур

МУЛЛАЯН ар., перс. — мулла *образованный+ян душа* (выражает пожелание родителей, чтобы ребенок был образованным)

МУЛЛАЯР ар., перс.—мулла 4- яр (образована фамилия *Муллаяров)*

МУЛЛАХМЕТ ар. — мулла + ахмет

МУСА ар. — от имени пророка Моисей; вытащенный из воды;. дитя

МУСАБАЙ а р., баш. — мальчик, сын

МУРЗА перс. — 1) младшин брат;. царевич; 2) компонент мужских имен. Образована фамилия *Мурзин*

МУРЗАБАЙ перс, баш.—мурза + бай (образована фамилия *Мурзабаев)*

МУРЗАБУЛАТ перс, ар. — мурза + булат (выражает пожелание родителей, чтобы ребенок был крепким, как сталь)-

МУРЗАГИЛЬДИ перс. — баш. — мурза *младший* браг+гильди *появился*

МУРЗАГУЛ перс, баш. — мурза-Ғ гул

МЫРҘАҒӘЛИ ‖ МЫРҘАҒӘЛЕ фарс, ғәр. — мырҙа + ғәли	МУРЗАГАЛИ перс, ар. — мурза + гали
МЫРҘАҠАЙ фарс. — мырҙа һүҙенең иркәләү формаһынан яһалған	МУРЗАКАЙ перс. — ласкательная форма имени Мурза
МЫРҘАХАН фарс, баш. — мырҙа + хан	МУРЗАХАН перс, баш. — мурза + хан
МӘҒДӘН ғәр. — металл, аҫыл таш	МАГДАН ар. — металл, руда, драгоценный камень
МӘҒДӘНУР ғәр. — мәғдән+нур	МАГДАНУР ар. — магдан + нур *луч, свет*
МӘҒЗҮМ ғәр.—гонаһһыҙ, саф	МАГЗУМ ар. — невинный, чистый
МӘҒМҮР ғәр. — йәшәүсе, . төҙөк, һәйбәт сәскә атыусы	МАГМУР ар. — живучий, благоустроенный, расңветающий
МӘҒРИФ ғәр. — аңлы, белемле	МАГРИФ ар. — просвещенный, образованный
МӘҒРҮФ ғәр.—атаҡлы, данлыҡлы, танылған, билдәле	МАГРУФ ар. — знаменитый, известный; славный
МӘҒСҮМ ғәр. — гонаһһыҙ, саф	МАГСУМ ар. — невинный, чистый
МӘСҒҮТ ғәр.—ниәт итеп, теләп алынған	МАГСУД ар. — желанный, жданный
МӘҒӘРИФ ғәр. — аңлы, белемле	МАГАРИФ ар. — просвещенный, образованный
МӘҒӘСҮМ ғәр.—гонаһһыҙ, саф	МАГАСУМ ар.—невинный, чистый
МӘҒӘФҮР ғәр. — кисерелгән, ғәфү ителгән	МАГАФУР ар. — оправданный, прощенный
МӘЖИТ ғәр.—данлы, маҡтаулы	МАЖИТ ар. — прославленный, славный
МӘЗИТ ғәр. — артыу, . күбәйеү, ишләнеү	МАЗИТ ар. — увеличеняе, прибавление
МӘҠСҮТ ғәр. — ниәт ителгән, теләп алынған	МАКСЮТ ар. — желанный, жданный
МӘЛИК ғәр. — батша, солтан, хаким	МАЛИК ар.—царь, правитель
МӘЛИХ ғәр.—һөйкөмлө, яғымлы, гүзәл	МАЛИХ ар.—прелестный, изящный, миловидный, прекрасный
МӘМБӘТ ғәр. — маҡтауға лайыҡ (Мөхәмәт исеменән ҡыҫҡартылған; *Мәмбәтов* фамилияһы бар)	МАМБЕТ ар.—достойпып похвалы (сокращеняая форма имени Мухамет. (Образована фамилия *Мамбетов)*
МӘМБӘТҠОЛ ғәр., баш. — мәмбәт + ҡол	МАМБЕТКУЛ ар., баш. — мамбет 4- кул
МӘРГӘН бор. төрки, монг.—оҫта, төҙ атыусы; мәргән (Башҡорт исемләренең үҙенсәлеге тураһында А. Г. Бессонов та әйтеп киткән. — БНС. 21-се б.)	МЭРГЭНЦ МЕРГЕН др. тюрк., монг.—снайпер, стрелок («В именах башкирских богатырей много характерного. Не случайно прозвища их связаны с обозначеннем стрельбы. Мяргян закачит искусный охотник. меткнц стрелок». — БНС, стр. 21)
МӘРҒҮП ғәр. — теләп, көтөп алған; һөйәкле	МАРГУП ар. — желанный. любимый
МӘРҘӘН ‖ МӘРДӘН фарс —ирегет, батыр	МАРДАН перс. — молодец, мужчина
МӘРҮӘН фарс. — яҡшылыҡ билдәһе	МАРВАН перс. — хорошин

МӘРҮӘР ғәр. — 1) ынйыы, гәүһәр; 2) ир кеше, батыр, ғәйрәтле

МӘРҺӘМ ғәр. — бальзам; күцел йыуатҡыс

МӘСҒҮТ ғәр. — бәхетле

МӘСӘҒҮТ ғәр. — бәхетле (*Мәсәғут* тигән ауыл исеме, *Мәсәғутов* фамилияһы бар)

МӘҮЛИ ғәр. — теләп, һорап алған; әфәнде

МӘҮЛИТҢМӘҮЛЕТ ғәр.—1) тыуған ер, тыуған ил; 2) тыуған көн; 3) байрам; Мөхәмәт пәйғәмбәр тыуған көн

МӘҮЛИТБАЙ|1 МӘҮЛЕТБАИ ғәр., баш. — мәүлет+бай

МӘҮЛИТИӘНҢМӘҮЛЕТИӘН ғәр., фарс. — мәүлит + нән

МӘҮЛИТДИН ‖ МӘҮЛЕТДИН ғәр. — мәүлит+дин

МӘҮЛИТҠОЛ ‖ МӘҮЛЕТҠОЛ ғәр., баш. — мәүлит+ҡол (Мәүлит айында тыуған)

МӘҮЛИТХАН‖МӘҮЛЕТХАН ғәр., баш. — мәүлит + хан

МӘҮЛӘҮИ ғәр.— ғалим, уҡымышлы

МӘХИЙӘН ‖ МӘХЙӘН ғәр., фарс. — 1) айға оҡшаш, матур; 2) йән биреүсе, терелтеүсе

МӘХМҮТ ғәр. — маҡтаулы, маҡталған

МӘХМҮТЙӘН ғәр. — мәхмүт+йән

МӘХТҮМ ғәр. — 1) ҡәҙер-хермәткә лайыҡ; 2) дин әһелдәре балаларының ҡушаматы

МӘҺӘҘИЦМӘҺӘДИ ғәр.—тура голда тороусы, өйрәтеүсе (*Мәһәдисе* фамилияһы бар)

МАРВАР ар. — 1) коралл, жемчуг; 2) мужчина, молодец, мужественный, храбрый

МАРХАМ ар.—бальзам; утешитель, забава

МАСГУТ ар. — счастливый

МЕСЯГУТЦМАСЯГУТ ар.—счаст* ливый (название села *Месягутово* и фамилия *Масягутов* восходят к этому имени)

МАВЛИ ар. — желанный, жданный; господин

МАВЛИТЦМАВЛЮТ ар. — 1) место рождения, роднап сторона; 2) день рождения; 3) рождество, праздник; день рождения пророка Мухамета

МАВЛИТБАЙ ар., баш. — мавлит-)-бай

МАВЛИТЬЯН ар., перс. — мавлит + ян

МАВЛИТДИН ар. — мавлит+дин

МАВЛИТКУЛ ар., баш. — мавлит-)-кул (родился в месяце Мавлит)

МАВЛИТХАН ар., баш. — мавлит+хан

МАВЛАВИ ар. — ученый, образованный

МАХИЯН ар., перс. — 1) подобный луне, красивый; 2) целитель

МАХМУТ ар. — хвалимый, прославленный

МАХМУТЬЯН ар. — махмут+яи

МАХТУМ ар. — 1) достойный почтения, уважения; 2) прозвшце сыновей духовных лиц

МАГАДИ ар.—стоящий на правильном пути; наставник (образована фамилия *Магадеев)*

Н

НАҒМАН ғәр. — 1) ғәрәп исеме «Нуман»дан; 2) ҡан

НАДИР ғәр. — бик һирәк осрай торған

НАЗАР ғәр. — 1) уй, ҡараш, иғтибар; 2) ярҙам, яҡшы ниәт

НАЗАРБАЙ ғәр., баш.—назар + бай

НАГМАН ар. — 1) от арабского имени «Нуман»; 2) кровь

НАДИР ар. — редкостный, редкий

НАЗАР ар. — 1) взгляд, взор, внимание; 2) помощь, благосклонность, поддержка

НАЗАРБАЙ ар., баш. — назар+ бай

НАЗАРҒОЛ ғәр., баш. — назар + ғол	НАЗАРГУЛ ар., баш. — назар + гул
НАЗИМ ғәр. — 1) тәртипкә һалыусы, ойоштороусы; 2) шағир	НАЗИМ ар. — 1) дисциплинирующий, организатор; 2) стихотворец, поэт
НАЗИП ғәр. — аҫыл зат, аҡ һөйәк *(«Нәжип»тән* үҙгәртелгән)	НАЗИП ар. — благородный, знатного происхождения
НАИБЦНАИП ғәр. — урынбаҫар, ярҙамсы	НАИБ ар. — заместитель, помощник
НАИБ фарс. — һирәк осрай торған, берҙән-бер	НАИБ перс. — редкий, единственный
НАИЛ ғәр. — бүләк, мираҫ; вариҫ	НАИЛЬ ар. — дар, подарок; наследник
НАЙМАН — боропго бер монгол ырыуы атамаһынан *(Найманов* фамилияһы һаҡланған)	НАЙМАН — от названия одного из древних монгольских родовых подразделений (сохранилась фамилия *Найманов)*
НАРАТ монг. — ҡарағас (ныҡ булһын тигән теләк менән ҡушылған)	НАРАТ монг. — лиственница (пожелание ребенку, чтобы он был крепким)
НАҠЫЙ ғәр. — саф, таҙа	НАКИ ар. — чистый, невинный
НАРИМАН фарс. — ғәйрәтле, батыр	НАРИМАН перс. — могучий, смелый
НАРЫНБАЙ фарс, баш. — нарын (ғәйрәт) + бай	НАРИНБАЙ перс. — баш. — нарин *могучий* + бай
НАСИБУЛЛА ғәр. — насип + алла; алла биргән бала	НАСИБУЛЛА ар. — насип + улла; данный богом
НАСИЩНАСИБ ғәр. — яҙмыш, өлөш	НАСИП ар. — судьба, участь
НАСИР ғәр. — ярҙамсы, яҡлаусы	НАСИР ар. — помощник, защитник
НАСИХ ғәр. — кәңәшсе, дуҫ	НАСИХ ар. — советчик, друг, товарищ
НАСРЕТДИН ғәр. — насир + дин; дингә ярҙам, ҡеүәт	НАСРЕТДИН ар. — насир *помощь+дш вера*
НАСЫР ғәр. — ярҙам	НАСЫР ар. — помощь
НАСЫРЬЯН ғәр., фарс. — насыр + ян; ярҙамсы	НАСЫРЬЯН ар., перс. — насыр *помощь* + ян *душа;* помощник
НАУРУЗ ‖ НАУРЫҘ фарс—1) яңы йыл; 2) яҙ; фарсы Ҡояш календары буйынса яңы йыл 21 мартта башланған. Был төр исемдәр Урта Азия халыҡтарында күп таралған. Башҡортостанда Учалы районында *Науруз* тигән ауыл исемендә, *Наурузов* фамилияһында һаҡланған	НАУРУЗ у НАУРЫҘ перс. — 1) новый год; 2) веспа; по персидскому солнечному календарю новый год начинался весной — 21 марта. Это имя распространено у народов Средней Азии. У башкир сохранилось в названия деревни *Науруз* и в фамилии *Наурузов* в Учалинском районе
НАУРУЗБАЙ фарс, баш. — яңы йылда, яҙ тыуған	НАУРУЗБАЙ перс, баш.—науруз + бай; родился в новый год
НАФИҠ ғәр. — файҙа килтереүсе, табыш, игелек	НАФИК ар. — приносящий пользу; находка, добро
НИҒМӘТ ғәр. — байлыҡ, мөлкәт, бәхет	НИГМАТ ар. — богатство, состояние, счастье
НИҒМӘТЙӘН ғәр., фарс. — ниғмәт + нән	НИГМАТЬЯН ар., перс. — нигмат *богатство, счастье+яи душа*

НИҒМӘТУЛЛА ғәр., фарс. — нигмәт+улла (алла)
НИЗАМ ғәр.—тәртип, ҡағиҙә

НИЗАМЕТДИН ғәр. — низам + дин

НИЗУАН ғәр.—дәрт, көс

НИӘТБАЙ ғәр., баш. — ниәт, теләк; КӨТӨП, теләп алған бала

НИӘТША ғәр., фарс. — ниәт+ шаһ; ниәт итеп, КӨТӨП алынған

НИЯЗ фарс. — бүләк; үтенес; өмөт

НИЯЗБАЙ фарс, баш.— нияз+ бай

НИЯЗҒОЛ фарс, баш. — нияз (бүләк)+ҡол; бүләк бала

НОҒАЙ ‖ НУҒАЙ ‖ НУҠАЙ — 1) төрки халыҡтарында ырыу һәм халыҡ атамаһы. Ырыу, ара, халыҡ атамаһының кеше исеменә әүерелеүе — телдә билдәле күренеш; 2) монг. — эт *(Нағаев, Нуғаев* тигән фамилияларҙа, ер-һыу атамаларында һаҡланған)

НОҒАЙБӘК монг., төрки — ноғай + бәк (Баҡалы районында ауыл исеме бар)

НОҒМАН ғәр. — 1) ғәрәп исеме *«Нуман»дан;* 2) ҡан; 3) сәскә төрө

НОСРАТ ғәр. — ярҙам, еңеү

НОСРАТУЛЛА ғәр. — алла ярҙамы

НОТФУЛЛА ғәр. — изгелекле; алланың һөйөклөһө; ҡара: *Лотфулла*

НУР неол., ғәр. — яҡтылыҡ, нур

НУРҒАЯН ғәр. — нур+ ғаян (күренекле)

НУРГИЗ неол., ғәр., фарс. — нур гиҙеүсе

НУРҒӘЗИ ғәр. — нур + ғәзи (еңеүсе, көрәшсе)

НУРҒӘЛИ ‖ НУРҒӘЛЕ ғәр.— нур+ғәли; бөйөк нур

НУРДӘҮЛӘТ ғәр. — нур + дәүләт; дәүләт нуры, нурлы

НИГМАТУЛЛА ар., перс. — нигмат + улла (алла)

НИЗАМ ар,—порядок, режим, устав

НИЗАМЕТДИН ар. — низам *порядок, режим,* (/стае + дин *религия*

НИЗВАН ‖ НИЗУАН ар. — сила, мощь

НИЯТБАЙ ар., баш. — ният *намерение, желание*+ бай (компонент мужских имен)

НИЯТША ар., перс.—намерение, желание+шах

НИЯЗ перс. — подарок; просьба; надежда

НИЯЗБАЙ перс, баш. — нияз + бай

НИЯЗГУЛ перс, баш. — нияз *подарок, просьба + тул;* желанный, жданный ребенок

НУГАЙ — 1) пазваиие тюркского племени и народа. У многих тюркских пародов сохранились личные имеиа, образованные от названий родов, племен — от этнонимов; 2) монг. — собака *(образованы* от данного имени фамилии *Нагаев, Нугаев* и пр. Много названий сохранилось в топонимии Башкирии)

НУГАЙБЕК монг., тюрк. — нугай + бек (сохранилось в названиях деревень *Нагайбаково, Нугайбек* и пр.)

НУГМАН ар. — 1) от арабского имени Н у м а н; 2) кровь; 3) разновидность цветка лилии

НУСРАТ ар. — помощь, победа

НУСРАТУЛЛА ар. — помощь бога

НУТФУЛЛА ар. — добрый, любимец аллаха (см.: *Лутфулла)*

НУР неол., ар.—свет, сияние, луч

НУРГАЯН ар. — нур *свет, сияние, луч+таяп видный*

НУРГИЗ неол., ар., перс.—путешествующий в лучах, в сиянии

НУРГАЗИ ар.— нур *свет, луч+* гази *победитель, борец*

НУРГАЛИ ар. — нур *свет, луч, сияние-\-таля великий, высочрйший*

НУРДАВЛЕТ ар. — нур *свет, сияние, луч+*давлет *богатство*

НУРЕТДИН ғәр. — дин нуры	НУРЕТДИН ар. — свет, луч веры
НУРЙӘН ғәр., фарс. — нурлы йән, нурлы бала	НУРЬЯН ар., перс. — нур *свет, блеск, сияние*+ян *душа:* сияющий, светящий
НУРИЛХАҠ ғәр. —.хаҡ тәғәлә, алла нуры	НУРИЛХАҠ ар. — свет, луч бога
НУРИМАН — 1) ғәр. — иман нуры; 2) фарс. — ғәйрәтле	НУРИМАН — 1) ар. — нур *свет,* лг/ч+иман *вера;* 2) перс. — могущественный
НУРИС ғәр. — *«Нурислам»дан* ҡыҫҡартылған	НУРИС ар. — усеченная форма имени *Нурислам*
НУРИСЛАМ ғәр. — нур + ислам; ислам нуры	НУРИСЛАМ ар. — нур + ислам
НУРИХАН ғәр., баш. — пурлы хан	НУРИХАН ар. — баш. — нур + хан
НУРИӘХМӘТ ғәр. — нур + әхмәт; бөйөклөк нуры	НУРИАХМЕТ ар. — нури + ахмет; свет величия
НУРЛЫБАЙ ғәр., баш. — нурлы-Ғ бай; нурлы бала	НУРЛИБАЙ ар., баш. — нурлы+ бай; сияющий, светящий
НУРЛЫҒАЯН ғәр. — нурлы+ғаян; күренекле, атаҡлы	НУРЛИГАЯН ар. — нурлы *сияющий + гаян знаменитый*
НУРМӨХӘМӘТ ғәр. — нур + мөхәмәт; мөхәмәт нуры	НУРМУХАМЕТ ар. — нур + мухамет; свет, луч Мухамета
НУРСӘЛИМ ғәр. — нур + сәлим	НУРСАЛИМ ар. — нур-Ғ салим
НУРУЛЛА ғәр. — алла нуры, яҡтыһы	НУРУЛЛА ар. — свет, луч бога
НУРФӘИЗ ғәр. — нур + фәиз (киң күңелле, йомарт)	НУРФАИЗ ар. — нур *свет, луч* + фаиз *щедрость, милость, благодать, польза*
НУРЫЙ ғәр. — нурлы	НУРИ ар. — сияющий, светящий
НУРӘХМӘТ ғәр. — бөйөклөк яҡтыһы, нуры	НУРАХМЕТ ар. — нур + ахмет; луч, свет великого, светоч (сокращенная форма имени *Нуриахмет)*
НУХ ғәр. — йыуаныс, ял, тыныслыҡ (пәйғәмбәр исеменән). *Нухов* тигән фамилияла һаҡланған	НУХ ар. — отдых, покой (от имени коранического пророка Нух — библ. Ной. — ДТС, стр. 361); образовапа фамилия *Нухов*
НӘБИ ғәр. — тәнре кешеһе; пәйғәмбәр; илсе	НАБИ ар. — пророк, посол
НӘБИБ ғәр. — белемле, аҡыллы	НАБИБ ар. — образованный, мудрый, умный
НӘБИР фарс. — баланың балаһы, ейән	НАБИР перс. — внук
НӘБИУЛЛА ғәр. — алла кешеһе	НАБИУЛЛА ар. — пэби+улла; пророк
НӘҒИМ ғәр. — муллыҡ, именлек; бәхет	НАГИМ ар. — изобилне, достаток, благополучие; счастье
НӘДИР ғәр. — бик һирәк осрай торған	НАДИР ар. — редкостный, редкии
НӘҘЕР ғәр. — вәғәҙә, нәҙер	НАДИР ар. — торжественное обещание, обет
НӘҘЕРША ғәр., фарс. — вәғәҙәле, нәҙер бирелгән	НАДИРША ар., перс. — обещаннып

НӘЖИБӘК ғәр., баш. — нәжип (аҫыл)+бәк (ныҡ); шәп кеше

НАЖИБЕК ар., баш. — нажиб *благородный*+бек *крепкий*

НӘЖИП ғәр. — аҡ һөйәк, аҫыл зат; аҡыллы, һәләтле

НАЖИП ар. — благородный, знат-. ного происхождения; умный, способиый

НӘЖМЕТДИН ғәр. — нәжми + дин; дин йондоҙо

НАЖМЕТДИН ‖ НАДЖМЕТДИН ар.—нажми (наджми) звезда+дин *религия;* звезда веры, религии

НӘЖМИ ғәр. — йондоҙ, йондоҙ кеүек

НАЖМИЦНАДЖМИ ар.—звезда; подобный звезде, сияющий

НӘЖӘР ғәр. — балта оҫтаһы, оҫта

НАЖАР ‖ НАДЖАР ар. — столяр, умелец

НӘЗИР ғәр.—үрнәк, өлгө, бик матур; алдан күреүсе

НАЗИР ар. — образец, пример; красивый; предвестник

НӘЗИФ ғәр. — саф, пак

НАЗИФ ар. — чистый

НӘЗИХ ғәр. — дуҫ, кәңәшсе

НАЗИХ ар.—друг, советчик, товарищ

НӘҠИ ғәр. — саф, таҙа, пак

НАКИ ар. — чистый, без примеси

НӘҠИП ғәр. — һайланған, хөрмәт ителгән; башлыҡ

НАКИП ар. — избранный, выбранный; предводитель, **глава**

НӘСИМ ғәр. — йомшаҡ ел

НАСИМ ар.—легкий ветерок

НӘСИХ ғәр. — кәңәшсе, дуҫ

НАСИХ ар. — советчик, друг, товарищ

НӘФИҒУЛЛА ғәр. — нәфиҡ+улла

НАФИГУЛЛА ар. — нафик+улла

НӘФИҠ ғәр. — файҙа килтереүсе, игелекле

НАФИК ар. — приносящий пользу; добрый

НӘФИС ғәр. — матур, гүзәл

НАФИС ар. — красивый, изящный

О

ОМОРҘАҠ ғәр., баш. — ғүмер + оҙаҡ; оҙон ғүмер теләп ҡушылған исем

УМУРЗАК ар., баш.—умур (гумер) *жизнь+узак долгая* (пожелание ребенку долгой жизни)

Ө

ӨЛФӘТ ғәр. — дуҫлыҡ, мөхәббәт

УЛЬФАТ ар.—дружба, любовь

ӨМӨТБАЙ фарс, баш. — өмөт итеп көтөп алған бала *(Өмөтбаев* фамилияһы яһалған)

УМУТБАЙ перс, баш. — умут *надежда+бай* (компонент мужских имен); образована фамилия *Умутбаев)*

ӨМӨТҠУЖА фарс. — өмөт+ҡужа (өмөт итеп, көтөп алған бала)

УМУТКУЖА перс. — умут *надеж-*<а + кужа *хозяип* (такими именами нарекали долгожданных детей)

Р

РАЗАҠ ғәр. — ризыҡ, аш биреүсе

РАЗАК ар.—дающий средство к жизни, пптающий

РАЗИФ ғәр. — риза булыусы

РАЗИФ ар. — удовлетворенный; довольный, согласный

РАИЛ неол., ғәр. — нигеҙ ҡороусы, һалыусы

РАИФЦРАЙЫФ неол., ғәр.— ҡыҙғаныусаи, мәрхәмәтле

РАҠИП ғәр. — теләк, хыял

РАМАҘАН || РАМАЗАН ғәр.— һижрә — Ай календарындағы 9-сы айҙың исеменән (шул айҙа тыуған балаға ҡушылған исем)

РАСИХ ғәр. — ныҡлы, төплө

РАУИЛ неол., ғәр. — үҫмер, йәш егет; яҙғы ҡояш; сәйәхәтсе, ил гиҙеүсе

РАУШАН неол., фарс. — нурлы, яҡты нур һибеүсе

РАФАИЛ||РАФАЭЛЬ неол.—башҡорт теленә рус теленән ингән исем. Сығышы менән боронғо йәһүд теленә барып тоташа. Мәғәнәһе — «хоҙа, алла һауыҡтырҙы»

РАФИЛ ғәр. — ҡупшы

РАФИҠ ғәр. — иптәш, дуҫ

РАХМАН ғәр. — рәхимле, изге ниәтле

РАХМАНҒОЛ ғәр., баш. — рахман+ғол; алла ҡоло, бәндәһе

РАҺИП ғәр. — теләк, хыял; көтөп алынған бала

РАЯН неол., ғәр. — һәр яҡтан тулы

РАЯТ неол., ғәр. — байраҡ

РИЗА ғәр. — ризалыҡ, буйһоноу

РИЗУАН ғәр. — ризалыҡ, күңел хушлығы

РИНАТЦ РЕНАТ неол., рус.— русса революция, фән, хеҙмәт тигән һүҙҙәрҙең тәүге ижегенән яһалған исем

РИФАТ неол., ғәр. — юғарыға олғашыу, күтәрелеү

РИФҠӘТ ғәр. — юғары олғашыу, күтәрелеү; бөйөклөк

РИШАТ ғәр. — тура юлдан барыусы; зирәк, аҡыллы, батыр, ҡыйыу

РИЯЗ ғәр. — баҡса, сәскәлек

РӨСТӘМ фарс. — үтә көслө, ҡыйыу, батыр, мыҡты кәүҙәле, ҡеүәтле; баһадир

РУСЛАН неол. — «арыҫлан» һүҙенән (*Арыслан* исеменең руслашҡан формаһы)

РАИЛ неол., ар. — основоположник

РАИФ неол., ар. — милосердный

РАКИП ар. — желание, мечта

РАМАЗАН ар. — название 9-го месяца Лунного календаря Хиджри (такое имя давалось мальчикам, родившимся в этом месяце)

РАСИХ ар. — крепкий, основательный

РАУИЛ ар. — 1) подросток, юноша; весеннее солнце; 2) путешественник

РАУШАН неол., перс. — светлый, лучистый, лучезарный

РАФАИЛ || РАФАЭЛЬ неол. — заимствовано из русского языка, по происхождению восходит к древнееврейскому языку в смысле «бог исцелил»

РАФИЛ ар. — элегантный, щеголь

РАФИК ар.—друг, товарищ

РАХМАН ар.—милосердный, милостивый

РАХМАНГУЛ ар., баш. — рахман + гул; раб бога

РАГИП ар. — желание, мечта

РАЯН неол., ар. — полный; совершенный

РАЯТ неол., ар. — флаг, знамя

РИЗА ар. — согласие, подчинение

РИЗВАН ар. — довольство, удовлетворение

РИНАТЦРЕНАТ неол, рус. — образована от начальных частей слов «революция, наука, труд»

РИФАТ неол, ар. — возвышение, подъем

РИФКАТ ар.—возвышение, подъем; величие

РИШАТ ар. — идущий по правильному пути; умный, храбрый, мужественный

РИЯЗ ар. — сад, цветник

РУСТЕМ перс. — сильный, храбрый, мужественный, мощный, могучий; богатырь

РУСЛАН неол. — изменеиная форма древнетюркского имени *Арслан* (лев)

РУХЫЛБАЯН ‖ РУХЕЛБАЯН ғәр. — рухыл (рухи хәл) + баян (асыҡ, аныҡ)	РУХИЛБАЯН ар. — рухия *дух, душевное состояние* + баян *ясный*
РЫСБАЙ баш.—ырыҫ + бай; бәхетле бала; *Рысбаев* фамилияһы бар	РЫСБАЙ баш. — рыс, ырыҫ *счастбе* + бай; образована фамилия *Рысбаев*
РЫСЙӘН баш., фарс. — ырыҫлы, бәхетле йән *(Ырыҫйән* исеменән ҡыҫҡартылған)	РЫСЬЯН баш., перс. — счастливый (усеченная форма имени *Ырысьян)*
РЫСҠОЛ баш. — бәхетле, ырыҫлы бала *(Рыскулов* фамилияһы яһалған)	РЫСКУЛ баш. — счастливый (образована фамилия *Рыскулов)*
РЫСҠУЖА баш., фарс.— бәхетле хужа, ырыҫлы кеше	РЫСКУЖА баш., перс. — ырыҫлы *счастливый+кужа хозяин*
РӘБИБ ғәр. — үгәй бала	РАБИБ ар. — сирота
РӘҒИБ ‖ РӘҒИФ ғәр. — теләп алынған	РАГИЩРАГИФ ар. — желанный
РӘҒИТ неол., ғәр. — тыныс, сабыр	РАГИТ неол., ар. — спокойный, терпеливый
РӘДИФ неол., ғәр.—эйәреүсе	РАДИФ неол., ар. — последователь
РӘЖӘП ғәр. — һижрә — Ай календарында 7-се айҙың исеменән (шул айҙа тыуған балаға ҡушылған)	РАЖАП ар. — название 7-го месяца Лунного календаря Хиджри; такие имена давали детям, родившимся в этом месяце
РӘИЛ неол., ғәр. — нигеҙ ҡороусы	РАИЛ неол. — ар. —основоположник
РӘИМ ғәр. — йомшаҡ күңелле	РАИМ ар. — мягкосердечный
РӘИСЦРӘИЕС ғәр.— башлыҡ, етәксе	РАИС ар. — глава, руководитель
РӘИФ ‖ РӘЙЕФ ғәр. — ҡыҙғаныусан, мәрхәмәтле; билдәле, күренекле	РАИФ ар. — милосердный; известный, видный
РӘҠИП ғәр.—һаҡта тороусы, күҙәтеүсе; һыбайлы	РАКИП ар. — находящийся на посту, наблюдатель; всадник
РӘМИ ғәр. — уҡ атыусы, уҡсы	РАМИ ар. — мечущий; стрелок
РӘМИЛ неол., ғәр. —• тылсымлы, сихри	РАМИЛЬ неол., ар.—волшебный; волшебник
РӘСИМ ғәр. — рәссам, художник, рәсем төшөрөүсе	РАСИМ ар.—художник, рисуюгдий
РӘСИФ ғәр. — иптәш; ныҡ, һауһаҡ	РАСИФ ар.—товарищ; крепкий, здоровый
РӘСИХ ғәр. — ныҡлы	РАСИХ ар.—крепкий
РӘСҮЛ ғәр. — илсе, хәбәр килтереүсе; пәйғәмбәр	РАСУЛЬ ар. — посол, вестник; пророк
РӘҮФҢРӘҮЕФ ғәр. — изгелекле, мәрхәмәтле, йомшаҡ күңелле	РАУФ ар. — добрый, милосердный, сострадательный
РӘФИҠ ғәр.—дуҫ, иптәш	РАФИК ар. — друг, товарищ'
РӘФИЛ неол., ғәр. — ҡупшы	РАФИЛЬ неол. ар. — элегантный, щеголь
РӘФИС неол., ғәр. — билдәле, күренекле	РАФИС неол., ар. — видный, знаменитый
РӘФҠӘТ ғәр. — юғары олғашыу, күтәрелеү; бөйөклөк	РАФКАТ ар. — возвышение, подъем, величие
РӘХИМ ғәр. — рәхимле, мәрхәмәтле	РАХИМ ар. — милосердный, милостивый

РӘХИМБАЙ ғәр., баш. —рәхим + бай

РАХИМБАЙ ар., баш.—рахим + бай

РӘХИМҒОЛ ғәр., баш.—рәхим + ҡол; рәхимле бала

РАХИМГУЛ ар., баш.— рахим+ гул; милосердный

РӘХИМЙӘН ғәр., фарс. —рәхим 4-йән; рәхимле бала

РАХИМЬЯН ар., перс —рахим *милосердие+ яп душа;* милосердный

РӘХМӘТ ғәр. — 1) шәфҡәт, мәрхәмәт, аяу; 2) яҡшылыҡҡа яуап итеп әйтелә торған «рәхмәт» һүҙе

РАХМЕТ ар. — 1) мплосердие, милость; 2) слово благодарности «спасибо»

РӘХМӘТУЛЛА ғәр. — рәхмәт+ алла; алланың, рәхмәте

РАХМАТУЛЛА ар."— рахмат+улла; милость бога

РӘШИТ ғәр. — туры юлдан барыусы; батыр, ҡыйыу

РАШИТ ар.—идущий по правильному пути; храбрый, мужествепный

С

САБАЙ баш. — «һабан» һүҙенән

САБАЙ баш. — от слова «сабан» — плуг; пахота; весенний сев

САБАНАЙ баш. — «һабан» һүҙенән, һабан ваҡытында тыуған

САБАНАЙ баш. — сабан *плуг, пахота; весенний сев;* роднлся во время посева

САБИР ғәр.—сабыр, түҙемле

САБИР ар.—терпеливый, выносливый, стойкий

САБИРЙӘЩСАБИРЬЯН ғәр., фарс. — сабыр+йән; түҙемле, сабыр

САБИРЬЯН ар., перс.— сабир *терпение + ян душа;* терпеливый человек

САБИТ ғәр. — һүҙендә ныҡ тороусы; даими

САБИТ ар. — твердый, стойкий, иепоколебнмын; постояшшй

САБУР ғәр.—сабыр, түҙемле

САБУР ар.—терпеливый, стойкий

САҒМАН — мәғәнәһе билдәһеҙ. *Сағманов* фамилияһында һаҡланған (бәлки: ғәр. сағы — бәхетле, йомарт + ман — кеше; исем ялғауы)

САГМАН — этимология неясна; сохранилось в фамилия *Сагманов* (возможно: ар. — саги *счастье, щедрость+уцж человек)*

САҒЫНБАЙ баш. — 1) болан төрө атамаһынан; 2) «һағыныу» һүҙенән; һағынып, көтөп алған бала

САГИНБАЙ баш. — 1) сагин олень + бай; 2) долгожданный, желанный

САДИҠ ғәр. — тоғролоҡло, ихлас күңелле, эскерһеҙ; дуҫ

САДИК ар. — правдивый, настоящий, истинный, искренний; друг

САДРЕТДИН ғәр.—дин башлығы

САДРЕТДИН ар.—глава религии

САДРИ ғәр. — башлыҡ *(«Садрисламядан* ҡыҫҡартылған)

САДРИ ар. — глава (сокращеиная форма имени *Садрислам)*

САДРИСЛАМ ғәр.— ислам башлығы

САДРИСЛАМ ар.—глава ислама

САҘРЕТДИН ғәр.— дин башлығы

САДРЕТДИН ар. — глава религии

САҘРИ ғәр. — башлыҡ

САДРИ ар.—глава

САҘРИСЛАМ ғәр.— ислам башлығы

САДРИСЛАМ ар,— глава исламз

САЙРАН ғәр. — күңел асыу, тәбиғәт ҡосағындағы байрам

САЛАУАТ—1) халыҡ батыры *Салауат Юлаев* исеменән; 2) ғәр. маҡтаулы доғалар, намаҙҙар

САЛАХ ғәр.—тыныслыҡ, изгелек

САЛИХ ғәр. — яҡшылыҡ, изгелек ҠЫЛЫУСЫ; рәхимле, тәүфиҡлы

САЛИХЙӘН ғәр., фарс. — яҡшылыҡ, изгелек ҡылыусы

САМАРБАЙ ғәр., баш.—һамар + бай (һамар тигән йылға атамаһынан булыуы мөмкин)

САМАТ ғәр. — мәңгелек, мәңге йәшәй торған; башлыҡ

САМИҒУЛЛА ғәр. — самиҡ+улла; тыңлаусы

САМИҠ ғәр. — тыңлаулы

САНИ фарс. — оҡшаш, оҡшаған; ғаиләлә икенсе бала

САНИЯР фарс. — оҡшаған, оҡшаш; ғаиләлә икенсе бала

САНЬЯП — мәғәнәһе билдәһеҙ; (ауыл исемендә һаҡланған)

САНЬЯР баш. — 1) крепость, нығытма; 2) үҙәккә үткес, үткер

САНЬЯР ғәр. — батша, император

САРАЙ фарс. — һарай, дворец *(Сараев* тигән фамилия яһалған)

САРБАЙ баш. — һары + бай (боронғо төрки телендә һары, сары «аҡ йөҙлө» тигән мәғәнәлә ҡулланылған; *Сарбаев* фамилияһы һаҡланған)

САРЬЯН фарс.—танылған, билдәле кеше

САТАЙ монг. — һөйөклө, яҡын туған (Саттаров, 163-сө б.)

САТЛЫҠ баш. — һатып алынған (борон бала тормағанда баланы һатып алыу йолаһы булған. Үҙ ата-әсәһе балаһын икенсе кешегә биреп, кире үҙенә «һатып» алыр булған. Ундай балаға *Һатыбалды, Һатлыҡ* һ. б. исемдәр ҡушылған)

САТТАР ғәр. — ғәфү итеүсе, яҡлаусы

САУБАН—1) боронғо төрки телендә сау (һау) + бая (ялғау); һаулығы бар, иҫән-һау; 2) бәл-

САИРАН ар. — увеселительная прогулка, пикник

САЛАВАТ—1) от имени башкирского народного героя *Салавата Юлаева;* 2) ар. — хвалебные молитвы, славословие

САЛАХ ар. — спокойствие, благочестие

САЛИХ ар. — хороший, благородный;, добрый, благочестивый

САЛИХЬЯН ар., перс. — хороший, добрый, благочестивый

САМАРБАЙ ар. — самар *плоды, польза+бай* (возможно, от названия реки Самара)

САМАТ ар. — вечный, неизменный, постоянный; руководитель

САМИГУЛЛА ар.— самик+улла; послушный

САМИК ар. — послушный

САНИ перс. — подобный, похожий; второй ребенок в семье

САНИЯР перс. — подобный, похожий; второй ребенок в семье

САНЬЯП—этимология неясна (сохранилось в антропотопонимах)

САНЬЯР баш. — 1) крепость, укрепление; 2) пронизывающий

САНЬЯР ар. — царь, император

САРАЙ перс.—дворец, сарай (образована фамилия *Сараев)*

САРБАЙ баш. — сар, сары *желтый, светлый + бап* (слово «сары» в древнетюркском языке означало и белый цвет; известна фамилия *Сарбаев)*

САРЬЯН перс. — известный, знаменитый

САТАЙ монг.—любимый, близкий родственник (Саттаров, стр. 163)

САТЛЫК баш. — проданный, купленый (по древнему обычаю, если у кого дети умирали, то совершали акт мнимой купли и продажи. И таким детям давали имена с компонентом сатыу — продавать). В этом имени отражен древний обычай купли и продажи ребенка

САТТАР ар. — прощающий, защищающий

САУБАН — 1) древнетюркское сау (живой, здоровый)+бан (аффикс); здоровый чело-

ки, ғәр. — ҡарап, тәрбиәләп тороусы; ҡара: *һәүбән. Саубанов* фамилияһы бар

САФА ғәр. — сафлыҡ, паҡлыҡ, рәхәтлек, хозурлыҡ

САФАГӘРӘЙ ғәр., фарс. — сафа+гәрәй (эйәреүсе, дауам итеүсе)

САФАР ғәр. — 1) сәйәхәт, алыҫ юл; 2) һижрә — Ай календарында 2-се айҙың исеменән (шул айҙа тыуған балаға ҡушылған исем)

САФИ ғәр. — саф, таҙа; эскерһеҙ, ысын дуҫ

САФИУЛЛА ғәр. — сафи+алла: саф, таҙа

САФУАН ғәр. — сафлыҡ, паҡлыҡ; тотанаҡлы

САФЫЙ ғәр. — саф, ысын дуҫ

САЯП ғәр. — оҫта ҡылыссы

САЯР ғәр. — сәйәхәтсе, юлсы

САЯРҒӘЛИ ғәр. — саяр + ғәли: *Саяргалин, Саярғәлиев* фамилиялары бар

САЯФ ғәр. — оҫта ҡылыссы

САЯХ ғәр. — илгиҙәр, сәйәхәтсе

СИБАЙ ғәр. — сиба (мөхәббәт)+й (өндәшеү ялғауы — Саттаров, 164-се б.)

СИБӘҒӘТ ғәр. — төҫ, буяу

СИБӘҒӘТУЛЛА ғәр. — сибәғәт + улла; алланың төҫө

СИРАЙ ғәр. — яҡтылыҡ

СИРАЖ ғәр. — яҡтыртҡыс, шәм, факел

СИРАЖЕТДИН ғәр. — сираж + дин

СИРАЖИ ғәр. — яҡтыртҡыс, шәм, факел

СИРАЗЕТДИН ғәр. — дин яҡтыртҡысы

СИРБАЙ бош. баш. — сир, сиреү (ғәскәр) 4- бай (исем яһаусы компонент); *Сирбаев* фамилияһы яһалған

СИРҒӘЛИ ‖ СИРҒӘЛЕ баш., ғәр. — сир + ғәли; ғәскәри кеше *(Сирғалин* фамилияһы бар)

СИРЕҮСЕ бор. баш. — һуғышсы, һалдат, ғәскәри кеше; *Сирусин* фамилияһы һаҡланған

век; 2) возможно, ар. воспитатель, опекун; образована фамилия *Саубанов*

САФА ар. • — чистота, искренность. непорочность; блаженство, локой

САФАГАРЕЙ ар., перс. — сафа + гарей *последователь*

САФАР ар. — 1) путешествие, дальний путь; 2) название 2-го месяца Лунного календаря Хиджри. Такие имена давали детям, родившимся в этом месяце

САФИ ар. — чистый; честный, искренний друг

САФИУЛЛА ар. — сафи + улла; чистый, непорочный

САФУАН ар. — чистота, непорочность; выдержанный

САФИ ар. — чистый, искренний друг

САЯП ар. — хорошо владеющий мечом

САЯР ар. — путешественник

САЯРГАЛИ ар. — саяр *путешественник+галя великий, высочайший* (образованы фамилии *Саяргалин, Саяргалиев)*

САЯФ ар. — хорошо владеющий мечом

САЯХ ар. — путешественник

СИБАЙ ар. — сиба *любовь+й* (звательный аффикс. — Саттаров, стр. 164)

СИБАГАТ ар. — цвет, краска

СИБАГАТУЛЛА ар. — сибагат *цвет, краска+улла бог*

СИРАЙ ар. — свет

СИРАЖ ар. — светильник, лампа, факел

СИРАЖЕТДИН ар. — сираж *светильник, свеча+пуя религия*

СИРАЖИ ар. — см. *Сираж*

СИРАЗИТДИН ар. — свет религии

СИРБАЙ др. баш. — сир, сиру *войско,* арлшя+бай (компонент мужских имен); образована фамилия *Сирбаев*

СИРГАЛИ баш., ар. — сир *войско, армия+талк великий, величавый;* военный, военнослужащий (образована фамилия *Сиргалин)*

СИРУСИ др. баш. — воин, боец, военный; сохранилась в фамилии *Сирусин*

СИСӘМБАЙ фарс, баш. — сисәмбе, шишәмбе (аҙнаның 2-се көнө) + бай (ялғау); шишәмбе көн тыуған	СИСАМБАЙ перс, баш. — сисам, шишамби *вторник*+бай (компонент мужских имен); родился во вторник
СИТДИҠЦ СИТДЫҠ ғәр. — тура һүҙле, ғәҙел	СИТДИК ар. — правдивый, справедливый
СМАҠ фарс. — йомарт (Жанузаков); *Смаков* фамилияһы бар	СМАК перс. — щедрый (Джанузаков); образована фамилия *Смаков*
СМАҠАЙ фарс.—смаҡ+ай; *Ысмаҡай* тигән ауыл исеме бар	СМАКАЙ перс. — смак *щедрый*+ ай (аффикс); сохранилось в названии дер. *Исмакаево*
СОБХАН ғәр.—дан, шөһрәт, маҡтау	СУБХАН ар.—слава, хвала
СОБХАНҒОЛ ғәр., баш.—данлы, шөһрәтле, маҡтаулы	СУБХАНГУЛ ар., баш. — субхан *слава, почет, хвала+тул раб*
СОЛТАН ғәр. — 1) батша, хаким; 2) шәп, һәйбәт, иң яҡшы кеше; 3) исем компоненты	СУЛТАН ар. — 1) царь, правитель; 2) лучший, самый хороший; 3) компонент мужских и женских имен
СОЛТАНБАЙ ғәр., баш. — солтан + бай	СУЛТАНБАЙ ар., баш.—султан+ бай
СОЛТАНБӘК ғәр., баш. — солтан+бәк	СУЛТАНБЕК ар., баш.— султан *правигель* + бек *крепкий, здоровый*
СОЛТАНГИЛДЕ ғәр., баш. — солтан + килде	СУЛТАНГИЛЬДИ ар., баш. — султан+гильди *пришел*
СОЛТАНГӘРӘЙ ғәр., фарс. — солтан+гәрәй	СУЛТАНГАРЕЙ ар., перс.—султан + гарей
СОЛТАНҒОЛ ғәр., баш.— солтан + ҡол	СУЛТАНГУЛ ар., баш. —султан + гул
СОЛТАНҒУЖА ғәр., фарс. — солтан+ғужа; шәп хужа	СУЛТАНГУЖА ар., перс. — султан+гужа; хороший хозяин
СОЛТАНҒӘЛИ ғәр. — солтан+ ғәли	СУЛТАНГАЛИ ар. — султан+гали
СОЛТАНМОРАТ ғәр. — солтан+ морат	СУЛТАНМУРАТ ар. — султан+ мурат; самое лучшее желание
СОЛТАНӘХМӘТ ғәр. — солтан+ әхмәт	СУЛТАНАХМЕТ ар. — султанЧахмет
СӨЙӨНДӨК баш. — һөйөндөк	СУЮНДУК баш. — обрадовались
СӨЙӘРҒОЛ баш. — һөйәр+ҡол; һөйкөмлө, һөймәлекле бала	СУЯРГУЛ баш. — любимый, ласковый
СӨЛӘЙМӘН ғәр. — 1) тыныс; һаҡсы; 2) ҙур балыҡ (был исем төрки телдәренә ғәрәп теленән, ә ғәрәп теленә боронғо йәһүд теленән ингән)	СУЛЕЙМАН ар. — 1) мирный, защищенный; 2) название рыбы лосось (это имя было заимсгвовано из арабского языка, а в арабский — из древнееврейского)
СӨНӘҒӘТ ғәр. — оҫталыҡ; һөнәрлелек	СУНАГАТ ар. — мастерство, сноровка
СӨНӘҒӘТУЛЛА ғәр. — оҫта, һөнәрмән	СУНАГАТУЛЛА ар.—мастер на все руки
СУНАРҒОЛ ғәр — һунар + ҡол	СУНАРГУЛ ар. — сунар *охота*+ гул (компонент мужских имен)
СУРА баш.—егет, батыр; бәһлеүәндең улы; дуҫ	СУРА баш. — джигит, молодец, смелый, герой; сын богатыря; друг

СУРАҒОЛ баш. — батыр, ҡыйыу егет	СУРАГУЛ баш. — сура *молодец, храбрец* + *тул*
СУРАЙ баш. — *Сура* исеменең иркәләү формаһы	СУРАЙ баш. — ласкательная форма имени *Сура*
СУРАҠАЙ баш. — *Сура* исеменең иркәләү формаһы	СУРАКАЙ баш. — ласкательная форма имени *Сура*
СУРАМАН баш. — батыр ир	СУРАМАН баш. — молодец, мужчина
СУФИЯН ғәр., фарс. — суфый, тыйнаҡлы, тотанаҡлы	СУФИЯН ар., перс. — суфый *сдержанный, воздержанный+т душа*
СУФИЯР ғәр., фарс. — суфый, тыйнаҡлы, тотанаҡлы + яр (дуҫ, иптәш)	СУФИЯР ар., перс.—суфи *сдержанный, воздержанный* + яр *друг, товарищ*
СЫНБУЛАТ баш., фарс. — сын+ булат, ысын ҡорос (бала ҡорос һымаҡ ныҡ булһын тигән теләк менән ҡушылған)	СЫНБУЛАТ баш., фарс.— сын *настоящий*+булат *сталь* (выражает пожелание родителен, чтобы ребенок был крепким)
СЫНҒЫҘ монг. — бөйөк, көслө *(Сынгызов* фамилияһы бар)	СЫНГЫЗЦЧИНГИЗ монг. — великий, сильный (сохранилось в фамилни и назваиии дер. *Сынгизово)*
СЫНТИМЕР баш. — сың + тимер; ысын, иң, шәп тимер (бала ныҡ булһын тигән теләк менән ҡушылған)	СЫНТИМЕР баш. — сын *настоящий*+ тимер *железо* (выражает пожелание родителей, чтобы ребенок был крепким)
СЫҢҒЫҘ монг. — бөйөк, көслө	СЫНГЫЗЦЧИНГИЗ монг. — великий, сильный
СЫРЛЫБАЙ баш. — һырлы, биҙәкле, матур + бай	СЫРЛЫБАЙ баш. — сырлы *узорчатый, расписанный, красивый*+ бай (компонент мужских имен)
СЫРТЛАН баш. — һыртлан (сүл бүреһе); батырлыҡ билдәһе	СЫРТЛАН баш. — гиена (символ смелости
СЫУАҠБАЙ баш.—сыуаҡ + бай (сыуаҡ көндө тыуған)	СУАКБАЙ баш. — суак *ясный день* + *б&а* (родился в ясную погоду)
СӘБИХ ғәр. — матур, һылыу	САБИХ ар. — красивый, прелестный
СӘҒИТ ғәр. — бәхетле	САГИТ ар. — счастливый
СӘҒИТЙӘН ғәр., фарс.— сәғит (бәхет)+йән; бәхетле бала	САГИТЬЯН ар., перс. — сагит *счастливый+яя д уша,* счастливый ребенок
СӘҒӘҘИ ғәр. — бәхетле	САГАДИ ар. — счастливый
СӘҒӘҘӘТ ғәр. — бәхет, уңыш	САГАДАТ ар.— счастье, удача
СӘҒӘҘӘТГӘРӘЙ ғәр., фарс. - сәғәҙәт-)-гәрәй	САГАДАТГАРЕЙ ар„ трс. — сагадат -hгарей
СӘҒӘҘӘТКИРӘЙ ғәр., фарс.—сәғәҙәт (бәхет)+кирәй (дауам итеүсе)	САГАДАТКИРЕЙ ар., перс.—сагадат счастье + кирей *последователь* (компонент мужских имен в форме кирей и гарей)
СӘЙЕТЦСӘИТ ғәр. —түрә, башлыҡ	САИТ ар. — глава, предаодитель
СӘЙЕТБАБА ғәр., баш. — сәит (түрә, башлыҡ) + баба (ата-баба, нәҫел-нәсәп)	САИТБАБА ар., баш.— саит *глава, предводитель Л-* баба *дед, прадед; предок*
СӘЙЕТБАТТАЛ ‖ СӘИТБАТТАЛ	САИТБАТТАЛ ар. — саит *глава,*

ғәр. — сәйет (түрә, башлыҡ) + баттал (батыр, ҡыйыу, үткер)

СӘЙЕТГӘРӘЙ || СӘИТГӘРӘЙ ғәр., фарс. — сәйет (башлыҡ) +гәрәй (эйәреүсе)

СӘЙЕТҒАФАР || СӘИТҒАФАР ғәр. — сәйет (башлыҡ) + ғафар (ғәфү итеүсе)

СӘЙЕТҒӘЛИ || СӘЙЕТҒӘЛЕ ғәр.— сәйет+ғәли

СӘЙЕТКИРӘЙ || СӘИТКИРӘЙ ғәр., фарс. — сәйет (башлыҡ, түрә)+кирәй

СӘЙЕТҠУЖАЦСӘИТҠУЖА ғәр., фарс. — хужа, баш кеше

СӘЙЕТӘХМӘТ || СӘИТӘХМӘТ ғәр. — сәйет (башлыҡ)+әхмәт (иң маҡтаулы)

СӘЙЕТХӘЖИ.||СӘИТХӘЖЕ ғәр.— сәйет+хәжи; хажға барған

СӘЙҘЕЛ ғәр. — башлыҡ *(Сәйет* исеменән үҙгәргән)

СӘЙФЕЛМӨЛӨК ғәр. — батшалар ҡылысы

СӘЙФЕТДИН ғәр. — дин ҡылысы

СӘЙФИ гәр. — ҡылыслы

СӘЙФУЛЛА ғәр. — алла ҡылысы

СӘЙӘР гәр. — сәйәхәтсе, юлсы

СӘЛИМ ғәр. — сәләмәт, иҫән-һау, һау-сәләмәт; саф, пак; ғәҙел, ябай, кешелекле

СӘЛИМГӘРӘЙ гәр., фарс. — сәлим + гәрәй

СӘЛИМЙӘН ғәр., фарс.— сәлим + йән; иҫән-һау, сәләмәт

СӘЛИХ ғәр. — яҡшылыҡ, изгелек ҡылыусы; тәүфиҡлы, ғәҙел

СӘЛИХРГӘН ғәр., фарс. — сәлих+йән; изгелек ҡылыусы

СӘЛМӘН гәр. — тыныс

СӘЛӘМ ғәр. — иҫәнлек, һаулыҡ, сәләмәтлек; сәләм биреү

СӘЛӘХ ғәр. — тыныслыҡ, изгелек; кәрәклек

СӘЛӘХЕТДИН ғәр. — сәләх+дин

СӘМИ ғәр. — юғары дәрәжәле, бөйөк, ҡиммәт

СӘМИҒУЛЛА гәр. —алла һүҙен тыңлаусы

предводитель + баттал *храбрый, смелый, бойкий*

САИТГАРЕЙ ар., перс. — саит *глава, предводитель+гарея последователь*

САИТГАФАР ар. — саит *глава, предводитель + тафгр прощающий, всепращающий*

САИТГАЛИ ар.—саит *гла'ва*+ гали *великий*

САИТКИРЕЙ ар„ монг., — саит *глава, пред водитель* + кирей

САИТКУЖА ар., перс. — глава, предводитель, хозяин

САИТАХМЕТ ар,—саит *предводитёль*+ ахмет *прославленный*

САИТХАЖИ ар. — саит+хажи; паломник

САЙДИЛЬ ар. — глава, предводитель

САЙФИЛМУЛЮК || САЙФУЛЬМУЛЮК ар. — меч царства

САЙФИТДИН Ц САИФУТДИН ар. — меч веры

САЙФИ ар. — имегощий меч.

САЙФУЛЛА ар. — меч аллаха

САЯР ар. •— путешественник

САЛИМ ар. — целый, невредимый; благополучный; простой, искренний, честный; человечный

САЛИМГАРЕЙ ар., перс. — салим +гарей

САЛИМЬЯН ар., перс. — салим *благополучие+яа душа;* благополучный, невредимый

САЛИХ ар. — хороший, добрый, благочестивый, честный

САЛИХЬЯН ар., перс.— салих *хороший, добрый+ян душа;* благочестивый человек

САЛЬМАН ар. — спокойный

САЛЯМ ар. —здоровье, благополучие; приветствие

САЛАХ ар. — спокойствие, мир, благочестие; пригодность

САЛАХЕТДИН ар. — салах+дин (мшгосердие веры)

САМИ ар. — великий, дорогой

САМИГУЛЛА ар. — слушадощий бога; слушатель

СӘМИҠ ғәр.—тыңлаусы, ишетеүсе	САМИК ар.—слушающий, слушатель
СӘМИХ ғәр. — йомарт	САМИХ ар. — щедрый
СӘРҘӘР фарс. — ғәскәр башлығы, дәрәжәле кеше, башлыҡ	САРДАР перс. — главиокомандующий; заиимающий высокую должность; вождь, предводитель
СӘРМӘН фарс. — башлыҡ; дәрәжәле кеше	САРМАН перс. — глава; заиимающий высокую должность
СӘРМӘН монг. — сар(ай)+ман (исем ялғауы); ай һымаҡ (Жанузаков, 156-сы б.)	САРМАН монг. — сар лг/ка+ман (аффикс); луноподобпый (Джанузаков, стр. 156)
СӘСӘН баш. — аҡыл эйәһе, һүҙ оҫтаһы	САСЯН баш. — мудрый, умный; оратор
СӘФӘР ғәр. — 1) юл, сәйәхәт; 2) Һижрә — Ай календарында 2-се айҙың исеме (шул айҙа тыуған балаға ҡушылған исем)	САФАР ар. — 1) путешествие, дальний путь; 2) название 2-го месяца Лунного календаря Хиджри; родился в месяце Сафар
СӘҮЕРБАЙ ғәр., баш. — сәүер (иран ҡояш календарында 2-се айҙың исеме, апрель). *Сәүербаев* фамилияһы бар	САУАРБАЙ ар., баш. — сауар *апрель* + бай (саур *бык, волк; телең* — знак зодиака — второй месяц иранского солнечного года)
СӘФӘРҒӘЛИ ‖ СӘФӘРҒӘЛЕ ғәр. — сәфәр + ғәли; *Сәфәрғәлин, Сәфәрғәлиев* фамилиялары яһалған	САФАРГАЛИ ар. — сафар+гали; образованы фамилии *Сафаргалин, Сафаргалиев*
СӘХИ ғәр. — киң күңелле, йомарт	САХИ ар.—добрый, щедрый
СӘХИП ғәр.—юлдаш, дуҫ, иптәш	САХИП ар.—друг, товарищ
СӘХИПГӘРӘЙ ғәр., фарс. — сәхип (дуҫ, иптәш) +гәрәй (эйәреүсе)	САХИПГАРЕЙ ар, перс.— сахип *друг, товарищ+гареһ последователь*
СӘХИПКИРӘЙ ғәр., фарс. —сәхип +кирәй	САХИПКИРЕЙ ар., перс.—сахип + кирей
СӘХИУЛЛА ғәр.— йомарт	САХИУЛЛА ар. — сахи+улла; щедрый
СӘХӘБИ ғәр. —дуҫ, иптәш	САХАБИ ар. — друг, товарищ
СӘХӘҮ ғәр. — йомарт; саф, паҡ	САХАУ ар. — щедрый; чистый
СӘХӘҮЕТДИН ғәр, —сәхәү+дин; йомартлыҡ, сафлыҡ	САХАУИТДИН ар. — сахау+дин; щедрость, чистота
СӘЯХ ғәр. — сәйәхәтсе, илгиҙәр	САЯХ ар. — путешественник

Т

ТАБИП ‖ ТАБИБ ғәр. — дауалаусы, доктор, врач	ТАБИП ‖ ТАБИБ ар.—лекаръ, врач, доктор'
ТАЖИ ғәр. — тажлы (таж — батшалар баш кейеме)	ТАЖИ ар. — от слова таж *корона, венец*
ТАИП ғәр. — һәйбәт, шәп кеше; тәүбә итеүсе	ТАИП ар.—хороший, приятный, добрый; кающийся, раскаивающийся
ТАИПХӘЖЕ ‖ ТАИПХӘЖИ ғәр.— таип+хәже; һәйбәт кеше; тәүбә итеүсе	ТАИПХАЖИ ар.—таип *хороший, добрый*+хажи *поломник, раскаивающийся*
ТАИР ғәр. — юғары осоусы; ҡоштар	ТАИР ар. — высоко летающая птица; птицы

ТАЙМАС‖ТАЙМАҪ бор. баш.— ^таймаҫ, тайпылмаҫ; нык

ТАЙМАС др. баш. — устойчивый, стойкий (букв. непоскальзывающийся, не ошибающийся)

ТАЙСЫ бор. баш. — 1) т а й һүҙенән (йорт хайуандары, төрлө януар, уларҙың балаларының атамаһын балаға исем итеп ҡушыу башҡорт һәм башҡа төрки халыҡтарҙа борондан билдәле); 2) боронғо төрки халыҡтарҙа титул, дәрәжә атамаһы булараҡ һәм «өлкән тәрбиәсе, остаҙ, атаҡлы, билдәле кеше» тигән мәғәнәләрҙә ҡулланылған *(Тайсин* тигән фамилия бар)

ТАЙСИ др. баш. — 1) от слова т а й — жеребенок двух лет (личные имена, образованные от названия домашних животиых и их детенышей, •— явление традиционное в башкирском и в других тюркских языках); 2) употреблялось в качестве титула у древних тюрков и означало «старший наставник, учитель; знатный человек, именитый» (известна фамилия *Тайсин)*

ТАЙФУР фарс. — ҡош

ТАЙФУР перс. — птица

ТАЛИП Ғәр. — барыусы, эҙләүсе, талап итеүхе; уҡыусы, шәкерт

ТАЛИП ар. — идущий, ищущий; студент, ученик

ТАЛМАС баш. — 1) тәржемәсе; 2) арымаҫ, талмаҫ

ТАЛМАС баш. — 1) переводчик; 2) не устанет, не утомится

ТАЛХА ғәр. — һайлап алынған, бик һәйбәт

ТАЛХА ар. — избранный, самый лучший

ТАМИР бор. төрк. — тимер (бала тимер һымаҡ нык булһын тип ҡушылған исем)

ТАМИР др. тюрк. — железо (выражает пожелание родителей, чтобы ребенок был крепким, как железо)

ТАМЬЯН баш. — боронғо башҡорт ырыуы атамаһынан (йола буйынса баланын, ҡайҙа тыуғанлығын билдәләп, шул ырыу, ара атамаһын исем итеп ҡушҡандар)

ТАМЬЯН баш.—от названия древнего рода башкир (по обычаю имена давались и в честь рода, племени, где родился ребенок)

ТАНАҒОЛ бор. төрк. — 1) тапа (ыпйы)+ғол (ялғау)

ТАНАГУЛ др. тюрк.—тана *жемчуг + тул* (компонент мужских имен)

ТАНҺЫҠ бор. баш. — иҫ киткес, таң ҡалырлыҡ, мөғжизә; теләп, көтөп алынған

ТАНСЫК др. баш. — чудо, необыкновенный; желанный, жданиый

ТАНҺЫҠБАЙ баш. — теләп, көтөп алған

ТАНСЫКБАЙ баш.—желанный, жданный

ТАНҺЫҠҠУЖА баш., фарс — танһыҡ + ҡужа; теләп, көтөп алған, танһыҡ

ТАНСЫККУЖА баш., перс.—тансык *желанный+кужа* (компонент мужских имен)

ТАҢ баш. — танда тыуған

ТАН баш. — рассвет, утренняя заря

ТАҢАТАР баш. — таң+атар (баланың таң атҡанда тыуыуын билдәләп ҡушылған исем)

ТАНАТАР баш. — тан *утренняя заря*+атар *загорится; рассвет* (указывает время рождения реорнтсэ

ТАҢБУЛАТ баш., фарс. — таң+ булат

ТАНБУЛАТ баш., перс.—тан *утренняя заря*+ булат *сталь*

ТАҢҒАТАР баш.— таң+атар (таң атҡанда тыуған)

ТАНГАТАР баш.—тан *утренняя* заря+атар *загорится*

ТАРАУЫЛ бор. баш. — мәғәнәһе билдәһеҙ (Аҡбуҙат эпосында Тарауыл ҡарт бар)

ТАРАУЛ др. баш. — этимология неясна (в эпосе Акбузат имя старика)

ТАРИҠ ғәр. — тоткан юл

ТАТЛЫБАЙ баш. — татлы + бай

ТАУИС неол., ғәр. — ҡош исеменән

ТАУЛЫБАЙ баш. — таулы+бай

ТАУЛЫҠАЙ баш. — 1) «тау» һүҙенең иркәләү формаһынан; 2) ара атамаһынан булыуы ихтимал

ТАХАУ ғәр. — 1) яҡшы теләк, сәләм; 2) тоҡом, нәҫел

ТАХАУИ ғәр. — ҡара: *Тахау*

ТАҺИР ғәр. — таҙа, пак, ғәйепһеҙ

ТАҺИРЙӘН ғәр., фарс.— таһир + йән; таҙа, пак, ғәйепһеҙ йән

ТАШБУЛАТ баш., фарс — таш + булат (был төр исемдәр бала гел үлеп торған ғаиләлә «башҡаса бала үлмәһен, ныҡ булһын» тигән теләк менән ҡушылған)

ТАШТИМЕР баш.—таш+тимер (бала таш, тимер һымаҡ ныҡ булһын тип ҡушылған исем)

ТАЯР ғәр. — осоусы; әҙер тороусы

ТЕЛӘПҠОЛ баш.—теләп алған бала

ТЕЛӘҮБАЙ баш.—теләп алған бала

ТЕЛӘҮБИРҘЕ баш. — теләү+ бирҙе *(Теләүбирҙин, Тләүбирҙин* фамилиялары бар)

ТЕЛӘҮКӘЙ баш.—теләп, көтөп алған бала

ТЕЛӘҮСЕ баш.—теләп алған *(Тләүсин, Телдүсин* фамилиялары яһалған)

ТЕЛӘҮШӘ баш., фарс. — теләп алған *(Теләүшин* фамилияһы бар)

ТЕЛӘШ баш. — теләп алған

ТЕРЕҒОЛ баш. —тере + ҡол

ТЕҮӘЛБАЙ баш. — теүәл 4- бай

ТИМЕР баш. — «тимер» һүҙенән (тимер һымаҡ ныҡ булһын тигән теләк менән ҡушылған)

ТАРИК ар. — путь, дорога

ТАТЛЫБАЙ баш. — татлы *сладкий*+ бай

ТАВИС неол., ар. — павлин

ТАУЛЫБАЙ баш. — таулы + бай

ТАУЛЫКАЙ баш. — 1) от ласкательной формы слова «таулы» (горная, гористая); 2) возможно, от названия родового подразделения

ТАХАУ ар. — 1) хорошее пожелание, приветствие; 2) потомок, племя, род

ТАХАУИ ар. — то же, что *Тахау*

ТАГИР ар. — чистый, непорочный, невинный

ТАГИРЬЯН ар., перс. — тагир *чистый, непорочный, невинный*+ ян

ТАШБУЛАТ баш., перс, — таш *камень* + *булат сталь* (такие имене давались как символ крепости, когда в семье часто умирали дети)

ТАШТИМЕР баш.— таш *камень* + тимер *железо* (пожелание ребенку крепного здоровья)

ТАЯР ар.—летающий; готовый

ТЕЛЯПКУЛ баш. — желанный

ТЕЛЯУБАЙ баш.—желанный ребенок

ТЕЛЯУБИРДИ баш. — теляу *желание*+бирди *дал* (образованы фамилии *Теляубирдин, Тляубирдин)*

ТЕЛЯУКАЙ баш. — желанный

ТЕЛЯУСИ баш. — желающий (образованы фамилии *Теляусин, Тляусин)*

ТЕЛЯУША баш., перс. — желанный (образована фамилия *Теляушин)*

ТЕЛЯШ баш. — желанный

ТЕРЕГУЛ баш.—тере *живой, здоровый* + *тул*

ТУАЛЬБАЙ баш. — туаль *полный; ровно+бай*

ТИМИР баш. — железо, железный (имена с компонентом тимир выражают пожелание, чтобы ребенок был крепким, выносливы)

ТИМЕРБАЙ баш. — тимер + бай
ТИМЕРБУЛАТ баш., фарс.—тимер + булат (ныҡлыҡ билдәһе)

ТИМЕРБӘК баш. — ныҡ тимер (ныҡлыҡ билдәһе)

ТИМЕРҒӘЗЕ баш., ғәр. — тимер -Ьғәзе; ныҡ көрәшсе, еңеүсе
ТИМЕРҒӘЛИ || ТИМЕРҒӘЛЕ баш., ғәр. —тимер + ғәли
ТИМЕРЙӘН баш., фарс. — тимер + йәи; тимер һымаҡ ныҡ
ТИМЕРКӘЙ баш. — тимер һымаҡ («тимер» һүҙенен иркәләү формаһынан)
ТИМЕРҒАҘЫҠ баш. — йондоҙ исеменән
ТИМЕРХАН баш. — тимер + хан
ТИМЕРША баш., фарс. — тимер һымаҡ ныҡ

ТИМУР төр. — 1336—1405 йылдарҙа Урта Азияла дәүләт эшмәкәре — әмир Аҡһаҡ Тимер исеме менән бәйле

ТИҢБИРҘЕ баш.—тиң+бирҙе

ТИҢИШ баш.—тиң+ищ

ТИҢСУРА баш.—тиц+сура

ТОҒАН бор. төрк. — беркет; бойороусы
ТОЙҒОН баш. — 1) ҡош исеменән; 2) бик шәп, яҡшы *(Тойғонов* фамилияһы яһалған)
ТОМАН баш.—томан; (борон томан көндө тыуған балаға шундай исем ҡушҡандар; был йола төркмәндәрҙә лә билдәле)

ТОМАНСЫ баш. — томан + сы; томан көндө тыуған *(Томаншин* фамилияһында һаҡланған)
ТОМАШ баш. — *томан* исеменән үҙгәртелгән
ТОРОМТАЙ баш. — ҡош исеменән (ҡайһы бер һөйләштәрҙә торомтайҙы ҡарсығa тиҙәр)
ТОРСОНБАЙ бор. баш.— торһон+бай

ТИМИРБАЙ баш.—тимир + бай
ТИМИРБУЛАТ баш., перс. — тимир *железо*-\- булат *сталь* (символ крепости)
ТИМИРБЕК баш. — тимир *железо* + бек *крепкий* (символ крепости)
ТИМИРГАЗИ баш., ар. — тимир, железо + гази *победитель, борщ,*
ТИМИРГАЛИ баш., ар.— тимир + гали
ТИМИРЬЯН баш., перс. — тимир* *железо*+ян *душа*
ТИМЕРКЕЙ баш. — железнын (ог ласкательной формы слова «тимир» — железо)
ТИМИРКАЗЫК баш. — Полярна» звезда
ТИМИРХАН баш. — тимир + хан
ТИМИРША баш., перс.—тимир» *железо+ша* (аффикс); крепкий. как железо
ТИМУР тюрк. — происхождение- данного антропонима связано с- и.менем среднеазиатского государственного деятеля, полководца (1336—1405) Тимура (Тимур Хромец)
ТИНБИРДИ баш. — тин *ровня,, равный,* чега+бирди *дал*
ТИНИШ баш.—тин *ровня, равный* + иш *друг, товарищ*
ТИНСУРА баш. — тин *ровня, равный, равнозначный* + сура *герой,, молодец; друг*
ТУГАН др. тюрк. — орел; повелитель
ТУЙГУН баш. — 1) кречет белый;, 2) отличный (образована фамилия *Туйгунов)*
ТУМАН баш. — туман (по древнему обычаю ребенку, родившемуся во время тумана, давали? имя со словом «туман». Этот- обычай известен и в историж туркмен. — Кононов А. Н. «Родословная туркмен»)
ТУМАНСЫ баш. — родился в туманный день (сохранилась в фамилия *Туманшин)*
ТУМАШ баш. — измененная форма имени *Туман*
ТУРУМТАЙ баш. — пустельга (в некоторых диалектах — ястреб)
ТУРСУНБАЙ др. баш. — турсун- *һцсть живет*+бай

ТӨЛКӨБАЙ баш. — төлкө + бай *(Төлкөбаев* фамилияһы бар)

ТУЛЬКУБАЙ баш. — тульку *лиса*+бай (образована фамилия *Тулькубаев)*

ТӨПСӨК баш.—һуңғы, кинйә (һуңғы балаға ҡушылған исем)

ТУПСЮК баш. — последний, поскрёбыш (такие имена давались в семье последнему ребенку. В русском языке соответствует имени *Поскребыш)*

ТӨХБӘТ ғәр. — ҡиммәтле бүләк

ТУХБАТ ар.—дар, дорогой подарок

ТӨХБӘТУЛЛА ғәр.— алла бүләге

ТУХБАТУЛЛА ар.—дар божий

ТӨХВӘТ ғәр. — ҡиммәтле бүләк

ТУХВАТ ар. — дар, дорогой подарок

ТӨХВӘТУЛЛА ғәр. — төхвәт + улла

ТУХВАТУЛЛА ар. — тухват+улла; дар, подарок

ТУҒАНБАЙ баш.—туған+бай (туғаны күп булһын тигән теләк менән ҡушылған исем)

ТУГАНБАЙ баш.—туган *родственник, родня*+ бай (выражает пожелание родителей, чтобы у новорожденного было много родственников, родни)

ТУҒЫҘАҠ баш. — 1) ҡош атамаһынан (борон балаларға ҡош исемен ҡушыу йолаһы киң таралған булған); 2) проф. К. К. Юдахин яҙыуынса, ғаиләлә бала тормағанда, яңы тыуған баланы һаҡлау әсән уны сит кешегә биреп тороп, һуңынан туғыҙ төрлө нәмә биреп «һатып алыу» йолаһы булған; быңдай балаға *Туғыҙаҡ, һатлыҡ* йә *һатыбалды* тигән исем ҡушҡандар

ТУГУЗАК баш. — 1) дрофа (обычаи и традиции нарекания детей названиями птиц существует издревле); 2) происхождение данного имени связано, как об этом пишет проф. К. К. Юдахин, с обычаем купли родителями собственного ребенка в целях сохранения его жизни. В качестве платы дают девять предметов; имя такому ребенку обычно дается *Тугузак, Сатлык* или *Сатыбалды*

ТУҒЫҘБАЙ баш.—туғыҙ + бай (бәлки, баланың ғаиләлә туғыҙынсы икәнен билдәләп ҡушылғандыр. Туғыҙаҡ исеме менән бер төрлө булыуы ла ихтимал)

ТУГУЗБАЙ баш. — тугуз *девять* + бай; (возможно, что такое имя давалось девятому в семье ребенку)

ТУЙГИЛДЕ баш,—туй+.килде (туй килгәндә тыуған)

ТИИГИЛЬДИ баш.—туй *свадьба*+кидди *пришел* (ребенок родился во время свадьбы)

ТУЙСЫ баш.—туй, байрам ваҡытында тыуған *(Туйсин* фамилияһы яһалған)

ТУЙСЫ баш. — родился во время свадьбы, праздника *(образована* фамилия *Туйсин)*

ТУЙЫШ баш.—туй + иш; туйҙа тыуған *(Туйыш* тигән ауыл исемендә, *Туйышев* фамилияһында һаҡланған)

ТУИШ баш. — туй + иш; родился во время свадьбы (сохранилось в фамилии *Туишев* и в названии деревни *Туишево)*

ТУҠАБАЙ баш. — бай, туҡ, мөлкәтле+бай *(Туҡабаев* фамилияһында һаҡланған)

ТУКАБАЙ баш. — тук *богатый,* сыгый+бай (компонент мужских имен); сохранилось в фамилии *Тукабаев*

ТУҠБУЛАТ баш., фарс.— туҡ + булат

ТУКБУЛАТ баш., перс.— тук+ булат

ТУҠСАБА бор. баш.—туҡ+саба

ТУКСАБА др. баш.—тук + саба

\

(боронғо ырыу, ара атамаһынан)

ТУҠСУРА баш. — туҡ+сура

ТУҠТАҒОЛ баш. — туҡта + ғол (борон ғаиләлә тыуған бер бала үлеп торған осраҡта үлемде туҡтатыу әсән «туҡта» һүҙе менән ҡушылған)

ТУҠТАМЫШ баш. — «туҡта», «үлмә» тигән теләк менән ҡушылған исем; *Туктамышев* фамилияһы бар

ТУҠТАР баш. — «башҡаса бала үлмәҫ» тигән теләкте белдереп ҡушылған исем

ТУЛЫБАЙ баш.—тулы + бай

ТУРАХАН баш. — тура (ғәҙел) + хан

ТУФАН ғәр. — көслө ташҡын, оҙайлы ҡойма ямғыр

ТҮЛӘБАЙ баш. — түлә + бай (түләп алынған)

ТҮЛӘК баш. — баҫалҡы; яҙғы бәрәс *(Түләков* фамилияһы бар)

ТҮЛӘКБАЙ баш. — түләк+бай

ТҮЛӘКӘН баш. — түләп алынған

ТҮРЙӘН баш., фарс.—түрә (аҡыллы) +йән

ТҮРӘБАЙ баш.—түрә (аҡыллы) + бай; (бала аҡыллы булһын, тигән теләк менән ҡушылған исем)

ТӘЛҒӘТ ғәр. — күркәмлек, матурлыҡ

ТӘМИНДАР ғәр., фарс. — бик шәп, көслө

ТӘНӘКӘЙ баш. — тәнәкәй, балаҡай *(Тәнәкәй* тигән ауыл исемендә һаҡланған)

ТӘҮФИҠ ғәр. — тәүфиҡлылыҡ, тыйнаҡлыҡ; бәхет; ярҙам

ТӘХӘҮ ғәр. — яҡшы теләк, сәләм; тоҡом, нәҫел

(от названия башкирского рода)

ТУКСУРА баш. — тук *богатый$_р$,* сытый+сура

ТУКТАГОЛ баш. — тукта *остановись + тул* (по древнему обычак> имя со словом «туҡта» — «остановись» давалось ребенку в той семье, где дети постоянно умирали)

ТУКТАМЫШ баш. — тукта *остановись* -Ьмыш (аффикс); (выражает пожелание родителей, чтобы дети больше не умирали);. образована фамилия *Туктамышев*

ТУКТАР баш. — остановится (отражает . надежду, что больше- дети не будут умирать)

ТУЛИБАЙ баш. — тулы *полный*+ бай

ТУРАХАН баш. — тура *прямой,, справедливый+хш*

ТУФАН ар. — разлив, половодье,. потоп

ТУЛЯБАЙ баш.'—туля *уплочено,, возвращено*+ бай

ТУЛЯК баш. — спокойный, сдержанный; весенний приплод (образована фамилия *Туляков)*

ТУЛЯКБАЙ баш. — туляк+бай

ТУЛЯКАН баш. — уплочено

ТУРЬЯН баш., перс. — турья *ум~ ный+ян душа*

ТУРЯБАЙ баш.—туря *умный*+ бай (имя выражает пожелание,. чтобы ребенок был умным)

ТАЛГАТ ар. — изящество, красота

ТАМИНДАР ар., перс. — тамин *сильный,* дгороишй+дар (аффикс наличия)

ТАНЯКЕЙ баш. — дитя, дитятко;: сохранилось в названии деревня *Тенякаево* и пр.

ТАУФИК ар. — скромность; счастье; помощь, содействие

ТАХАУ ар. — хорошее пожелание,. приветствие; потомок, род, племя

У

УҒАТАР баш. — уҡ + атар (илен һаҡлар)

УГАТАР баш. — уҡ сгрела + атар- *будет стрелять;* стрелок из лу-

ка («Башкиры издавна славнлись как искусные стрелки из лука и донесли эту славу до эпохи Наполеона, против котогрого выступали с тем оружием» —БНС, стр. 21)

УЙЫЛДАН баш,—Уйыл йылғаһы атамаһынан

УЙЫЛДАН баш. — от названия реки Уйыл

УЙЫЛДАН ғәр. —-1) бала, улан; 2) ожмах хеҙмәтсеһе

ВИЛДАН ар. — 1) дитя, сын; 2) слуга в раю

УҠБАЙ баш. — уҡ + бай; уғатар, илен һаҡлаусы

УКБАЙ баш. — ук *стрела+бай;* стрелок из лука; защитник родины

УҠБИРҘЕ баш. — уҡ+бирҙе (илде һаҡлаусыны бирҙе)

УКБИРДИ баш. — ук *стрела* + бирди *дал;* появился защитник родины

УЛАН баш. — ир бала, ул, малай

УЛАН баш. — юноша, сын, мальчик

УЛЬЯБАЙ баш. — улья (һуғышта табылған табыш) + бай *(Ульябаев* фамилияһы яһалған)

УЛЬЯБАЙ баш.—улья *трофей, добыча+бай* (образована фамилия *Ульябаев)*

УРАЗ баш. — бәхет, ҡот

УРАЗ баш.—счастье, удача, талан

УРАЗАЙ баш. — бәхетле (Ураз исеменең өндәшеү, иркәләү формаһынан)

УРАЗАЙ баш. — ураз + ай; счастлнвый (ласкательная форма имени Ураз)

УРАЗБАЙ баш.— ураз+бай; бәхетле бала

УРАЗБАЙ баш. — ураз *счастье, удача*+ бай; счастливый

УРАЗБАҠ баш. — ураз + баҡ

УРАЗБАК баш. — ураз *счастье*+ бак *приди*

УРАЗБАҠТЫ баш.—ураз (бәхет, ҡот) + баҡты (килде) *Уразбактин* һәм *Уразбактин* фамилиялары яһалған

УРАЗБАКТЫ баш. — ураз *счастье* + бакты *взглянуло, пришло;* образованы фам.илии *Уразбактин, Уразбактин*

УРАЗГИЛДЕ баш.— бәхет, ҡот килде

УРАЗГИЛЬДИ баш.— ураз *сяасгье*+гильди *пришло*

УРАЗМӘТ баш., ғәр.—ураз+мәт (өммәт, халыҡ, милләт); *Уразмәтов* фамилияһы яһалған

УРАЗМЕТ баш., ар. — ураз *счастье, удача+иет* (сокращенная форма слова уммет — народ, нация); образована фамилия *Уразметов*

УРАЗЫМБӘТ баш., ғәр.—ураз (бәхет) + өммәт (халыҡ); *Уразымбәтов* фамилияһы бар

УРАЗИМБЕТ баш., ар.—ураз *счастье* + уммет *народ;* образ-О' вана фамилия *Уразимбетов*

УРАҠ баш. — ураҡ һүҙенән; ураҡ ваҡытында тыуған

УРАК баш.—серп; родился во время жатвы

УРАҠАЙ баш. — ураҡ һүҙенең иркәләү формаһынан; ауыл исемдәрендә һаҡланған

УРАКАЙ баш. — от ласкателыюй формы имени Урак; сохранплось в названиях деревень *Уракаево*

УРАҠБАЙ баш. — ураҡ+бай; ураҡ ваҡытында тыуған

УРАКБАЙ баш.—урак *серп-т* бай; родился во время жатвы

УРАҠСЫ баш. — ураҡ + сы; ураҡ ваҡытында тыуған *(Ураҡсин* фамилияһы бар)

УРАКСЫ баш. — урак *серп + сы* (аффикс); родился во время жатвы. Образована фамилия *Ураксин*

УРАЛ баш.—Урал тауы атамаһынан; Уралда тыуған

УРАЛ баш. — от названия горы Урал; родился на Урале

УРАЛБАЙ баш. — Урал+ бай (Уралда тыуған)

УРАЛБАЙ баш. —Урал + бай (родился на Урале)

УРАН баш. — 1) хәрби оран, һөрән; 2) боронғо ырыу, ара атамаһынан

УРАН баш. — 1) боевой клич, призыв; 2) от этнонима У р а н

УРМАН баш. — у р м а н һүҙенән *(Урманов* фамилияһында һаҡланған)

УРМАН баш, —урман *лес* (образована фамилия *Урманов)*

•УРМАНАЙ баш. — урман+ай (өндәшеү аффиксы)

УРМАНАЙ баш.—урман *лес*+ ай (звательный аффикс^

УРМАНСЫ баш.— урман + сы (баланың урманда тыуыуын билдәләп ҡушылған; *Урманшин* фамилияһы яһалған)

УРМАНСЫ баш.— урман *лес*+ сы; лесник (родился ребенок в лесной местности и в память этого получил такое имя; образована фамилия *Урманшин)*

УРМАНТАЙ баш., монг.— урман+ тай (баланын, урманда тыуыуын билдәләп ҡушылған исем; *Урмантаев* фамилияһы бар)

УРМАНТАЙ баш., мон. — урман лес+тай (аффикс наличия); образована фамилия *Урмантаев*

УСМАН ғәр. — ирлек, батырлыҡ (боронғо гәрәй хәлифенең исеме; тарихи сығанаҡтарҙа Ғосман формаһында ла осрай)

УСМАН ар. — смелость, героизм (имя древнего арабского халифа; в исторических источниках встречается и в форме *Гусман)*

УСМАНҒӘЛИ |] УСМАНҒӘЛЕ ғәр. — усман + ғәли

УСМАНГАЛИ ар. — усман+гали

УТАРБАЙ баш. — утар + бай *(Утарбаев* фамилияһы бар)

УТАРБАЙ баш. — утар *хутор, селение+бяя* (сохраншюсь в фамилии *Утарбаев)*

УШАН бор. баш. — о ш (ағастың үҙәге); үҙәк *(Ушанов* фамилияһы бар)

УШАН др. баш. — сердцевнна дерева (сохранилось в фамилии *Ушанов)*

Ү

ҮҘӘНБАЙ баш. — үҙән+бай; *Үҙәнбаев* фамилияһы бар

УЗЯНБАЙ баш.— узян *долина+ бак;* образована фамилия *Узянбаев*

ҮЗБӘК баш.—халыҡ атамаһынан (бәлки, үҙе+бәк һүҙҙәренән яһалған исемдер); *Үҙбәков* фамилияһы бар

УЗБЕК баш. — 1) от названия народности (возможно, от слов: «узе» *сам*+ бек *князь);* образована фамилия *Узбеков*

ҮЛЙӘБАЙ баш. — үлйә (һуғышта алынған табыш) + бай; бай табыш

УЛЬЯБАЙ баш. — улья *трофей, добыча*+бай *богатый, боеач;* богатая добыча

ҮЛЙӘКӘЙ баш.—үлйә+кәй (иркәләү формаһындағы исем)

УЛЬЯКАЙ баш, — улья *трофей, добыча+кш* (ласкательная форма имеш)

ҮЛЙӘН баш. — 1) һуғышта табылған табыш; 2) еҫле үлән тамыры

УЛЬЯН баш. — 1) трофей, добыча; 2) корень душистой травы

ҮЛӘНБАЙ баш. — үлән+бай; *Үләнбаев* фамилияһы яһалған

УЛЯНБАЙ баш. — улян *трава*+ бай; образована фамилия *Улянбаев*

ҮЛМӘҪ баш. — үлмәҫ, йәшәр *(Үлмәсов* фамилияһы бар)

ҮЛМӘҪБАЙ баш.—үлмәҫ, оҙак йәшәр (ғаиләлә бала рәттән үлеп торған саҡта «был бала үлмәһен» тигән теләк менән ҡушылған исем)

ҮМӘР ғәр. — ғүмер һүҙенән (ғүмерле булһын тигән теләк менән ҡушылған)

ҮРГЕН баш. — 1) тәхет, урын; 2) нәҙек тал

ҮҪӘРГӘН баш. — боронғо башҡорт ырыу атамаһынан (баланың ниндәй ырыу ерендә тыуыуын билдәләп, шул ырыу хөрмәтенә ҡушылған исем)

ҮТӘБАЙ баш. — 1) бик яҡшы, бик һәйбәт; 2) теләп, һорап алған *(Үтәбаев* фамилияһы бар)

ҮТӘГӘН бор. баш. — үтәү һүҙенән (оҙаҡ бала булмай торғандан һуң тыуған балаға ҡушылған исем)

ҮТӘҒОЛ баш.—үтә + ҡол (теләк үтәлгән)

ҮТӘП баш. — 1) бик яҡшы; 2) теләк үтәлде *(Үтәев* фамилияһы бар)

ҮТӘМЕШ баш. — үтәү һүҙенән (ғаиләлә оҙаҡ бала булмай тороп, шунан һуң тыуған балаға ҡушылған исем)

ҮТӘШ баш. — үтәлеш (боронғо йола буйынса, баланы үтенеп һорағанда «үтенес үтәлде» тигән мәғәнәлә ҡушылған исем)

УЛМЯС баш. — не умрет; образована фамилия *Улмясов*

УЛМЯСБАЙ баш. — улмяс *не умрет* + бай (выражает пожелание, чтобы ребенок жил долго; распространена фамилия *Улмясбаев)*

УМАР ар. — то же, что гумер—• *жизнь* (пожелание ребенку долгих лет жизни)

УРГЕН баш.— 1) трон, возвышенное место; 2) тонкая ива

УСЯРГАН баш.—от названия древнего рода башкир (такие имена давались в честь рода, где родился ребенок)

УТЯБАЙ баш. — 1) хороший, превосходный; 2) желание исполнено (образована фамилия *Утябаев)*

УТЯГАН др. баш. — исполнил (такое имя давали ребенку, когда в семье долго не было детей)

УТЯГУЛ баш. — утя + гул (желание исполнено)

УТЯЙ баш. — 1) от слова «утя»—• «превосходный»; 2) исполнить

УТЯМИШ баш.—исполнил (такие имена давались детям в семьях, где долго не было детей)

УТЯШ баш. — исполнение (т. е. ребенок родился во исполнение настоятельной просьбы родителей)

Ф

ФАВАР неол., фарс.— фонтан

ФАВАРИС ғәр.—1) батыр, ҡаһарман; 2) оҫта һыбайсы

ФАЗЛЕТДИН ғәр.— фазл (яҡшы, һәйбәт)+дин

ФАЗЛИНУР ғәр.—яҡшы, һәйбәт+нур; белемле

ФАЗЛЫЙ ғәр. — иң һәйбәт, шәп; белемле, дәрәжәле; *Фазлыев* фамилияһы яһалған

ФАЗЛӘХМӘТ ғәр.—фазл (һәйбәт) т-әхмәт (маҡтаулы)

ФАВАР неол., перс. — фонтан

ФАВАРИС ар. — 1) смелый, герой; 2) искусный наездник

ФАЗЛЕТДИН ар. — фазл *хороший, прекрасный*+дин *религия, вера*

ФАЗЛИНУР ар. — фазл *хороший, прекрасный+пур луч; образованный, ученый*

ФАЗЛИ ар. —превосходный, образованный; образована фамилия *Фазлиев*

ФАЗЛАХМЕТ ар. — фазл *хороший* + ахмет *превосходный, достойный почести*

•ФАЗУЛЛА ғәр.—ҡара: *Фәйзулла*

ФАЗЫЛ ғәр. — ин. һәйбәт, инсафлы, намыҫлы (ғалимдар эпитеты)

•ФАЗЫЛҒАЯН ғәр. — фазыл (шәп, һәйбәт) + ғаян (күренекле, атаҡлы)

•ФАЗЫЛЙӘН ғәр., фарс. — фазыл (һәйбәт, яҡшы)+йән (бала шәп булһын тигән теләкте белдерә)

'ФАЗЫЛХАН ғәр., баш.— фазыл + хан

•ФАЗЫЛЬЯН ғәр., фарс—фазыл+ йән

ФАИҠЦФАЙЫҠ неол., ғәр.— башҡаларҙан өҫтөн, шәп, һәйбәт

ФАИЛЦФАЙЫЛ неол., фарс.— эшсән, дәртле

ФАРЗЕТДИН ғәр. — дин фарызы, бурысы

ФАРИЗ ғәр. — бурыс, фарыз

ФАРИС ғәр., — батыр; һыбайлы

ФАРУҠ ғәр. — яҡшыны, яманды айыра белеүсе

ФАТИХ ғәр. — асыусы, башлаусы, еңеүсе

ФАТТАХ ғәр.—еңеүсе

ФАЯЗ ғәр. — бәрәкәт биреүсе, йомарт

ФИДАИЛ неол., ғәр. — фиҙәҡәр, тырыш

ФИДАИ ғәр. — фиҙаҡәр, тырыш

ФИДАН неол., ғәр. — фиҙәҡәр, тырыш

ФИРҒӘЛИ фарс, ғәр.— оло; дин башлығы

ФИРҒӘТ ғәр. — айырылыу, айырылышыу

ФИРУЗ неол., ғәр. — нур һибеүсө бәхетлө

ФИТРАТ|| ФИДРАТ ғәр. — тәбиғи, саф

ФУАТ ғәр. — йөрәк, күңел; аҡыл

ФӘИЗ ғәр. —1) белем; 2) муллыҡ, йомартлыҡ; 3) еңеүсе

ФӘЙЕЗ ғәр. — 1) белем; муллыҡ; 2) йомартлыҡ, рәхимлелек; 3) еңеүсе

ФӘЙЗИ — ҡара: *Фәйез* (ҡыҫҡартылған исем)

ФАЗУЛЛА ар. — см. *Файзулла*

ФАЗЫЛ ар. — превосходный, честный, достойный (эпитет ученых)

ФАЗЫЛГАЯН ар.— фазыл *превосходный, достойный* + *гаяи видный, знатный*

ФАЗЫЛЬЯН ар., перс.— фазыл *хороший, превосходный*+*яп душа* (выражает пожелание, чтобы ребенок был хорошим)

ФАЗЫЛХАН ар., баш. — фазыл-1-хаң

ФАЗЫЛЬЯН ар., перс.—фазыл *хороший, превосходный* + *яя буша*

ФАИК неол., ар. — наилучший, превосходный

ФАИЛ неол., перс.'—трудолюбивый, энергичный

ФАРЗЕТДИН ар.— долг, обязанность веры, религии

ФАРИЗ ар.-—обязанность, долг

ФАРИС ар. — храбрец; всадник

ФАРУК ар. — разборчивый, умеющий разбирать плохое и хорошее

ФАТИХ ар. — зачинатель, победитель

ФАТТАХ ар. — победитель

ФАЯЗ ар. — приумножающий, щедрый

ФИДАИЛ неол., ар.—старательиый

ФИДАЙ ар.—старательиый

ФИДАН неол., ар. — старательиый

ФИРГАЛИ перс. — ар. — старый, старший; глава религии

ФИРГАТ ар. — расставание, разлука

ФИРУЗ неол., ар. — лучезарный, счастливый

ФИТРАТ |! ФИДРАТ ар. — естественный, чистый; нетронутость, первозданность

ФУАТ ар. — сердце, душа; разум

ФАИЗ ар.— 1) знание; 2) нзобилие, щедрость, милость; 3) победитель

ФАИЗ ар. — 1) знание; изобилие; 2) щедрость, милость; 3) победитель

ФАЙЗИ ар. — см. *Фаиз* (усеченная форма составных имен)

ФӘЙЗРАХМАН ғәр. — фәйез + рахман

ФӘЙЗУЛЛА ғәр. — фәйез+ улла

ФӘЙРУЗ неол., фарс. — йәшкелт күк төҫтәге аҫылташ

ФӘН неол., ғәр. — белем, ғилем, фән

ФӘНГИЗ неол., ғәр. — фәнде гиҙеүсе

ФӘНЗИЛ неол., ғәр. — фәнле, ғилемле

ФӘНДИЛ неол., ғәр.—фән+дил (йөрәк, күңел)

ФӘНИЛ неол., ғәр. — белемле, ғилемле

ФӘНИР неол., ғәр. — фән кешеһе

ФӘНИС фарс. — яҡтыртҡыс, маяҡ

ФӘННУР неол., ғәр. — фән нуры

ФӘНҮЗ неол., ғәр. — яҡтыртҡыс

ФӘНҮС кеол,. фарс.—яҡтыртҡыс, маяҡ

ФӘРЗӘН ғәр. — уҡымышлы; аҡыллы, зирәк

ФӘРИТ ғәр.—тиңдәшһеҙ, берҙән-бер

ФӘРРӘХ ғәр. — һөйөнөслө, ҡыуанныслы

ФӘРУҠ ғәр. — яҡшыны-яманды айыра белгән

ФӘРҮӘЗ фарс. — осоусы, бәхетле

ФӘРҮӘН фарс.—күп, күмәк

ФӘРХЕТДИН ғәр. — фәрхет + дин; диндең һөйөклөһө

ФӘРХИ ғәр.—шатлыҡлы, ҡыуанныслы. ҺӨЙӨНӨСЛӨ

ФӘРХӘТ фарс.—зирәк, еңелмәҫ

ФӘСИХ || ФАСИХ ғәр. — сәсән, телгә оста

ФӘСХЕТДИН ғәр. —фәсих + дин

ФӘСХИ ғәр. — сәсән, телгә оҫта

ФӘТИХ ғәр. — башлаусы, еңеүсе

ФӘТҠУЛЛА ғәр. — фәтки (еңеүсе) -Һ улла

ФӘТТӘХ ғәр. — башлаусы, еңеүсе

ФӘТТӘХЕТДИН ғәр. — фәттәх + днн

ФАЙЗРАХМАН ар. — файз + рахмап

ФАЙЗУЛЛА ар. — фаиз + улла

ФАЙРУЗ неол., перс. — бирюза (драгоценный камень)

ФАН неол., ар. — знание, наука

ФАНГИЗ неол., ар. — фан *знание, наука-\-тз странствуй, изучай*

ФАНЗИЛ неол., ар. — образованный

ФАНДИЛ неол., ар. — фан *знание+дш сердце*

ФАНИЛЬ неол., ар. — образованный

ФАНИР неол., ар. — ученый

ФАНИС перс. — светило, маяк

ФАННУР неол., ар. — фан *наука*+нур *свет;* светила науки

ФАНУЗ неол., ар. — светила

ФАНУС неол., перс. — светила,, маяк

ФАРЗАН ар. — ученый, образованный; умный, способный

ФАРИТ ар. — единственпый, редкостный, бесподобный

ФАРРАХ ар. — радостный, веселый

ФАРУК ар. — разборчивый, умеющий разбирать плохое и хорошее

ФАРВАЗ перс.—летающий; счастливый

ФАРВАН перс. — много, множество

ФАРХЕТДИН ар. — любимец веры

ФАРХИ ар. — радостный, веселый

ФАРХАТ перс. — понятливый, сметливый, непобедимый

ФАСИХ ар. — находчивый в словах, остроумиый

ФАСХЕТДИН ар. — фасих+дин

ФАСХИ ар. — остроумиый

ФАТИХ ар. — зачинатель, победитель

ФАТКУЛЛА ар. — фатки *победитель+уша* (алла) *бог*

ФАТТАХ ар.—зачинатель, победитель

ФАТТАХИТДИН ар. — фаттах *победитель+дип вера, религия*

ФӘТХЕЛ гәр. — еңеүсе (ҡыçҡартылған исем)
ФӘТХЕЛБАЯН ғәр. — фәтхел+баян
ФӘТХЕЛҒАЯН ғәр. — фәтхел-Ь ғаяп
ФӘТХЕЛИСЛАМ ғәр. — фәтхел+ислам
ФӘТХЕТДИН ғәр. — динден башлаусыһы, еңеүсеһе
ФӘТХИ ғәр. — еңеүсе (ҡыçҡартылған исем)
ФӘТХИНУР ғәр. — нур яулаусы
ФӘТХУЛЛА ғәр. — фәтхи + алла
ФӘҮЗЕТДИН ғәр. — фәүзи + дин
ФӘҮЗИ ғәр. — еңеүсе
ФӘҮЗӘТ ғәр. — еңеүсе
ФӘҮҠӘТ неол., ғәр. — башҡанан өçтөн, шәп
ФӘХРЕҒӘЛӘМ ғәр. — фәхре (дан)+ғәләм (бар донъя)
ФӘХРЕТДИН ғәр.—фәхри (дан) + дин
ФӘХРИ ғәр. — дан (ҡыçҡартылған исем)
ФӘХРИСЛАМ ғәр. — исламдың даны
ФӘХРӘЗИ ғәр. — маҡтаулы, данлыҡлы
ФӘҺИМ ғәр. — аҡыллы, знрәк

ФАТХИЛЬ ар. — победитель (усеченная форма имени)
ФАТХИЛБАЯН ар.— фатхил *победитель* + баяп *объяснение, извещение*
ФАТХИЛЬГАЯН ар. — фатхил *победитель* + гаян *знатный, ясный, видный*
ФАТХИЛИСЛАМ ар. — фатхил *победитель* + ислам *мусульмакин*
ФАТХИТДИН ар. — победитель веры
ФАТХИ ар.—победитель (усеченная форма имени)
ФАТХИНУР ар. — фатхи *завоеватель* + нур *свет, луч*
ФАТХУЛЛА ар. — фатхи *победитель* + улла *бог*
ФАВЗИТДИН ар. — фавзи+дин
ФАВЗИ ар. — победитель
ФАВЗАТ ар.—победитель
ФАВКАТ неол., ар. — лучше других, превосходный
ФАХРИГАЛЯМ ар.— фахри слава-1-галям *мир, вселенная*
ФАХРИТДИН ар.—фахри *слава*+ дин *вера*
ФАХРИ ар. — слава (усеченная форма имени)
ФАХРИСЛАМ ар. — слава йолама
ФАХРАЗИ ар. — славный, почетный
ФАГИМ ар. — умыый, способный, смышленый, сметливый

Х

ХАЖҒӘЛИ || ХАЖҒӘ ЛЕ ғәр.— хаж + ғәли (хаж ҡылған, хажда булған бөйөк кеше)
ХАЖИ ғәр. — хажға барған; *Хажия* һәм *Хажиев* фамилиялары яһалған
ХАЖИБӘК ғәр., баш. — хажда булған
ХАЖИҒӘЛИ || ХАЖИҒӘЛЕ ғәр.— хажда булған кеше
ХАЖИМ ғәр. — *Хажимөхәмәт* исеменән ҡыçҡартылған
ХАЖИМӨХӘМӘТ ғәр. — хажи+ мөхәмәт
ХАЖИӘХМӘТ ғәр. — хажи + әхмәт
ХАЗБУЛАТ ғәр., фарс. — хас

ХАЖГАЛИ ар. — хажи *паломник+талн великий*
ХАЖЩХАДЖИ ар. —паломник (образованы фамилии *Хажин* и *Хажиев)*
ХАЖИБЕК ар., баш. — хажи + бек; паломник
ХАЖИГАЛИ ар. — хажи+гали (паломник)
ХАЖИМ ар.—усеченная форма имени *Хажимухамет*
ХАЖИМУХАМЕТ ар.— хажимухамет
ХАЖИАХМЕТ ар. — хажи +- ахмет
ХАЗБУЛАТ ар., перс. — хас *на-*

истый+ булат *сталь;* фамилия *Хазбула-*

ар. — хас *настоя-* *бог;* образована фа- *уллин*

— лев

-судья; глава, пра-

ар., баш. — хак *ис-* *авильный; всевыш-* *дал*

ар.—настоящий мул- ванный (образована *ммуллин)*

р., перс. — хак+мур- зана фамилия *Хак-*

- создатель, творец

- истинный, чистый,,

- вечный, бессмерт-

р. — прославляющий, й, достойный хвальз

- острый, жгучий; ;карственной травы. давали детям с це- ить злых духов. В кских языках упот- форме *Гамзат* (то *за)*

баш.—хан *прави-* *дал*

. — хан *правитель* + *сильный*

баш. — хан *прави-* *[пришел* (образова- *Хангильдин)*

5аш., ар. —хан *пра-* *м мусульманин*

- милосердный, жа- çобрый

>аш.—хан *прави-* *ерой, смелый*

баш. —хан+тимир •фажает пожелание побы ребенок был

стража, защитник;

-стража, защитник

ХАСБУЛАТ ғәр., фарс (ысын, шәп) + булат (ҡорос)

ХАТИП ғәр. — вәғәз һөзләүсе, яҡшы оратор

ХАТМУЛЛА ғәр. — алланы:-; ;,- ғәз һөйләүсеһе

ХАФИЗ ғәр. — һаҡлаусы. сы; хәтерле; Ҡөрьәнде яттан бе- леүсе; иҫтәлек, хәтер

ХАШИМ ғәр. — хөрмәтле .— :- ле

ХИЗБУЛЛА ғәр.—аш аҡлы- лар

ХИКМӘТ ғәр. — тәрән аҡыл; сер; белем

ХИКМӘТУЛЛА ғәр.— ыяшат+аа- ла

ХИСАМ ғәр.— ҡылыс

ХИСАМЕТДИН ғәр.— ;.. сы

ХИСМӘТ ғәр. — әҙәпле, тәрть әхләкле; ныҡлы ҡарар

ХИСМӘТУЛЛА ғәр. — хисмәт- улла

ХИТАБУЛЛА ғәр. — аллаға , шеү, һүҙ әйтеү

ХИТАП ғәр. — һүҙ, ::т:^:г:^?гТ

ХОҘАЙБИРҘЕ бар:.. ~Г:_ - .:- ҙай+бирҙе (баланы ныҡ кетеп, теләп алғанда ҡушылған псем.

ХОҘАЙҒОЛ фарс, (ҡоло

ХОҘАЙҘАТ фарс.-хоҙа =::._

ХӨББӨТДИН ғәр.—динден I йөклөһө

ХӨРМӘТ ғәр. — ҡәҙер, хөрмәт

ХӨРМӘТУЛЛА ғәр. — хегм- улла

ХӨСНЕТДИН ғәр. — хе:.-:: -;

ХӨСНИ ғәр. —матур, һылыу, күр кәм

ХӨСНИЯР ғәр., фарс. — ня ма тур, һәйбәт дуҫ

ХӨСНУЛЛА ғәр. — ;::: ; яҡшы кешеһе

ХӨСӘЙЕНЦХӨСӘИН ғәр. — шы, матур, һәйбәт

ХУЖА фарс. — хужа, баш **кеше**

:.-.-

> : г г г-

г:

>:;:>

ХАСБУЛАТ ғәр., фарс. — хас (ысын, шәп) + булат (ҡорос)

ХАТИП ғәр. — вәғәз һөйләүсе, яҡшы оратор

ХАТМУЛЛА ғәр. — алланың вәғәз һөйләүсеһе

ХАФИЗ ғәр.—һаҡлаусы, яҡлаусы; хәтерле; Ҡөрьәнде яттан белеүсе; иҫтәлек, хәтер

ХАШИМ ғәр. — хөрмәтле, ҡәҙерле

ХИЗБУЛЛА ғәр. —алла яҡлылар

ХИКМӘТ ғәр. — тәрән аҡыл; сер; белем

ХИКМӘТУЛЛА ғәр.— ХШШӘТ+ алла

ХИСАМ ғәр. — ҡылыс

ХИСАМЕТДИН ғәр.— дин ҡылысы

ХИСМӘТ ғәр. — әҙәпле, тәртипле, әхләҡле; ныҡлы ҡарар

ХИСМӘТУЛЛА ғәр,— хисмәт+ улла

ХИТАБУЛЛА ғәр. — аллаға өндәшеү, һүҙ әйтеү

ХИТАП ғәр. — һүҙ, мөрәжәғәт

ХОҘАЙБИРҘЕ фарс, баш.—хоҙай + бирҙе (баланы ныҡ көтөп, теләп алғанда ҡушылған исем)

ХОҘАЙҒОЛ фарс, баш.—хоҙай ҡоло

ХОҘАЙҘАТ фарс.—хоҙа ярҙамы

ХӨББӨТДИН ғәр.—диндең һөйөклөһө

ХӨРМӘТ ғәр.—ҡәҙер, хөрмәт

ХӨРМӘТУЛЛА ғәр. — хөрмәт+- улла

ХӨСНЕТДИН ғәр. — хөсни+дин

ХӨСНИ ғәр. — матур, һылыу, күркәм

ХӨСНИЯР ғәр., фарс.— ин, матур, һәйбәт дуҫ

ХӨСНУЛЛА ғәр. — алланың иң яҡшы кешеһе

ХӨСӘИЕНЦХӨСӘИН ғәр. — яҡшы, матур, һәйбәт

ХУЖА фарс. — хужа, баш кеше

ХАСБУЛАТ ар., перс. — хас *настоящий, чистый* + булат *сталь*

ХАТИП ар. — проповедник, хороший оратор

ХАТМУЛЛА ар. — проповедник аллаха

ХАФИЗ ар. — оберегающий, хранящий; памятливый; знающий Коран наизусть; память

ХАШИМ ар. — уважаемый, дорогой

ХИЗБУЛЛА ар. — стороннники аллаха

ХИКМАТ‖ХИКМЕТ ар. — мудрость; секрет; зиание

ХИКМАТУЛЛА ар. — хикмат+улла

ХИСАМ ао. — меч

ХИСАМЕТДИН ар.— меч веры

ХИСМАТ ар. — вежливый, благовоспитанный, благонравный; твердое решение

ХИСМАТУЛЛА ар. —хисмат+улла

ХИТАБУЛЛА ар. — обращение к богу; речь

ХИТАП ар. — речь, обращение

ХУДАЙБИРДИ перс, баш. — худай *бог, господь* + бирди *дал* (таким именем нарекали долгожданного, очень желанного ребенка)

ХУДАЙГУЛ перс, баш. — худай *бог*+гул *раб;* раб божий

ХУДАЙДАТ перс. — помощь бога

ХУББУТДИН ар.—любимец религии

ХУРМАТ ар. — уважение, почтение

ХУРМАТУЛЛА ар.—хурмат *уважение+улла бог, господь*

ХУСНИТДИН‖ХУСНУТДИН ар.— хусни *красота, хорошее качесто*+дин *религия, вера*

ХУСНИ ар. — красота, прелесть

ХУСНИЯР ар., перс.—хусни *красивый, прелестный*+ яр *друг, товарищ;* самый лучший друг

ХУСНУЛЛА ар. — хусни+улла; благо веры

ХУСАИН ар. — хороший, красивый

ХУЖАНХУДЖА перс. — хозяин,

(ир-ат исемдәре компоненты булып йөрөй)

ХУЖАБАЙ фарс, баш. — хужа кеше

ХУЖМӨХӘМӘТ фарс., ғәр. — хужа Н- мөхәмәт

ХУЖӘХМӘТ фарс, ғәр. — хужа + әхмәт

ХЫЗЫР ғәр. — Хызыр Ильяс исеменән (мосолман легендаларында *Хызыр Ильяс* мөғжизә ҡылыусы, тере һыуҙы табыусы, әүлиә). *Хызыров* фамилияһы бар

ХӘБИБ ғәр. — һөйөклө, дуҫ

ХӘБИБРАХМАН ғәр. — хәбиб һөйәкле) + рахман (рәхимле)

ХӘБИБУЛЛА ғәр. — алланың һөйөклөһө

ХӘБИП ғәр. — һөйәкле дуҫ

ХӘБЙР ғәр. — белекле, белеүсе

ХӘБИРЙӘН ғәр., фарс. — белекле

ХӘДИС ғәр. — хикәйә, ваҡиға

ХӘҘИС ғәр. — хикәйә, ваҡиға

ХӘЖЕБӘК ғәр., баш. — хәже+ бәк

ХӘЖЕҒӘЛЕ ғәр. — хәже+ғәле

ХӘЖЕМӨХӘМӘТ ғәр. — хәже+ мөхәмәт

ХӘЖИМ ғәр. — *«Хәжемөхәммәт»-тән* ҡыҫҡартылған

ХӘИ ғәр. — мәнге тере

ХӘЙБРАХМАН ғәр. — хәй + рахман (рәхимле)

ХӘЙБУЛЛА ғәр. — *«Хәбибулла»-нан* ҡыҫҡартылған

ХӘЙҘӘР ғәр. — арыҫлан

ХӘЙЕР ғәр. — яҡшы, изгелекле *(Хәиров* фамилияһы яһалған)

ХӘЙЕРЗАМАН ғәр. — хәйерле заман

ХӘЙЕРНАС ғәр. — бик яҡшы, изгелекле

ХӘЙРЕНУР ғәр. — хәйерле, изгелекле нур

ХӘЙРЕТДИН ғәр. — хәйре (изгелек) 4- ДИН

ХӘЙРИ ғәр. — хәйерле, изгелекле (ҡыҫҡартылған исем)

глава, господин; учитель, наставник; старец (компонент мужских имен)

ХУЖАБАЙ перс, баш. — хужа *хозяин, глава* + бай

ХУЖМУХАМЕТ перс. — ар. — хужа-)-мухамет

ХУЖАХМЕТ перс, ар. — хужа + ахмет

ХЫЗЫР ар. — от имени чудотворца Хызыр Ильяса (в мусульманских легендах *Хызыр Ильяс—* чудотнорец, волшебник, сопутствугощий удаче, нашедший. источник живой воды); образована фамилия *Хызыров*

ХАБИБ ар. — любимый, спутник жизни

ХАБИБРАХМАН ар. — хабиб *любимый*+рахман *милостивый*

ХАБИБУЛЛА ар. — любимец бога

ХАБИП ар. — любимый друг, спутник жизни

ХАБИР ар. — знающий, осведомленный

ХАБИРЬЯН ар., перс — хабир *знающий, осведомленный*+*яп душа*

ХАДИС ар. — рассказ, событие

ХАДИС ар. — рассказ, событие

ХАЖИБЕК ар., баш. — хажи *паломник*+ бек

ХАЖИГАЛИ ар. — хажи+гали

ХАЖИМУХАМЕТ ар. — хажи-Ь мухамет

ХАЖИМ ар. — усечеииая форма имени *Хажимухамет*

ХАЙ ар. — вечный, вечно живой

ХАЙБРАХМАН ар. — хай *веч-* «бш+рахмаи *милостивый*

ХАЙБУЛЛА ар. — усеченная форма имени *Хабибулла*

ХАЙДАР ар. — лев

ХАИР ар. • — хороший, добрый (образована фамилия *Хаиров)*

ХАИРЗАМАН ар. — хаир *хороший, добрый*+*зшан время, эпоха*

ХАИРНАС ар. — хороший, добрый

ХАЙРИНУР ар. — хайри *добрый, благодетельный*+нур *луч, свет*

ХАЙРЕТДИН ар. — хайри *добро, благодеяние*+дин *вера, религия*

ХАЙРИ ар. — добро, благодеяние (усеченная форма имени)

ХӘЙРИСЛАМ ғәр. — хәйри+ислам	ХАЙРИСЛАМ ар. — хайри+ислам
ХӘЙРУЛЛА ғәр. — алланың изгелеге	ХАЙРУЛЛА ар. — благо аллаха, боға
ХӘКИМ ғәр. — аҡыл эйәһе	ХАКИМ ар. — мудрец
ХӘКИМБАЙ ғәр., баш. — хәкимЧ-бай	ХАКИМБАЙ ар., баш. —хаким + бай
ХӘКИМЙӘН ғәр., фарс. — хәким (аҡыллы) +йән	ХАКИМЬЯН ар., перс.— хаким *мудрый+яп душа*
ХӘЛИЛ ғәр. — ысын дуҫ	ХАЛИЛ ар. — истинный друг
ХӘЛИМ ғәр. — йомшаҡ күңелле, мәрхәмәтле	ХАЛИМ ар. — душевный, добрый„ снисходительный
ХӘЛИС ғәр. — саф, таҙа	ХАЛИС ар. — чистый, непорочныи
ХӘЛИТ ғәр, — мәңгелек, ғүмерлек; дуҫ	ХАЛИТ ар. — вечный; друг
ХӘЛИУЛЛА ғәр. — алланың ҡәҙерлеһе; алла биҙәге	ХАЛИУЛЛА ар. — друг аллаха„ украшение бога
ХӘЛИФ ғәр.—вариҫ, урынбаҫар (титул атамаһы)	ХАЛИФ ар. — наместник, ггреемник (название титула)
ХӘЛФЕТДИН ғәр.—дингә эйәреүсе	ХАЛФЕТДИН ар.— последователь. религии
ХӘЛФӘ ғәр. — уҡытыусы, өйрәтеүсе *(Халфин* фамилияһы яһалған)	ХАЛФА ар. — учитель, наставник (образована фамилия *Халфин}*
ХӘЛӘФ ғәр. — дауам итеүсе	ХАЛЯФ ар.—последователь
ХӘМБӘЛ ғәр. — динле	ХАМБАЛ ар. — религиозный
ХӘМЗӘ ғәр. — яндырғыс, көйҙөргөс; дарыу үләне; ҡара: *Хамзат*	ХАМЗА ар. — острый, жгучий; лекарственная трава; см. *Хамзат*
ХӘМИҘУЛЛА ғәр. — Хәмит + улла	ХАМИДУЛЛА ар. —хамит + улла
ХӘМИТ ғәр. — маҡтаулы, маҡтауға лайыҡ; зыянһыҙ	ХАМИТ ар. — похвальный, дос~тойный похвалы; безвредный
ХӘМӘҘИ ғәр. — маҡтаулы	ХАМАДИ ар. — похвальный
ХӘМӘТ ғәр. — маҡтаулы	ХАМАТ ар. — похвальный, хвалебный
ХӘМӘТГӘРӘИ ғәр., фарс.— хәмәт + гәрәй	ХАМАТГАРЕЙ ар, перс. — хамат + гарей
ХӘМӘТИӘРНХӘМӘТЬЯР ғәр., фарс. — маҡтаулы дуҫ	ХАМАТЬЯР ар, перс.— друг, достойный похвалы
ХӘМӘТНУР ғәр. — хәмәт + нур	ХАМАТНУР ар. — хамат + нур
ХӘНИФ ғәр.—тоғро, ысын; саф	ХАНИФ ар.—верный, настоящий;. чистый
ХӘНӘФ ғәр.—тоғро, ысын; саф	ХАНАФ ар. — верный, настоящий„ чистый
ХӘНӘФИ ғәр.—тоғролоҡло, ысын, саф	ХАНАФИ ар. — верный, настоящий; чистый
ХӘСӘН ғәр. — яҡшы, матур	ХАСАН ар. — хороший, красивый
ХӘСӘНЙӘН ғәр., фарс. — хәсән+йән	ХАСАНЬЯН ар, перс.— хасан+ян
ХӘСӘНША ғәр., фарс.—хәсән+ша (ялғау)	ХАСАНША ар, перс. — красивый,. прекрасный
ХӘТИМ ғәр. — мөһөр-; һуңғы бала	ХАТИМ ар. — печать; завершение, окончание; последыш
ХӘТМИНУР ғәр.—йомарт; һуңғы бала	ХАТМИНУР ар. — щедрый; последний ребенок, последыш
ХӘТМУЛЛА ғәр. — алланың мөһөрө	ХАТМУЛЛА ар. — приложение печати

ХӘФИЗ ғәр. — һаҡлаусы, яҡлаусы; хәтерше; Ҡөрьәнде ятҡа белеусе; хәтер, иҫтәлек	ХАФИЗ ар. — оберегающий, хранящий; памятливый, знающчй Коран наизусть; память
ҺАБАЙ баш. — һабан һүҙенән (һабан ваҡытында тыуған), *һабай* тигән ауыл исемендә һаҡланған	САБАИ баш.— от слова «сабан»— плуг (родился во время посева). Сохранилось в названии деревни *Сабаево*
ҺАБАНАҠ баш. — һабан һүҙенән (һабан ваҡытында тыуған)	САБАНАК баш. — от слова «сабан»—плуг (родился во время посева)
ҺАБАНҒОЛ баш. —һабан + ғол (һабанда тыуған)	САБАНГУЛ баш. — сабан *плуг, посев* + *гул* (родился во время посева)
ҺАБАНСЫ баш.— һабан һөрөүсе, иген сәсеүсе *(Сабашиин* фамилияһы яһалған)	САБАНШИ баш. — пахарь, земледелец (образована фамилия *Сабаншин)*
ҺАҒЫНБАЙ баш. — һағынып, КӨТӨП алған бала	САГИНБАЙ баш. — желанный, долгожданный
ҺАҘЫЙ|| ҺАДЫИ ғәр, — юлбашсы, тура юл күрһәтеүсе	ХАДЫЙ ар. — предводитель
ҺАРУН ғәр. — 1) пәйғәмбәр исеменән; 2) боронғо йәһүдсә — таулы	ХАРУН ар. — 1) от имени пророка; 2) др. евр. — горный
ҺАРЫБАЙ баш. — һары + бай; атаҡлы; аҡһөйәк *(Сарбаев* фамилияһы бар)	САРЫБАЙ баш.— сары *желтый*+ бай; зиаменитый, аристократ (образована фамилия *Сарбаев)*
ҺАТЛЫҠ баш. — боронғо йола буйынса, бала тормағанда уҙ балаһын һатып алып, *һатлыҡ, һатыбал* тип исем ҡушҡандар *(Сатлыҡов* тигән фамилияла, *Сатлыҡ* һәм *һатлыҡ* тигән ауыл исемдәрендә һаҡланған). Ҡара: *Туғыҙаҡ*	САТЛЫК баш. — купленный (имя-оберег). Давалось по древнему обычаю кудаш и продажи (сохранилось в названиях деревень и в фамилии *Сатлыков).* Обычай купли и продажи известен во многих тюркских языках (см. *Тугузак)*
ҺАТЫБАЛ баш. —һатып + ал (баланы һаҡлау әсән боронғо һатып алыу йолаһы буйынса ҡушылған исем); *һатыбалов* фамилияһы бар	САТЫБАЛ баш. — сатып ал *купи;* купленный (показывает наречение имени по старому обычаю купли и продажи); образована фамилия *Сатыбалов*
ҺАТЫБАЛДЫ баш. — һатып + алды (боронғо йола буйынса һатып алынған бала)	САТЫБАЛДЫ баш. — сатып алды *купил;* купленный
ҺАШИМ ғәр.—хөрмәтле, ҡәҙерле	ХАШИМ ар. — уважаемый, дорогой
ҺИБӘТ ғәр. — бүләк	ХИБАТ ар.—дар, подарок
ҺИБӘТУЛЛА ғәр. — алла бүләге	ХИБАТУЛЛА ар.—дар аллаха
ҺИҘИӘТ ғәр.—тура юлға алып барыусы	ХИДИЯТ ар. — предводитель
ҺИҘИӘТУЛЛА ғәр. — һиҙиәт+ улла	ХИДИЯТУЛЛА ар. — хидият+ улла
ҺИКҺӘНБАЙ баш. — һикһән + бай (йола буйынса, бала тыуғанда атаһына һикһән йәш бу-	СИКСАНБАЙ баш. — сиксан *восемьдесят+бак* (такое имя давали ребенку, у которого при

лыуын билдәләп ҡушылған исем)

ҺИММӘТ ғәр. — ялҡынлы дәрт, тырышлыҡ

ҺӨЙӨНДӨК баш.— баш «һөйө-нөү» һүҙенән (көтөп алған балаға ҡушылған исем)

ҺӨЙӘРҒОЛ баш.—һөйөп, көтөп алған

ҺУНАРСЫ баш. — бала тыуған-, да атаһы һунарҙа булыуын йәки һунарҙан ҡайтыуын билдәләп ҡушылған боронғо исем *(Сунаршин* фамилияһы яһалған)

ҺӘМӘН фарс. — баҡса (ауыл исемендә һаҡланған)

ҺӘҮБӘН баш. — мәғәнәһе билдәһеҙ (Аҡбуҙат эпосының төп геройының исеме); *Саубанов* фамилияһы бар

ҺӘҮБӘН ғәр.—тәрбиәләп, ҡарап тороусы

его рождении отцу было восемьдесят лет)

ХИММАТ ар. — сильное желание,. вдохновение, стремление

СУЮНДУК баш.—обрадовались (такое имя давали долгожданному ребенку)

СУЯРГУЛ баш. — любимый, долгожданный

СУНАРШИ баш. — охотник (такое имя давали ребенку, у которого при его рождении отец находился на охоте или возвращался с охоты с добычей). 06-разована фамилия *Сунаршин*

САМАН перс. — сад (сохранилось в названии деревни *Саманово)*

САУБАН баш. — этимология неясна (имя главного героя эпоса Акбузат); образована фамилия *Саубанов*

САУБАН ар. — воспитатель, опекун

:::

ШАЙБӘК фарс, баш. — шаһи-Ь бәк (ҡыҫҡартылған исем)

ШАЙҘУЛЛА фарс, ғәр. — шаһи+алла *(«Шаһиҙулла»нан* ҡыҫҡартылған)

ШАЙМАРҘАН фарс.—шаһи (шәп)+марҙан (ир кеше). *Шаһимарҙан* исеменән ҡыҫҡартылған

ШАЙМОРАТ фарс, ғәр. — иң яҡшы морат (теләк)

ШАЙМЫРҘА фарс — шәп мырҙа

ШАЙНУР фарс, ғәр. — иң яҡшы нур

ШАКИР ғәр. — шөкөр итеүсе, рәхимле, ҡәҙерҙе белеүсе

ШАКИРЙӘН ғәр., фарс. — шакир + йән; рәхимле, ҡәҙерҙе белеүсе

ШАКИРЬЯН ғәр., фарс.— шакир + йән

ШАҠМАН бор. баш. — борон батырҙарға бирелгән ҡушамат, дәрәжә атамаһы (1552 йылда башҡорт иленән Ҡаҙанға рус батшаһы Иван Грозныйға барған дүрт илсенең береһе Тамь-

ШАЙБЕК перс, баш. — шаги *лучш»й*+бек *крепкий* (сокращенная форма имени Шагибек)

ШАЙДУЛЛА ар. — шаги+улла (сокращенная форма имени *Шагидулла)*

ШАЙМАРДАН перс. — шаги *лучший*+мардан *мужчина* (сокращенная форма имени *Шагимардан)*

ШАЙМУРАТ перс, ар. — лучшее намерение, желание

ШАЙМУРЗА перс. — лучший мурза

ШАЙНУР перс, ар. — самый лучший свет, луч

ШАКИР ар. — признательный, благородный, благодарный

ШАКИРЬЯН ар., перс. —шакир + ян; благородный, благодарный

ШАКИРЬЯН ар., перс.— шакир+ • ян

ШАКМАН др. баш. — прозвище богатырей, герой (М. Кашгари, Индекс, стр. 440); сохранилось в имени главы племени Тамьян — Шагали Шакмана, одного из четырех башкирских послан-

ян ырыуы башлығы Шәғәли Шаҡмандың исеме; БШ, 71 б.)

ШАМИЛ ғәр. — ҙур, тулы эстәлекле

ШАxММАС ғәр. — ҡояшҡа табыныусы

ШАМСУН ғәр. — ҡояшлы, яҡты

ШАМУҠ ғәр. — юғары

ШАТ — 1) боронғо төрки телендә дәрәжә атамаһы; 2) фарсы телендә — ҡыуаныс, шатлыҡ (ир-ат һәм ҡатын-ҡыҙ исемдәренә ҡушылып йөрөй)

ШАТМОРАТ баш., ғәр. — шат + морат; дәрәжәле морат

ШАТМОРАТ фарс, ғәр. — шат (ҡыуаныслы) + морат (теләк)

ШАТМЫРҘА баш., фарс. — дәрәжәле мырҙа

ШАФИ ғәр. — шәфҡәтле; шифалы *(Шафиев* фамилияһы яһалған)

ШАФИҒУЛЛА ғәр. — алланың яҡлаусыһы

ШАФИҠ ғәр. — шәфҡәтле, рәхимле, миһырбанлы, һөйәкле; яҡлаусы; яҡын дуҫ

ШАХМАН фарс. — шаһ + кеше

ШАХНАЗАР фарс, ғәр. — шаһ + назар

ШАХНИЯЗ фарс. — шаһ + нияз

ШАҺБАЗ ғәр. — шонҡар, ыласын; батыр

ШАҺБАЛ || ШАҺЫБАЛ ғәр, — ҡош ҡанатының иң ҙур ҡауырһыны

ШАҺБАН ғәр. — һижрә — Ай календарында 10-сы айҙың исеменән

ШАҺИБӘРӘК фарс, ғәр. — иң яҡшы фатиха

ШАҺИБӘК фарс, баш. — иң шәп башлыҡ, түрә

ШАҺИВӘЛИ фарс, ғәр, — шаһи + вәли; ин яҡын кеше

ШАҺИҒӘЛИ фарс, ғәр. — шаһи + ғәли

ШАҺИҘУЛЛА || ШАҺИДУЛЛА фарс, ғәр. — алланың һәйбәт кешеһе

ШАҺИЗАДА фарс. — батша улы, вариҫ

ников царю Ивану Грозному в г. Казань в 1552 году; БШ, стр. 71)

ШАМИЛЬ ар. — содержательный, всеобъемлющий

ШАММАС ар. — преклоняющийся солнцу

ШАМСУН ар. — солнечный, светлый

ШАМУК ар. — высокий, высшнл

ШАТ — 1) в др. тюркском языке — титул должностного лица; 2) в перс. языке — «шат» — радость (компонент мужских и женских имен)

ШАТМУРАТ баш., ар. — шат + мурат

ШАТМУРАТ перс, ар, — шат *радость* + *мурат желание, цель, стремление*

ШАТМУРЗА баш., перс. — шатҢмурза

ШАФИ ар. — милосердиый; целебный (образована фамилия *Шафиев)*

ШАФИГУЛЛА ар. — покровитель аллаха

ШАФИК ар. — сострадательный, милосердный; любимый; покровитель, близкий друг

БЛАХМАН перс. — шах *король, принц* + ман *челоеек;* шах, король, принц

ШАХНАЗАР перс, ар. — шах + назар

ШАХНИЯЗ перс. — шах + нияз

ШАХБАЗ ар. — кречет, сокол; герой, молодец

ШАХБАЛ ар. — перо (птичье)

ШАХБАН ар. — название 10-го месяца арабского Лунного календаря Хиджри

ШАГИБАРАК перс, ар. — шаш *лучший* + барак *милость*

ШАГИБЕК перс, баш. — шаги *лучший* + *бек глава, руководитель*

ШАГИВАЛИ перс, ар. — лучший человек; самый близкий

ШАГИГАЛИ перс, ар. — шаги *лучший* + *галк великий*

ШАГИДУЛЛА перс, ар. — шаги + улла; избранник бога

ШАГИЗАДА перс. — царевич, наследник

ШАҺИМОРАТ фарс, ғәр. — иң нкШы морат,'теләк	ШАГИМУРАТ перс, ар. — шаги+мурат; лучшее желание
ШАҺИМӘРҘӘН фарс. — иң шәп ир-ат	ШАГИМАРДАН перс. — шаги *лучший*+мардан *мужчина*
ШАҺИНУР фарс, ғәр. — иң яҡшы нур	ШАГИНУР перс, ар. — шаги+нур *самый лучший луч, свет*
ШАҺИСОЛТАН фарс, ғәр. — ин шәп солтан	ШАГИСУЛТАН перс, ар. — шаги *самый лучший*+султан *правитель*
ШАҺИТ ғәр.'— күреүсе, геүаһ	ШАГИТ ар. — свидетель, очевидец · ·;·;
ШАҺИӘХМӘТ фарс, ғәр. -*-шаһи -(-.әхмәт; иң маҡтаулы	ШАГИАХМЕТ перс, ар. — шаги+-ахмет; самый лучший
ШАҺЫЙ фарс. -^ хан, батша, шаһ кеше	ШАГИ перс. — шах, хан, царь
ШИҒАЙ ғәр. — ярлы, ялсы	ШИГАЙ ар. — бедный
ШИРАЗИ фарс. — тәртип, дөрөҫлөк	ШИРАЗИ перс. — дисциплина, справедливость
ШИРҒӘЛИ фарс, ғәр. — тир (арыҫлан)+ғәли (бөйөк)	ШИРГАЛИ перс, ар. — шир *лев* + гали *великий* (в друтих тюркских язьтках встречается в форме Ширали)
ШИРИЯЗДАН фарс. — тәңренең арыҫланы	ШИРИЯЗДАН перс. — лев всевышнего
ШИҺАБЕТДИН фарс, ғәр. — дин ЙОНДОЗО	ШИГАБЕТДИН перс, ар. — шигап *комета+цин религия*
ШИҺАП фарс. — ҡойроҡло йондоҙ :	ШИГАП перс. — комета
ШОҒАЙЫП ғәр. — нурлы	ШУГАИП ар. — лучистый, светлый . - . ' • , .
ШОҢҠАР баш. — ҡош исеменән	ШУНКАР баш. — кречет, сокол
ШӘҒӘЛИ ғәр. — ҡара: *Шаҡман. Шаһиғәли* исеменән ҡыҫҡартылған	ШАГАЛИ ар. — см. *Шакман* (усеченная форма имени *Шагигали)*
ШӘИХЗАДА ғәр, фарс. — шәих-г зада •'• •	ШАИХЗАДА ар, перс. — шаих + ' зада
ШӘЙБӘК фарс, баш. — ин. шәп башлыҡ, түрә	ШАГИБЕК перс, ' баш. — самый лучший глава, руководитель
ШӘЙЕХЦШӘИХ ғәр. — уҡытыусы,;' өйрәтеүсе, тәрбиәсе; рухи башлыҡ; ғалим	ШАИХ ар. — учитель, наставник, - воспитатель; • духовный вождь; ученый
ШӘЙҘ'УЛЛА[(ШӘЙДУЛЛА фарс. ғәр. — алланың иң һәйбәт кешеһе "·'	ШАЙДУЛЛА' перс, ар. — лучший человек аллаха
ШӘЙМӨХӘМӘТ фарс, ғәр. — шәй (шаһи) + мөхәмәт	ШАЙМУХАМЕТ перс, ар. — шай (шаги) + мухамет
ШӘЙМЫРҘА фарс. — иң шәп мырҙа	ШАЙМУРЗА перс. — самый лучший мурза
ШӘЙНУР фарс,- ғәр. — иң яҡшы нург	ШАЙНУР перс, ар. — самый лучший луч, свет
ШӘЙХЕЛИСЛАМ ғәр. - исламдың . башлығы	ШАЙХИЛИСЛАМ ар, — предводитель ислама
ШӘЙХЕТДИН ғәр. — дин башлы-	ШАЙХИТДИН ар. — предводи-
ШӘЙХИ ғәр. — уҡытыусы, өйрәтеүсе; рухи башлыҡ; ғалим	ШАИХИ ар. — учитель, наставник, духовный руководитель; ученый

ШӘЙХИСЛАМ ғәр.— ислам башлығы
ШӘЙХУЛЛА ғәр. — алланың хеҙмәтсеһе
ШӘЙХӘТТӘР ғәр.— башлыҡ

ШӘЙӘХМӘТ ғәр. — *«Шаһиәхмзт»-тән* ҡыҫҡартылған
ШӘКИР ғәр. — шөкөр итеүсе, миһырбанлы, мәрхәмәтле
ШӘКИРЙӘН ғәр., фарс. — шәкир + йән
ШӘКҮР ғәр. — шөкөр итеүсе, мәрхәмәтле
ШӘМИҒОЛ фарс, баш.—шәми (яҡтылыҡ) +ҡол

ШӘМСЕТДИН ғәр. -шәме (ҡояш) + ДИН
ШӘМСИ ғәр. — ҡояш кеүек

ШӘМСҮН ғәр. — ҡояш кеүек, яҡты
ШӘНГӘРӘЙ фарс.—шаң (дәрәжә, дан; әһәмиәт) + гәрәй (эйәреүсе)
ШӘРИП ғәр. — дәрәжәле, данлы; мәрхәмәтле
ШӘРИПҠОЛ ғәр., баш. — шәрип + ҡол
ШӘРИФ ғәр.—дәрәжәле, данлы; мәрхәмәтле
ШӘРИФЙӘН ғәр., фарс. — шәриф + йән
ШӘРИФУЛЛА ғәр. — алланың данлы, дәрәжәле кешеһе
ШӘРӘФ ғәр.—дан, намыҫ, ҡәҙер
ШӘРӘФЕТДИН ғәр. — диндең бәхетлеһе, хөрмәтлеһе
ШӘРӘФИ ғәр.— данлы, намыҫлы, ҡәҙерле, хөрмәтле
ШӘҮКӘТ ғәр.— көс, ҡеүәт
ШӘҮҮӘЛ ғәр. — һижрә — Ай календарында 12-се айҙың исеменән
ШӘҮӘЛИ фарс, ғәр. — *Шаһивәли* исеменән үҙгәртелгән
ШӘФИҒУЛЛА ғәр. — алланың яҡлаусыһы
ШӘФИҠ ғәр. — шәфҡәтле, рәхимле, миһырбанлы: наҙлы, һөйәкле; яҡлаусы
ШӘФҠӘТ ғәр. — шәфҡәт, мәрхәмәт

ШАЙХИСЛАМ ар. — предводитель ислама
ШАЙХУЛЛА ар. — служитель бога
ШАЙХАТТАР ар. — предводитель, руководитель, глава
ШАЯХМЕТ ар. — усеченная форма имени *Шагиахмет*
ШАКИР ар. — признательный, добрый, благородный
ШАКИРЬЯН ар., перс. —шакир + ян
ШАКУР ар. — признательный, благодарный
ШАМИГУЛ перс, баш. — шами *свет+тул* (компонент мужскиж имен)
ШАМСИТДИН ар. — шамс *евлн-*Че+дин *религия*
ШАМСИ ар. — солнечный, светлый
ШАМСУН ар. — солнечный, светлый
ШАНГАРЕЙ перс. — шан *достоинство, слава; значение, важность* + гарей *последователь*
ШАРИП ар. — почетный, славный; благородный
ШАРИПКУЛ ар., баш. — шарип *достойный, благородный + кул*
ШАРИФ ар. — достойный, благородный
ШАРИФЬЯН ар., перс— шариф + ян
ШАРИФУЛЛА ар. — почетный, благородный человек
ШАРАФ ар.—слава, честь, уважение
ШАРАФУТДИН ар. — счастливый, уважаемый человек веры
ШАРАФИ ар. — славный, честный, уважаемый
ШАВКАТ ар. — сила, могущество
ШАВВАЛ ар. — по названию 12-го месяца арабского Луяного календаря Хиджри
ШАВАЛИ перс, ар. — измеиенная форма имени *Шагивали*
ШАФИГУЛЛА ар. — покровнтель аллаха
ШАФИК ар. — сострадательный, милосердный; нежный, любящий; покровитель
ШАФКАТ ар. — милосердие, милость, жалость

ШӘҺИҘУЛЛА фарс, ғәр.— алланың һәйбәт кешеһе

ШАГИДУЛЛА перс, ар. — избранник аллаха

ШӘҺИТ ғәр.—ҡорбан (хаҡ эш ҡорбаны)

ШАГИТ ар. — жертва (погибший за правое дело)

ШӘҺӘР фарс. — 1) билдәле, данлыҡлы; 2) ҡала *(Шагаров* фамилияһы яһалған)

ШАГАР перс. — 1) известный, знаменитый; 2) город (образована фамилия *Шагаров)*

ШӘҺӘРҒӘЗЕ фарс, ғәр. — шәһәр 4-ғәзе

ШАГАРГАЗИ перс, ар. — шагар + гази

ШӘҺӘРЕТДИН фарс, ғәр. — динден данлыҡлы, билдәле кешеһе *(Шгһәретдинов* фамилияһы бар)

ШАГАРИТДИН перс, ар.—известный, знаменитый человек (сохранилась фамилия *Шагаритдинов)*

Ы

ЫЛАСЫН баш. — ҡош исеменән; батыр

ЛАСЫН баш.—сокол; герой

ЫРҒЫҘ баш. — мәғәнәһе билдәһеҙ (йылға исеменән, тарихи сығанаҡтарҙа ир-ат исеме булараҡ осрай)

ИРГИЗ баш. — этимология неясна (название реки; как мужское имя встречается в исторических источниках)

ЫРСАЙ санскр.—шағир, йырсы; аҡыл эйәһе; изге *(Ирсаев* фамилияһы яһалған)

ИРСАЙ санскр. — поэт, певец; мудрец; святой (образована фамилия *Ирсаев)*

ЫРЫҪБАЙ баш.—ырыҫ (бәхет) + бай *(Рысбаев* фамилияһы яһалған)

РЫСБАЙ баш.—ырыҫ *счастье*+ бай (образована фамилия *Рысбаев)*

ЫРЫҪЙӘН баш., фарс. — ырыҫлы, бәхетле йән

РЫСЬЯН баш., перс. — ырыҫ *счастье*+ян *душа;* счастливый человек

ЫРЫҪКИЛДЕ баш.—бәхет килде *(Рыскилдин* фамилияһы яһалған)

РЫСКИЛЬДИ баш.—ырыҫ *сча*сгбе+кильди *пришло* (образована фамилия *Рыскильдин)*

ЫРЫҪҠОЛ баш. — ырыҫ + ҡол *(Рыскулов* фамилияһы яһалған)

РЫСКУЛ баш.—ырыҫ *счастье*+ кул (образована фамилия *Рыскулов)*

ЫСМАҠ фарс. — йомарт *(Смаков* фамилияһы, *Смаҡ* тигән ауыл исеме бар)

СМАК перс. — щедрый (образована фамилия *Смаков,* известно название дер. *Смаково)*

ЫСМАҠАЙ фарс — *Смаҡ* исеменең иркәләү формаһы

СМАКАЙ перс. — ласкательная форма имени *Смак*

ӘБД ‖ ӘБДЕ ‖ ӘПТЕ ‖ ӘПТӨЛ ... ғәр. — 1) мәңгелек; 2) бәндә, ҡол, алла бәндәһе, хеҙмәтсе (ир-ат исемдәре компоненты)

АБДЦАБДИЦАБДУЛ... ар. —1) вечный бесконечный; 2) раб божий (компонент мужских имен)

ӘБДЕЛ ғәр. — алла ҡоло; мәңгелек (ҡыҫҡартылған исем)

АБДУЛ ар. — раб божий, вечный (усеченная форма имени)

ӘБДЕЛБАҠЫЙ ғәр. — мәңгелек, мәкте йәшәүсе

АБДУЛБАКЫЙ ар. - вечноживущий, долголетний

ӘБДЕЛБАР ғәр. — *«Әбделбарый»-ҙан* ҡыҫҡартылған исем

АБДУЛБАР ар. — усеченная форма имени *Абдулбарый*

ӘБДЕЛБАРЫЙ ғәр. — әбдел (алла ҡоло) 4-барый (бар итеүсе, барлыҡҡа килтереүсе)
ӘБДЕЛБАСИР ғәр. - әбдел + басир; зирәк, аҡыллы
ӘБДЕЛВӘЛИ ғәр. — алланың изге бәндәһе; хоҙаның яҡыны; хужа
ӘБДЕЛВӘХИТ ғәр. — әбдел + вәхит; тиңдәшһеҙ

ӘБДЕЛҒӘЗЕ ғәр. — алланың еңеүсеһе
ӘБДЕЛҒӘЛИ ғәр. — әбдел + ғәли; аҡыл ҡоло
ӘБДЕЛҒӘЛИМ ғәр. — әбдел+ ғәлим; уҡымышлы, белемле
ӘБДЕЛҒӘНИ ғәр. — әбдел + ғәни; бай, мул
ӘБДЕЛГӘРӘЙ гәр., фарс. —-әбт дел + гәрәй; эйәреүсе, дауам итеүсе
ӘБДЕЛҒӘФӘР ғәр. — әбдел+рөфәр; ғәфү итеүсе
ӘБДЕЛЙӘЛИЛ ғәр. — әбдел + йәлил; бөйөк, данлы
ӘБДЕЛКӘБИР гәр. — әбдед + кәбир; бөйөк, мәһабәт
ӘБДЕЛКӘРИМ ғәр. — әбдел + кәрим; йомарт, киң күңелле
ӘБДЕЛҠАДИР ғәр. — әбдел+ҡадир; көслө, ҡөҙрәтле
ӘБДЕЛМӨЛӨК ғәр. — әбдел+ мөг лөк; башлыҡ, хакимлыҡ итеүсе
ӘБДЕЛМӘЖИТ ғәр. — әбдел-(-мәжит; данлыҡлы, маҡтаулы
ӘБДЕЛМӘН гәр. — яҡшылыҡ ҡоло
ӘБДЕЛНАСИР ғәр. — әбдел + насир; ярҙамсы, яҡлаусы
ӘБДЕЛХАҠ ғәр. --'әбдел + хаҡ; ысын, дөрөҫ
ӘБДЕЛХАЛИҠ ғәр. — әбдел + халиҡ; ижад итеүсе, бар ҡылыусы
ӘБДЕЛХӘЙ ғәр.— әбдел + хәй; мәңге тере
ӘБДЕЛСАБИР ғәр. — әбдед + еабир; түҙемле, сабыр

ӘБДРАЗАҠ ғәр. — ризыҡ биреүсе
ӘБДРАФИҠ ғәр. —әбд+рафиҡ; иптәш, дуҫ
ӘБДРАХМАН ғәр. — әбд + рахман; рәхимле, изге ниәтле

АБДУЛБАРЫЙ ар.— абдул *раб божии* + барый *создатель,* , *творец* • •
АБДУЛБАСИР ар.—абдул.+ басир; проницательный, разумный
АБДУЛВАЛИ ар.—раб святого (бога); близкий человек; х.озяин
АБДУЛВАХИТ ар. — абдул+вахит; несравненный, единствен- • ный
АБДУЛГАЗИ ар.—победитель, борец
АБДУЛГАЛИ ар. — абдул+гали; слуга Гали, слуга мудрости
АБДУЛГАЛИМ ар. — абдул+ галим *ученый, мудрый*
АБГУЛГАНИ ар. — абдул + гани; богатый, зажиточный
АБДУЛГАРЕЙ ар., перс. — последователь, продолжатель

АБДУЛГАФАР ар. — абдул + гафар; всепрощающий
АБДУЛЗЯЛИЛЬ ар. — абдул-Ь зялиль; великий, знамеиитый
АБДУЛКАБИР ар..— абдул+ кабир; великий, могучий >•
АБДУЛКАРИМ ар. - абдул+карнм; щедрый, великодушный
АБДУЛКАДИР ар. — абдул + кадир; могучий, моглтцественный
АБДУЛМУЛЮК ар. — абдул+ мулюк; владыка, обладатель
АБДУЛМАЖИТ ар. — абдул.4-мажит; прославленный, славный
АБДУЛМАН ар. — хороший,. добрый
АБДУЛНАСИР ар,.—абдул+насир; помощник, защитник .. •
АБДУЛХАК ар. — абдул+хак; истиннын, настоящий
АБДУЛХАЛИК ар. — абдул+халик; создатель, творец

АБДУЛХАЙ ар. — абдул + хай; вечно живой
АБДУЛСАБИР ар. — абдул+сабйр; терпеливый, стойкий, выносливый
АБДРАЗАК ар.—дающий средства к жизии, питающий
АБДРАФИК ар. — абд+рафик; друг, товарищ
АБДРАХМАН ар. — абд + рахман; мнлосердный, милостивый

ӘБДРӘҮФ ғәр. — абд4- рәүф; мәрхәмәтле, изгелекле

ӘБДРӘХИМ ғәр. — әбд+рәхим; рәхимле, мәрхәмәтле

ӘБДРӘШИТ ғәр. — абд + рәшит; тура юлдан барыусы; ҡыйыу

ӘБҺУ) ғәр.—һыу, шишмә (ир-ат исемдәре компоненты булып йөрөй]

ӘБЕЛҒАЯЗ ғәр.—әбел (һыу) + ғаяэ (ярҙам)

ӘБЕЛЗАДА ғәр., фарс. — әбел (һыу)+зада (ул, улан; батша улы)

ӘБЕЛХАЯТ ғәр.— әбел (Шу') + хаят (тормош, йәшәү); тереклек һыуы

ӘБЕЛХӘИРҢӘБЕЛХӘИЕР ғәр.— яҡшы, изгелекле

ӘБЙӘЛИЛ ғәр. — бөйөк, дәрәжәле *(«Әбделйэлилядән* ҡыҫҡартылған)

ӘБЕЛӘЙ — ҡара: *Аблай*

ӘБСАБИР ғәр.— сабыр, түҙемле *(«Әбделсабир»ҙан* ҡыҫҡартылған)

ӘБСАТТАР ғәр. — ғәфү итеүсе, яҡлаусы *(«Әбусаттар»ҙан* ҡыҫҡартылған)

ӘБСӘЛӘМ ғәр. — тыныслыҡ башлығы *(Әбсәләмов* фамилияһы яһалған)

ӘБҮ ғәр. — ата (ир-ат исемдәре компоненты булып йөрөй)

ӘБҮБӘКЕР ғәр. — 1) әбү (ата)+ бәкер (саф, тоғро, намыҫлы); тикшереүсе; 2) дөйә балаһы

ӘБҮЗӘР ғәр., фарс. — зарлы; нур энәһе

ӘБҮСАТТАР ғәр.— ғәфү итеүсе

ӘБҮТАЛИП ғәр. — талапсан, белем алыусы; Талиптың атаһы

ӘБҮШАХМАН ғәр., фарс. — шаһтың атаһы

ӘҒЗӘМ ғәр. — бик бөйөк, дәрәжәле

ӘҒЛӘМ ғәр. — белемде, ҙур ғалим

ӘҘЕЛБАЙ ғәр., баш. — ғәҙел *(Ғәҙелбай* исеменән ҡыҫҡартылған)

ӘҘЕЛҒУЖА ғәр., фарс. — ғәҙел хужа

АБДРАУФ ар. — абд + рауф; добрыш, милосердный

АБДРАХИМ ар.— абд-г рахим; милосердный

АБДРАШИТ ар. — абд+рашит; идущий по правилыюму пути, храбрый

АБУЛ ар. — вода, источник (компонент мужских имен)

АБУЛГАЯЗ ар. — абул *вода* + \-&-яз *помощь*

АБУЛЗАДА ар., перс. — абул *вода*+зада *сын, царевич*

АБУЛХАЯТ ар.—абул *вода*+ хаят *жизнь; живая вода, источник жизни*

АБУЛХАИР ар. — хоропцш, добрый

АБЗЕЛИЛ ар. — великий, знаменитый (усеченная форма имеии *Абдулзялиль)*

АБУЛАЙ—см. *Аблай*

АБСАБИР ар.—терпеливый, стойкий (усеченная форма имени *Абдулсабир)*

АБСАТТАР ар. — прощающий, защищающий (усеченная форма имени Абусаттар)

АБСАЛЯМ ар.—абу *отец* + *слям мир, покой;* бореп за мир (образована фамилия *Абсалямов)*

АБУ ар. — отец (компонент мужских имен)

АБУБАКИР ар. — 1) абу *отец*+ бакир *честный, правдивый; изучающий; 2) верблюжонок*

АБУЗАР ар., перс. — печальный; лучистый, яркий

АБУСАТТАР ар. — прощающий

АБУТАЛИП ар.— требовательный; обучающийся студент; отец Талнпа

АБУШАХМАН ар., перс—абу+ шахман; отец шаха

АГЗАМ ар. — великий, почетный

АГЛЯМ ар.— образованный, большой ученый

АДИЛЬБАЙ ар., баш. — справедливый (сокращенная форма имени *Гадильбай)*

АДИЛЬГУЖА ар, перс. - справедливый человек

ӘҘИП ғәр. — тәрбиәле; яҙыусы, әҙәбиәтсе	АДҒ1П ар.—воспитанный; писатель, литератор
ӘЙҮП ғәр. — үкенесле	АЮП ар. — кающийся
ӘҘҺӘМЦ ӘҘЕҺӘМ ғәр. — ҡара төҫтәге; ныҡ	АДИГАМ ар. — черный; крепкий
ӘКБӘР ғәр. — бик бөйөк, бик ҙур	АКБАР ар. — великий, величественный
ӘКРӘМ ғәр. — бик йомарт, кеселекле	АКРЯМЦАКРАМ ар. — щедрый, снисходительный
ӘҠСӘН ғәр. — бик яҡшы, бик матур	АКСАН ар. — очень хороший, красивый
ӘЛҒӘЗИ ғәр. — яугир, һуғышсы	АЛГАЗИ ар.— воин, боец
ӘЛИБАИҢӘЛЕБАЙ ғәр., баш.— *Ғәлибай* исеменән ҡыҫҡартылған	АЛИБАЙ ар., баш. — сокращенная форма имели *Галибай*
ӘЛИБӘК неол., ғәр., баш. — әли (ғәли) + бәк	АЛИБЕК неол., ар., баш. — али- (Гали) + бек
ӘЛИМ ғәр.—ҡара: *Ғәлим*	АЛИМ ар. — см. *Галим*
ӘЛИМҒОЛ ғәр., баш. — ҡара: *Ғәлимғол*	АЛИМГУЛ ар., баш. — см. *Галимгул*
ӘЛКӘ баш. — әлкә тигән боронғо башҡорт ырыуы исеменән. *Алкин* тигән фамилияла, *Әлкә* тигән ауыл исемендә һаҡланған	АЛКЯ баш.—от названия древнего башкирского рода Алка. Сохранилось в названии деревни *Алкино* и в фамилии *Алкин*
ӘЛМӨХӘМӘТ ғәр. — танылған, билдәле	АЛЬМУХАМЕТ ар. — известный, популярный
ӘЛТӘФ ғәр. — бик яғымлы, матур *(Әлтәпов* фамилияһы яһалған)	АЛЬТЯФ ар. — приветливый, мягкий, добрый; прекрасный (образована фамилия *Альтяпов)*
ӘЛХӘМ ғәр. — дан, шөһрәт (ҡыҫҡартылған исем)	АЛЬХЯМ ар.—слава, почет
ӘЛӘМ ғәр. — байраҡ	АЛЯМ ар. — знамя
ӘМЕР ғәр. — бойороҡ, фарман	АМИР ғәр. — приказ
ӘМИЛ неол., ғәр. — эшсе, хеҙмәтсе	АМИЛЬ неол., ар. — рабочий, трудяшдйся
ӘМИН ғәр. — тыныс, имен; ышаныслы, тоғролоҡло	АМИН ар.—спокойный; мирный; верный
ӘМИНБӘК ғәр., баш. —әмин+ бәк	АМИНБЕК ар., баш. — амин + бек
ӘМИР ғәр. — түрә, башлыҡ	АМИР ар.—предводитель, глава
ӘНҒӘМ ғәр. — муллыҡ, ниғмәт	АНГАМ ар. — изобилие, богатство
ӘНИС ғәр. — 1) яҡын иптәш, дуҫ; 2) еҫле үлән атамаһы	АНИС ар.) — 1) близкий друг, товарищ; 2) название растения
ӘНҮЗ неол., ғәр. — *Фәнүз* исеменән ҡыҫҡартылған	АҒ1УЗ неол., ар. — сокращенная форма имени *Фануз*
ӘНҮР ғәр. — нур, яҡтылыҡ	АНУР ар. — луч, свет
ӘНҮС неол. — яҡтыртҡыс, маяҡ *(«Фәнүс»тән* ҡыҫҡартылған)	АНУС неол. — фонарь, маяк (сокращенная форма имени *Фанус)*
ӘНҮӘР ғәр. — бик яҡты, бик нурлы	АНВАР ар.—лучистый, самый светлый
ӘНҮӘРБӘК ғәр., баш. — әнүәр+ бәк	АНВАРБЕК ар., баш. — анвар + бек
ӘНӘС ғәр.—дуҫ, иптәш	АНЯСЦАНАС ар.—друг, товарищ
ӘПСӘЛӘМ ғәр.—тыныслыҡ башлығы	АПСАЛЯМ ар. — борец за мир

ӘСҒӘТ ғәр. — иц бәхетле	АСГАТ ар. — самый счастливый
ӘСҠӘТ ғәр. — иң бәхетле	АСКАТ ар. — самый счастливый
ӘСЛӘМ ғәр. — иц нык, һау-сәләмәт	АСЛЯМ ар. — самый здоровый, невредимый
ӘСМӘН фарс. — күк йөҙө, һауа	АСМАН перс. — небо
ӘССӘЛ ғәр.—тыныслыҡ *(эссәләми* һүҙенән ҡыҫҡартылған)	АССЯЛЬ ар. — мир, покой (сокращенная ферма слова «ассялами»)
ӘСХӘЛ ғәр. — бик упайлы, бик анһат	АСХАЛЬ ар.—очеыь удобный, легкий
ӘСӘДУЛЛАЦӘСӘҘУЛЛА ғәр.— әсәд (арыҫлан) + улла	АСАДУЛЛА ар. — асад *лев* + *улла бог, господь*
ӘСӘН ғәр. — 1) тәхет, урын; 2) *Хәсән* исеменә:! ҡыҫҡартылған	АСАН ар. — 1) трон, место; 2) сокращенная форма нмени *Хасан*
ӘСӘНБАЙ ғәр., баш. — әсән+бай	АСАНБАЙ ар., баш. — асан + бай (компонент мужских имен)
ӘСӘТ ғәр. — 1) арыҫлан; 2) Ҡояш йылының 5-се айына тура килгән Зодиак билдәһе	АСАТ ар. — 1) лев; 2) знак Зодиака, соответствующий 5-му месяцу Солнечного года
ӘҮБӘКЕР ғәр. — ҡара: *Әбүбәкер*	АУБАКИР ар.— см. *Абубакир*
ӘҮӘЛ ғәр. — тәүге, беренсе; баш бала	АВАЛЬ ар.—первый, первенец
ӘҮХӘҘИ ‖ ӘҮХӘДЕЙ ғәр. — тура юл күрһәтеүсе	АУХАДИ ар. — предводитель
ӘҮХӘТ 1-ар. — беренсе, тәүге; яңғыҙ, бөртөк	АВХАТ ар. — пеовоначальный, первый; единственный
ӘФҒӘЛ ғәр. — эш, хеҙмәт; ҡылыҡ	АФГАЛЬ ар.—работа, труд; поведение
ӘФҒӘН фарс. — халыҡ атамаһынан; зар	АФГАН перс.—от названия народа; печаль
ӘФЛИТУН ғәр. — көслө, ғәйрәтле (боронғо грек философы *Платоң* исеменән)	АФЛИТУН ар. — сильный, могучий (от нмени древнегреческого философа *Платона)*
ӘФЛӘТУН ғәр. — көслө, ғәйрәтле	АФЛАТУН ар. — сильный, могучий
ӘФТӘБ фарс. — ҡояш	АФТАБ перс. — солнце
ӘФТӘХ ғәр. — башлаусы	АФТАХ ар. — зачинатель
ӘХИӘР ғәр. — яҡшылыҡлы, изгелекле	АХИЯР ар. — доброжелательный, благодетельный
ӘХКӘМ ғәр. — хөкөм, ҡарар; аҡыллы, зирәк	АХКЯМ ар. — постановления, законы; умный, смышленый
ӘХМӘҘИЦӘХМӘДИ ғәр. — мосолман	АХМАДИ ар. — мусульманин
ӘХМӘҘИӘ ғәр. — мосолман	АХМАДИЯ ар. — мусульманин
ӘХМӘР ғәр. — ҡыҙыл, матур	АХМАР ар.—красный, красивый
ӘХМӘТ ғәр. — иң маҡтаулы	АХМЕТЦАХМАТ ар. — прославленный
ӘХМӘТБАҠЫЙ ғәр.—ӘХМӘТ + баҡый	АХМЕТБАКЫЙ ар. — ахмет+бакый *всчный*
ӘХМӘТВӘЛИ ғәр.— әхмәт+вәли	АХМЕТВАЛИ ар. — ахмет+вали
ӘХМӘТГӘРӘЙ ғәр., фарс. — әхмәт +гәрәй	АХМЕТГАРЕЙ ар., перс. — ахмет + гарей
ӘХМӘТДИН ғәр. — әхмәт+дин	АХМЕТДИН ар, —ахмет+дин
ӘХМӘТЗАДА ғәр., фарс.— әхмәт + зада	АХМЕТЗАДА ар., перс. — ахмет+ зада
ӘХМӘТҒӘЛИ ғәр. — әхмәт + ғәли	АХМЕТГАЛИ ар. — ахмет+гали

ӘХМӘТҒӘНИ ғәр.—әхмәт + ғәни
ӘХМӘТР1ӘН ғәр., фарс.— әхмәт+-йән
ӘХМӘТЙӘР ғәр., фарс.—әхмәт + йәр
ӘХМӘТСАФА ғәр. — әхмәт + сафа
ӘХМӘТСОЛТАН ғәр. — әхмәт + солтан
ӘХМӘТША ғәр., фарс. — әхмәт+ шаһ *(Әхмәтшин* фамилияһы яһалған)
ӘХНӘФ ғәр.—дөреҫ һүҙле, иң ғәҙел; сер һаҡлаусы

ӘХРӘР ғәр. — ирекле, азат

ӘХСӘН ғәр. — ин яҡшы, иң матур
ӘХТӘМ ғәр. — мөһөр; иң аҙаҡҡы; иң йомарт
ӘХТӘМЙӘН ғәр., фарс—әхтәм + йән
ӘХТӘР фарс. — йондоҙ
ӘХТӘРЙӘН фарс.—әхтәр (йондоҙ) +йән; йондоҙ һымаҡ бала
ӘХӘТ ғәр. — яңғыҙ, берәү
ӘҺЛИ ғәр. — кеше, хужа (ҡыҫҡартылған исем)
ӘҺЛИСЛАМ ғәр. — ислам кешеһе

ӘҺЛИУЛЛА ғәр. — алла кешеһе
ӘШИРӘФ ғәр. — ҡәҙерле, хөрмәтле; дәрәжәле, данлы
ӘШРӘФ ғәр.—ҡәҙерле, хөрмәтле, дәрәжәле, данлы
ӘЮП бор. йәһ., ғәр. — эҙәрләнеүсе; үкенеүсе, тәүбә итеүсе; сабый (пәйғәмбәр исеменән)

АХМЕТГАНИ ар. — ахмет+гани •
АХМЕТЬЯН ар., перс. — ахмет *прославленный+як душа*
АХМЕТЬЯР ар., перс. — ахмет 4-яр *друг, товарищ*
АХМЕТСАФА ар. — ахмет + сафа
АХМЕТСУЛТАН ар. — ахмет + султан
АХМЕТША ар., перс. — ахмет 4-шах (образована фамилия *Ахметшин)* •
АХНАФҢАХНЯФ ар. — правдивый, справедливый; хранитель т айны
АХРАР ар. — свободный, вольный
АХСАН ар. — самый лучший, самый красивый
АХТЯМ ар. — печать; последний; самый щедрый
АХТЯМЬЯН ар., перс. — ахтямьян
АХТАР‖АХТЯР перс.—звезда
АХТАРЬЯН перс. — ахтар звезда + ян *душа*
АХАТ ар. — один, единственный
АГЛИ ар. — человек, хозяин (со кращенное имя)
АГЛИСЛАМ ар.—человек, при надлежащий исламу
АГЛИУЛЛА ар. — человек, пр-я надлежащий аллаху
АШИРАФ ар. — дорогой, уважае мый; знатный, славный
АШРАФ ар. —дорогой, уважае мый; знатный, славный
АЮП др. евр„ ар.—преследуе мый; раскаивающийся; терпели вый (от пменп пророка Иов)

Ю

ЮЛАБАЙ баш. — юл+абай (һаҡ бул); ағай, ырыу башлығы

ЮЛАЙ баш. — юлда тыуған; Салауат Юлаевтың атаһының исеме
ЮЛАМАН баш., ғор. — юл + аман (балаға бәхетле ғүмер юлы теләп ҡушылған исем)

ЮЛАБАЙ баш.— юл *дорога*+ абай *будь осторожен;* старший брат; старший, почтенный в роде (Джанузаков)
ЮЛАЙ баш.—юл *путь, дорога* + ай (аффикс); имя отца Салава-. та Юлаева
ЮЛАМАН баш., ар. — юл *путь. дорога-т аман благополучный, невредимый* (пожеланне ребен. ку счастливого жизненного пути)

ЮЛАН баш.— юлда тыуған *(Юланов* фамилияһында һаҡланған)

ЮЛАН баш. — юл *путь, дорога+* ан (аффикс)

ЮЛБАЙ баш. — юл + бай

ЮЛБАЙ баш. — юл + бай

ЮЛБАҠ баш. — юл + баҡ

ЮЛБАК баш.—юл *путь, дорога+бак покажись*

ЮЛБАҠТЫ баш. — юл4- баҡты

ЮЛБАКТЫ баш. — юл *путь, дорога+* бакты *появился, показался*

ЮЛБАРИС баш.— *«юлбарыҫ»* һүҙенән (бала юлбарыҫ һымаҡ көслө, батыр булһын тигән теләк менән ҡушылған исем)

ЮЛБАРИС баш.—тигр (символ храбростп, смелости)

ЮЛБАШ баш. — юл+баш

ЮЛБАШ баш.—юл *путь, дорога*+баш *начало*

ЮЛБИРҘЕ баш. — юл+бирҙе *(Юлбирҙин* фамилияһы яһалған)

ЮЛБИРДИ баш. — юл *путь, дорого*+бирди *дал* (образована фамилия *Юлбирдин)*

ЮЛГИЛДЕ баш. — юл+килде

ЮЛГИЛЬДИ баш.— юл *путь, дорога+* гильди *пришел, появился*

ЮЛҒОТЛО баш. — юл + ҡотло (балаға бәхетле юл, бәхетле ғүмер теләп ҡушылған исем). *Юлғотлин* фамилияһы бар

ЮЛГУТЛУ баш. — юл *путь, дорога* + кутлу *счастливый* (пожелание ребенку счастливой жизни). Образована фамилия *Юлгутлин*

ЮЛДАН баш.—юлда тыуған

ЮЛДАН баш. — родился в дороге, в пути

ЮЛДАШ баш. — юлдаш, иптәш, дуҫ

ЮЛДАШ баш. — спутник, товарищ, друг

ЮЛДАШБАЙ баш. — юлдаш н бай

ЮЛДАШБАЙ баш .— юлдаш *спутник, друг + бай* (компонент мужских имен)

ЮЛДЫБАЙ баш. — юлда тыуған • (Йылайыр, Зиянчура, Күгәрсен райондарында ауыл исемдәрендә һаҡланған)

ЮЛДЫБАЙ баш. — родился в .до.роге, в пути (сохранилось в названиях деревень в Зилаирском, Кугарчинском и Зианчуринском районах)

ЮЛДЫҠАЙ баш.—юлда тыуған

ЮЛДЫКАЙ баш. — юл *путь, дорога* + кай (аффикс)

ЮЛМӨХӘМӘТ баш., ғәр. — юл - мөхәмәт

ЮЛМУХАМЕТ баш., ар. — юл + мухамет

ЮЛСЫБАЙ баш. — юлсы+ бай: юлсы, сәйәхәтсе

ЮЛСЫБАЙ баш. — юлсы *путник, путешественник*+бай (компонент мужских имен)

ЮЛСЫҒОЛ баш. — юлсы+ҡол

ЮЛСЫГУЛ баш. — юлсы *путник, путешественник+гул* (компонент мужских имен)

ЮЛСУР баш. — *Юлсура* исеменән ҡыҫҡартылған

ЮЛСУР баш. — сокращенная форма имени *Юлсура*

ЮЛСУРА баш. — юл + сура; сура — батыр, егет

ЮЛСУРА баш. — юл *путь, дорога*+сура *смелый, герой*

ЮЛТАЙ баш., монг.—юл + тай; юлда тыуған

ЮЛТАЙ баш.—юл *дорога, путь* + тай (древний словообразовательный аффикс); содился в пути

ЮЛТЫЙ баш. — юлда тыуған

ЮЛТЫЙ баш. — то же, что Юлтай

ЮЛТИМЕР баш.—юл+тимер (юлда тыуған балаға һаулыҡ, ныҡлыҡ теләп ҡушылған исем)

ЮЛТИМИР баш.—юл *путь, дорога*+тимир *железо* (пожелание ребенку крепкого здоровья)

ЮЛЫЙ баш. — *«юл»* һүҙенән; *Юлыев* фамилияһы бар

ЮЛЫЙ баш. — от слова «юл» — дорога (образована фамилия *Юлыев)*

ЮЛЪЯҠШЫ баш. — юл яҡшы *(Юльякшин* фамилияһы яһалған)

ЮЛЬЯКШИ баш. — юл *путь, дорога*+якши *хороший, благополучный* (образована фамилия *Юльякшин)*

ЮНАЙ — мәғәнәһе билдәһеҙ

ЮНАЙ — этимология неясна

ЮНЫС ғәр. — күгәрсен (сығышы боронғо йәһүд теленән килә)

ЮНУС ар. — голубь (восходит к древнееврейскому И о н а)

ЮНЫСБАЙ ғәр., баш. — юныс+бай

ЮНУСБАЙ ар., баш.—юнус + бай

Я

ЯБАЛАҠ баш.— ҡош атамаһынан (ауыл исемендә һаҡланған)

ЯБАЛАК баш.—филин (сохранилось в названии дер. *Ябалаково)*

ЯҘГАР фарс. — иҫтәлек, мираҫ (синонимдары: *Мираҫ, Бүләк)*

ЯДГАР перс. — память, реликвия (синонимы: *Мирас, Буляк)*

ЯҘЫҠБАЙ ' баш.— яҙыҡ+бай (я ҙ ы ҡ боронғо төрки телендә «яҙ булды» тигәнде аңлата; ДТС, 251-се б.)

ЯЗИКБАЙ баш. — язик *проступок, грех+баа* (компонент мужских имен): возможно, это имя восходит к древнетюркскому слову «язик» — «наступила весна»: значит, родился весной; ДТС, стр. 251)

ЯЗАР ғәр. — итсе

ЯЗАР ар. — мясник

ЯЙЫҠ баш. — Яйыҡ (хәҙерге атамаһы Урал) йылғаһы буйында тыуғанын билдәләп ҡушылған исем)

ЯИК баш. — древнее название реки Урал (по древнему обычаю, детям давали имена по названию местности, рек, гор и нр., где они родились)

ЯЙЫҠБАЙ баш. — яйыҡ+бай *(Яйыкбаев* фамилияһы бар)

ЯИКБАЙ баш. — яик+бай (образована фамилия *Яикбаев)*

ЯҠУП ғәр. — 1) ҡаршылыҡ белдереүсе, егәрле; 2) хәйләкәр; 3) игеҙҙең һуңғыһы

ЯКУП ар. — 1) упорный, оказывающий сопротивление; 2) хитрый; 3) один из близнецов (древнееврейская форма—*Иаков)*

ЯҠУТ ғәр. — аҫыл' таш — ҡыҙыл яҡут, рубин исеменән; *Якутов* фамилияһы бар

ЯКУТ ар.—рубин; яхонт (сохранилась фамилия *Якутов)*

ЯҠШЫБАЙ баш. — яҡшы, һәйбәт бала

ЯКШИБАЙ баш. — яҡши *хороший* + бай (кэмпонент мужских имен)

ЯҠШЫБИРҘЕ баш.—яҡшы, һәйбәт бала бирҙе

ЯКШИБИРДИ баш.— якши *хороший, добрый*+бирди *дал*

ЯҠШЫГИЛДЕ баш.—яҡшы, һәйбәт бала килде

ЯКШИГИЛЬДИ баш.— якши *хороший* -Ькильди *пояеился*

ЯҠШЫҒОЛ баш. — яҡшы, һәйбәт бала

ЯКШИГУЛ баш. — якши *хороший, добрый+тул* (компонент мужских имен)

ЯҠШЫҠАЙ баш. — яҡшы һүҙенең иркәләү формаһынан	ЯКШИКАЙ баш.— якши *добрый, хороший+кая* (аффикс); хорошенький
ЯҠШЫМБӘТ баш., ғәр.—яҡшы-)-өммәт (халыҡ); *Яҡшымбәтов* фамилияһында һаҡланған	ЯКШИМБЕТ баш.— якши *хорошиы* + уммет *народ;* образована фамилия *Якшимбетов*
ЯЛАЛ ғәр. — бөйөк, атаҡлы, билдәле *(Ялалов* фамилияһы яһалған)	ЯЛАЛ ар. — великий, славный, известный (образована фамилия *Ялалов)*
ЯЛАЛЕТДИН ғәр. — ялал+дин; дииден бөйөк кешеһе	ЯЛАЛИТДИН ар.— ялал *великий, славный, известный + ют вера, религия*
ЯЛАНБАЙ баш. — яланда тыуған	ЯЛАНБАЙ баш.—ялан *поле*+ бай (компонент мужских имен); родился в поле
ЯЛСЫБАЙ баш. — ялсы+бай	ЯЛСЫБАЙ баш.—ялсы *работник, батрак, наемник + баh* (компонент мужских имен)
ЯЛСЫҒОЛ баш. — ялсы + ғол	ЯЛСЫГУЛ баш. — ялсы + гул
ЯМАЛ ғәр. — матур, матурлыҡ *(Ямалов* фамилияһы бар)	ЯМАЛ ар.-—красивый, красота; краса (образована фамилия *Ямалов)*
ЯМАЛЕТДИН ғәр. — ямал+дин	ЯМАЛИТДИН ар. — ямал красивый +дңн *религия, вера*
ЯМАНБАЙ баш.— яман+бай (боронғо йола буйынса, баланы яуыз заттан һаҡлау әсән яман һүҙе менән исем ҡушҡандар)	ЯМАНБАЙ баш. — яман + бай (по древнему обычаю башкир, чтобы сохранить ребенка от злых духов, давали имена-обереги типа «яман» — «плохой»)
ЯМАНҒОЛ баш. — яман + ҡол	ЯМАНГУЛ баш. — яман *плохой*+ гул (компонент мужских имен)
ЯМАНТАЙ баш. — яман + тай (баланы һаҡлау йолаһы менән ҡушылған исем)	ЯМАНТАЙ баш. — яман *плохой*+ тай (аффикс); такие имена давали детям, когда в семье дети часто умирали
ЯМАНҺАРЫ баш.—йыртҡыс (ҡош исеменән; *Яманһары* тигән ауыл исеме, *Ямансарин* тигән фамилия бар)	ЯМАНСАРЫ баш.— змееяд (хищная птица); сохранилось в фамилии *Ямансарин* и в названии деревни *Ямансарово*
ЯМАШ баш. — 1) ҡош исеменән; 2) *Ямалетдин* исеменән ҡыҫҡартылған	ЯМАШ баш. — 1) от названия птицы; 2) сокращенная форма имени *Ямалитдин*
ЯМҒУР баш. — «ямғыр» һүҙенен боронғо формаһынан (ДТС. 231-се б.)	ЯМГУР баш.—дождь (от древнетюркской формы слова); ДТС, стр. 231
ЯНБАЙ фарс, баш.—йән + бай	ЯНБАЙ перс, баш. — ян *душа*+ бай
ЯНБАРИС фарс, ғәр. —йән +барис	ЯНБАРИС перс, ар. — ян *душа*+ барис *умный; предвестник*
ЯНБУЛАТ фарс—йән +булат (бала ныҡ булһын тигән теләк менән ҡушылған исем)	ЯНБУЛАТ перс. — ян *душа+булат сталь* (пожелание ребенку, чтобы он был крепким, здоровым)
ЯНТАҺИР фарс.—ғәр,—саф, пак, таҙа	ЯНТАГИР перс, ар.— ян *душа*+ тагир *чистый, непорочный, невинный*

ЯНУҘАҠ фарс, баш. — йән + оҙаҡ (оҙон ғүмер теләп ҡушылған исем)

ЯНУЗАК перс, баш.—ян *душа*-~ узак *долгий* (пожелание ребенку долгих лет жизни)

ЯНҺАРЫ фарс, баш.—нән + һары

ЯНСАРЫ перс, баш.— ян *душа*+ сары *светлый, белый* (образована фамилия *Янсарин)*

ЯҢЫБАЙ баш. — яны + бай

ЯНЫБАЙ баш. — яңы *новый*+ бай

ЯППАР ғәр. — Йәннәт- шишмәһе; көслө, батыр, бәһлеүән

ЯППАР ар. — райский источник; снльный, смелый

ЯРАТ баш. — барлыҡҡа килтереү, бар итеү, булдырыу

ЯРАТ баш.—создание, сотворение

ЯРҠЫНБАЙ бор. баш.— ярыҡ (яҡтылыҡ) +бай *{Ярҡынбаев* фамилияһы бар)

ЯРКЫНБАЙ др. баш. — ярык сеет+бай (образована фамилия *Яркынбаев)*

ЯРЛЫҠАП баш. — ярлыҡау, ғәфү итеү

ЯРЛЫКАП баш. — прощать, извинить

ЯРМАҠ бор. баш. — тәнкә, аҡса *(Ирмаков, Ермаков* фамилияһы, бәлки, ошо исемдән яһалғандыр; М. Кашгари, Инд., Посы б.)

ЯРМАК др. баш.—деньги (возможно фамилии *Ярмаков, Ермаков* восходят к этому имёни; М. Кашгари, Индекс, стр. 116; ДТС, стр. 242)

ЯРУЛЛА фарс, ғәр.— яр (йәр)+ у л ла

ЯРУЛЛА перс, ар. — яр *друг, товарищ* + *улла бог, господь*

ЯРЫЛҠАП бор. баш. — ярлыҡау, ғәфү итеү, кисереү *(Ярылҡапов* фамилияһында, Әбйәлил районында *Ярылҡап* тигән ауыл атамаһында һаҡланған)

ЯРЫЛКАП др. баш. — прощать, простнть (образована фамилия *Ярылкапов,* сохранилось в названии деревни *Ярылкапово* Абзелиловского района)

ЯРЫШ бор. баш. — бәйге, ярыш; бергә, йәнәш *(Ярышев* фамилияһы бар)

ЯРЫ1Ш др. баш.—скачки; вместе, рядом (образована фамилия *Ярышев)*

ЯҪЫБАЙ бор. баш. — яҫы+бай

ЯСЫБАЙ др. баш. — ясы *плос*таш+бай

ЯУБАТЫР баш. — яу батыры, батыр һуғышсы

ЯУБАТЫР баш. — яу бдтөа, *бой, набег* + батыр *герой;* отважный воин

ЯУЫМБАЙ баш. — яуын + бай (Бөрйән районында ауыл исемендә һаҡланған)

ЯУМБАЙ баш. — яум *дождь, о:адки* + бай (компонент мужских имән)

ЯУЫМБӘТ баш., ғәр.— яуым + өммәт (халыҡ); бәлки, я у ы м, я у күп мәғәнәһендә ҡулланылғандыр

ЯУМБЕТ баш., ар.— яум *дождь, осадки+уммет народ*

ЯУБАҪАР баш. — яу + баҫар (яуҙы баҫһын тигән теләк менән ҡушылған; *Яубасаров* фамилияһы яһалған)

ЯУБАСАР баш. — яу *набег, битва, бой*+басар *усмиритель, победитель* (образована фамилия *Яубасаров)*

ЯУГИЛДЕ баш. — яу + килде (яу килгән ваҡытта тыуыуын билдәләп ҡушылған исем)

ЯУГИЛЬДИ баш. — яу *набег, нашествие битва+кшыщ пришел*

ЯХЫЯҢЯХЪЯ бор. евр., ғәр.— минең туғаным Яхуе (пәйғәмбәр исеме)

ЯХИЯ||ЯХЪЯ др- евр., ар. — мой брат Яхве (имя пророка)

ҠАТЫН-ҠЫЗ ИСЕМДӘРЕ

II

ЖЕНСКИЕ ИМЕНА

БАШҠОРТСА ЯҘЫЛЫШЫ БАШКИРСКОЕ НАПИСАНИЕ	**РУССА ЯҘЫЛЫШЫ РУССКОЕ НАПИСАНИЕ**

А

АҘНАБИКӘ фарс, баш. — аҙна, йома көн тыуған («аҙна» һүҙе менән исем әсәнең аҙна буйына балаға ауырыуын билдәләп тә ҡушылған)	АЗНАБИКА перс, баш. — азна *пятница, неделя* 4- бика *госпожа, дама; девочка* (такое имя давалось ребенку, рожденному в **пятницу или** по другому өбычаю, когда роды длились целую неделю)
АҘНАСОЛТАН ‖ АҘНАҺОЛТАН фарс, ғәр. — аҙна + солтан; йома көн тыуған	АЗНАСУЛТАН перс, ар. —азна *пятница, неделя*+султан *царица, правительница; наилучшая*
АЗИЯ неол., ғәр. — 1) ҡара: *Асия; 2)* донъя өлөшөнөң, материктың атамаһы	АЗИЯ неол., ар. — 1) см. *Асия; 2)* название материка, континента
АЙБИБИ баш., фарс. — ай+биби; ай һымаҡ матур	АЙБИБИ баш., перс. — ай *луна* + биби *госпожа, дама; девочка* (пожелание девочке, чтобы была красивой, луноподобной)
АЙБИКӘ баш. — ай һымаҡ матур; айлы төндә тыуған	АЙБИКА баш. — прекрасная, как луна, луноподобная; родилась в лунную ночь
АЙГИЗӘ неол., баш. — ай + гиҙә; сәйәхәт итә	АЙГИЗА неол., баш. — ай *лунаЛ-* гиза *путешествует*
АЙГӨЛ баш., фарс. — ай + гөл; ай гөлө	АЙГУЛЬ баш., перс. — ай *луна* + гуль *цветок;* лунный цветок
АЙЗАДА баш., фарс — ай+зада; ай һымаҡ	АЙЗАДА баш., перс — ай+зада; луноподобная
АЙЗИЛӘ неол., баш., фарс. — ай һымаҡ	АЙЗИЛЯ неол., баш., перс.— ай + зиля; луноподобная
АЙЗИФА баш., фарс. — ай+зифа	АЙЗИФА баш., перс. — ай *луна*+ зифа *статная, стройная, красивая*
АЙКӨМӨШ баш. — ай+көмеш; ай һымаҡ матур, ҡәҙерле	АЙКУМУШ баш. — ай *луна+кү-муш серебро;* красивая, дорогая, ценная
АЙНАЗА баш., фарс. — ай һымаҡ матур, наҙлы	АЙНАЗА баш,, перс. — ай *луна* + наза *нежность;* красивая и нежная
АЙНУР баш., ғәр.—ай + нур; ай нуры һымаҡ	АЙНУР баш., ар. — ай *луна*+ нур *луч, свет, сияние* (выражает пожелание родителей, чтобы девочка была прекрасной, как лунный свет)

АЙҺЫЛЫУ баш. — ай+һылыу; айлы төндә тыуған (ай һымаҡ матур булһын тигән теләк менән ҡушылған; иң күп таралған боронғо исемдәрҙең береһе)

АЙСЫЛУ баш. — ай *луна*+*сылү красивая* (с компонентом «ай»— «луна» давали имя детям, родившимся в лунную ночь или с пожеланием, чтобы ребенок был красивым, светлым, как луна)

АҠБИБИ баш., фате. — аҡ+биби; аҡ, саф ҡыҙ

АКБИБИ баш., перс. — ак *белый, светлый, чистый, непорочный*+биби *госпожа, хозяйка* (компонент женских имен)

АҠБИКӘ баш. — аҡ, саф бала; матур ҡыҙ

АКБИКА баш. — ак+бика, то же что Акбиби

АҠСОЛТАН баш., ғәр. — аҡ + солтан

АКСУЛТАН баш., ар. — ак *белый, светлый*+султан *царица, правительница* (компонент женских имен)

АҠСУЛПАН _ баш., ғәр. — аҡ + сулпан; аҡ йондоҙ

АКСУЛПАН баш. — ак *белый, светлый*+сулпан *звезда (Венера)*

АҠСӘСКӘ баш. — аҡ+сәскә; аҡ сәскә кеүек матур

АКСАСЯК баш.—ак *белый*+*сасяк цветок*

АҠҺЫЛЫУ баш. — аҡ+һылыу; изге күңелле

АКСЫЛУ баш. — ак *белый, светлый, честный, невинный*+сылу *красивый*

АЛМА баш. — алма кеүек

АЛМА баш. — яблоко

АЛМАБИКӘ баш. — алма + бикә; алма кеүек

АЛМАБИКА баш. — алма + бика

АЛ ЬМ ИРА — ҡа ра: *Әлмира*

АЛЬМИРА — см. *Әлмира*

АЛТЫН баш. — алтын һымаҡ ҡәҙерле

АЛТЫН баш. — золото, золотце

АЛТЫНБАНЫУ баш., фарс. — алтын + баныу; ҡәҙерле, хөрмәтле

АЛТЫНБАНУ баш., перс. — алтын *золото*+бану *госпожа, хозяйка* (компонент женских имен)

АЛТЫНБИКӘ баш.— алтын һымаҡ ҡәҙерле

АЛТЫНБИКА баш. — алтын *золото* +бика *девочка*

АЛТЫНГӨЛ баш., фарс.—алтын + гөл

АЛТЫНГУЛЬ баш., перс. — алтын *золото*+гуль *цветок*

АЛТЫНҠАЙ баш.— алтын һымаҡ

АЛТЫНКАЙ баш. — золотце .

АЛТЫНСӘС баш. — алтын сәсле

АЛТЫНСЯС баш. — алтын *золото*+Сяс *волосы;* золотоволосая

АЛСЫУ баш. — алһыу йөҙлө

АЛСУ баш. — розовая, розоволикая

АЛҺЫУ баш. — алһыу йөҙлө

АЛСУ баш. — розовая, розоликая

АППАҠ баш. — аҡ, аҡ йөҙлө

АППАК баш. — беленькая

АРСЛАНБИКӘ бор. баш. — арыҫлан + бикә (арыҫлан һымаҡ батыр булһын тип ҡушылған исем)

АРСЛАНБИКА др. баш. — арслан *лев* + *бжа (выражает пожелание девочке, чтобы она была смелой)*

АРЫУБИКӘ бор. баш. — арыу (саф, тоғро, матур)+бикә

АРУБИКА др. баш. — ару *чистый, верный, красивый*+*бяка* (компонент женских имен)

АРЫУҠАЙ бор. баш.— саф, матур ҡыҙ

АРУКАЙ др. баш. — чистая, непорочная, красивая

АСИЯ ғәр.—дауалаусы, тынысландырыусы	АСИЯ ар.—лечащая, успокаивагощая
АСМА ғәр. — юғары, бөйөк	АСМА ар. —величественная, великая
АСМАБИКӘ ғәр., баш, —асма+бикә	АСМАБИКА ар., баш. — асма + бпка
АҪЫЛБИКӘ ғәр., баш. — аҫыл-бикә; бик ҡәҙерле ҡыҙ	АСЫЛБИКА ар., баш. — асыл *дорогой, ценный* + бика (компонент женских имен) .
АУСАФ ғәр. — сифаттар, билгеләр; һәйбәт, сифатлы	АУСАФ ар. — качественная, известная, хорошая
АУСАФКАМАЛ ғәр. - бик һәйбәт, яҡшы	АУСАФКАМАЛ ар. — очень хорошая, совершенная

Б

БАҒБОСТАН фарс. — емеш баҡсаһы	БАГБУСТАН перс. — фруктовый сад
БАҘЫЯН фарс. — баҙыян тигән хуш еҫле ағас исеменән	БАДИЯН перс. — бадьян; анисовое дерево
БАЙБИКӘ баш. — бай + бикә	БАЙБИКА баш. — бай *богатый*+ бика; богатая, состоятельная
БАЙРАМБИКӘ баш. — байрамда тыуған	БАЙРАМБИКА баш. — байрам *праздник+бша девочка;* родилась в праздничный декь • .
БАКИРА ғәр. — саф, ғиффәтле ҡыҙ; ҡыҙ бала	БАКИРА ар. — честиая, непорочная, целомудренная
БАЛЛЫБИКӘ баш. — баллы + бикә	БАЛЛЫБИКА баш.— баллы *сладкая* + бика
БАНАТ ғәр. — ҡыҙ балалар, ҡыҙҙар; иркә ҡыҙ	БАНАТ ар. — девочки, девушки; неженка, любимая
БАНЫУ фарс. — 1) бикә, ҡыҙ бала, хужабикә, ханым; 2) ҡатын-ҡыҙ исемдәре компоненты	БАНУ перс.— I) дочь, девочка, госиожа, хозяйка, дама; 2) компонент женских имен
БАРСЫН баш. — ебәк	БАРСЫН баш. — шелковая материя
БАРСЫНҺЫЛЫУ баш — бареын+ һылыу	БАРСЫНСЫЛУ баш. — барсын *шелк+сылу красивый*
БАЯН баш. — бай, мөлкәтле	БАЯН баш. — богатая, состоятельная
БАЯН монг. — бай, аҡыллы	БАЯН монг. — богатая, умная-
БАЯН ғәр. — асыҡ, аныҡ; әйт.еү, аңлатыу, белдереү, баян итеү	БАЯН ар. — ясный, ясность; объяснение, объявление, изложение
БАЯНҺЫЛЫУ — баян + һылыу; ҡара: *Баян*	БАЯНСЫЛУ — баян+сылу ' *красивая;* см. *Баян*
БИБЕКӘЙ фарс, баш. — *Биби* исеменең иркәләү формаһы	БИБИКЕЙ перс, баш. — ласкательная форма имени *Биби*
БИБИ фарс. — 1) хужабикә, ханым; ҡыҙ бала; 2) ҡатын-ҡыҙ исемләренең компоненты	БИБИ перс. — 1) хозяйка, гоҫпожа; дочь, девочка; 2) .компонент женских имен ...
БИБИАСМА фарс, ғәр. — биби+ асма; бөйөк, олпатлы	БИБИАСМА перс, ар. — биба+ асма; величавая, величественная
БИБИГӨЛ фарс. — биби + гөл	БИБИГУЛЬ перс —биби *-гоҫпожа, хозяйка+тулъ цветок*
БИБИҒӘЙШӘ фарс, ғәр. — биби + ғәйшә (тормош, йәшәү)	БИБИГАЙША перс, ар.— биби *госпожа,* девочка + гайша *жизиь*

БИБИЗАДА фарс. — биби + зада
БИБИКАМАЛ фарс, ғәр. — биби + камал
БИБИНИСА фарс, ғәр. — биби+ ниса
БИБИНУР фарс, ғәр. — биби+ нур
БИБИСАРА фарс, ғәр. — биби+ сара (саф, иң шәп ҡыҙ)
БИБИСАФА фарс, ғәр. —' биби + сафа (саф ҡыҙ)
БИБИФАТИМА фарс, ғәр. — биби + фатима
БИБИӘСМӘ фарс, ғәр. — биби + әсмә; бөйөк, олпатлы
БИБИЯМАЛ фарс, ғәр. — биби+ ямал; матур, һылыу ҡыҙ
БИКҺЫЛЫУ баш. — бик һылыу

БИКӘ баш. — хужа; ханым (борон заманда юғары ҡатлам ҡатын-ҡыҙ исеменә ҡушылып дәрәжә атамаһы булып йөрөгән, һуңынан ҡатын-ҡыҙ исемдәренә ҡушыла торған компонентҡа өйләнгән)
БИКЪЯМАЛ баш, ғәр. — бик матур, бик һылыу
БИРБИКӘ баш. — бир + бикә (ҡыҙ бала булыуҙы теләп ҡушылған боронғо исем)

БОСТАН фарс. — баҡса
БУРАНБИКӘ баш.—буранда тыуған
БҮЛӘК баш. — бүләк, мираҫ, ҡомартҡы (атанан, әсәнән буләк булып ҡалған балаға ҡушылған боронғо исем).

БҮЛӘКБИКӘ баш.— буләк + бикә; буләк, мираҫ булып ҡалған ҡыҙ
БЫЛБЫЛ .фарс—һандуғас
БӘҒИҘӘ ғәр. — һуңғы, төпсөк, кинйә
БӘҘЕҒОЛ ғәр. — бәзе (иң шәп, иң яҡшы)
БӘҘЕҒОЛЪЯМАЛ ғәр.—иң шәп, иң яҡшы һылыу
БӘҘЕРНИСА ғәр.—тулған ай кеүек матур ҡыҙ

БӘҘЕРЪЯМАЛ ғәр. — матурҙың матуры
БӘҘИҒА ғәр. — иҫ киткес матур, сибәр

БИБИЗАДА перс. — биби+зада
БИБИКАМАЛ перс. — ар. — биби + камал *совершенная*
БИБИНИСА перс, ар. — биби+ ниса
БИБИНУР перс, ар. — бибй+нур» *свет, блеск, сияние*
БИБИСАРА перс. — ар. — биби+ сара *чистая, отборная, лучшая-*
БИБИСАФА перс. — ар. — биби+ сафа; честная, пепорочная
БИБИФАТИМА пер, ар. — биби+ фатима
БИБИАСМА перс, ар. — биби + асма; величавая, величественная
БИБИЯМАЛ перс, ар. — биби+ ямал; красивая девушка
БИКСЫЛУ' баш. — бик *очень* + сылу *красивая*
БИКА баш. — хозяйка, госпожа (в прошлом слово «бика» являлось титулом женщин богатон верхушкп, впоследствии, утратив прежнее значёние, превратилось в компонент женских имен)
БИКЬЯМАЛ баш, ар. — очень красивая
БИРБИКА баш. — бир *дай+бжя девочка* (это имя выражает пожелание родителей, чтобы родилась девочка)
БОСТАН перс. — сад
БУРАНБИКА баш. — буран + бика; родилась в буранный день
БУЛЯК баш.—дар, подарок, наследие (по древнему обычаю, такое имя давали ребенку, при рождении которого не было уже в живых отца или при родах умерла мать)
БУЛЯКБИКА баш, — буляк+ бика; дар, подарок
БЫЛБЫЛ перс. — соловей
БАГИДА ар. — последний, последыш
БАДИГУЛЬ ар. — самая лучшая, прекрасная
БАДИГУЛЬЯМАЛ ар. —самая лучшая, прекрасная, красивая
БАДИРНИСА ар. — красивая девушка, как полная луна; лучшая из женщин
БАДИРЬЯМАЛ ар.— самая красивая
БАДИГА ар. — красавица

БӘҘӘР ғәр. — тулған ай; матур

БАДАР ар.—полная луна; совершенная, красивая

БӘЛХИӘ фарс. — ер-һыу исеменән

БАЛХИЯ перс. — от названия местности в Средней Азии

БӘРИҠӘ ғәр.— нур

БАРИКА ар. — свет, луч, сияние

БӘҺИРӘ ғәр. — табыш, өлөш

БАГИРА ар. — находка, доля

БӘҺИӘ ғәр. — матур, сибәр, гүзәл

БАГИЯ ар.—красивая, прелестпая

БӘҺӘР фарс. — яҙ, яҙғы

БАГАР перс.—весенняя; прекрасная, как весна

БӘШИРӘ фарс. — һөйөнөс килтереүсе

БАШИРА перс. — вестник радости

В

ВАЗИФА ғәр. —- өҫкә йөкмәтелгән бурыс, хеҙмәт

ВАЗИФА ар.—должность, обязанность

ВАЗИХА ғәр. — асыҡ, аныҡ итеп аңлатыусы

ВАЗИХА ар.—ясная, четкая; ясно, четко объясняющая

ВАКИФА ғәр. — аңлаусан, белдекле

ВАКИФА ар. — понимагощая, сведущая, знающая

ВАРИСА ғәр.—дауам итеүсе

ВАРИСА ар. — наследница

ВАФИРА ғәр. — бай, мул; киң күңелле, тоғро

ВАФИРА ар. — богатая, великодушная; верная

ВАФИЯ ғәр. — тоғро, тотанаҡлы, ышаныслы

ВАФИЯ ар. — верная, выдержанная, благонадежная

ВАҺИБА ғәр. — бағышлаусы, булак биреүсе

ВАГИБА ар. — посвящающая, дарящая

ВЕНЕРА неол., лат. — Зөһрә йондоҙо; *Таңсулпан, Сулпан, Зөһрә* исемдәре менән бер мәғәнәлә

ВЕНЕРА неол., лат.—название звезды (то же, что *Сулпан, Тансулпан, Зухра)*

ВӘҒИҘӘ ғәр. — вәғәз һөйләүсе

ВАГИЗА ар. — проповедница

ВӘЗИҒӘ ғәр. — тыйнаҡлы, баҫалҡы

ВАЗИГА ар. — скромная, выдержанная

ВӘЖИҘӘ ғәр. — һөйөү, шатлыҡ, байлыҡ

ВАЖИДА ар. — лгобовь, радость, богатство

ВӘЖҮДӘ ғәр. — тормош, йәшәү; күңел, рух

ВАЖУДА ар. — жизнь, душа

ВӘКИЛӘ ғәр. — вәкил, ышаныслы кеше

ВАКИЛЯ ар. — представительница, доверенное лицо

ВӘҠИФӘ ғәр. — белемле, аҡыллы; аңлаусы, белеүсе

ВАКИФА ар. — грамотная, умная; понимающая, знаюгдая

ВӘЛИҘӘ||ВӘЛИДӘ ғәр.—ҡыҙ бала; тоҡом, нәҫел

ВАЛИДА ар. — дитя, девочка; наследие, потомок

ВӘЛИМӘ ғәр. — ҡунаҡ; туй

ВАЛИМА ар. — гость; свадьба

.ВӘЛИӘ ғәр. — туған; изге

ВАЛИЯ ар. — родственница; священная

ВӘРИҘӘЦВӘРИДӘ ғәр. — роза сәскәһе; өлгәшкән, теләгенә ирешкән

ВАРИДА ар. — роза; преуспевающая, достигш^я цели

ВӘРИҒӘ ғәр. — насарлыҡтан һаҡланыусы; динле

ВАРИГА ар.—остерегающаяся от порочного; верующая

ВӘРИСӘ ғәр.—дауам итеүсе

ВАРИСА ар. — продолжительница

ВӘРӘҠӘ ғәр. — йәшел япраҡ

ВАРАКА ар. — зеленый лист, листочек

ВӘСИЛӘ ғәр. — айырылмаҫ дуҫ; көтә белеүсе
ВӘСИМӘ ғәр. — матур, һылыу
ВӘХИҘӘ ғәр. — берәү, яңғыҙ, тиңдәшһеҙ

ВАСИЛЯ ар.—неразлучимая подруга; умеющая ждать
ВАСИМА ар. — красивая
ВАХИДА ар. — одна, единственная, несравненная

Г

ГӨЛБАҘЫЯН фарс. — баҙыян гөлө, сәскәһе
ГӨЛБАНЫУ фарс. —гөл + баныу
ГӨЛБИКӘ фарс, баш. — гөл+бикә; гөл һымаҡ ҡыҙ
ГӨЛБИНАЗ фарс, — гөл һымаҡ наҙлы
ГӨЛБИНУР фарс, ғәр. — гөл нуры
ГӨЛБОСТАН фарс.—гөл баҡсаһы, гөлбаҡса
ГӨЛБӘҒИҘӘ фарс, ғәр.—һуңғы гөл
ГӨЛБӘҘӘН фарс, ғәр.— гөл һымаҡ зифа
ГӨЛБӘҘӘР фарс, ғәр. — гөл+ бәҙәр; тулған ай гөлө
ГӨЛБӘҘИҒА фарс, ғәр. — гөл + бәҙиға; иң матур гөл
ГӨЛБӘЗИР фарс, ғәр. — гөл+ бәҙәр
ГӨЛБӘЗИРӘ—ҡара: *Гөлбәҙәр*
ГӨЛБӘҺӘР фарс. — яҙғы гөл
ГӨЛГИЗӘР фарс. — гөллөк, сәскәлек
ГӨЛГӨЛ фарс.—гөл һымаҡ
ГӨЛГӨНӘ фарс. — алһыу, роза гөлө төҫлө
ГӨЛҒӘЙШӘ фарс, ғәр.—тормош гөлө
ГӨЛГӘҮҺӘР фарс —гөл + гәүһәр
ГӨЛДӘР фарс. — гөл менән биҙәлгән
ГӨЛЗАДА фарс. — гөллө; сәскәнән яһалған
ГӨЛЗАР фарс — гөллөк, сәскәлек
ГӨЛЗАҺИҘАҢГӨЛЗАҺИДАфарс, ғәр.—гөл + заһиҙа; тыйнаҡлы ҡыҙ
ГӨЛЗАҺИРА фарс, ғәр.—гөл+ заһира; нур сәсеүсе

ГУЛЬБАДИЯН перс—цветок бадьяна
ГУЛЬБАНУ перс—гуль *цветок*+ бану *госпожа, хозяйка*
ГУЛЬБИКА перс, баш. — гуль. цветок+бика *девочка*
ГУЛЬБИНАЗ перс — нежная, как цветок
ГУЛЬБИНУР перс, ар. —гуль-*цветок+жур луч, сияние, блеск*
ГУЛЬБУСТАН перс—цветник
ГУЛЬБАГИДА перс, ар,—последний цветок
ГУЛЬБАЗАН перс, ар.— гуль. *цветок*+базан *статность;* красивая, как цветок
ГУЛЬБАДАР перс, ар. — гуль. *цветок*+ бадар *полная луна;* совершенная, красивая
ГУЛЬБАДИГА перс, ар.—гуль. *цветок*+ бадига *красивый,* самый красивый цветок
ГУЛЬБАЗИР перс, ар. — гуль *цветок*+базир *красивый*
ГУЛЬБАЗИРА — см. *Гульбадар*
ГУЛЬБАХАР перс. — весенний цветок
ГУЛГИЗАР перс. — цветник
ГУЛЬГУЛЬ перс. — нежная, красивая, как цветок
ГУЛЬГИНА перс. — как цветок розы, розоликая
ГУЛЬГАЙША перс.—цветок жизни
ГУЛЬГАВХАР перс — гуль+гавхар
ГУЛЬДАР перс. — украшенна» цветами; вся в цветах
ГУЛЬЗАДА перс. — красивая, как: цветок
ГУЛЬЗАР перс. — цветник
ГУЛЬЗАГИДА перс, ар. — гуль+ загида; скромная девочка
ГУЛЬЗАГИРА перс, ар. — гуль+ загира; сияющая, лучезарная

ГӨЛЗИФА фарс. — гөл һымаҡ зифа

ГӨЛЗӘЙНӘП фарс, ғәр.— гөл+ зәйнәп (таҙа, тулы кәүҙәле; кәкүк)

ГӨЛЗӘМИНӘ неол., фарс, ғәр. — ер гөлө

ГӨЛЗӨҺРӘ фарс, ғәр. — гөл + зөһрә; зөһрә гөлө

ГӨЛИРӘ неол., фарс. — гөл һымаҡ

ГӨЛИСӘ неол., фарс, ғәр. — гөл һымаҡ *(«Гөлниса»нан* ҡыҫҡартылған)

ГӨЛЙЕМЕШ фарс, баш. — сәск^ исеменән

ГӨЛЙӨҘӨМ фарс, баш. — гөл кеүек йөҙлө

ГӨЛЙЫҺАН фарс. — йыһан гөлө

ГӨЛЙӘҮҺӘР фарс. — гөл+йәүһәр; ынйы һымаҡ

ГӨЛКӘЙ фарс. — иркәләү формаһындағы исем

ГӨЛЛИ фарс.—гөллө, гөлдән торған

ГӨЛЛИРӘ неол., фарс — гөл һымаҡ

ГӨЛМИНАЗ фарс. — гөл кеүек наҙлы

ГӨЛМИНУР фарс, ғәр. — гөл нурынан

ГӨЛМӨҺӨР фарс, ғәр. — гөл + мөһөр; һуңғы гөл

ГӨЛМӘРЙӘМ фарс, йәһ. — гөл+ мәрйәм; иң шәп гөл

ГӨЛНАЗ фарс — гөл-Ьназ; гөл кеүек наҙлы

ГӨЛНАЗАР фарс, ғәр.— гөл + назар

ГӨЛНАР фарс. — гранат сәскәһе

ГӨЛНАРА фарс. — гранат сәскәһе

ГӨЛНИСА фарс, ғәр. — гөл + ниса; гөл кеүек ҡыҙ

ГӨЛНУР фарс, ғәр. — гөл нурындай ҡыҙ

ГӨЛНӘЗИРӘ фарс, ғәр. — гөл+ нәзирә; бик матур, өлгө булырлыҡ

ГУЛЬЗИФА перс. — гуль + зифа; стройная, статная

ГУЛЬЗАЙНАП перс, ар.—гуль *цветок+зайнап полненькая, здоровая; кукушка*

ГУЛЬЗАМИНА неол., перс. ар. — цветок земли

ГУЛЬЗУХРА перс, ар. — гуль *цветок+зухра звезда*

ГУЛИРА неол., перс. — подобная цветку

ГУЛИСА неол., перс, ар. — подобная цветку (усеченная форма имени *Гульниса)*

ГУЛЬЕМЕШ дер., баш.—шиповник

ГУЛЬЮЗУМ перс, баш. — красивая, как цветок

ГУЛЬЗИГАН перс. гуль *цветок+* зиган *вселенная*

ГУЛЬЯУХАР перс—гуль *цветок* + яухар *жемчуг*

ГУЛЬКЕЙ перс. — цветочек (ласкательная форма имени)

ГУЛЛИ перс, — цветочная (ласкательная форма имени)

ГУЛЛИРА неол., перс. — подобная цветку

ГУЛЬМИНАЗ перс. — пежная, как цветок

ГУЛЬМИНУР перс, ар. — гуль *цветок+ пу р свет, блеск, луч,* сияние

ГУЛЬМУГУР перс, ар. — гуль *цветок+иугур печать;* последний цветок

ГУЛЬМАРЬЯМ перс, евр. — гуль *цветок+марьям;* самый лучший цветок

ГУЛЬНАЗ перс—нежная, как цветок

ГУЛЬНАЗАР перс, ар.,—гуль *цветок*+назар *взгляд*

ГУЛЬНАР перс. — гранатовый цветок

ГУЛЬНАРА перс.—гранатовый цветок

ГУЛЬНИСА перс, ар. — гуль *цветок+нур луч., свет, сияние;* сияющий цветок

ГУЛЬНУР перс, ар. — гуль *цветок* + нур *луч, свет, сияние;* сияющий цветок

ГУЛЬНАЗИРА перс, ар. — гуль *цветок+назяра красивая, лу-1-* шая

ГӨЛНӘЗИФӘ фарс, ғәр. — гөл + пәзифә; гөлдәй, саф, пак

ГӨЛНӘФИС фарс, ғәр.—гөл һымаҡ нәфис

ГӨЛНӘФИСӘ фарс, ғәр. — гөл+ нәфисә; гөл һымаҡ нәфис

ГӨЛӨСТАН фарс. — гөл баҡсаһы

ГӨЛСАРА фарс.—гөл + сара; иң шәп, матур гөл

ГӨЛСАФА фарс, ғәр. — гөл кеүек саф

ГӨЛСИБӘР фарс, баш. — гөл һымаҡ сибәр, матур

ГӨЛСИМӘ фарс, ғәр. — гөл кеүек йөҙлө

ГӨЛСИНӘ фарс, гәр. — гөл йыйыусы

ГӨЛСИРӘ фарс — гөл кеүек йөҙлө

ГӨЛСӨМ фарс. — алһыу йөҙлө

ГӨЛСӘСӘК фарс, баш. — гөл + сәсәк

ГӨЛҮСӘ неол., фарс. — гөл һүҙенән

ГӨЛФАРА фарс.—гөл һатыусы

ГӨЛФАРИЗА фарс, гәр. — гөл+ фариза

ГӨЛФАЯ неол., фарс. — ҡәҙерле гөл

ГӨЛФИРӘ неол., фарс. — гөл һатыусы

ГӨЛФИӘ фарс. — гөлгә оҡшаш

ГӨЛФРУЗ фарс. — гөл һатыусы

ГӨЛФӘРИҘӘ фарс, ғәр. — гөл+ фәриҙә; иң шәп, тиңдәшһеҙ

ГӨЛХӘБИРӘ фарс, ғәр. — гөл-Ь хәбирә; белемле, ғилемле ҡыҙ

ГӨЛҺИҘӘП фарс. — гөл+һиҙәп

ГӨЛҺЫЛЫУ фарс, баш. — гөл+ һылыу; гөл һымаҡ һылыу

ГӨЛШАН фарс. — гөл түтәле

ГӨЛШАТ фарс, баш.—гөл батшаһы

ГӨЛШӘКӘР фарс —гөл + шәкәр; татлы гөл

ГӨЛШӘРИФӘ фарс, ғәр. — гөл + шәрифә; гөл һымаҡ ҡәҙерле, маҡтаулы

ГУЛЬНАЗИФА перс, ар.~гуль + назифа; чистая, непорочная, как цветок

ГУЛЬНАФИС перс, ар.— гуль ^еeток+нафис *изящный*

ГУЛЬНАФИСА перс, ар.— гуль *цветок*+ нафиса *изящная*

ГУЛУСТАН перс — цветник

ГУЛЬСАРА перс. — гуль + сара; самый лучший цветок

ГУЛЬСАФА перс, ар. — гуль *цветок*+сафа *чистый*

ГУЛЬСИБАР перс, баш. — гуль *цветок* + сибар *красивый*

ГУЛЬСИМА перс, ар. — подобная цветку, красивая

ГУЛЬСИНА перс, ар. — цветочница

ГУЛЬСИРА перс.—подобная цветку, красивая

ГУЛЬСУМ перс — розоликая

ГУЛЬСАСЯК перс, баш. — гуль *цветок*+сасяк *цветок*

ГУЛУСА неол., перс. — от слова «гуль» — «цветок»

ГУЛЬФАРА перс. — цветочница

ГУЛЬФАРИЗА перс, ар.— гуль *цветок* + фариз *обязанность, миссия*

ГУЛЬФАЯ неол., перс—дорогой цветочек

ГУЛЬФИРА неол., перс — цветочница

ГУЛЬФИЯ перс — подобная цветку

ГУЛЬФРУЗ перс. — цветочница

ГУЛЬФАРИДА перс, ар.—гуль+ фарида; самая лучшая, бесподобная

ГУЛЬХАБИРА перс, ар, —гуль *цветок*+хабира *образованная*

ГУЛЬСИДАП перс. — гуль *цветок* + сидап *перламутровая пуговица;* красивая

ГУЛЬСЫЛУ перс, баш. — гуль *цветок + сылу красивая*

ГУЛЬШАН цветник

ГУЛЬШАТ перс, баш. — гуль *цветок+шзл царь;* царица цветов

ГУЛЬШАКАР перс — гуль *цветок*+шакар *сахар;* сладкий цветочек

ГУЛЬШАРИФА перс, ар. — гуль цеeток+шарифа *дорогая, благородная, славная*

ГӨЛЪЯМАЛ фарс, ғәр. — гөл + ямал; матур гөл	ГУЛЬЯМАЛ перс, ар. — гуль *цветок+ямал красивый;* крашвый цветок
ГӨЛӘН фарс. — гөл кеүек	ГУЛЯН перс. — подобный цветку
ГӨЛӘНДӘМ фарс. — гөл кеүек зифа	ГУЛЯНДЕМ перс. — подобный цветку
ГҮЗӘЛ неол., баш. — матур, һылыу, сибәр	ГУЗЕЛЬ неол., баш. — красивая, прекрасная
ГҮЗӘЛИӘ неол., баш. — гүзәл, матур, һылыу	ГУЗЕЛИЯ неол., баш. — красиаая, прекрасная
ГӘҮҺӘР фарс. — ынйы, мәрйен	ГАУХАР перс. — жемчужина
ГӘҮҺӘРИӘ фарс. — ынйы, мәрйен (ынйы, мәрйен һымаҡ ҡәҙерле, матур)	ГАУХАРИЯ перс. — жемчуг, коралл (красивая, как жемчуг)

ҒАФФА ғәр. — тыйнаҡлы, ғифрәтле	ГАФФА ар. — послушная, сдержанная, скромная
ҒАЯН ғәр. — атаҡлы, күренекле күренеп торған, билдәле	ГАЯН ар. — знаменитая; знатная, очевидная, ясная
ҒИЛМИКАМАЛ ғәр. — ғилми (ғилемле) + камал	ГИЛЬМИКАМАЛ ар. — гильми *ученая, образованная+камал совершенная*
ҒИЛМИНИСА ғәр. — ғилемле ҡыҙ	ГИЛЬМИНИСА ар. — образованная девушка
ҒИЛМИНУР ғәр. — ғилем нуры	ГИЛЬМИНУР ар. — гильми *научный + нур луч, свет, блеск*
ҒИЛМИСАФА ғәр. — ғилемле, саф	ГИЛЬМИСАФА ар. — образованная, честная, чистая
ҒИЛМИЯЗА ғәр. — ғилемле	ГИЛЬМИЯЗА ар.—образованная
ҒИЛМИЯМАЛ ғәр. — ғилемле, һылыу	ГИЛЬМИЯМАЛ ар. — образованная, красивая
ҒИЛМИӘ ғәр. — ғилемле, белемле	ГИЛЬМИЯ ар. — образованная
ҒИФФӘТ ғәр. — саф, намыҫлы	ГИФФАТ ар.—чистая, честная
ҒӨБӘЙҘӘ ғәр. — тоғролоҡло, ҡол	ГУБАЙДА ар. — верная, слуга, рабыня
ҒӘБИҘӘ ғәр. — баш эйеүсе, хеҙмәтсе, ҡол	ГАБИДА ар. — подчиненная, служащая; слуга
ҒӘЗЗӘ ғәр.—һөйәкле	ГАЗЗА ар. — любимая
ҒӘЗИЗӘ ғәр.—ҡәҙерле, ғәзиз	ГАЗИЗА ар. — дорогая, милая, любимая
ҒӘЗИЛӘ ғәр. — тоғролоҡло, ғәҙел	ГАЗИЛЯ ар. — верная, справедливая
ҒӘЗИМӘ ғәр. — бөйөк, абруйлы	ГАЗИМА ар.—великая, уважаемая
ҒӘЗИНУР ғәр.— еңеү нуры	ГАЗИНУР ар. — гази *победа+пур луч, сияние*
ҒӘЙНИКАМАЛ ғәр. — ысынлап камил; бик шәп	ГАЙНИКАМАЛ ар. — самая совершенная, превосходная
ҒӘЙНИСАФА ғәр.— бик саф	ГАЙНИСАФА ар. — самая чистая
ҒӘЙНИХАЯТ ғәр. — матур тормош	ГАЙНИХАЯТ ар.—лучшая жизнь
ҒӘЙНИҺАР ғәр. — көн кеүек, матур	ГАЙНИХАР ар. — ясная, красивая

ҒӘЙНИЯМАЛ ғәр.— бик матур, сибәр — ГАЙНИЯМАЛ ар. — очень красивая; красавица

ҒӘЙНИӘ ғәр. — күренекле; тантаналы — ГАЙНИЯ ар.—знаменитая, торжественная

ҒӘЙНУР ғәр.—яҡтылыҡ, нур шишмәһе — ГАЙНУР ар.—родник света, сияния

ҒӘЙШӘ ғәр. — тормош; йәшәүсе — ГАЙША ар. — жизнь; живучая

ҒӘЛИМӘ ғәр.—белемле, уҡымышлы — ГАЛИМА ар. — образованная

ҒӘЛИӘ ғәр. — бөйөк — ГАЛИЯ ар. — великая

ҒӘЛИӘБАНЫУ ғәр., фарс.— ғәлиә + баныу — ГАЛИЯБАНУ ар., перс—галия+бану

ҒӘМБӘР ғәр. — хуш еҫле — ГАМБАР ар. — благовонная, ароматная, душистая; амбра (ароматное вещество)

ҒӘМБӘРИӘ неол., ғәр. — ҡара: *Ғәмбәр* — ГАМБАРИЯ неол., ар.—то же, что *Гамбар*

ҒӘМБӘРӘ неол., ғәр,—ҡара: *Ғәмбәр* — ГАМБАРА неол., ар. — то же, что *Гамбар*

ҒӘМИЛӘ ғәр. — эшсән; хеҙмәткәр, эшсе — ГАМИЛА ар.—трудолюбивая, работящая

ҒӘНИӘ ғәр. — бай, мөлкәтле — ГАНИЯ ар. — богатая, зажиточная

ҒӘРИФӘ ғәр. — аҡыллы — ГАРИФА ар. — умная, мудрая

ҒӘТИФӘ ғәр. — изгелекле — ГАТИФА ар. — добрая, доброжелательная

ҒӘТИӘ ғәр. — бүләк — ГАТИЯ ар. — дар, подарок

ҒӘФИФӘ ғәр. — тыйнаҡлы, намыҫлы, саф — ГАФИФА ар. — послушная, честная, чистая

ҒӘФИӘ ғәр. — һау, сәләмәт ҡыҙ — ГАФИЯ ар. — здоровая девочка

ҒӘФҮРӘ ғәр. — ғәфү итеүсе, кисереүсе — ГАФУРА ар. — всепрощающая

ҒӘФФӘ ғәр. — тыйнаҡлы, намыҫлы, ғиффәтле — ГАФФА ар. — послушная, скромная

ҒӘШИӘ ғәр. — йөрәк ҡапҡасы; кис — ГАШИЯ ар. — покрывало сердца; вечер

ҒӘШҮРӘ ғәр. — һижрә — Ай календарында 1-се — мөхәррәм айынын унынсы көнө атамаһы; байрам; байрамда тыуған — ГАШУРА ар. — название десятого дня месяца Мухаррям — 1-го месяца арабского лунного календаря Хиджри: праздничный день; родилась в праздничный день

Д

ДАМИРА неол. — «Дамир» тигән ир-ат исеменән яһалған — ДАМИРА неол. — женская форма мужского имени Дамир («Да здравствует мир»)

ДАНИЛА неол., фарс. — белемле, аҡыллы — ДАНИЛА неол., перс. — образованная, умная

ДАНИЯ фарс. •— данлы — ДАНИЯ перс. — славная

ДАРИҒА ғәр. — үкенес, аяныс; ғәжәп, иҫ киткес — ДАРИГА ар. — жалость, сожаление; удивление

ДАҺИЯ ғәр. — зирәк, һәләтле, аҡыл эйәһе — ДАГИЯ ар.—способная, мудрая

ДИЛАРА фарс.—һөйөклө — ДИЛАРА перс. — возлюбленная

ДИЛБӘР фарс. — һөйәкле, күңелде үҙенә тартыусы

ДИЛБӘРӘ неол., фарс. — һөйәкле, күңелде үҙенә тартыусы

ДИЛДАР неол., фарс. — һөйәкле

ДИЛФӘР фарс. — күңелде йыуатыусы, ҡыуандырыусы

ДИЛФӘРӘ фарс. — күңелде йыуатыусы, ҡыуандырыусы

ДИЛӘ фарс.—*«Дилара»нан* ҡыҫҡартылған

ДИЛӘФРҮЗ фарс.— шатлыҡ биреүсе, ҡыуандырыусы

ДИНАРА ғәр. — боренғо алтын, көмөш аҡса исеменән

ДИНӘ бор. йәһ., ғәр. — дөрөҫ, ғәҙел

ДИНӘ ғәр. — динле

ДИҢГЕҘБИКӘ бор. баш. — диңгеҙ + бикә

ДӘҒИБӘ ғәр. — саҡырыусы, өндәүсе

ДӘРИҒӘ фарс. — үкенес, аяныс; ғәжәп, иҫ киткес

ДӘҮЛӘТБИКӘ ғәр., баш. — дәүләт + бикә (дәүләтле, бай булһын тигән теләк менән ҡушылған исем)

ДИЛЬБАР перс.—возлюбленнал, привлекательная

ДИЛЬБАРА неол., перс. — воҙлюбленная, привлекательная

ДИЛЬДАР неол., перс. — возлюбленная

ДИЛЬФАР перс. — радующая сердне

ДИЛЬФАРА перс. — радующая сердце

ДИЛЯ перс. — сокращенная форма имени *Дилара*

ДИЛЯФРУЗ перс.—радующая сердце

ДИНАРА ар. — от названия древней золотой или серебряной монеты

ДИНА др. евр., ар, — иравдивая, ёправедливая

ДИНА ар. — религиозная

ДИНГИЗБИКА др. баш. - дин.гиз *море+бжа* (компонент женских имен)

ДАГИБА ар.—зовущая, призывающая

ДАРИГА перс. — жалость, сожаление; удивление

ДАВЛЕТБИКА ар., баш.—давлет *богатство, имущество + бша* (компонент женских имен). Пожелание ребенку богатства, счастья

Е

ЕБӘК баш. — ебәк һүҙенән (ҡыҙ бала ебәк һымаҡ нәфис булһын тип ҡушылған исем)

ЕЙӘНБИКӘ баш. — ейән + бикә (боронғо йола буйынса, әсә йортонда тыуған балаға «ейән» һүҙе менән исем ҡушҡандар)

ЕҘБИКӘ бор. баш. — еҙ + бикә (бала ныҡ булһын, тигән теләк менән борон таш, металл атамаларын исем итеп ҡушҡандар)

ЕМЕШ баш. — емеш, еләк

ЕМЕШБИКӘ баш. — емеш + бикә; емеш һымаҡ тәмле

ЖИБЕК баш. — шелк (выражает пожелание, чтобы девочка была нежной, красивой, как шелк)

ЗИАНБИКА баш. — зиан *внуч*геа+бика (по древнему обычаю ребенку, родившемуся на родине матери, давали имя с компонентом «зиан» — «внук»)

ЖИЗБИКА др. баш,—жиз *латыш, желтая* медь+бика (по древнему обычаю, чтобы ребенок был крепким, здоровьш, давали имена с названиями камней, металлов)

ЕМИШ баш. — ягода; ягоды, плоды

ЕМИШБИКА баш. — емишЧ-бикасладкая, как ягода.

ЗАИРА неол., ғәр. — ҡунаҡ
ЗАРИФА ғәр. — матур, күркәм, телгә оҫта
ЗАРИЯ фарс. — зарығып көтөп, Һорап алған' :
ЗАҺИҘА ғәр.-—тыйнаҡлы, изге
ЗАҺИРА ғәр.— нур сәсеүсе; бик матур ••• : '•'
ЗИАДА неол., ғәр. — бик матур, сибәр
ЗИАФА —ҡара: *Зиафат*
ЗИАФАТ неол., ғәр. — ҡунаҡ, һый'
ЗИЛӘ неол., ғәр.—таҙа, саф
ЗИНИРА неол., ғәр. — нурлы
ЗИННУРА-ғәр.—нур эйәһе, нурлы '••••-•'
ЗИФА фарс. -^-күркәм, зифа'кәу-;;ӘЛе
ЗОЛХЫЯ ғәр.— әҙәпле, тыйнаҡлы" •
ЗӨЁӘИҘӘ -ғәр. — һайлап алынған, иң һәйбәт
ЗӨБӘРЖӘТ ғәр.—зәңгәр төҫтәге аҫыл таш исеменән
ЗӨЛҠӘҒИҘӘ|| ЗӨЛҠӘҒИДӘ ғәр. — 'һижрә —:Ай календарындағы 1:Г-се айҙың исеменән; шул айҙа тыуған ҡыҙ балаға ҡушылған исем, ••: '
ЗӨЛҠӘЗӘ; >ғәр. — *«Зөлкэғщэ»нән* ҡыҫҡартылған '• •'• •'• •\''
ЗӨЛФИКАМАЛ фарс, ғәр. — бөҙ-.рө сәсле, матур
ЗӨЛФИРӘ ;;. неол., фарс—бөҙрә сәсле
ЗӨЛФИӘ •• неол., фарс"—бөҙрә сәсле
ЗӨЛХИЗӘ ғәр. — Һижрә —Ай календарындағы 12-се айҙың 'Исеменән :: '
ЗӨЛХИӘ ғәр. — әҙәпле, тыйнаҡ-
ЗӨЛХӘБИРӘ ғәр. —матур, " белемле
ЗӨЛӘЙФӘ фарс. — бөҙрә сәсле
ЗӨЛӘЙХА ғәр. — кесе туған, һеңле; яҡын туған
ЗӨМӘРӘ неол., фарс. — аҫыл таш
ЗӨМӘРӘТ фарс. — зөбәржәт
ЗӨРӘФӘТ неол., фарс. — күркәм, нәфис : ;

ЗАИРА неол., ар. — гостья
ЗАРИФА ар. — изящная, остроумная
ЗАРИЯ перс. — желанная, долгожданная
ЗАГИДА ар. — скромная, святая
ЗАГИРА ар. — блестящая, прекрасная
ЗИЯДА неол., ар. — превосходная; прекрасная
ЗИАФА—см. *Зиафат*
ЗИАФАТ неол., ар. — гость; угощение
ЗИЛЯ неол., ар.—чистая, честная
ЗИНИРА неол., ар.—лучистая, лучезарная
ЗИННУРА ар. — лучистая, лучезарная
ЗИФА перс—статная, стройная
ЗУЛЬХИЯ ; ар.' — благовоспитаняая, почтйтельная
ЗУБАЙДА ар. — пзбранная, самая лучшая
ЗУБАРЖАТ||ЗУБАРЬЯТ ар. - изумруд
ЗУЛЬКАГИДА ар. — от иазвания 12-го месяца арабского лунного календаря Хиджри; имя девочки, родившейся в данном месяце
ЗУЛЬКАДА ар. — усеченная форма имени *Зулькагида*
ЗУЛЬФИКАМАЛ перс, ар. — кудрявая, красивая
ЗУЛЬФИРА неол., перс/'—-кудрявая
ЗУЛЬФИЯ[1] неол., перс. — кудрявая
ЗУЛЬХИЗА ар.— от названия 12-го месяца арабского лунного календаря Хиджри
ЗУЛЬХИЯ ар. — благовоспнтанная, почтйтельная
ЗУЛЬХАБИРА ар. — красивая, образованная, знающая
ЗУЛЕЙФА перс. — кудрявая
ЗУЛЕЙХА ар, — младшая сестра; близкая родственница
ЗУМАРА неол., перс. — название драгоценного камня
ЗУМАРАТ перс. — изумруд
ЗУРАФАТ неол.. перс — изящная, прелестная

ЗӨҺРӘ ғәр. — балҡып торған, матур; йондоҙ исеме	ЗУХРА ар. — блеск, красота; назваиие планеты Венера
ЗӘБИБӘ ғәр.—йөҙөм емеше; матур	ЗАБИБА ар. — нзюм; красивая
ЗӘБИҘӘ фарс. — биҙәлгән, матур	ЗАБИДА перс. — украшенная, красивая
ЗӘБИРӘ ғәр. — ныҡлы, көслө	ЗАБИРА ар. — крепкая, сильная
ЗӘЙНИӘ ғәр. — биҙәк, матур	ЗАЙНИЯ ар. — украшение; красивая
ЗӘЙНӘП ғәр. — тулы кәүҙәле, таҙа; кәкүк	ЗАЙНАП ар. — полная, здороаая; кукушка
ЗӘЙТҮНӘ ғәр. — мәңге йәшел зәйтүн ағасы, зәйтүн гөлө атамаһынан	ЗАЙТУНА ар. — олеандр
ЗӘКИРӘ ғәр. — иҫкә алыусы	ЗАКИРА ар, — вспоминающий; сознание, разум
ЗӘКИӘ ғәр. — саф; зирәк	ЗАКИЯ ар. — чистая, одаренная
ЗӘЛИФӘ фарс. — бөҙрә сәсле	ЗАЛИФА перс. — кудрявая
ЗӘЛИӘ фарс. — аҡ йөҙлө	ЗАЛИЯ перс.—светлая
ЗӘМЗӘМИӘ ғәр. — изге һыу; күп, мул (Мәккәлә Ҡәғбә мәсетендәге изге ҡоҙоҡ исеме)	ЗАМЗАМИЯ ар. — священная вода; обильная (от названия евященного колодца при храме Кааба в г. Мекке)
ЗӘҮЖӘН ғәр. — кәләш	ЗАВЖАН ар. — невеста
ЗӘҮРӘ неол., ғәр. — нурлы *(Зөһрә* исеменән үҙгәртелгән)	ЗАУРА неол., ар. — лучезарная (измененная форма имени *Зухра)*

И

ИҘЕЛБИКӘ баш. — иҙел + бикә	ИДЕЛЬБИКА баш. — идель *река*+бика (компонент женских имен)
ИЛБИКӘ баш. — ил ҡыҙы	ИЛЬБИКА баш. — иль *страна*+ бика; преданная, верная своей Родине
ИЛГИЗӘ баш., фарс. (неол.) — ил гиҙә	ИЛЬГИЗА баш., перс. (неол.) — иль *страна+гиза путешествует*
ИЛСӨЙӘР баш. — илен һөйәр	ИЛЬСЕЯР баш. — патриотка; любимица народа
ИЛҺӨЙӘР баш. — илен һөйәр	ИЛЬСЕЯР баш. — патриотка: любимица народа
ИНСЕБИКӘ баш. — инселәнгән, кемгәлер билдәләнгән	ИНСИБИКА баш. — инси *завещанная, преднаэначенная, намеченная+бжа* (компонент женских имен)
ИРКӘ баш. — иркә, ҡәҙерле бала	ИРКАЦИРКЯ баш. — изнеженная, избалованная, любимая
ИРКӘБИКӘ баш,—иркә ҡыҙ	ИРКАБИКА баш. — изнеженная, любимая дочь
ИРКӘГӨЛ баш., фарс. — иркә+ гел	ИРКАГУЛЬ баш., перс. — нежная, как цветок
ИСМЕГӨЛ неол., ғәр., фарс. — исеме+гөл	ИСМИГУЛЬ неол., ар., перс. — исеме *имя* ее+гуль *цветок*
ИҪӘНБИКӘ баш. — иҫән + бикә (иҫән-һау булһын тигән теләк менән ҡушылған)	ИСЯНБИКА баш. — исян *живая, здоровая*+ бика (выражает пожелание ребенку здоровья)

ИШБИКӘ баш.— иш + бикә (әсәһенә иш, ағай, апайына иптәш булһын тип ҡушылған боронғо исем)

ИШБИКА баш. — иш *друг, товарищ+бжа.* (выражает пожелание ребенку, чтобы она стала помощницей матери, товарищем своим братьям, сестрам)

ИШСОЛТАН баш., ғәр. — иш + солтан (солтан, һолтан һүҙе борон ҡатын-ҡыҙ исемдәренә ҡушылған, һунға табан ир-ат исеменә күскән)

ИШСУЛТАН баш., ар. — иш *друг, товарпщ + култа.н царь, правитель* (вначале султан был компонентом женских имен, а впоследствии стал компонентом н мужских имен)

ИШҺОЛТАН баш., ғәр. — иш + һолтан (солтан)

ИШСУЛТАН баш., ар. — иш + султан

Й

ЙОМАБИКӘ ғәр., баш. — йома + бикә (йомала тыуған)

ЮМАБИКА ар., баш. — юма *геятница+бжа* (родилась в пятни**цу)**

ЙОНДОҘ баш. — "йондоҙ" һүҙенән (йондоҙ һымаҡ балҡып торһон тип ҡушылған)

ЮНДУЗ баш,—звезда (выражает пожелание родителей, чтобы дочь сияла звездой)

ЙОПАРБИКӘ баш. — йопар + бине; борон хушбый урынына йопар (йофар) майы һөрткәндәр

ЮПАРБИКА баш. — юпар *мускус* (пахучее вещество) +бика; (в старину вместо духов душились мускусом)

ЙОПАРСОЛТАН баш., ғәр. —йопар (йофар) + солтан

ЮПАРСУЛТАН баш., ар.—юпар *мускус*+султан

ЙӨҘБИКӘ баш. — йөҙлөк-бөркәнсек менән тыуған; бәхетле ҡыҙ

ЮЗБИКА баш. — «юз» от слова «юзлек» — *рубашка*+бика; (родилась в рубашке, счастливая)

ЙӨҘЛӨБИКӘ баш. — йөҙлөклө тыуған, бәхетле ҡыҙ

ЮЗЛУБИКА баш. — родилась в рубашке; счастливая

ЙӨҘЛӨКӘИ баш. — йөҙлөклө, бәхетле

ЮЗЛУКАЙ баш. — родилась в рубашке; счастливая

ЙӨҘӨКӘЙ баш. — йөҙлөклө, бәхетле

ЮЗУКАЙ баш. — родилась в рубашке; счастливая

ЙЫҺАН фарс.—донъя, ғәләм

ЗИГАН перс. — мир, вселенная

ЙЫҺАНИӘ фарс. — йыһан эйәһе

ЗИГАНИЯ перс.—покорительница мира

ЙӘМИҒА ғәр. — йыйнаусы, туплаусы

ЯМИГА ар. — собирающая, организующая

ЙӘМИЛӘ ғәр. — бик матур, сибәр, һөйкөмлө

ЯМИЛЯ || ДЖАМИЛЯ ар.—красивая, милая

ЙӘМЛИХА ғәр. — бик һөйкөмлө

ЯМЛИХА ар.—очень милая, привлекательная

ЙӘНБИКӘ фарс. — баш. — йән + бикә

ЯНБИКА перс, баш.— ян *душа*+ бика

ЙӘНИФӘ ғәр,—ысын, саф *(Ханифа* исеменән үҙгәртелгән)

ЯНИФА ар. — настоящая, непорочная (измененная форма имени *Ханифа)*

ЙӘНИӘ фарс. — ҡәҙерле, һөйкөмлө

ЯНИЯ перс.—дорогая, привлекательная

ЙӘННӘТ ғәр. — баҡса, йәннәт баҡсаһы

ЯННАТ ар.—сад; рай

ЙӘНҺЫЛЫУ фарс, баш. — йән+ һылыу; матур, сибәр ҡыҙ

ЯНСЫЛУ перс, баш. — ян *душа*+ сылу *красивая*

ЙӘҮҺӘР фарс. — ынйы, гәүһәр *(Гәүһәр* исеменән үҙгәртелгән)

ЯУХАР перс. — жемчужнна (видоизменеиная форма имени *Гаухар)*

ЙӘҮҺӘРИӘ фарс. — ынйы, гәүһәр *("Гәүһәриә"нән* үҙгәртелгән)

ЯУХАРИЯ перс. — жемчужнна (видоизмененная форма имени *Гаухария)*

ЙӘҮҺӘРӘ фарс. — *("Йәүһәриә"-нән* ҡыҫҡартылған)

ЯУХАРА перс. — сокращенная форма имени *Яухария*

КАМАЛ ғәр. — кәмселекһеҙ, камил

КАМАЛ ар.—совершенная

КАМИЛА гәр. — кәмселекһеҙ, камил; рус һәм башҡа славян халыҡтарында — *Камилла* (лат.)

КАМИЛА ар.—совершенная; у русских и у других славянских народов употребляется в форме *Камилла (лат.)* — девушка безуиречного происхождения

КИНЙӘБИКӘ баш. — кинйә, төпсөк ҡыҙ (әлеге исем «был ҡыҙ һуңғыһы булһын, башҡаса ҡыҙ бала тыумаһын» тигән теләк менән дә ҡушылған)

КИНЬЯБИКА баш.—кинья, последний ребенок в семье (существовало поверье, что если дать ребенку ймя, с данным компонентом, то рождение девочек прекратится)

КИНЙӘСОЛТАН баш., ғәр. — кинйә+солтан

КИНЬЯСУЛТАН баш., ар.— кинья+султан

КИНЙӘҺОЛТАН баш., ғәр. - кинйә+һолтан

КИНЬЯСУЛТАН баш., ар - кинья+султан

КИФАЯ ғәр.—етерлек, етешле

КИФАЯ ар. — достаточная, удовлетворительная

КӨЛМИНАЗ фарс. —ҡара: *Гөлминаз*

КУЛЬМИНАС перс. — см. *Гульминаз*

КӨЛӘМЗӘ фарс. — 1) гөл кеүек зифа; 2) алтын һүҙ; 3) һүҙендә тороусы

КУЛАМЗА перс. - 1) красивая, как цветок; 2) золотое слово; 3) верная слову

КӨМӨШ баш. — көмөш һымаҡ ҡәҙерле

КУМУШ баш. — серебро

КӨМӨШБИКӘ баш.— көмөшбикә

КУМУШБИКА баш. — кумуш + бика

КӨНБИКӘ бор. баш. — көн (ҡояш)+бикә (ҡыҙ бала)

КУНБИКА др. баш. — кун *день, солнце+бика* (компонент женских имен)

КӨНСОЛТАН баш., ғәр. — көнсолтан

КУНСУЛТАН баш., ар,—кун + султан

КӨНҺЫЛЫУ баш. — көн + һылыу

КУНСЫЛУ баш.— кун *солнце* + сылу *красивая*

КӨНЪЯМАЛ баш., ғәр. — көнямал; матур, һылыу

КУНЬЯМАЛ баш, ар. — кун *солнце+ямал красивая*

КӨҪӘБИКӘ баш.— көҫәү (көтөү, теләү) +бикә

КУСЯБИКА баш.—от глагола «күсәү» — *желать* + бика

КҮСБИКӘ баш. — күс-Ьбйкә; күскәндә тыуған

КУСБИКА баш. — 1) кус *рой* (пчелиный)+бика; 2) возможно, связано с кочевым образом жизни н образовано от слова «күсеү» — кочевать

КҮСҺЫЛЫУ баш. — күс+һылыу — КУССЫЛУ баш. — кус+ сылу

КӘБИРӘ ғәр. — бөйөк, оло — КАБИРА ар. — великая, величественная

КӘРИМӘ ғәр. — йомарт, киң күңелле — КАРИМА ар. — щедрая, великодушная

КӘТИБӘ ғәр. — яҙыусы; секретарь — КАТИБА ар. — писательница, пишущая; секретарь

КӘФИӘ ғәр. — етәрлек; ярарлыҡ — КАФИЯ ар.—достаточная, удовлетворительная

КӘШИФӘ ғәр. — уйлап табылған, табылдыҡ; асыш — КАШИФА ар. — изобретенная; изобретенне, открытие

КӘШФИӘ ғәр. — уйлап табылған, яңы асылған, асыш — КАШФИЯ ар. — изобретенная; открытие

КӘҮСӘР фарс. — йәннәт шишмәһе; муллыҡ, байлыҡ символы, ир-ат исеме булып та йөрөй — КАВСАР ар. —- райский источник (символ обилия, богатства;. встречается н в составе мужских имен)

КӘҮСӘРИӘ — ҡара: *Кәүсәр* — КАВСАРИЯ — см. *Кавсар*

Ҡ

ҠАҘНАБИКӘ ғәр., баш. — ҡаҙна (хазина, байлыҡ) +бикә — КАЗНАБИКА ар., баш. — казна от ар. слова хазина — клад, сокровище, богатство + бика (компонент женских имен)

ҠАНИФА||ҠӘНИФӘ ғәр. — *Хәнифә* исеменән үҙгәртелгән) — КАНИФА ар. — измененная форма имени *Ханифа*

ҠАРАҠАШ баш. — ҡара ҡашлы, һылыу — КАРАКАШ баш. — чернобровая,. красивая

ҠАРАСӘС баш. — ҡара сәсле, матур — КАРАСАС баш. — черноволосая, красивая

ҠАРЛУҒАС баш. — ҡош атамаһынан яһалған исем — КАРЛУГАС баш. — ласточка

ҠАСЫЛБИКӘ ғәр., баш. — хасил (барлыҡҡа килгән) +бикә — КАСИЛБИКА ар., баш.—хасил *появление* + бика

ҠАФИЯ гәр. — рифма; булдыҡлы — КАФИЯ ар. — рифма; способная,. дельная

ҠОБОРА ғәр. — иң ҙур, бөйөк — КУБУРА ар. — великая, величественная

ҠОЛАНСӘС баш. — сәсе ҡолан төҫөндә — КУЛАНСЯС баш. — рыжеволосая

ҠОЛОНБИКӘ баш. — ҡолон + бикә (йорт хайуандары, уларҙың балаларының атамаһы менән исем ҡушыу йолаһы төрки халыҡтарҙа борон киң таралған: *Ҡузыбәк, Бураҡай* һ. б.) — КУЛУНБИКА баш. — кулуй *жеребенок*+ бика (нареченне детей названиями животных и их детенышей — распространенное явление у многих тюркских народов)

ҠОРБАНБИКӘ ғәр., баш.—ҡорбап + бика — КУРБАНБИКА ар., баш. — курбан. *жертва; жертвоприношение* (названне религиозного праздника)+бика (компонент женских имен)

ҠОТЛОБИКӘ баш. — ҡотло + бикә; бәхетле — КУТЛУБИКА баш. — счастливая

ҠОТФИӘ баш. — бәхетле	КУТФИЯ баш. — счастливая
ҠОЯШ баш—ҡояш һымаҡ, матур	КУЯШ баш. — солнце; солнышко
ҠОЯШБИКӘ баш. — ҡояш һымаҡ матур	КУЯШБИКА баш. — куяш *солнце+бика; солнышко*
ҠУНАҠБИКӘ баш. — ҡунаҡ+ бикә	КУНАКБИКА баш.—кунак *гость* + бика (компонент женских имен)
ҠЫҘБИКӘ баш. — ҡыҙ+бикә	КЫЗБИКА баш. — кыз *девочка,* дочь+бика
ҠЫҘДӘҮЛӘТ баш., ғәр. — ҡыҙ+ дәүләт (байлыҡ)	КЫЗДАВЛЕТ баш., ар. — кыз *девочка+давлет* богатство
ҠЫҘНИСА баш., ғәр. — ҡыҙ+ниса	КЫЗНИСА баш., ар.—кыз+ниса
ҠЫЛМЫНИСА —ҡара: *Ғилминиса*	КЫЛМЫНИСА — см. *Гильминиса*
ҠЫЛМИНУР—ҡара: *Ғилминур*	КЫЛМИНУР — см. *Гильминур*
ҠӘҘЕРБИКӘ ғәр., баш. — ҡәҙерле бикә; ҡәҙерле ҡыҙ	КАДИРБИКА ар., баш.— кадир *уважение, почет*+бика
ҠӘҘРИӘ ғәр. — ҡәҙерле, хөрмәтле	КАДРИЯ ар. — уважаемая, почтенная
ҠӘМӘР ғәр. — ай; ай кеуек; матур	КАМАР ар.—луна, месяц
ҠӘМӘРИӘ ғәр. — айға оҡшаш, матур	КАМАРИЯ ар. — луноподобная красавица (луна является символом красоты у тюркских народов)
ҠӘТИФӘ ғәр. — изгелекле	КАТИФА ар. — добрая, доброжелательная

Л

ЛАТИФА ғәр.—гүзәл,, күркәм, асыҡ ЙӨҘЛӨ, шәфҡәтле	ЛАТИФА ар.—красивая, статная; приветливая, добрая, милосердная
ЛЕНА неол. — 1) Себерзәге иң ҙур йылға исеменән (эвенк телендә «лена» (елюена) йылға тигәнде аңлата. Октябрь революцияһына ҡәҙәрге тарихта Лена ваҡиғаларына бәйле килеп сыҡҡан яны исем; 2) *Елена* тигән рус исеменән ҡыҫҡартылған — Саттаров Г. Ф. 119-сы б.)	ЛЕНА неол. — 1) в эвенкийском языке «лена»—река (изввстная река в Сибири). Происхождение этого имени связано с историческнми леискими событиями до Октябрьской революция; 2) уменьш-ласк. форма русского имени *Елена.* — Саттаров Г. Ф„ стр. 119).
ЛИЛИӘ неол., лат., рус. — аҡ төҫтәге сәскә; томбойоҡ	ЛИЛИЯ неол., лат., рус. —- от названия белой лилии
ЛОТФИЯ ғәр. — мәрхәмәтле, гүзәл	ЛУТФИЯ ар.—добрая, красивая
ЛӘБИБӘ ғәр. — аҡыллы, белемле, зирәк	ЛЯБИБА ар.—умная, смышленая, одаренная
ЛӘЙЛӘ ғәр. — төн; кис	ЛЯЙЛЯ||ЛЕЙЛА ар. — ночь, вечер
ЛӘЙСӘН ғәр. — «аисан» (апрель) тигән ғәрәп һүҙенән үҙгәргән	ЛЕЙСАН ар. — апрель (изменеиная форма арабскогө слова «инсан» — апрель)
ЛӘЛӘ фарс.—ләлә сәскәһе исеменән	ЛЯЛЯ перс.—лилия, тюльпан
ЛӘМИҒӘ ғәр.—нур сәсеүсе, саф, таҙа	ЛАМИГА ар.—лучистая, чистая, непорочная

М

МАЙГӨЛ фарс. — *Маһигөл* исеменән ҡыҫҡартылған
МАЙСАРА ғәр. — маһи+сара; байлыҡ, мөлкәт
МАЙТАП фарс. —*Маһитап* исеменән ҡыҫҡартылған
МАЙШӘКӘР фарс. — маһи (ай) + шәкәр
МАҺИГӨЛ фарс. — маһи (ай) + гөл; ай гөлө
МАҺИ ‖ МАҺЫИ фарс.— ай һымаҡ матур
МАҺИӠӘ фарс. — ай кеүек матур
МАҺИӠӘР фарс. — айлы, ай һымаҡ матур
МАҺИКАМАЛ фарс, ғәр.— маһи (ай)-(-камал (кәмселекһеҙ)
МАҺИНУР фарс, ғәр. — ай нуры
МАҺИСӘРҮӘР фарс. — маһи+сәрүәр
МАҺИТАП фарс. — ай нуры, ай балҡышы, нур
МАҺИЯ‖МАҺЫЯ фарс.— ай һымаҡ
МАҺРУЙ фарс. — ай кеүек йөҙлө
МАЯНҺЫЛЫУ — маян + һылыу: ҡара: *Баянһылыу, Баян*
МЕНӘҮРӘ ғәр. — нурлы, яҡты
МЕНӘҮӘРӘ ғәр—ҡара: *Мөнәүәрә*
МИЛӘҮШӘ фарс. — миләүшә сәскәһе
МИНЗӘЛӘ — мәғәнәһе билдәһеҙ; бәлки: 1) боронғо Минзәлә башҡорттарына бәйле килеп сыҡҡан исемдер; 2) ғәр. — туҡтап китә торған ер, йорт; дәрәжә; ҡара: *Мәнзилә)*
МИҢЗАДА баш., фарс. — миңле, бәхетле бала
МИҢЗИФА баш., фарс. — миңле, зифа буйлы
МИҢЗӘЛӘ—ҡара: *Минзәлә*
МИҢЙЫҺАН баш., фарс, — миңле+йыһан
МИҢКАМАЛ баш., ғәр. — миңле+камал; кәмселекһеҙ, шәп
МИҢЛЕБАНЫУ баш., фарс. — миңлең-баныу, миңле ҡыҙ

МАЙГУЛЬ перс. — сокращенная форма имени *Магигуль*
МАЙСАРА ар. — богатство, состояние
МАЙТАП перс. — сокращенна» форма имени *Магитап*
МАЙШАКАР перс. — маги *луна*+ шакар *сахар*
МАГИГУЛЬ перс. — маги *луна*+ гуль *цветок;* лунный цветок
МАГИИ перс. — красивая, как луна
МАГИДА перс. — красивая, как луна
МАГИЗАР перс. —луноподобная, красавица
МАГИКАМАЛ перс, ар. — маги *луна*+камал *совершеннная*
МАГИНУР перс, ар.—маги *луна*+нур *луч*
МАГИСАРВАР перс. — маги + сарвар
МАГИТАП перс. — лунный свет, блеск, спяние
МАГИЯ перс. — луноподобная красавица
МАГРУЙ перс. — луноподобная красавица
МАЯНСЫЛУ — маян + сылу; см. *Баянсылу, Баян*
МИНАВРА ар. — лучистая, светлая
МИНАВАРА ар. — см. *Мунавара*
МИЛЯУША перс. — фналка
МИНЗАЛЯ —этимология неясна;. возможно: 1) происхождение связано с названием Мензелинских башкир; 2) ар. — место остановки, жилище; степень, титул; см. *Мәнзилә)*
МИНЗАДА баш., перс. — мин + зада; с родинкой, счастливая
МИНЗИФА баш., перс. — мин *родинка* + зифа *статная*
МИНЗАЛЯ - см. *Минзәлә*
МИНЗИГАН баш., перс.—мин *родинка*+зиган *вселенная*
МИНКАМАЛ баш., ар. — мин *родинка+камал совершенная*
МИНЛИБАНУ баш., перс, — минли + бану; с родинкой, счастливая

МИҢЛЕБИКӘ баш. — миңле ҡыҙ

МИҢЛЕГӨЛ баш., фарс. — миңле+гөл; миңле, бәхетле

МИҢЛЕҒАЯН баш., ғәр. — миңле+ғаян (күренекле)

МИҢЛЕҒӘИШӘ баш., ғәр. —миңле + ғәйшә

.МИҢЛЕҒӘРИФӘ баш., ғәр.— миңле + ғәрифә (аҡыллы)

МИҢЛЕЗАДА баш., фарс. — миңле ҡыҙ

МИҢЛЕЗИФА баш., фарс. — миңле+зифа; миңле, зифа буйлы

МИҢЛЕКАМАЛ баш., ғәр. — миңле+камал

МИҢЛЕНИСА баш., гәр. — миңле + ниса; миңле ҡыҙ

МИҢЛЕНУР баш., ғәр. — миңле+нур

МИҢЛЕХАЯТ баш., гәр. —миңле+хаят (тормош, йәшәү)

МИҢЛЕЯМАЛ баш., ғәр. — миңле-(-ямал (һылыу, матур)

МИҢНИСА баш., ғәр. — мииле+ниса

МИҢНУР баш., ғәр. — миңле+НУР

МИҢНУРИ баш., гәр. — миңле, нурлы

МИҢСАРА баш., фарс. — миңле + сара; миңле, һәйбәт ҡыҙ

МИҢСАФА баш., гәр. — миңлеЦ-сафа (саф, пак)

МИҢҺЫЛЫУ || МИҢСЫЛЫУ • баш. — м иңле + Һылыу

МИҢЪЯМАЛ баш., ғәр.— миңле + ямал (сибәр, матур)

МӨБИНӘ ғәр. — асыҡ, аныҡ; ғәҙел

МӨБӘРӘК ғәр. — бәхетле, уңышлы, ҡәҙерле

МӨҒЛИФӘ фарс. — ризыҡ биреүсе

МӨҒӘЛЛИМӘ ғәр. — өйрәтеүсе, уҡытыусы

МӨКӘРӘМӘ гәр.—ҡәҙерле, хөрмәтле

МӨКМИНӘ ғәр.—дингә ышанған

МИНЛИБИКА баш. — минли+бика; с родинкой, счастливая

МИННИГУЛЬ баш., перс.— минли *имеющая родинку + гулъ цветок*

МИНЛИГАЯН баш., ар.— минли+гаян; знатная, знаменитая

МИНЛИГАЙША баш., ар, —минли *с родинкой + гайша живучая; жизнь*

МИНЛИГАРИФА баш., ар,—минли с родинкой + гарифа *умная, мудрая*

МИНЛИЗАДА баш., перс. — девушка с родинкой

МИНЛИЗИФА баш., перс.—мнн-ли + зифа; с родинкой, статная

МИНЛИКАМАЛ баш., ар. — мкнли + камал; совершенная с родинкой

МИНЛИНИСА баш., ар.—минли+ниса; девочка с родинкой

МИНЛИНУР баш., ар. —минли+ *нур свет, луч, блеск*

МИНЛИХАЯТ баш., ар. —минли *с родинкой + хаят жызнь*

МИНЛИЯМАЛ баш., ар. — минли *с родинкой+яыал красивая*

МИННИСА баш., ар. — минли 4-ниса; девочка с родинкой

.МИННУР баш., ар. —сокращенная форма имени *Минлинур*

МИННУРИ баш., ар.—с родинкой, лучистая

МИНСАРА баш., перс. — мии+сара; с родинкой, самая лучшая

МИНСАФА баш., ар. —минли *с родинкой* +сафа *чистая, непорочная*

МИНСЫЛУ баш. — мин + сылу; с родинкой, красивая

МИНЬЯМАЛ баш.,' ар.'—мин *родинка* + ямал *красивая;* красавица с родинкой

МУБИНА ар. — ясная; справедливая

МУБАРЯК ар. — благословенная. счастливая; благополучная, у важаемая

МУГЛИФА перс. — кормящая. питающая

МУГАЛЛИМА ар. — обучающая, учительница

МУКАРАМА ар. — уважаемая, почтенная

МУКМИНА ар. — верующая

МӨНИРӘ ғәр. — нур һибеүсе, яҡтыртыусы — МУНИРА ар. — освещающая, излучающая свет; сияющая

МӨНИСӘ ғәр. — яҡын дуҫ, әхирәт — МУНИСА ар.—близкая подруга

МӨНӘҮӘРӘ ғәр. — нурлы, яҡты; нур сәсеп тороусы — МУНАВАРА ар. — лучистая, светлая, освещающая; излучающая свет

МӨРШИҘӘ ғәр.—тура юл күрһәтеүсе — МУРШИДА ар.—наставница, проповедница, проводница

МӨСЛИМӘ ғәр. — мосолман ҡыҙы — МУСЛИМА ар. — мусульманка

МӨСЛИХА ғәр. — изге, яҡшы — МУСЛИХА ар. — священная, хорошая

МӨСӘЛИМӘ ғәр. — тыныс тәбиғәтле — МУСАЛИМА ар. — спокойная

МӨСӘЛИӘ ғәр.—уҡыусы — МУСАЛИЯ ар. — учащаяся, ученица

МӨХЛИСӘ ғәр. — саф күңелле, тоғролоҡло — МУХЛИСА ар.—чистосердечная, верная

МӨХТӘРӘМӘ ғәр. — хөрмәтле, ҡәҙерле; һайланған — МУХТАРАМА ар. — почтенная, уважаемая; избранная

МӨШӘРӘФӘ ғәр.—хөрмәтле, ҡәҙерле — МУШАРАФА ар. — почтенная, уважаемая

МӨЬМИНӘ ғәр. — мосолман ҡыҙы — МУЬМИНА ар. — мусульманка

МУЙЫЛБИКӘ баш. — муйыл+бикә — МУЙЫЛБИКА баш. — муйыл *черемуха* + бика (компонент женских имен)

МӘҒЗҮМӘ ғәр. — гонаһһыҙ, саф — МАГЗУМА ар. — невинная, чистая

МӘҒМҮРӘ ғәр. — йәшәүсе, сәскә атыусы — МАГМУРА ар. — живучая, расцветающая, цветущая

МӘҒРИФӘ ғәр. — аңлы, белемле — МАГРИФА ар.—просвещенная, образованная

МӘҒРҮФӘ ғәр. — мәшһүр, атаҡлы, данлыҡлы — МАГРУФА ар. — знаменитая, известная, славная

МӘҒСҮДӘ ғәр. — теләп, көтөп алынған — МАГСУДА ар. — желанная, жданная

МӘҒСҮМӘ ғәр. — гонаһһыҙ, саф — МАГСУМА ар. — невинная, чистая

МӘҒФИРӘ ғәр. — кисерелгән, ғәфү ителгән — МАГФИРА ар. — прощенная

МӘҒФИӘ ғәр. — ғәфү ителгән — МАГФИЯ ар. — прощенная

МӘҒФҮРӘ ғәр. — ғәфү ителгән — МАГФУРА ар. — прощенная

МӘҒӘСҮМӘ ғәр. — гонаһһыҙ, саф — МАГАСУМА ар. — невинная, чистая

МӘҒӘФҮРӘ ғәр. —ғәфү ителгән — МАГАФУРА ар. — прощенная

МӘДХИӘ ғәр. —маҡтау йыры; дан — МАДХИЯ ар. — ода; слава

МӘҘИНӘ ғәр. — Ғәрәбстандағы изге ҡала исеменән — МАДИНА ар. — от названия арабского священного города Мадина

МӘҘХИӘ ғәр. — маҡтау йыры; дан — МАДХИЯ ар. — ода; слава

МӘЗҮНӘ ғәр,—рөхсәт ителгән, рөхсәтле — МАЗУНА ар. — разрешение, позволение

МӘЙМҮНӘ ғәр. — шат, бәхетле	МАЙМУНА ар. — радостная, счастливая
МӘЙСӘРӘ ғәр. — байлыҡ, мөлкәт	МАЙСАРА ар. — богатство, состояние
МӘККӘ ғәр. — изге урын (Мәккә ҡалаһы атамаһынан)	МАККА ар. — священное место (от названия арабского г. Мекке)
МӘҠСҮМӘ ғәр. — гонаһһыҙ, саф	МАКСУМА ар. — невинная, чистая
МӘЛИКӘ ғәр. — батша, шах, хан ҡыҙы	МАЛИКА ар.—царица, государыня; шахиня
МӘЛИХӘ ғәр. — һөйкөмлө, яғымлы; гүзәл	МАЛИХА ар. — прелестная, миловидная; прекрасная
МӘМДҮҘӘ ғәр. — оҙон ғүмерле	МАМДУДА ар. — долгожительница
МӘНЗИЛӘ ғәр. — туҡтап китә торған ер; йорт; дәрәжә	МАНЗИЛЯ ар. — место остановки; родина, жилище; степень, положение
МӘНЗИӘ ғәр.— ҡара: *Мәнзилә*	МАНЗИЯ ар. — см. *Манзиля*
МӘНЗҮМӘ ғәр. —шиғри хикәйә; дастан	МАНЗУМА ар. — поэма, стихотворение
МӘРҒИӘ ғәр.—ҡабул ителгән, бар булған	МАРГИЯ ар. — принятая, существующая
МӘРҒҮБӘ ғәр. — теләп, көтөп алынған	МАРГУБА ар.—желанная, жданная
МӘРЗИӘ ғәр. — яҡшы күрелгән, һәйбәт	МАРЗИЯ ар.—хорошая
МӘРЗИЯМАЛ ғәр.— яҡшы, һәйбәт, матур	МАРЗИЯМАЛ ар.—хорошая, красивая
МӘРЙЕН ғәр. — ынйы, мәрйен һымаҡ, матур	МАРЬЕН ар. — коралл; мелкий жемчуг; бусина; красивая
МӘРИӘМ ғәр. (бор. йәһ.) — бик шәп; ханым; әсә	МАРЬЯМ ар., др. евр. — прекрасная; богородица; дева Мария
МӘРҮӘР ғәр. — ынйы, гәүһәр; мәрүәр ағасы	МАРВАР ар. — жемчуг, коралл; бусина
МӘРҮӘТ фарс. — ҡабырсаҡтан яһалған ваҡ һиҙәп	МАРВАТ перс. — кораллы
МӘРФУҒА ғәр.— юғары, өҫтөн	МАРФУГА ар.—возвышенная
МӘРХИӘ ғәр. — мул тормошло	МАРХИЯ ар. — богатая, привольная
МӘРХӘБӘ ғәр. — хуш килдең	МАРХАБА ар. — добро пожаловать, милости просим, пожалуйста
МӘСРҮРӘ ғәр. — шат	МАСРУРА ар. — радостная
МӘСТҮРӘ ғәр.— тоғро, саф	МАСТУРА ар. — верная, чистая
МӘСҮМӘ ‖ МӘСЕМӘ ғәр. — тоғро, саф	МАСУМА ар. — верная, чистая
МӘҮВӘ ғәр.—тороу урыны, торлаҡ йорт	МАУВА ар. — убежище, обитель, приют
МӘҮИӘ ғәр. — һыу төҫөндәге, зәңгәр	МАВИЯ ар. — цвета воды; голубая
МӘҮЛИДӘ‖МӘҮЛИҘӘ ғәр. - Мәүлит айында тыуған; байрамда тыуған	МАВЛИДА ар. — родилась в праздник, в месяце Мавлит
МӘҮЛИӘ ғәр. — теләп, һорап алған; хужа	МАВЛИЯ ар. — желанная, жданная; хозяйка

МӘҮЛИХА ғәр. — һорап, теләп алған; аҡһөйәк
МӘҮРҮЗӘ ғәр. —мираҫ булып ҡалған
МӘҮРӘ ғәр. — ҡара күҙле
МӘҮСИЛӘ ғәр. — осрашҡан, ҡауышҡан
МӘҮӘ ғәр.—йәшәү, тороу урыны, торлаҡ, йорт
МӘФРҮЗӘ ғәр.—һайлап алынған
МӘФТУХА ғәр. — асыҡ йөҙлө; яулап алынған, ирешкән
МӘХМҮЗӘ ғәр. — маҡтаулы, данлы
МӘХТҮМӘ ғәр. — 1) мөһөр ҡуйылған; 2) дин әһелдәренең ҡыҙҙарына бирелә торған ҡушамат
МӘХҮБ ғәр. — бүләк
МӘХҮП ғәр.— бүләк
МӘХҮПЪЯМАЛ ғәр. — мәхүп (бүләк)+ямал (матур)
МӘХФИӘ ғәр.—ҡара: *Мәғфиә*
МӘШҮҘӘ ғәр. — күҙ менән күрелгән

МАВЛИХА ар.—желанная; аристократка
МАВРУЗА ар. — подарок, наследство
МАУРА||МАВРА ар. — черноглазая
МАУСИЛЯ ар. — встречаться, сближаться
МАВА ар.—убежище, приют
МАФРУЗА ар. — избранная
МАФТУХА ар. — приветливая; достигнутая
МАХМУЗА ар. — хваленая, славная
МАХТУМА ар.) — 1) печать; 2) прозвище дочерей духовных лиц
МАХУБ ар. — подарок, дар
МАХУП ар. — подарок, дар
МАХУПЬЯМАЛ ар. — махуп *подарок*+ямал *красивая*
МАХФИЯ ар. — см. *Магфия*
МАШУДА ар.—засвидетельствованная, наглядная

Е

НАДИЯ ғәр. — саҡырыусы, йомарт
НАЖИЯ ғәр. — иң яҡын дуҫ; ярҙамсы
НАЗА фарс. — наҙлы, иркә
НАҘБИКӘ фарс, баш. — наҙлы, иркә ҡыҙ
НАҘГӨЛ неол., фарс, баш. — наҙ+гөл; гөл һымаҡ наҙлы *(Гөлназ* исеме менән бер)
НАҘЛЫБИКӘ фарс, баш.— наҙлы + бикә
НАҘЛЫГӨЛ фарс — гөл һымаҡ наҙлы ҡыҙ
НАҘЛЫҺЫЛЫУ фарс, баш. — наҙлы + һылыу
НАИЛӘ ғәр. —бүләк
НАҠЫЯ || НАКИЯ ғәр, —саф, таҙа, пак
НАРГИЗӘ неол., ғәр., фарс. — ут-ялҡын кисеүсе
НАСИХА ғәр. — кәңәшсе, ысын дуҫ
НАФИҒА ғәр. — файҙа килтереүсе; табыш; игелек

НАДИЯ ар. — приглашающая, щедрая
НАЖИЯ ар. — близкая подруга, помощница
НАЗА перс. — нежная
НАЗБИКА перс, баш. — нежная девочка
НАЗГУЛЬ неол., перс, баш. — наз *нежность* + гуль *цветок*
НАЗЛЫБИКА перс, баш.—наҙлы *нежная*+бика (компонент женских имен)
НАЗЛЫГУЛЬ перс. — нежная, как цветок
НАЗЛЫСЫЛУ перс, баш. — наҙлы *нежная*+сылу *красивая*
НАИЛЯ ар. — подарок, дар
НАКИЯ ар. — непорочная, невинная, чистая
НАРГИЗА неол., ар., перс. — нар *огонь, пламя+тта пройдет*
НАСИХА ар.—советчица, настоящий друг
НАФИГА ар. — приносящая пользу; находка; доброта

НАҺАР ғәр. — көн, көндөҙ, көндөҙгө ваҡыт	НАХАР ар.—день, дневное время
НИСА ғәр. — 1) ҡыҙ бала, ҡатын-ҡыҙ; 2) ҡатын-ҡыҙ исемдәренә ҡушыла торған ялғау	НИСА ар. — 1) девочка, женщина; 2) компонент женских имен
НУРАНИЯ ғәр. — нурлы, яҡты	НУРАНИЯ ар. — блестящая, сияющая
НУРБИКӘ ғәр., фарс. — нур + бикә	НУРБИКА ар, перс. — нур *луч, сияние*+ бика
НУРГИЗӘ неол., ғәр., фарс.— нур'+гиҙә; нурҙа гиҙә	НУРГИЗА неол, ар, перс. — нур *сияние, луч, блеск+тза путешествует*
НУРГӨЛ ғәр., фарс. — нур + гөл	НУРГУЛЬ ар, перс. — нур *луч, сияние+гулъ цветок*
НУРҒӘЙШӘ ғәр. — нур + ғәйшә; нурлы тормош	НУРГАЙША ар.— нур *луч, сияние, блеск*+гайша *жизнь*
НУРЗАДА ғәр., фарс. — нурлы бала	НУРЗАДА ар, перс. — нур *луч, сияние*+зада (аффикс); лучистая, блестящая
НУРЗИДӘ неол., ғәр, фарс.— күҙ нуры	НУРЗИДА неол, ар, перс. — сияние глаз, свет очей
НУРЗИФА ғәр, фарс. — нурлы, зифа буйлы	НУРЗИФА ар, перс. — нур + зифа; лучистая, статная, красивая
НУРЗИЯ ғәр. — яҡты нур	НУРЗИЯ ар. — светлая, лучистая, сияющая
НУРИКАМАЛ ғәр. — камиллек нуры	НУРИКАМАЛ ар.— нур *луч*+камал *совершенная*
НУРИСАФА ғәр, —сафлыҡ нуры	НУРИСАФА ар. — нур *луч, блеск,* сеег+сафа *честная, непорочная, чистая*
НУРИӘСМӘ ғәр. — нурлы, бөйөк	НУРИАСМА ар. — лучистая, величавая
НУРИЯ ‖ НУРЫЯ ғәр. — нурлы	НУРИЯ ар. — лучистая; блестящая, светлая
НУРИЯМАЛ ғәр.— нурлы, матур	НУРИЯМАЛ ар. — лучистая, красивая
НУРЙЫҺАН ғәр, фарс. — нур + йыһан; нурлы донъя	НУРЗИГАН ар, перс—нур *луч*+ зиган *вселенная;* светлая жизнь
НУРСИДӘ неол., ғәр. — йәш	НУРСИДА неол, ар. — молодая
НУРСИЛӘ неол, ғәр. — нурлы, нур ташҡыны	НУРСИЛЯ неол, ар. — лучистая, блестящая
НУРҺЫЛЫУ ғәр, баш. — нурлы, һылыу ҡыҙ	НУРСЫЛУ ар, баш. — нур *луч, сияние*+сылу *красивая*
НУРЪЯМАЛ ғәр.— нурлы, матур, һылыу	НУРЬЯМАЛ ар. — нур *луч, сияние, блеск*+ямал *красивая*
НӘБИБӘ ғәр. — белемле, аҡыллы	НАБИБА ар,—образованная, мудрая
НӘБИРӘ фарс. — баланың балаһы; ейән	НАБИРА перс. — внучка
НӘҒИМӘ ғәр. — муллыҡ, именлек; ләззәт, бәхет	НАГИМА ар. — изобилие, достаток,. благополучие; блаженство, счастье
НӘЖИБӘ ғәр. — аҡһөйәк; аҫыл зат	НАЖИБА ар. — благородного, знатного происхождения
НӘЖИӘ ғәр. — иң яҡын дуҫ, ярҙамсы	НАЖИЯ ар. — близкая подруга, помощница

НӘЗИЛӘ ғәр.—һөйкөмлө, нәфис — НАЗИЛЯ ар. — милая, нежная

НӘЗИМӘ ғәр. — төҙөүсе, ойоштороусы; шағирә — НАЗИМА ар. — органнзатор; поэтесса

НӘЗИРӘ ғәр. — үрнәк, өлгө; иш; бик матур; алдан күреүсе — НАЗИРА ар.'—образец, пример; красивый; предвестник

НӘЗИФӘ ғәр. — саф, пак — НАЗИФА ар. — чистая, непорочная

НӘЗИХА ғәр. — ысын дуҫ, кәңәшсе — НАЗИХА ар. — настоящий друг, советчик

НӘЗӘФӘТ кеол., ғәр. — сафлыҡ, паклыҡ — НАЗАФАТ неол., ар. — честность„ невинность, непорочность

НӘЙЛӘ‖НАИЛӘ ғәр. —бүләк — НАЙЛЯ ар.—дар, подарок

НӘЙРӘ ғәр. — нурлы — НАИРА ар. — лучистая, сияющая

НӘҠИФӘ ғәр. — һайлап ҡуйылған — НАКИФА ар. — избранная

НӘҠИӘ ғәр. — саф, пак — НАКИЯ ар.—чистая, невинная

НӘРИСӘ неол., фарс.— өлгөрмәгән, сабый — НАРИСА неол., перс. — незрелая, младенец

НӘРКИЗӘ неол., фарс. — гөл исемен — НАРКИЗА неол., перс.—нарцисс

НӘРКӘС фарс.—гөл исеме (матур күҙле) — НЭРКЭС перс. — нарцисс (красивые глаза)

НӘСИБӘ ғәр. — яҙмыш, өлөш — НАСИБА ар. — рок, судьба, доля

НӘСИЛӘ ғәр.—нәҫел, тоҡомдо дауам итеүсе — НАСИЛЯ ар. — род, потомство (продолжательница рода)

НӘСИМӘ ғәр. — йомшаҡ ел; йомшаҡ күңелле — НАСИМА ар. — мягкий ветер; мягкая

НӘСИХӘ ғәр. — ысын дуҫ, кәңәшсе — НАСИХА ар. — настоящий друг, советчица

НӘСИӘ ғәр.— күркәм, матур' — НАСИЯ ар. — изящная, красивая

НӘФИҒА ғәр. — файҙа килтереүсе табыш; игелек — НАФИГА ар. — приносящая пользу; находка; доброта

НӘФИЛӘ ғәр. — бүләк — НАФИЛЯ ар.—дар, подарок

НӘФИСӘ ғәр.—матур, күркәм — НАФИСА ар. — изящная, прелестная

НӘҺӘР ғәр.—йылға, шишмә — НАХАР ар. — река, ручеек

О

ОРҠОЯ ғәр. — күңелде тартыусы, үҙенә йәлеп итеүсе; алдан барыусы; тылсымлы — УРКУЯ ар. — привдекающая, предводительница; волшебная

ОРҠОЯМАЛ ғәр. — орҡоя + ямал; күңелде яулаусы, сибәр — УРКУЯМАЛ ар. — уркуя + ямал; привлекательная, красивая

Ө

ӨЛФӘТ неол., ғәр. — дуҫлыҡ, мөхәббәт — УЛЬФАТ неол., ар. — дружба, любовь

ӨМИӘ‖ӨММИӘ ғәр. — әсә, инә кеше — УМИЯ ар. —мать

ӨММӨХАЯТ ғәр. — өммө + хаят — УММУХАЯТ ар.— умму *шть*-\ хаят *жизнь*

ӨМӨГӨЛСӨМ || ӨММӨГӨЛСӨМ ғәр., фарс. — әсәнен, иң матур балаһы

ӨМӨКАМАЛ || ӨММӨКАМАЛ ғәр. — әсәнең камил, һәйбәт балаһы

ӨМӨНИСА || ӨММӨНИСА ғәр.— әсәнең ҡыҙы

ӨМӨТБИКӘ фарс, баш. — өмөт итеп, көтөп алған ҡыҙ

ӨМӨЯМАЛ || ӨМЪЯМАЛ ғәр.— әсәнең иң матур ҡыҙы

УМУГУЛЬСУМ ар., перс. — красивое дитя матери

УМУКАМАЛ ар.—самая хорошая дочь (матери)

УМУНИСА ар.—дочь матери

УМУТБИКА перс, баш. — умут *надежда,* чоякце + бяка; долгожданная

УМУЯМАЛ ар.—самая красивая* дочь матери

РАБИҒА ғәр. — дүртенсе бала; яҙ тыуған; умырзая

РАЗИДА неол. — *Резеда* исеменән үҙгәртелгән

РАЗИФА ғәр. — риза булыусы

РАЗИЯ ғәр. — һөйәкле, көтөп алынған, риза булған

РАИЛӘ неол., ғәр. — нигеҙ ҡороусы, һалыусы

РАЙХАН ғәр. — рәхәтлек; гөл исеме

РАЙХАНА ғәр. — рәхәтлек; гөл исеме

РАЙХАНГӨЛ ғәр., фарс.—райхан гөлө

РАҠЫЯ || РАКИЯ ғәр. — алдан барыусы, юғары күтәрелеүсе

РАУЗА ғәр.—гөл баҡсаһы

РАУШАН неол., фарс.—нурлы, яҡты, нур һибеүсе

РАУШАНИЯ фарс. — нурлы

РАФИҒА ғәр.—дуҫ, иптәш

РАФИЛӘ неол., ғәр. — ҡупшы

РЕЗЕДА неол., рус. — еҫле гөл (сәскә исеменән)

РОЗА неол.—сәскә исеменән; ҡара: *Рауза*

РОЗАГӨЛ неол., фарс. — роза гөлө

РОЗАЛИЯ неол. — *Роза* исеменең бер төрө

РУМИЯ неол., ғәр. — Византия ҡыҙы

РУХИЯ ғәр. — рух, күңел торошо; рухлы, көслө

РӘҒИБӘ ғәр,—теләп, хыял итеп, көтөп алынған

РӘҒИҘӘ ғәр. — бай, етешле; сабыр, тыныс

РАБИГА ар.—четвертый ребенок в семье; весенняя; горицвет

РАЗИДА неол. — измененная форма имени *Резеда*

РАЗИФА ар. — удовлетворенная, согласная

РАЗИЯ ар. — любимая, долгожданная, довольная

РАИЛЯ неол., ар.—основоположница

РАЙХАН ар. — блаженство, удовольствие; базилика

РАЙХАНА ар. — блаженство, базилика

РАЙХАНГУЛЬ ар., перс. — райхан *базилика*+гуль *цветок*

РАКИЯ ар. — идущая впереди

РАУЗА ар.—цветник

РАУШАН неол., перс. — лучистая, светлая, лучезарная

РАУШАНИЯ перс.— то же, что *Раушан*

РАФИГА ар.—друг, товарищ

РАФИЛЯ неол., ар. — изящная

РЕЗЕДА неол., рус.—от названия цветка

РОЗА неол.—роза; см. *Рауза*

РОЗАГУЛЬ неол., перс.—роза + гуль (цветок)

РОЗАЛИЯ неол. — вариант имени *Роза*

РУМИЯ неол., ар. — византийская девушка

РУХИЯ ар. — настроение, дух; сильная духом

РАГИБА ар. — желанная, долгожданная

РАГИДА ар. — богатая, обеспеченная; терпеливая, спокойная

РӘҒИНӘ ғәр. —гүзәл, ҡупшы; роза сәскәһе

РӘЗИЛӘ неол., ғәр.—түбән, хур

РӘЗИНӘ ғәр. — сабыр, тыныс

РӘИМӘ ғәр. — йомшаҡ күңелле

РӘЙЛӘ ғәр. — нигеҙ ҡороусы

РӘЙСӘ ғәр. — башлыҡ, етәксе

РӘЙФӘ неол., ғәр. — 1) ҡыҙғаныусан, мәрхәмәтле; билдәле, күренекле; 2) район финанс бүлеге

РӘҠИБӘ ғәр.—теләк, хыял

РӘҠИӘ ғәр. — алдан барыусы

РӘМЗИЛӘ неол., ғәр. — билдә, тамға, үрнәк

РӘМЗИӘ неол., ғәр. — *Рәмзилә* исеме менән бер тин

РӘМИЛӘ неол., ғәр. — тылсымлы

РӘМИӘ неол., ғәр. — атыусы, уҡсы

РӘСИЛӘ неол., ғәр. — илсе

РӘСИМӘ ғәр.—рәсем төшөрөүсе, биҙәүсе

РӘҮИЛӘ неол., ғәр. — яҙғы ҡояш; сәйәхәтсе

РӘҮИӘ неол., ғәр. — риүәйәт һөйләүсе, хикәйәт ҡылыусы

РӘҮФӘ неол., ғәр. — шәфҡәтле, мәрхәмәтле

РӘФИСӘ неол., ғәр. — күренекле

РӘХИЛӘ йәһ., ғәр. — һарыҡ; китә торған ҡыҙ; кәләш (был исем рус, инглиз, немец, француз һ. б. халыҡтарҙа күп таралған)

РӘХИМӘ ғәр. — рәхимле, мәрхәмәтле

РӘШИҘӘ ғәр. — дөрөҫ, тура юлдан барыусы; батыр, ҡыйыу

РАГИНА ар. — красивая, изящная; цветок розы

РАЗИЛЯ неол., ар. — низкая, порочная

РАЗИНА ар. — терпеливая, спокойная

РАИМА ар. — мягкосердечная

РАИЛЯ ар. — основоположница

РАЙСА ар. — глава, руководитель

РАЙФА неол., ар. — 1) милосердная; известная, видная; 2) районный отдел финансов

РАКИБА ар.—желание, мечта

РАКИЯ ар. — идущая впереди

РАМЗИЛЯ неол., ар.—знак, метка; образец

РАМЗИЯ неол., ар. — то же, что *Рамзиля*

РАМИЛЯ неол., ар. — волшебная

РАМИЯ неол., ар.—стрелок

РАСИЛЯ неол., ғәр. — посланница

РАСИМА ар. — художница

РАВИЛЯ неол., ар. — весеннее солнце; путешественница

РАВИЯ неол., ар. — рассказывающая, рассказчица

РАУФА неол., ар. — милосердная, милостивая

РАФИСА неол., ар. — видная, известная

РАХИЛЯ евр„ ар. — овца; невеста (это имя в разных вариантах распространено во многих языках мира)

РАХИМА ар. — милосердная, милостивая

РАШИДА ар. — идущая по правильному пути; храбрая

С

САБИРА ғәр. — сабыр, түҙемле

САҘИҠА ғәр. — тоғролоҡло, ихлас күңелле, эскерһеҙ

САЖИҘА || САЖИДА ғәр.—доға ҡылыусы; баш эйеүсе; баш эйеү

САЙМА||САИМА ғәр.—ураҙа тотоусы

САИРА неол., ғәр.—сәйәхәтсе, юлсы

САБИРА ар. — терпеливая

САДИКА ар. — правдивая, искренняя, истинная

САЖИДА ар. — поклоняющаяся; поклонение

САИМАҢСАИМА ар. — соблюдающая пост

САИРА неол., ар. — путешественница

САЛИХА ғәр. — изгелек ҡылыусы, рәхимле, тәүфиҡлы	САЛИХА ар. — добрая, хорошая, благочестивая
САНИЯ ғәр. — икенсе бала	САНИЯ ар. — второй ребенок
САРА фарс. — ин шәп, иң яҡшы, аҫыл	САРА перс. — избранная, драгоценная, самая лучшая
САРА ғәр. — хакимә, бикә	САРА ар. — госпожа, чистая, отборная
САРА йәһ. — ырыу башлығы, ырыу инәһе	САРА евр. — родоначальница, глава множества родов
САТИҒА ғәр. — күҙ яуын алып торған	САТИГА ар.—обворожительная
САТИРА ғәр. — ғәфү итеүсе, ярлыҡаусы	САТИРА ар. — прощающая
САТУРА ғәр. — бер юл шиғыр; ғәфү итеүсе, ярлыҡаусы	САТУРА ар. — строчка стиха; прощающая
САФИЯ ғәр. — саф, эскерһеҙ	САФИЯ ар. — чистая, непорочная
САФУРА ғәр. — кешенең күңелен, холҡон төҙәтеүсе, фәрештә	САФУРА ар. — наставница, ангел
СЕЙӘБИКӘ ғәр., баш. — сейә + бикә, сейә һымаҡ матур	СИЯБИКА ар., баш, — сия *вишня* + бика *девушка* (компонент женских имен)
СИБӘР баш. — матур, сибәр	СИБЯР баш. — красивая
СИБӘРБИКӘ баш. — сибәр + бикә	СИБЯРБИКА баш. — сибяр + бика
СИҘЫҠА ғәр.—тура һүҙле, ғәҙел	СИДИКА ар. — правдивая, справедливая
СӨЙӨМБИКӘ баш. — һөйәкле, һөймәлекле ҡыҙ	СУЮМБИКА баш. — суюм *любибимая* + бика *девушка*
СӨЙӘРБИКӘ баш. — һөйәрч-бикә; һөйкөмлө	СУЯРБИКА баш. — любимая
СӨМБӨЛ ғәр. — 1) август айы исеме; 2) гөл исеме; башаҡ, ашлыҡ башаҡтары	СУМБУЛЬ ар.— 1) название августа месяца; 2) гиацинт; колосья
СОРУР ғәр. — шатлыҡ, һөйөнөс, ҡыуаныс	СОРУР ар. — радость, ликование, удовольствие
СОЛТАНБИКӘ ғәр., баш.— солтан + бикә	СУЛТАНБИКА ар., баш. — солтан+бика
СОЛТАНИЯ ғәр.— башлыҡ, хакимә	СУЛТАНИЯ ар.— царица, правительница
СУЛПАН баш.—таң йондоҙо	СУЛПАН баш. — название утренней звезды (планеты Венера)
СУРИЯ ғәр. — Етегән йондоҙ	СУРИЯ ар. — созвездие Большой Медведицы
СУФИЯ ғәр. — суфый, тыйнаҡлы, изге	СУФИЯ ар. — сдержанная, воздержанная, святая
СЫУАҠБИКӘ баш.—сыуаҡ + бикә; сыуаҡ көндө тыуған	СУАКБИКА баш. — суак *ясная погода + бика* (это древнее имя подчеркивает, что девочка родилась в ясную погоду)
СӘБИЛӘ ғәр. — тоткан юл, оло юл; сәйәхәтсе	САБИЛЯ ар. — большая дорога; путешественница
СӘҒДИӘ|| СӘҒҘИӘ ғәр.— бәхетле	САГДИЯ ар. — счастливая
СӘҒИҘӘ ғәр. — бәхетле, мул тормошло	САГИДА ар.—счастливая
СӘҒИРӘ ғәр. — бәләкәй генә; ғазап уты; ялҡын	САГИРА ар. — маленькая; адский огонь; пламя
СӘҒӘҘӘТ ғәр. — бәхет, уңыш	САГАДАТ ар. — счастье, удача

СӘҒӘҘӘТБИКӘ ғәр., баш. — сәғәҙәт + бикә; бәхетле ҡыҙ	САГАДАТБИКА ар., баш.—сагадат *счастье*+ бика; счастливая девушка
СӘДИСӘ ‖ СӘҘИСӘ ғәр. — алтынсы бала	САДИСА ар. — шестой ребенок
СӘЙҘӘ‖СӘИДӘ ғәр.-түрә, башлыҡ	САЙДА ар. — глава, предводительница
СӘКИНӘ ғәр. — тыныс күңелле, сабыр	САКИНА ар. — спокойная, терпеливая
СӘЛИМӘ ғәр. — сәләмәт, иҫәнһау; пак, ғәҙел	САЛИМА ар. — здоровая, невредимая, благополучная; справедливая
СӘЛИСӘ ғәр. —шат күңелле	САЛИСА ар. — радостная
СӘЛИӘ неол., ғәр. — йыуатыусы	САЛИЯ неол., ар. — утешительница, забава
СӘМИҒА ғәр. — тыңлаусы, ишетеүсе; тыңлаусан	САМИГА ар. — слышащая; послушная
СӘМСИБӘҺӘР ғәр. — яҙ ҡояшы; ҡара: *Шәмсибәһәр*	САМСИБАГАР ғәр. — весеннее солние; см. *Шамсибагар*
СӘМСИКАМАЛ — ҡара: *Шәмсикамал*	САМСИКАМАЛ — см. *Шамсикамал*
СӘМСИҠӘМӘР — ҡара: *Шәмсиҡәмәр*	САМСИКАМАР — см. *Шамсикамар*
СӘМСИНАҺАР — ҡара: *Шәмсинаһар*	САМСИНАХАР—см. *Шамсинахар*
СӘМСИНИСА —ҡара: *Шәмсиниса*	САМСИНИСА —см. *Шамсиниса*
СӘМСИНУР — ҡара: *Шәмсинур*	САМСИНУР — см. *Шамсинур*
СӘМСИӘ—ҡара: *Шәмсиә*	САМСИЯ —см. *Шамсия*
СӘМСИЯМАЛ — ҡара: *Шәмсиямал*	САМСИЯМАЛ —- см. *Шамсиямал*
СӘМӘРИӘ неол., ғәр.—кис; ҡамыш	САМАРИЯ неол., ар.—вечер; камыш
СӘМӘРӘ неол., ғәр. — емеш; уңыш	САМАРА неол., ар. — ягода; урожай; удача
СӘНӘ ғәр. — яҡты нур, балҡыш; маҡтау	САНА‖СЯНА ар. — свет, блеск; хвала, восхваление
СӘРБИ ғәр. — кипарис (көньяҡ ағасы); зифа буйлы	САРБИ ар.—кипарис; статная
СӘРБИЯМАЛ ғәр.— сәрби+ямал; зифа буйлы, матур	САРБИЯМАЛ ар. — сарби *кипарис+яиал красивая*< статная, красивая
СӘРИӘ ғәр. — аҫыл, затлы; шишмә	САРИЯ ар. — благородная, знатная; родник
СӘТИҒӘ ғәр. — күҙ яуын алып торған	САТИГА ар. — обворожительная
СӘРҮӘР фарс. — башлыҡ, дәрәжәле	САРВАР перс. — глава, занимающая высокую должность
СӘСӘК баш. — сәскә һымаҡ, матур, нәфис	САСЯК‖СИСЯК баш. — цветок; красивая, нежная
СӘҮҘӘЦСӘҮДӘ ғәр.—һүнмәҫ дәрт	САУДА ар.—неугасимое желание, вдохновение, воодушевлеиие
СӘҮИӘ ғәр. — тиң, тиндәш	САВИЯ ар.—равная
СӘФИНӘ ғәр. — яҡын дуҫ	САФИНА ар. — близкая подруга

СӘФӘРБИКӘ ғәр., баш. — сәфәр + бикә	САФАРБИКА ар., баш. — сафар *путь, дорога* + бика (сафар— название 2-го месяца арабского Лунного календаря Хиджри)
СӘХИБӘ ғәр. — юлдаш, дуҫ, иптәш	САХИБА ар. — спутница, подруга, товарищ,
СӘХИПКАМАЛ ғәр,—сәхип + камал, ин. шәп дуҫ	САХИПКАМАЛ ар. — сахип+камал; лучший друг
СӘХИПЪЯМАЛ ғәр,—сәхип+ ямал; матур, шәп дуҫ	САХИПЬЯМАЛ ар.—сахип + ямал; хороший, красивый друг
СӘХИӘ ғәр,—киң күңелле, йомарт	САХИЯ ар. — доброжелательная, щедрая

Т

ТАБИБА ғәр.—дауалаусы, врач, доктор	ТАБИБА ар,— лечащая, врач, доктор
ТАИБАЦТАИБА ғәр. —яҡшы, һәйбәт; тәүбә итеүсе	ТАИБА ар. — хорошая, приятная; кающаяся, раскаивающаяся
ТАИРА ғәр. —осоусы, осҡос; ҡош; ҡара: *Таһира*	ТАИРА ар.—летающая; птица: см. *Тагира*
ТАЙФА ғәр. — 1) халыҡ, йәмғиәт; бер төркөм кешеләр; бер дин вәкилдәре; 2) хыялда күренгән нәмә	ТАЙФА ар. — 1) группа; общество; группа людей одной религии; 2) призрак, видение
ТАЛИБА ғәр. — барыусы, эҙләүсе; талап итеүсе; уҡыусы, шәкерт	ТАЛИБА ар. — идущая, ищущая; требующая; учащиеся, студенты
ТАЛИҒА ғәр. — бәхет, яҡшы киләсәк, бәхетле яҙмыш; ҡояш, ай йәки йондоҙҙоң күк йөҙөндә балҡышы	ТАЛИГА ар. — счастье, счастливая судьба; восход солнца или луны
ТАНҺЫҠБИКӘ баш. — танһыҡ, көтөп алған ҡыҙ	ТАНСЫКБИКА баш. — тансык *желанная+бика* (компонент женских имен)
ТАҢБИКӘ баш. — таңда тыуған ҡыҙ	ТАНБИКА баш.—тан *заря*+бика
ТАҢЗИФА баш., фарс. — таң+ зифа	ТАНЗИФА баш., перс. — тан *заря* +зифа *статная, стройная*
ТАҢСУЛПАН баш. — таң йондоҙо, сулпан	ТАНСУЛПАН баш. — утренняя звезда (название планеты Венера)
ТАҢҺЫЛЫУ баш.—таң+һылыу; таңда тыуған бала	ТАНСЫЛУ баш.—тан *заря+сылу красивая;* родившаяся на заре
ТАТЛЫБИКӘ баш.—татлы + бикә	ТАТЛЫБИКА баш.—татлы *сладкая+бика*
ТАҺИРА ғәр.—таҙа, пак, ғәйепһеҙ	ТАГИРА ар.—чистая, невинная, непорочная
ТЕЛӘБИКӘ баш.— теләп алған ҡыҙ	ТЕЛЯБИКА баш. — теляу *желать* + бика; желанная дочь
ТЕЛӘҮБИКӘ баш.—теләп алған ҡыҙ	ТИЛЯБИКА баш. — желанная дочь
ТИМЕРБИКӘ баш. — тимер + бикә; бала таҙа, ныҡ булһын тип ҡушылған исем	ТИМИРБИКА баш. — тимир *железо+бжа* (имя выражает пожелание ребенку выносливости крепкого здоровья)

ТУЙБИКӘ баш. — туй+бикә (туйҙа, байрамда тыуған бала)	ТУЙБИКА баш. — туй *свадьба,, праздник*+бика (родилась во время свадьбы, праздника)
ТУТЫЯ ғәр. — 1) аҡ сәскә; 2) хыялда ғына булған бер аҫыл таш исеме; 3) тутыйғош	ТУТИЯ ар. — 1) белый цветок; 2) название несуществующего драгоценного камня; 3) попугай
ТӘҒЗИМӘ ғәр. — маҡтаусы, хөрмәт итеүсе	ТАГЗИМА ар. — восхваляющая уважающая
ТӘҒЛИМӘ ғәр. — уҡытыусы, өйрәтеүсе, белдереүсе	ТАГЛИМА ар. — обучающая
ТӘЗКИРӘ ғәр. — иҫтәлек, бүләк	ТАЗКИРА ар.—дар, подарок
ТӘҠЛИМӘ ғәр. — бөтә яҡтан уңған	ТАКЛИМА ар. — проворная, деловая
ТӘЛИҒӘ ғәр. — бәхет, яҡшы киләсәк, бәхетле яҙмыш; ай, ҡояш йәки йондоҙҙоң күк йөҙөндә балҡышы	ТАЛИГА ар. — счастье, счастливая судьба; восход солнца, луны или появление звезды
ТӘНЗИЛӘ ғәр. — һөйкөмлө, нәфис	ТАНЗИЛЯ ар. — любимая, нежная
ТӘҢКӘБИКӘ баш.— тәңкә+бикә	ТАНКАБИКА баш. — танка *монета серебряная*+бика (компонент женских имен)
ТӘСКИРӘ ғәр. — иҫтәлек, бүләк	ТАСКИРА ар. — память, дар, подарок
ТӘСКИӘ неол., ғәр. — пакланған	ТАСКИЯ неол., ар. — очищенная
ТӘСЛИМӘ ғәр. — сәләмләү	ТАСЛИМА ар. — приветствие
ТӘСЛИӘ неол., ғәр. — йыуаныс	ТАСЛИЯ неол., ар. — радость
ТӘХИӘ ғәр. — сәләм, яҡшы теләк	ТАХИЯ ар. — приветствие, хорошее пожелание
ТӘХЛИМӘ ғәр. — маҡтау, дан	ТАХЛИМА ар. — слава, почет

У

УҠА баш. — у к а һүҙенән (тарихи сығанаҡтарҙа осраған ҡатын-ҡыҙ исеме)	УКА баш. — позумент (встречается в исторических документах)
УҠАБИКӘ баш. — уҡа + бикә; матур ҡыҙ	УКАБИКА баш. — ука *позумент*+ бика (компонент женских имен); красивая девушка
УРАЗБИКӘ баш.—ураз (бәхет, ҡот) + бикә	УРАЗБИКА баш. — ураз *счастье, удача+бика*
УРАНИӘ неол., ғәр.—*Урания* исеменән ҡыҫҡартылған	УРАНИЯ неол., ар. — измененная форма имени *Нурания*
УРИЯ неол., ғәр. — хур ҡыҙы	УРИЯ неол., ар. — райская дева

Ү

ҮЛМӘҪБИКӘ баш,—үлмәҫ + бикә (борон балалар рәткә үлеп торғанда «был бала үлмәһен, торһон» тигән теләк менән ҡушылған исем)	УЛМАСБИКА баш. — улмас *не умрет* + бика (это имя дано пэ древнему обычаю, как оберег, чтобы дети больше не умирали; выражает веру человека в магическую силу слова)

ҮМЕРБИКӘ ғәр., баш. — умер (ғумер)+бикә (оҙон ғүмерле булһын тип ҡушылған исем)

УМИРБИКА ар., баш. — умир (гумир) *жизнь* + бика (выражаетпожелание ребенку долголетия)

ҮТӘБИКӘ баш. — I) ҡош исеме; 2) һорап алынған, үтәлгән теләк

УТЯБИКА баш. — 1) название птицы; 2) исполненное желание

Ф

ФАЗИЛА‖ФАЗЫЛА ғәр. - башҡаларҙан өҫтөн, бик шәп

ФАЗИЛА ар.—превосходная, честная, достойная; умная

ФАИЗА‖ ФАЙЗА ғәр. — йомарт, киң күңелле

ФАИЗА‖ФАИЗА ар.—щедрая, благочестивая, добрая

ФАКИА неол., ғәр. — *Факиһа* исеменән ҡыҫҡартылған

ФАКИЯ неол., ар. — видоизмененная форма имени *Факига*

ФАКИҺА ғәр.—шат күңелле; емеш

ФАКИГА ар. — радостная, веселая; фрукты

ФАРИЗА ғәр. — бурыс, фарыз эш

ФАРИЗА ар. — обязанность, миссия

ФАТИМА ғәр. — имсәктән айырған бала (Мөхәммәт пәйғәмбәрҙең ҡыҙының исеме. Гафуров)

ФАТИМА ар. — «отнятая от груди» (имя дочери пророка Мухаммеда. — Гафуров)

ФАТИХА ғәр. — асыусы, башлаусы, еңеүсе; хәйер-доға; ҡөрьәндең беренсе сүрәһе атамаһы

ФАТИХА ар.—зачинательница, победительница; благословение; название первой суры Корана

ФАЯГӨЛ неол., фарс. — ҡәҙерле гөл; ҡара: *Гөлфая*

ФАЯГУЛЬ неол., перс. — дорогой цветочек; см. *Гульфая*

ФАЯНУР неол., фарс, ғәр. — ҡиммәтле, ҡәҙерле нур

ФАЯНУР неол., перс, ар — фая *дорогой+яур луч, блеск.* .

ФИРҘӘҮЕС фарс. — баҡса, йәннәт баҡсаһы

ФИРДАУС перс. — райский сад

ФИРУЗА фарс. — аҫыл таш; нур сәсеүсе; бәхетле; ҡара: *Фәйрүзә*

ФИРУЗА перс. — бирюза; счастливая; см. *Файруза*

ФЛҮРӘ неол., лат. —1) сәскә; 2) сәскә һәм яҙ батшаһының исеме

ФЛЮРА неол., лат. — 1) цветок; 2) имя богини цветов и весны

ФРУЗА неол., фарс. — яҡтыртыусы, нурландырыусы

ФРУЗА неол., перс. — освещающая, лучезарная

ФӘҒИЛӘ ғәр. — эш һөйөүсе, эшсән

ФАГИЛЯ ар. — трудолюбивая, работящая

ФӘИМӘ неол., ғәр. — аҡыллы, зирәк *(«Фәһимәжан* ҡыҫҡартылған)

ФАИМА неол. ар.—умная, смышленая (усеченная форма имени *Фагима)*

ФӘЙРҮЗӘ фарс. — йәшел төҫтәге аҫыл таш исеменән

ФАЙРУЗА перс. — бирюза

ФӘНДИДӘ неол., ғәр., фарс. — фәи күҙе. — Саттаров Ғ. Ф.

ФАНДИДА неол., ар., перс. — всевидящая в науке

ФӘНЗИЛӘ неол., ғәр.—фән+зилә; фән эйәһе

ФАНЗИЛЯ неол., ар. — фан *наука*+зиля *владеющая*

ФӘНЗИӘ неол., ғәр. — фән нуры

ФАНЗИЯ неол., ар. — свет науки

ФӘНИЛӘ неол., ғәр. — белемле, ғилемле

ФАНИЛЯ неол., ар. — образованная, ученая

ФӘНИРӘ неол., ғәр. — белемле

ФАНИРА неол., ар. — образованная

ФӘНИСӘ неол., ғәр. — яҡтыртҡыс, маяҡ	ФАНИСА неол., ар. — светило, маяк
ФӘНИӘ неол., ғәр. — белемле, ғилемле	ФАНИЯ неол., ар.—образованная
ФӘНҮЗӘ неол., ғәр. — яҡтыртҡыс, маяҡ	ФАНУЗА неол., ар.—светило, маяк
ФӘНҮСӘ неол., ғәр. — яҡтыртҡыс, маяҡ	ФАНУСА неол., ар. — светило, маяк
ФӘРЗӘНӘ фарс. — уҡымышлы, аҡыллы, зирәк	ФАРЗАНА перс. — образованная, умная, смышленая
ФӘРҒИӘ ғәр. — зифа буйлы	ФАРГИЯ ар.—статная, стройная
ФӘРИҒА ғәр. — зифа буйлы, күркәм	ФАРИГА ар. —- стройная, изящная
ФӘРИҘӘ‖ФӘРИДӘ ғәр. — ынйы бөртөгө; тиңдәшһеҙ, берҙән-бер	ФАРИДА ар. — единственная, несравненная, жемчужина
ФӘРИХА ғәр. — шат күңелле, шат йөҙлө, шатлыҡлы	ФАРИХА ар. — жизнерадостная, веселая
ФӘРХИ ғәр. — шат (исем компоненты)	ФАРХИ ар.—радостная (именообразовательный компонент)
ФӘРХИЗӘ ғәр. — шатлыҡлы, ҡыуаныслы	ФАРХИЗА ар. — радостная
ФӘРХИНАЗ ғәр., фарс. — фәрхи+наҙ	ФАРХИНАЗ ар., перс. — фархи *радость* + наз *нежность*
ФӘРХИНУР ғәр. — фәрхи+нур	ФАРХИНУР ар. — фархи *радость* +нур *луч, свет, блеск*
ФӘРХИӘ ғәр.— шат	ФАРХИЯ ар. — радостная
ФӘРХИЯМАЛ ғәр, —шат, матур, һылыу, сибәр	ФАРХИЯМАЛ ар. — фархи *радостная+ямал красивая*
ФӘРХӘНӘ ғәр. — ҡыуаныс, һөйөнөс	ФАРХАНА ар. — радость, утешение
ФӘСХИӘ ғәр.—телгә оҫта, сәсән	ФАСХИЯ ар. — красноречивая
ФӘСХИЯМАЛ ғәр. — телгә оҫта; матур, сибәр	ФАСХИЯМАЛ ар. — красноречивая; красивая
ФӘТИХА ғәр. — асыусы, башлаусы, еңеүсе; хәйер-доға; Ҡөрьәндең беренсе сүрәһе	ФАТИХА ар. — зачинательница, победительница; благословение; первая сура Корана
ФӘТХИӘ ғәр. — еңеү йыры	ФАТХИЯ ар, —песня победы
ФӘТХИНУР ғәр.—еңеү нуры	ФАТХИНУР ар.— фатхи *победа*+ нур *луч, блеск, свет;* свет победы
ФӘТХИЯМАЛ ғәр. — фәтхи (еңеү) + ямал (матур)	ФАТХИЯМАЛ ар.— фатхи победа + ямал *красивая*
ФӘҮЗИӘ ғәр.—еңеүсе	ФАВЗИЯ ар. — победительница
ФӘҮЗИНӘ неол., ғәр. — еңеүсе, тантана ҡылыусы	ФАВЗИНА неол., ар. — победительница
ФӘҮЗӘНӘ неол., ғәр. — еңеүсе	ФАВЗАНА неол., ар. — победительница
ФӘХИРӘ ғәр. — маҡтаулы, бик шәп	ФАХИРА ар.—хваленая, очень хорошая
ФӘХРИӘ ғәр. — данлы, данлыҡлы	ФАХРИЯ ар. — славная, знаменитая
ФӘХРИЯМАЛ ғәр. — фәхри+ямал	ФАХРИЯМАЛ ар. —фахри *слава, почет* + ямал *красивая*

ФӘХРНИСА ғәр. —данлыҡлы ҡыҙ

ФАХРНИСА ар. — фахр *слава, почет*+ниса *девушка;* славная, знаменитая

ФӘҺИМӘ ғәр. — аҡыллы, зирәк

ФАГИМА ар. — умная, смышленая

Х

ХАЛИҘӘ ғәр.— 1) мәңгелек, үлемһеҙ; 2) иптәш

ХАЛИДА ар. —1) вечная, непреходящая; 2) подруга

ХАРИСА ғәр.—һаҡлаусы, яҡлаусы

ХАРИСА ар. — защитница, заступница

ХАФАЗА ғәр. — тыныс, сабыр; хәтерле, һаҡлаусан

ХАФАЗА ар. — спокойная, терпеливая; памятливая, оберегающая

ХАФАСА ғәр, —ҡара; *Хафаза*

ХАФАСА ар.— см. *Хафаза*

ХАЯТ ғәр. — тормош, ғүмер

ХАЯТ ар. — жизнь

ХӨББИ ғәр. — һөйәкле (күберәк исем яһаусы компонент булып йөрөй)

ХУББИ ар.—любимая (употребляется как именообразовательный компонент)

ХӨББИНИСА ғәр. —хөбби (һөйәкле) + ниса (ҡыҙ бала)

ХУББИНИСА ар.— хубби *любимая+ниса девочка, девушка*

ХӨББИЯМАЛ ғәр. — һөйәкле, матур

ХУББИЯМАЛ ар. — хубби *любимая+ямал красивая*

ХӨМӘЙРӘ ғәр.— ҡалған мал, мираҫ

ХУМАЙРА ар. — наследство, дар

ХӨМӘЙРӘ фарс. — бәхет ҡошо

ХУМАЙРА перс. — птица счастья

ХӨРМӘ фарс. — хөрмә емеше

ХУРМА перс. — финики

ХӨРШИҘӘ фарс. — ҡояш кеүек

ХУРШИДА перс. — солнцеподобная, ясная

ХӨСНИКАМАЛ ғәр. — бик шәп, тиңдәшһеҙ

ХУСНИКАМАЛ ар. — хусни *прекрасная+камал совершенная*

ХӨСНИӘ ғәр. — һәйбәт, иң шәп

ХУСНИЯ ар. — хорошая, лучшая

ХӨСНИЯМАЛ ғәр. — иң шәп, матур

ХУСНИЯМАЛ ар. — хусни *лучшая + ямал красивая*

ХӨСНӘ ғәр. — бик матур; һылыу

ХУСНА ар. — очень красивая; красавица

ХУБЪЯМАЛ фарс, ғәр. — хуб (яҡшы, гүзәл, күркәм) + ямал (матур)

ХУБЬЯМАЛ перс, ар,—хуб *хорошая, добрая*+ ямал *красивая*

ХӘБИБЪЯМАЛ ғәр. — хәбиб+ ямал; һөйәкле, сибәр

ХАБИБЬЯМАЛ ар.— хабиб любимая+ямал *красивая*

ХӘБИБӘ ғәр. — һөйөклө, һөймәлекле; дуҫ, иптәш

ХАБИБА ар.—любимая; спутница жизни

ХӘБИРӘ ғәр. — белекле, белеүсе

ХАБИРА ар. — знающая, осведомленная

ХӘҘИСӘ ғәр. — 1) хикәйә, ваҡиға; 2) етлекмәй тыуған; 3) Мөхәммәт пәйғәмбәрҙең ҡатынының исеме

ХАДИСА ар. — 1) рассказ, событие; 2) недоношенный ребенок; 3) имя жены пророка Мухамеда

ХӘЖИРӘ ғәр. — тыйыу

ХАЖИРА ар. — запрет

ХӘЖИӘ ғәр. — хажи һүҙенән

ХАЖИЯ ар. — от слова «хажи» — поломник

ХӘЖӘР ғәр.—таш

ХАЖАР ар. — камень

ХӘЖӘР бор. йәһ. — сәйәхәт

ХАЖАР др. евр. — странствие

ХӘЙЕРБАНАТ ғәр.—ИҢ ЯҠШЫ, шәп ҡыҙ	ХАИРБАНАТ ар. — хаир *самая лучшая*+банат *девочка*
ХӘЙЕРНИСА ғәр. — иң яҡшы ҡыҙ	ХАИРНИСА ар. — хаир+ниса
ХӘЙРИӘ ғәр. — яҡшы, һәйбәт	ХАЙРИЯ ар. — лучшая
ХӘЙРИЯМАЛ ғәр. — иң матур	ХАЙРИЯМАЛ ар.—хаир *самая лучшая*+ямал *красивая*
ХӘКИМӘ ғәр. — аҡыл эйәһе, түрә	ХАКИМА ар. — мудрая, умная; глава
ХӘЛИҘӘ‖ХӘЛИДӘ ғәр.—мәңгелек, ғүмерлек	ХАЛИДА ар. — вечная
ХӘЛИМӘ ғәр. — йомшаҡ күңелле, мәрхәмәтле	ХАЛИМА ар.— душевная, добрая, снисходительная
ХӘЛИСӘ ғәр. — саф, таҙа	ХАЛИСА ар. — чистая, непорочная
ХӘМИҘӘ ғәр.—маҡтаулы, маҡтауға лайыҡ	ХАМИДА ар. — достойная похвалы
ХӘМДИНИСА ғәр. — маҡтаулы ҡыҙ	ХАМДИНИСА ар.— хамди *похвальная+ниса девочка*
ХӘМДИӘ ғәр. — маҡтаулы	ХАМДИЯ ар. — достойная похвалы
ХӘНИФӘ ғәр. — ысын, саф	ХАНИФА ар. — истинная, чистая
ХӘНИӘ ғәр. — ҡыҙғаныусан, миһырбанлы	ХАНИЯ ар. — жалостливая, добрая
ХӘНҮӘТ ғәр. — муллыҡ; ҡара; *Һәнеүәт*	ХАНВАТ ар. — изобилие, обилие
ХӘНӘ ғәр. — бәхет	ХАНЯЦХЭНЭ ар. —счастье
ХӘСБИ ғәр. — ҡәҙерле, хөрмәтле (ҡатын-ҡыҙ исемдәре компоненты)	ХАСБИ ар.—дорогая, уважаемая (компонент женских имен)
ХӘСБИКАМАЛ ғәр. —хәсби+камал	ХАСБИКАМАЛ ар. — хасби+камал
ХӘСБИНУР ғәр.—хәсби+нур	ХАСБИНУР ар. — хасби+нур
ХӘСБИЯМАЛ ғәр. — хәсби+ямал	ХАСБИЯМАЛ ар. — хасби+ямал
ХӘСИФӘ ғәр.—һиҙгер, тойғоло	ХАСИФА ар.—чувствительная, впечатлительная
ХӘТИМӘ ғәр. — бик йомарт; оҫта; һуңғы бала	ХАТИМА ар. —щедрая; искусная; последний ребенок
ХӘТИРӘ ғәр. — иҫтәлек	ХАТИРА ар.—память, воспоминание
ХӘТИФӘ ғәр. — бәрхәт, плюш	ХАТИФА ар. — бархат, плюш
ХӘТФӘ ғәр. — бәрхәт, плюш	ХАТФА ар. — бархат, плюш
ХӘФИЗӘ ғәр.—һаҡлаусы, яҡлаусы; хәтерле; иҫтәлек	ХАФИЗА ар. — оберегающая; хранящая; памятливая; память
ХӘШИӘ ғәр.—һуңғы; төпсөк ҡыҙ	ХАШИЯ ар. — последняя; последний ребенок

Һ

ҺАНДУҒАС ғәр. — ҡош исеменән (матурлыҡ, гүзәллек билдәһе)	САНДУГАС ар.—соловей (символ красоты, изящества)
ҺАУА бор. йәһ., ғәр.—тормош биреүсе, әсә (боронғо легенда буйынса, донъяла иң беренсе ҡатындың исеме)	ХАВА др. евр., ар.—дающая жизнь (согласно легенде, имя первой женщины Евы)

ҺӨЙӨМБИКӘ баш.— һөйәкле ҡыҙ
ҺӨЙӘРБИҠӘ баш. — һөйәкле ҡыҙ
ҺӨЙӘРКӘЙ баш.—һөйәкле
ҺЫЙЛЫБИКӘ баш. — һыйлы, һыйы булған
ҺЫЛЫУ баш. — матур, гүзәл
ҺЫЛЫУБИКӘ баш. — һылыу, матур ҡыҙ
ҺЫЛЫУҠАЙ баш. — матур, гүзәл, һылыу
ҺӘҘИӘ ғәр. — бүләк, иҫтәлек
ҺӘЖӘР ғәр. — таш (ныҡ булһын тип ҡушылған исем)
ҺӘМИӘ ғәр. — тырыш, уңған
ҺӘНЕҮӘТ ғәр. — муллыҡ
ҺӘНИӘ ғәр. — яғымлы, йәмле

СУЮМБИКА баш. — любимая
СУЯРБИКА баш.—любимая
СУЯРКАЙ баш.—любимая
СЫЙЛЫБИКА баш. — девушка с угощением
СЫЛУ баш. — красивая, прекрасная
СЫЛУБИКА баш.— красивая, прекрасная девушка
СЫЛУКАЙ баш. — красивая, красотка
ХАДИЯ ар. — дар, подарок
ХАЖАР ар.—камень (выражает пожелание, чтобы ребенок был крепким, здоровым)
ХАМИЯ ар. — старательная, дельная
ХАНУАТ ар. — изобилие, обилие
ХАНИЯ ар. — привлекательная, приятная

Ш

ШАРШАМБИКӘ фарс, баш. — шаршамбы көн тыуған
ШАФИҒА ғәр. — рәхимле, шәфҡәтле; яҡлаусы, яратҡан дуҫ
ШАҺИҘА ғәр. — күреүсе, шаһит
ШИРИН фарс. — татлы, ләззәтле
ШӘЙҘӘ фарс. — ғашиҡ булған, яратҡан
ШӘЙХӘ ғәр. — башлыҡ, етәксе
ШӘКИРӘ ғәр. — шөкөр иткән, ҡәнәғәт булған
ШӘКҮРӘ ғәр. — шөкөр иткән, ҡәҙерҙе белгән
ШӘМСИ ғәр. — ҡояш (ҡатын-ҡыҙ исемдәре компоненты)
ШӘМСИБАНАТ ғәр.—ҡояш йөҙлө (ҡыҙҙар)
ШӘМСИБАНЫУ ғәр, фарс. — шәмси + баныу
ШӘМСИБИКӘ ғәр., баш.— ҡояш йөҙлө ҡыҙ
ШӘМСИБӘҘӘР ғәр.— ҡояш, тулған ай кеүек матур
ШӘМСИБӘҺӘР ғәр, фарс.— яҙ ҡояшы
ШӘМСИКАМАЛ ғәр. — шәмси+ камал

ШАРШАМБИКА перс, баш. — шаршамбы *среда*+ бика (родилась в среду)
ШАФИГА ар. — сострадательная, милосердная, любящая; покровительница, любимая подруга
ШАГИДА ар. — свидетельница
ШИРИН перс. — сладкая
ШАЙДА перс. — влюбленная
ШАЙХА ар. —глава, руководительница
ШАКИРА ар. — признательная, благодарная
ШАКУРА ар. — признательная, благодарная
ШАМСИ ар. — солнце (компонент женских имен)
ШАМСИБАНАТ ар. — солнцеподобная
ШАМСИБАНУ ар, перс. — шамси соля^е+бану *девушка*
ШАМСИБИКА ар, баш. — солнцеликая
ШАМСИБАДАР ар. — шамси *солнце*+бадар *полная луна;* красивая
ШАМСИБАХАР ар, перс. — весеннее солнце
ШАМСИКАМАЛ ар.— шамси *солнце+кшап совершенная*

ШӘМСИҠӘМӘР ғәр. — ҡояш һәм ай кеүек
ШАМСИКАМАР ар. —шамси *солнце+камар луна*

ШӘМСИНАҺАР ғәр. — шәмси (ҡояш) + наһар (көн)
ШАМСИНАХАР ар. — шамси *солнце*+нахар *день*

ШӘМСИНИСА ғәр. — ҡояш кеүек ҡыҙ
ШАМСИНИСА ар.— шамси *солмңе*+ниса *девочка*

ШӘМСИНУР ғәр. — ҡояш нуры
ШАМСИНУР ар. — лучи солнца

ШӘМСИӘ ғәр. — ҡояш кеүек
ШАМСИЯ ар. — солнцеликая

ШӘМСИЯМАЛ ғәр. — шәмси (ҡояш)+ямал (һылыу)
ШАМСИЯМАЛ ар. — шамси *солнце + ямал красивая*

ШӘРИФӘ ғәр. — ҡәҙерле, маҡтаулы, мәрхәмәтле
ШАРИФА ар. -г почетная, славная, благородная

ШӘРҠИӘ ғәр. — көнсығыш ҡыҙы; бәхетле
ШАРКИЯ ар. — девушка Востока; счастливая, удачная

ШӘҮРӘ ғәр. — танылған, мәшһүр
ШАУРА ар. — известная, знаменитая

ШӘФИҒА ғәр. — рәхимле, шәфҡәтле, миһырбанлы; һөйәкле; яҡлаусы, яҡын дуҫ
ШАФИГА ар. — сострадательная;, милосердная, любящая; покровительница, любимая подруга

ШӘФӘҠ ғәр. — эңер ҡыҙыллығы, нуры (кис, эңерҙә тыуған)
ШАФАК ар. — вечерняя заря, вечер (родившаяся вечером)

ШӘҺИҘӘ ғәр,—ҡорбан (изге, хаҡ эш әсән ҡорбан булыусы)
ШАГИДА ар. — жертва (за справедливось, за правое дело)

ШӘҺӘР фарс. — 1) билдәле, данлыҡлы; 2) ҡала
ШАГАР перс. — 1) известная,. знаменитая; 2) город

ШӘҺӘРБАНЫУ фарс. — шәһәр + баныу
ШАГАРБАНУ перс. — шагар+бану

ШӘҺӘРБИКӘ фарс, баш.— шәһәр + бикә
ШАГАРБИКА перс, баш.—шагар + бика (компонент женских имен)

ШӘҺӘРБОСТАН фарс. — шәһәр + бостан (баҡса)
ШАГАРБУСТАН перс. — шагар + бустан *сад, цветник*

Ы

ЫНЙЫ баш. — аҫыл таш исеменән; бәхет килтереүсе, ынйы кеүек ҡәҙерле
ИНЬЕ||ИНИЕ||ИНЗЕ баш. — жемчужина, дорогая; почетная, почтенная

ЫНЙЫБИКӘ баш. — ынйы + бикә
ИНЙЕБИКА баш. — инье *жемчужина+бика девочка*

ЫНЙЫҠАЙ баш. — ынйы+ҡай; үтә ҡәҙерле
ИНЙЕКАЙ баш. — жемчужина;. сокровище

ЫРЫҪБИКӘ баш.—ырыҫлы (бәхетле) + бикә
РЫСБИКА баш. — рыс *счастье, талан, удача+бика девочка;* счастливая девочка

Э

ЭЛЬВИРА неол., лат., рус.—һары сәсле, алһыу йөҙлә
ЭЛЬВИРА неол., лат., рус.—светловолосая, румяная, янтарная[1]

ЭЛЬЗА неол., ингл. нем. — Е л и з а в е т а («вәғәҙәм — аллама») тигән бор. йәһ. исеменән
ЭЛЬЗА неол., англ., нем. — от др. евр. Е л и з а в е т а — клятва богу

ӘҘИБӘ ғәр.—тәрбиәле, әҙәпле, уҡымышлы; яҙыусы, әҙибә
АДИБА ар. — благовоспитанная, почтительная; образованная; писательница

ӘҘИЛӘ ғәр.—ғәҙел, тура һүҙле
АДИЛЯ ар. — справедливая, правдивая

ӘҠЛИМӘ ғәр.—аң, аҡыл (Жанузаков); ил, ғәләм
АКЛИМА ар. — ум, разум, рассудок, сознание, интеллект (Джанузаков); страна, вселенная

ӘЛИМБИКӘ ғәр., баш. — ғәлим + бикә; ғәлимә, белемле ҡыҙ
АЛИМБИКА ар., баш. — алим *учение+бика девушка:* ученая, образованная

ӘЛИМӘ ғәр. — ғалимә, белемле
АЛИМА ар. — ученая, образованная

ӘЛИФӘ ғәр,—дуҫ, иптәш
АЛИФА ар. — друг, товарищ

ӘЛИӘ неол,. ғәр. — бөйөк
АЛИЯ неол., ар. — великая

ӘЛМИРА неол., рус. — Испаниялағы *Әлмерия* тигән ер-һыу атамаһынан
АЛЬМИРА неол., рус. — от *Альмерия* (местность в Испании)

ӘЛФИНУР ғәр. — беренсе нур; дуҫлыҡ нуры; мең төрлө нурлы
АЛЬФИНУР ар. — первые лучи: лучи дружбы; сияющая тысячами лучей

ӘЛФИРӘ неол.— Ә л ф и ә исеменән үҙгәртелгән булыуы ихтимал
АЛЬФИРА неол. — возможно, измененная форма имени А л ь ф и я

ӘЛФИӘ ғәр.—шиғри әҫәр; мең йәшәр; тәүге бала
АЛЬФИЯ ар.—поэтическое произведение; тысячилетняя: первый ребенок

ӘМИЛӘ ғәр.—эшсе, хеҙмәткәр *(Ғәмилә* исеменән ҡыҫҡартылған)
АМИЛЯ ар. — трудолюбивая, работящая (измененная форма имени *Гамила)*

ӘМИНӘ ғәр. —тыныс тәбиғәтле; ышаныслы, тоғро
АМИНА ар. — спокойная; верная

ӘМИРӘ неол., ғәр. — башлыҡ
АМИРА неол., ар. — предводительница

ӘНИСӘ ғәр. — яҡын дуҫ, иптәш
АНИСА ар. — близкий друг, товарищ

ӘНҮЗӘ неол., фарс. — *Фәнүзә* исеменән ҡыҫҡартылған
АНУЗА неол., перс. — сокрагденная форма имени *Фануза*

ӘНҮӘРӘ ғәр. — бик яҡты, бик нурлы
АНВАРА ар.—лучистая, самая светлая

ӘСИМӘ ғәр. — яҡлаусы
АСИМА ар. — защитница

ӘСҠӘП ғәр.—иң яҡын дуҫ; Мөхәммәт пәйғәмбәргә эйәреүсе
АСКАП ар. — самая близкая подруга; последовательница пророка Мухамеда

ӘСҠӘПЪЯМАЛ ғәр. — әсҡәпъямал
АСКАПЬЯМАЛ ар. — аскап+ямал

ӘСМӘ ғәр. — бик юғары, бөйөк
АСМА ар. — величавая, величественная

ӘСМӘБИКӘ ғәр. — әсмә + бикә
АСМАБИКА ар. — асма + бика

ӘСНӘ ғәр. — бик яҡты нур
АСНА ар.—светлые лучи

Ю

ЮЛДЫБИКӘ баш.— юлды + бикә; юлда тыуған ҡыҙ
ЮЛДЫБИКА баш. — юл *дорога, путь + бика* (компонент женских имен)

ЯҠШЫБИКӘ баш.—яҡшы + бикә; яҡшы, һәйбәт ҡыҙ

ЯЛАНБИКӘ баш. — ялан яҡта тыуған

ЯМАЛ ғәр. — матур, һылыу, күркәм

ЯМАНБИКӘ баш. — яман + бикә (баланы һаҡлау әсән ҡушылған боронғо исем)

ЯҢЫЛ баш. — я ң ы л ы ш һүҙенән (ғаиләлә рәттән ҡыҙ тыуып торһа, яңылышып, малай тыуһын, тигән теләкте белдереп ҡушылған боронғо исем)

ЯҢЫЛБИКӘ баш. — яңыл + бикә

ЯКШИБИКА баш. — якши *хорошая*+бика *девушка*

ЯЛАНБИКА баш. — ялан *поле, степь* + бика *девушка* (родилась в степи)

ЯМАЛ ар. — красивая, прекрасная

ЯМАНБИКА баш. — яман *плохой+бика* (чтобы сохранить жизнь ребенку, давали именаобереги)

ЯНИЛ баш. — ошиблись (по старому обычаю, это имя давали, когда в семье подряд рождались девочки, чтобы по ошибке родилея мальчик)

ЯНИЛБИКА баш. — янил *ошибись* + бика *девушка*

ИСЕМ ЯҺАУҘА ДАИМИ ҠАТНАШҠАН ҺҮҘҘӘР ҺӘМ ЯЛҒАУҘАР

абд, *ғәр.* — бәндә, ҡол; мәңгелек (ғәҙәттә, ир-ат исемдәренең алдынан ҡушыла)
абдул, *ғәр.*—ҡара: абд
абу, *ғәр.* — ата
аҡ, *баш.* — саф, пак, изге; бөйөк, ҙур; бәхет, ҡот
асыл, *ғәр.*—төп, тамыр, нигеҙ; башланғыс, сығыш
аҫыл, *ғәр.* — шәп, матур (ир-ат һәм ҡатын-ҡыҙ исемдәренең алдынан ҡушыла)
бай, *баш.* — бай; хужа; ир кеше (ир-ат исемдәрендә алдан да килә, ялғау булып та йөрөй)
баныу, *фарс.*—ҡыҙ бала; бикә
бей, *баш.* — түрә, башлыҡ (ир-ат исемдәрен яһаусы ялғау булып йөрей)
биби, *фарс.*—ҡыҙ бала; бикә
бик, *баш.* — ҡара: бәк
бикә, *баш.* — ҡыҙ бала
бәҙе, ғәр.—иң шәп, ин яҡшы
бәк, *баш.* — түрә, башлыҡ; бей; ныҡ (ир-ат исеменең компоненты)
гөл. — *фарс.*—гөл, сәскә; матур
ғужа, *фарс.*—ҡара: хужа
ғәли||ғәле, *ғәр.*—бөйөк
дар, *фарс.* — ялғау, исемдәргә ҡушылып, эйәлек мәғәнәһен бирә (Ғилемдар — ғилемле)
ейән, *баш.*—туғанлыҡ-ҡәрҙәшлек һүҙе (ғәҙәттә, баланың әсә йортонда тыуыуын билдәләп ҡушылған)
зада, *фарс.* — 1) ир бала, улан; батша улы; 2) ялғау, эйәлек мәғәнәһе бирә (Гөлзада — ГӨЛЛӨ, Ғилемзада — ғилемле)
зәйн, ғәр. — биҙәк, йәм
етдин, *ғәр.*—дин һүҙенән (ир-ат исемен яһаусы ялғау)
иш, *баш.* — иш, иптәш[г]
йән || ян, *фарс.* — йән, ҡот, ырыҫ (ир-ат һәм ҡатын-ҡыҙ исемдәренә ҡушыла)
йәр || яр, *фарс.* — 1) иптәш, дуҫ; 2) ялғау, эйәлек мәғәнәһен бирә (Ғилмияр — ғилемле)
камал, *ғәр.* — кәмселекһеҙ, юғары сифатлы
ҡан, *баш.* — ҡара: хан
ҡол||ғол, *баш.—ҡол,* ярҙамсы; ирҙәр исемен яһаусы ялғау
ҡужа, *фарс.*—ҡара: хужа
маһи, *фарс.* — ай, ай һымаҡ
миңле||миң, *баш.* — «миң» һүҙенән
мир, *фарс.* — башлыҡ
мырҙа, *фарс.*—түрә балаһы: ҡусты
ниса, *ғәр.* — ҡыҙ бала; бикә, ханым
нур, *ғәр.* — нур, яҡтылыҡ
сара, *фарс.* — иң яҡшы, шәп
сара, *ғәр.*—хакимә, башлыҡ
сара, *йәһ.*—ырыу башлығы, ырыу инәһе
солтан, ғәр. — батша; батша ҡатыны йәки ҡыҙы (күберәк ирҙәр исеменең алдынан, ҡатын-ҡыҙ исеменең аҙағынан ҡушыла)
сура, *баш.*—улан, ир бала; батыр, ҡыйыу; ярҙамсы, иптәш
туған, *баш.*—туған; хаким, башлыҡ
уяла || алла, ғәр.—алла, тәңре (ир-ат исеме ялғауы)
фәрхи, ғәр. — шатлыҡ, һөйөнөс, ҡыуаныс
фәхри, ғәр. — маҡтаулы, хөрмәтле

хажиЦхәже, *ғәр.*—хажға барған кеше (ир-ат исеменә ҡушыла)
хаҡ, *ғәр.*—хоҙай, тәңре
хан||ҡан, *баш.*—башлыҡ, хан
хас, *ғәр.* — ысын
хөбби, *ғәр.* — яратҡан, һейгән
хөсни, *ғәр.* — бик матур, һылыу
хужа || ҡужа || ғужа |(күзә, *фарс.* — хужа, эйә (ирҙәр исемен яһаусы ялғау)
хәсби, *ғәр.*—ҡәҙерле, хөрмәтле
хәйер, *ғәр.* — иң яҡшы, иң һәйбәт
һылыу, *баш.* — һылыу, матур; ҡыҙ бала
шан, *ғәр.*—дәрәжә
шат, *баш.* — башлыҡ, хаким
ша(h), *фарс.* — 1) хаким, башлыҡ, хужа; 2) эйәлек ялғауы (ир-ат исемдәренә ҡушыла)
шаһи, *фарс.* — солтан, батша; иң шәп, иң һәйбәт
шәмси, *ғәр.* — ҡояшлы, ҡояш һымаҡ
әбд||әбдел, *ғәр.* — бәндә, ҡол; мәңгелек (ғәҙәттә, ир-ат исемләренең алдынан ҡушыла)
әбү|| абу, *ғәр* — ата
ямал, *ғәр.* — матур, сибәр (күберәк ҡатын-ҡыҙ исеменә ҡушыла)

РЕГУЛЯРНЫЕ ИМЕНООБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ КОМПОНЕНТЫ

абд, *ар.* — раб, вечный (первая часть имен типа Абдрахман, Абдразак, Абдулла)

абдул, *ар.* — см: абд

абу, *ар.* — отец; компонент мужских имен

ак, *баш.* — белый; чистый; священный, великий; счастливый

асыл, *ар.* — 1) прекрасный, красивый, благородный; 2) корень, основа, суть; начало, происхождение (первая часть мужских и женских имен)

бай, *баш.* — богатый; хозяин; мужчина, муж (компонент мужских имен)

бану, *перс.*—дочь, девочка; госпожа, хозяйка, повелительница

бей, *баш.* — начальник, глава (компонент мужских имен)

бек, *баш.*—начальник, глава; муж; властелин, крепкий, прочный (компонент мужских имен)

биби, *перс.*—девочка; госпожа, дама, хозяйка (компонент женских имен)

бик, *баш.* — см. бек

бика, *баш.*—девочка, дочь; дама, госпожа, хозяйка

гали, *ар.*—великий, выдающийся; возвышенный, знатный (компонент мужских имен)

гужа, *перс.* — см. хужа женских имен)

дар, *перс.* — аффикс обладания: образует имена типа Гилем (знание, образование)+дар: образованный

гуль, *перс.* — цветок (компонент женских имен)

зада, *перс.* — 1) сын, дитя; царевич, принц; 2) аффикс обладания (компонент мужских и женских имен)

зиан, *баш.* — племянник, племянница (по обычаю с компонентом «зиан» давали имя ребенку, родившемуся в родной деревне матери)

зайн, *ар.* — украшение; узор

етдин, *ар.* — от дин «религия, вера» (компонент мужских имен)

иш, *баш.*—напарник, друг, товарищ (компонент мужских и женских имен)

камал, *ар.* — совершенный

кан, *баш.* — см. хан

кужа, *перс.* — см. хужа

кулЦгул, *баш.* — раб; помощник, друг (компонент мужских имен)

маги, *перс.* — луноподобная, красивая, как луна

мин, *баш.* — родинка, родимое пятно (компонент мужских и женских имен)

мир, *перс.* — глава (компонент мужских имен)

мурза, *перс.* — царевич; младший брат (компонент мужских имен)

ниса, *ар.* — девочка, дочь; госпожа, дама (компонент женских имен

нур, *ар.* — луч, свет (компонент мужских и женских имен)

сара, *перс.* — избранная, самая лучшая, драгоценная (компонент женских имен)

сара, *ар.* — госпожа; чистая, отборная

сара, *евр.* — родоначальница, глава

султан, *ар.* — царь, правитель; царица, царевна (компонент мужских и женских имен)

сура, *баш.* — сын, дитя; герой, смелый; помощник, друг, товарищ (компонент мужских имен)
сылу, *баш.* — красивая, прекрасная; дочь, девочка (компонент женских имен)
туган, *баш.* — родственник, родной; царь, глава
уллаҢалла, *ар.* — бог, всевышний
фархи, *ар.* — радостный (компонент мужских и женских имен)
фахри, *ар.* — славный, знаменитый (компонент мужских и женских имен)
хажи, *ар.* — паломник (компонент мужских имен)
хаир, *ар.* — самый лучший (компонент мужских имен)
хак, *ар.* — бог, всевышний
хан, *баш.*—хан, глава, правитель
хасби, *ар.* —дорогая, уважаемая (компонент женских имен)
хубби, *ар.* — любимый
хусни, *ар.* — красивыи, прекрасный (компонент мужских и женских имен)
хужа, *перс.* — хозяин, обладатель; глава; мужчина (компонент мужских имен)
шат, *баш.* — глава, правитель; хозяин
ша (х), *перс.* — 1) царь, правитель; хозяин; 2) аффикс обладания
шаги, *перс.* — султан, царь, самый лучший, превосходный
шамси, *ар.* — солнечный, светлый; сияющий (компонент мужских и женских имен)
ямал, *ар.*—красавица, красивая (компонент женских имен)
ян, *перс.* —душа; талан, счастье (компонент мужских и женских имен)
яр, *перс.* — 1) друг, товарищ; 2) аффикс обладания (компонент мужских имен)

ИСЕМДӘР ТАРИХЫ

— Исемең нисек? — тип һорай бөгөн ҡайһы бер йәштәр бер-береһе менән танышҡанда *.

— Исемең кем? — тип һораған беҙҙең ата-әсәләр таныш түгел кешегә өндәшкәндә.

— Ниндәй ырыуҙанһың? Кем балаһы булаһың? Атың кем? Кем атлыһың?—тип һорашыр булған ят кеше менән осрашҡанда борон замандарҙа беҙҙең ата-бабалар.

Кеше исемдәре ҡасан, нисек, тел һәм йәмғиәт үҫешенең ҡайһы баҫҡысында барлыҡҡа килгәндер — быны әйтеүе ҡыйын. Ләкин билдәле булған кешелек йәмғиәте тарихының һәр бер дәүерендә кеше исемдәре булған. Кеше исемдәре бик борон замандарҙа тәүтормош дәүерендә аныҡ телмәр (членораздельная речь) менән бер ваҡытта барлыҡҡа килгән тигән фекер йәшәй. Исемдәрҙең килеп сығышы бик боронғо замандарға ҡарауы тураһында «Алп батыр» тигән башҡорт халыҡ әкиәтендә бик ҡыҙыҡлы мәғлүмәт бар: «Алп!.. тип ниҙер әйтмәк булған да бабай шунда йән биргән. Егет атаһын ҡәҙерләп кенә күмгән дә... атаһының балтаһын алып, ташҡа ҡайрап үткерләгән дә, урманға инеп киткән. Унда бер йыуан оҙон имән ағасы ҡырҡып үҙенә йәйә яһап алған. Өс айыуҙың тарамышынан кереш яһап тарттырған. Имән ҡырҡып, уҡ яһаған, ул уҡтың башағына осло таш ҡуйған. Шулай итеп, егет үҙенә ҡорал яһап ала ла донъя гиҙергә сығып китә. Уралтауҙың аръяғына сығып, ете аҙым атлаған да туҡтаған. Шунда уға бер ҡыҙ осраған. Ҡыҙ уға: — Исемең кем, егет, — тигән. Егет аптырап ҡалған. Кешелә исем тигән нәмә булыуын ул белмәй икән. — Нимә һуң ул исем? — тип һораған егет. Ҡыҙ йылмайып яуап биргән: — Бына һиңә кем тип өндәшәләр һуң? —тигән. Егет әйткән: —Атайым үлер алдынан

* Башҡорт әҙәби телендә «исемең кем?» тип һорау дөрөҫ тип ҡабул ителгән, ләкин «исемен, нисек?» тип яңылыш ҡулланыу хатта әҙәби әҫәр биттәрендә лә осрай.

ғына миңә «Алп» —тип өндәшкәйне, тигән. Ҡыҙ шунан: — Улай булғас, һин Алпбатыр булаһың инде, — тигән»[1].

Исем атау, исем ҡушыуҙың төп нигеҙе бына ошонда күренә. Исем иң элек кешегә мөрәжәғәт итеү, өндәшеү өсөн кәрәк булған. Кеше исемдәре ошо ихтыяж менән барлыҡҡа килеп, һуңынан йәмғиәт үҫеше барышында бер кешене икенсе кешенән айырыу өсөн хеҙмәт иткән тамға, билдә һымаҡ нәмәгә әүерелгән. Кеше исемдәре телдәге башҡа һүҙҙәр менән бергә йәмғиәттә барлыҡҡа килә һәм йәмғиәттә генә йәшәй һәм йәмғиәттең продукты булып йәшәүен дауам итә. Исемдәрҙең мәғәнәүи яғы ғына түгел, төҙөлөшө лә социаль факторҙарға буйһонған була[2]. Мәҫәлән, 1812 йыл Францияла Наполеонға хөрмәт йөҙөнән Наполеон исемен йыш ҡушҡандар. Ислам дине таралған осорҙарҙа күп халыҡтарҙа абд, мөхәмәт, дин һүҙҙәре менән исемдәр күбәйгән. Ә Октябрь революцияһынан һуң *Октябрь, Рева, Люция* һ. б. исемдәр барлыҡҡа килгән. Тимәк, йәмғиәттең идеологияһы һәр саҡ исемдәргә тәьҫир яһай. Кеше исемдәре башҡа яңғыҙлыҡ исемдәргә (мәҫ., ер-һыу атамаларына) ҡарағанда ла социаль тормошҡа нығыраҡ бәйле. Шуға күрә ижтимағи тормош үҙгәргән һайын исемдәр үҙгәреш кисерә килә.

Йәмғиәттең артабанғы үҫеше бер иш, бер төрлө исем йөрөткән кешеләрҙең күбәйеүенә килтерә: аҙаштарҙы — бер төрлө исемдәштәрҙе — бер-береһенән айырыу проблемаһы тыуа. Бер төрлө исемле кешеләрҙе бер-берейһенән айырыу әсән өҫтәмә билдә, тамға ҡуйыла. Был билдә ҡушаматты барлыҡҡа килтерә. Тарихи яҡтан ҡарағанда ҡушаматтар кеше исемдәренән алда барлыҡҡа килгән, һуңынан күп кенә ҡушаматтар, бигерәк тә тышҡы ҡиәфәткә, йә башҡа Єер сифатҡа ҡарап бирелгәндәре, кеше исемдәренә әүерелеп киткән. Мәҫәлән, *Ҡарабаш, Ҡараҡаш, Аҡбаш, Миңлекәй, Кинйәкәй* һ. б. Кеше исемдәре телдә яңғыҙлыҡ исемдәргә ҡарай, һәр яңғыҙлыҡ исем сығышы менән уртаҡлыҡ исемгә барып тоташа. Ләкин һәр уртаҡлыҡ исемдән яңғыҙлыҡ исем яһалмаған кеүек, бөтә ҡушаматтар ҙа кеше исеменә әйләнмәй. Поляк ғалимы С. Роспонд әйтеүенсә, уртаҡлыҡ исемдәрҙең яңғыҙлыҡ исемдәргә әйләнеүе, ғөмүмән, исемдәрҙең килеп сығышы, яһалышы һәм артабанғы үҫеше телдең үҙенә башҡа бер законына буйһонған[3].

[1] БХИ, Өфө, 1959, т. 2, 55—56-сы б.

[2] Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. М 1973, стр. 26.

[3] Роспонд С. Перспективы развития славянской ономастики: ж. Вопросы языкознания. 1962, № 4, стр. 12.

Тел һәр ваҡыт камиллыҡҡа ынтыла, ә телдең бер өлөшөн тәшкил иткән кеше исемдәрендә бындай ынтылыштың тағы ла көслөрәк икәне күренә. Ошо тенденция исемдәрҙең үҙгәреүсәнлек сифатын арттыра. Кеше исемләренең экспрессив (тәьҫир итеү) яғы ла уны башҡа яңғыҙлыҡ иҫемдәрҙән айырып тора. Кеше исемдәренә иркәләү, кесерәйтеү ялғауҙары ҡушылып, исемдең эмоциональ, тәьҫир итеү көсөн арттыра, уға буяу өҫтәй. Иркәләү, кесерәйтеү ялғауҙары уртаҡлыҡ исемдәргә лә күсә, ләкин уртаҡлыҡ исемдәр менән киң ҡулланылмай. Башҡорт телендә ҡулланылған -ҡай//-кәй, -ҡас//-кәс, -ҡына//-кенә һ. б. ялғауҙар кеше исемдәренең тамырына берегеп ҡатып ҡалған. Мәҫ., *Кинйәкәй, Ҡаныҡай, Миңлекәй, Ишкенә, Ҡолоҡас* һ. б. Был ялғауҙар бөгөнгө көндә исемдең бер бүленгеһеҙ өлөшө итеп ҡабул ителә.

Уртаҡлыҡ исемдең яңғыҙлыҡ исемгә күсеүе, яңғыҙлыҡ исемдең яһалыу процесы фекер үҫешенә лә бәйле. Шуныһы иғтибарға лайыҡ, һәр уртаҡлыҡ исем яңғыҙлыҡ исемгә туранан-тура әйләнмәй. Мәҫәлән, Бүребай, Төлкөбай тигән исемдәрҙе алайыҡ: бүре апелятивы (һүҙе) менән исем яһау өсөн был һүҙгә исем яһаусы «бай» ялғауы ҡушыла һәм кеше исеменә күскәндә бүренең бөтә сифаттары ла иҫәпкә алынмай, ә бер генә сифаты — көслөлөгө алына. Бүренең йыртҡыслыҡ сифаты кеше исеменә күсерелмәй.

Төлкө апелятивы менән яһалған исемдә лә унын насар яғы түгел, матур тиреһе, күркәмлеге иҫәпкә алынған. Ә бына инде ҡушамат биргәндә, киреһенсә, бүренең йыртҡыслығы, төлкөнөң хәйләкәрлеге күҙҙә тотола. Шулай итеп, «бүре» һәм «төлкө» һүҙҙәренең билдәле бер мәғәнә менән кеше исемдәренә әйләнеүен күрәбеҙ. Кеше исемләренең һәр береһенең үҙ мәғәнәһе бар, бер телдә лә мәғәнәһе булмаған исемдәр юҡ. Әлбиттә, бөгөнгө көнгәсә һәр халыҡта бөтә (тулы) мәғәнәләре менән исемдәр һаҡланып ҡалмаған. Шулай ҙа төрлө тарихи сығанаҡтарҙа, шәжәрәләрҙә, халыҡ күңелендә һаҡланған кеше исемдәрен тикшереп сығып, кеше исемдәре мәғәнәһе менән ошо халыҡтың ғөрөф-ғәҙәттәренә, йолаларына, культураһына,, эстетик зауҡына, донъяға ҡарашына, материаль тормош шарттарына бәйле килеп сығышын һәм ошо мәғәнә менән ҡулланылып йөрөүен иҫбатларға мөмкин.

* * *

Беҙҙең илдә антропонимика әлкәһендә исемдәрҙе мәғәнәүи яҡтан бүлеп тикшереүҙең тәүге өлгөләрен күрһәткән

рус ғалимы А. М. Селищев хеҙмәте ҙур әһәмиәткә эйә. Ул рус исемдәрен мәғәнәүи яҡтан 19 төркөмгә бүлеп анализлап сыға[4]. Ошондай ысул менән Н. В. Бирилло белорус исемдәрен 34 төркөмгә[5], Т. Ж- Жанузаков ҡаҙаҡ исемдәрен 30 төркөмгә[6], Э. Г. Бегматов үзбәк исемдәрен 19 төркөмгә бүлә[7]. Был йүнәлештә башҡорт исемдәре 20 төркөмгә бүленеп тикшерелде[8].

Төрки тел ғилемендә антропонимиканың артабанғы үҫешендә, төрки халыҡтары антропонимияһын өйрәнеү әлкәһендә һәр халыҡтың үҙ теле буйынса бай фактик материал туплауы ҙур роль уйнаны. Ошо тикшеренеүҙәр нигеҙендә кеше исемдәрен мәғәнәүи яҡтан классификациялауҙа яңы ҡараштар барлыҡҡа килде. Беҙҙең илдә беренселәрҙән булып кеше исемдәренең дөйөмләштерелгән төркөмдәргә бүленешен (дөйөм классификацияны), билдәле венгр ғалимы Л. Рашони схемаһына таянып, А. В. Никонов тәҡдим итте[9]. «Л. Рашони классификацияһының төп әһәмиәте шунда, — ти А. В. Никонов, — ул кеше исемдәрен төркөмләүҙә исем ҡушыуҙың дәлилләнеү сәбәбе булыу принцибын беренсе урынға ҡуя»[10]. В. А. Никонов схемаһы буйынса кеше исемдәре төп 3 төркөмгә бүленә:

I. Тасуири исемдәр.
II. Теләк исемдәр.
III. Арнау исемдәр.

В. А. Никоновтың исемдәрҙе ошо схемала бүлеүен күп ғалимдар хуплай. Ләкин бөтә исемдәрҙе ҡәтғи рәүештә ошо өс төркөмгә бүлеп сығып, һәр исемде бер генә төркөмгә бәйләп анализлау мөмкин түгел, сөнки бер үк исем ҡушылыу сәбәбе, дәлиле буйынса теләкте, тасуирлауҙы ла белдерергә мөмкин. Миҫалға иң боронғо иҫемдәрҙән булған ҡош-ҡорт, йәнлек-януар атамаларын, көн торошон, атмосфера күренештәрен белдергән исемдәрҙе тикшереп ҡарайыҡ: бүре һүҙе менән яһалған Бүребай исеменең ҡушылыуы өс төрлө сәбәпкә, дәлилгә ҡайтып ҡала: 1) ата-

[4] Селищев А. М. Происхождение русских фамилий, личных имен и прозвищ. Избранные труды, М., 1968, стр. 116.
[5] Бирилло Н. В. Белорусская антропономия. АДД, Минск, 1969.
[6] Джанузаков Т. Ж. Лично-собетвенные имена в казахсксм языке. АКД, Алма-Ата, 1981.
[7] Бегматов Э. А. Антропономика узбекского языка. АКД, Ташкент, 1965.
[8] Кусимова Т. Х. Древнебашкирские антропонимы. АКД, Уфа, 1975.
[9] Никонов В. А. Язык и общество. М., 1974, стр. 94—103
[10] Шунда уҡ, 95-се б.

һы һунарҙан бүре алып ҡайтҡан ваҡытта тыуған балаға «бүре» һүҙе менән исем ҡушҡандар (тасуири исем); 2) бала ошо бүре һымаҡ ныҡ, көслө булһын тигән теләк менән ҡушылған (теләк исем); 3) бүре алып ҡайтҡан ваҡытта тыуған балаға бүре һүҙе менән исем ҡушмаһаң, бала тормауы ихтимал, тип ҡушылғанда бүре һүҙе тотем булып исемгә әйләнә (арнау исеме).

Бер үк исемдең бер нисә төрлө сәбәп, дәлил менән ҡушылыуына ҡарата боронғо шәжәрәләрҙә ҡиммәтле мәғлүмәттәр һаҡланған. XVI быуатҡа ҡараған Юрматы шәжәрәһендә *Борнаҡ* бей исеме тураһында былай әйтелә: «Әмма Чачлы Дәрүиш бинең ғүмере ахры булды, уғлы юҡ ирде һәм ҡәрендәш — яҡыны юҡ ирде, бер генә ҡыҙы бар ирде... Әммә ул ҡыздан ике уғлы бар ирде, бере Бурнаҡ, бере Ядкар дигән иде. Әммә Бурнаҡ дип аны өчөн атадилар, һәмче уғлы-ҡызы юҡ сәбәбдин, борны аҡ атның ҡуйнына салып, ат исемен бирделәр. Аталары... йәш ваҡытында вафат ирде» [11]. Был исемде ҡушыуҙа ике төрлө сәбәп, дәлил килтерелгән. Беренсенән, балалары юҡ сәбәптән был баланың ғүмерен һаҡлау өсөн ат ҡуйнына һалғандар (был ғүмер теләүҙе күрһәтә—теләк исем); икенсенән, моронон аҡ ат ҡуйынына һалып, балаға, мороно аҡ — Борнаҡ тип тасуирлау исеме ҡушылған. Өҫтәүенә, арнау исеме тип фараз итергә лә урын бар.

Башҡорт йолаһына оҡшаш *Томанхан* тигән исем ҡушыу йолаһы Төркмән шәжәрәһендә килтерелгән: «...Ҡурҡуд ата: «Муниң аты Туманхан булсун», — тиде. Халыҡ әйтдиләр: «Мундин яхшыраҡ ат ҡуйғил»,—тидиләр. Ҡурҡуд ата әйтде: «Мундин яхши ат болмас, — тиде. — Ул көнкә... ҡайы хан үлде ирсә, безнең йуртимызны туман тутуб ҡараңғу булды. Бу уғыл туманда туғды. Аннин учун туман ат ҡуйдуҡ үә икенче туман уҙаҡ турмас, тиз китә турған нимәрсә булур. Туманлы күн афтаб (ҡояш) булур, туманның сунки (һуңы) яруҡ (яҡты) булмай булмаҫ. Аз ғина турған туманны бу уғланның йәшлекина ухшатибмен. Сунки афтабне бу уғланның икит (егет) булуп, атасы тәхтиндә ултуруб, дәүләтле үә уҙаҡ ғомерле булғанина ухшатибмен»,—тиде» [12]. Томан исемен ҡушыуҙа ике сәбәп, дәлил барлығы асыҡ күренә. Беренсеһе баланың тыуған ваҡытын, томан ваҡытын билдәләй (тасуири исем), икенсеһе балаға дәүләтле, бай һәм оҙон ғүмерле булыуҙы теләй (теләк исем).

[11] БШ, 28-се б.
[12] Кононов А. Н. Родословная туркмен (Сочинение Абул-гази хана Хивинского). М,—Л., 1958, стр. 58.

Юғарыла әйтелгәндәргә таянып, башҡорт исемдәрен; исем ҡушыу сәбәптәре (дәлилдәре) буйынса 3 ҙур төркөмгә бүләбеҙ.

I. ТАСУИРИ ИСЕМДӘР

1. *Баланың төҫөн, һ. б. үҙенсәлектәрен сағылдырған исемдәр*

Баланың берәй төрлө үҙенсәлегенә ҡарап исем ҡушыу — боронғо йолаларҙың береһе. Баланың аяҡ-ҡулы, тән төҙөлөшөндәге үҙенсәлектәр, сәсе, күҙе һ. б. исемдәрҙә күрһәтелгән. Мәҫәлән, *Баҙыҡ, Сибек, Сулаҡ, һулаҡай, Өлтөк, Әлтәкәй* (сәс), *Айҙар* (маңлай сәсе), *Айыуғолаҡ, Күккүҙ, Ҡарабаш, Ҡараҡаш, һарысәс, Аҡбала* һ. б. Ҡузыйкүрпәс эпосында Ҡарабай батырҙың улы тыуғас, уға *Ҡузыйкүрпәс* («ҡуҙы» — бәрәс, «күрпәс» — бөҙрә) тип сәсенең бөҙрәлеген тасуирлап исем ҡушылыуы әйтелә[13]. «Миң» һүҙе менән күп исемдәр яһалған: *Миңһылыу, Миңдекәй, Миңлебай, Миңлеғол, Миңде* һ. б. Борон, миңе булған балаға «миң» һүҙе менән исем ҡушмаһаң, миңе боҙола, тип уйлағандар. Был йола төрөкмәндәрҙә, үзбәктәрҙә, әзербайжан һ. б. халыҡтарҙа ла бар. Бала йөҙлөк, бөркәнсек, ҡау менән тыуһа, бәхетле, тип уға *Йөҙлөкәй, Иәҙөкәс, Йөҙлөкбай, Иөҙөбәк, Йөҙөкәй* тигән исем ҡушҡандар.

2. *Тәбиғәт күренештәренә бәйле исемдәр*

Башҡорт исемдәре составында тәбиғәт күренештәрен күрһәткән һүҙҙәрҙән яһалған исемдәр күп: *Буранбай, Бужансы, Буранғол, Томансы, Аяҙ, Аяҙғол, Ҡояшбикә, Аҡсыуаҡ, Байсыуаҡ, Айсыуаҡ, Яуа, Ямғур, Йәйсән, Борсаҡ, Елкәй, Елбулды, Елкәс, Болотбай* һ. б.

3. *Ваҡыт төшөнсәһенә бәйле исемдәр*

Кешенең аңында ваҡыт категорияларынан иң элек көнтөнгә, иртә-кискә бәйле, йыл миҙгелдәренән йәй-ҡышҡа бәйле исемдәр яһалып, һуңынан, йыл, ай, аҙна, көн атамаларына бәйле исемдәр барлыҡҡа килгән булырға тейеш.

[13] Беляев Т. Куз-Курпяч, башкирская повесть. — Башкирия в. русской литературе. Уфа, 1961, т. 1,-стр. 357.

Көн-төн төшөнсәһенә бәйле күк есемдәре атамалары ла баланын, тыуған ваҡытын билдәләп исемгә әйләнә. Мәç., *Айһылыу, Айсыуаҡ, Айбикә, Айбаҡты, Айгилде, Айсыл, Айзағол, Айтаман, Көнбикә, Көнһылыу, Төннөк, Төнғатар, Көнтоғмош, Таңғатар, Таңатар, Таңбикә, Таңһылыу, Таңсулпан, Сулпан, Ҡояшбай, Ҡояшбикә* һ. б. Йыл миҙгелдәренә бәйле — *Ҡышты, Йәйлеғол, Йәйләү;* тәүлек ваҡытына бәйле — *Кискилде, Таңсыбай, Таңлыбай* һ. б. исемдәрҙе күрһәтергә мөмкин. Борон башҡорттар башҡа төрки халыҡтар менән бергә хайуан атамалары менән йөрөтөлгән ун ике йыллыҡ мөсәлде (календарҙы) ҡулланғандар. Шулай итеп, хайуан атамалары бер яҡтан көнкүреш, хужалыҡҡа бәйле, икенсе яҡтан, йыл атамаһы, өсөнсөнән, тотем булып кеше исеменә әйләнгән. Иыл атамаларынан ҡот йылдары (сысҡан, барс, аждаһа, йылҡы, эт, дуңғыҙ) кеше исемдәре булып йыш осрай. Ә инде йот йылдары һаналғандары (һыйыр, ҡуян, йылан, ҡуй, маймыл, тауыҡ) атамалары бөтөнләй осрамай тиерлек. *(Ҡуйбәк, Ҡуйһылыу* исемдәре мал атамаһы булып кеше исеменә әүерелгән булырға тейеш.) Боронғо күсмә халыҡтар йыл иçәбен Ҡояштың йондоҙлоҡтарға яҡынайыуына ҡарап билдәләгән. Был йондоҙлоҡ буйынса иçәп фәндә Ҡояш календары тип атала. Ошо ҡояш календары атамаларынан *Мизан* (сентябрь), *Әсетбай* (июль), *Саратбей* (Саратан булыуы ихтимал — .июнь) кеше исеме булып йөрөгән. Айҙың тыуыу, батыу ваҡыты менән иçәпләнгән һижрә йыл иçәбе лә башҡорттар өсөн таныш булған, һижрә йыл атамаларының күбеһе *(Мөхәррәм, Сәфәр, Рәжәп, Шаһбан, Рамазан, Шәүәл(и), Зөлҡәғиҙә, Зөлхизә, Йомадил* тигәндәре, баланың шул айҙа тыуыуын күрһәтеп (тасуирлап), исем итеп ҡушылған. Көн исемләренән «аҙна» һәм «йома» һүҙҙәре исем яһауҙа йыш ҡулланылған: *Аҙнабай, Йомабай, Йомаҡай, Аҙнабикә, Аҙнаҡай, Йомабикә* һ. б.)

4. *Тормошта төрлө ваҡиғаларҙы сағылдырған исемдәр*

Борон төрки халыҡтарҙа, шул иçәптән башҡорттарҙа ла, баланың тыуған ваҡытындағы ваҡиғаларға ҡарап исем ҡушыу йолаһы булған. Ошо йола нигеҙендә халыҡтың тормошон төрлө яҡлап күрһәткән исемдәр барлыҡҡа килгән: *Күсәк, Күсәкбай, Күсем, Күсекәй, Күсей, Күсмәк, Күсәш, Күсәрбай, Күсенбай* һ. б. исемдәр күсенеп йөрөүгә бәйле «күс» һүҙенән яһалған. «Юл» һүҙе менән: *Юлдыбай, Юлтый, Юламан, Юлсығол, Юлдыбикә, Юлсура, Юлбуға, Юлдаш, Юлбулды, Юлай, Юлдашбикэ, Юлдыҡай, Юлаҡ*

һ. б. исемдәр яһалған. Башҡорт тарихында билдәле урын; алған яу, сапҡын, болалар кеше исемдәрендә сағылыш тапҡан: *Яубатыр, Яуғасты, Яухужа, Яуҡай, Яубасар, Яулыбай, Яугилде, Яубикә, Босҡон, Босҡонбатыр, Боҫтанай, Ҡасҡын, Ҡасҡынбай* һәм *Болаш, Болғаҡ* һ. б. Ҡунаҡ, туй, байрам, баҙар ваҡытында тыуған балаларға *Ҡунаҡбикә,. Ҡунаҡбай, Туйсы, Туйбикә, Туйсура, Туйһылыу, Туйҡуныр, Туйбаҡты, Байрамбикә, Байрамғол, Байрас, Байрамғәли;* ураҡ өҫтөндә, бесән сапҡанда тыуған балаға *Ураҡбай, Ураҡсы, Ураҡ, Ураҡай, Бесәнсе* һ. б. исемдәр ҡушылған.

5. Төҫ атамаларынан яһалған исемдәр

Төҫтө белдергән һүҙҙәрҙән иҫемдәрҙә аҡ, ҡара, һары, ҡыҙыл, күк, йәшел, ала һүҙҙәре осрай. Ләкин һәр бер төҫ атамаһы бер нисә мәғәнә менән кеше исеменә өйләнгән. Мәҫ., аҡ — аҡ төҫ, пак, саф, бәхет һ. б.; ҡара — ҡара төҫ, көслө, ҡеүәтле, шәп; һары — һары, аҡ төҫ, иң шәп; ҡыҙыл — ҡыҙыл төҫ, матур; күк — күк,, сал төҫ; тамыр, нигеҙ; ала — сыбар, бер ҡатлы, ябай; яуыз, ҡөҙрәтле һәм саптар, ҡолан, ерән һүҙҙәре менән яһалған исемдәр бар: *Аҡһылыу, Аҡбай, Аҡбатыр, Аҡйегет, Аҡйән, Аҡкөсөк; Аҡсура, Аҡсыуаҡ, Аҡбикә, Аҡсолтан, Аҡсулпан, Ҡарабаш, Ҡарахан, Ҡаралан, Ҡараҡаш, Ҡарасабей, Ишҡара, Ҡараабыз, Ҡаракөсөк, Ҡарағол, Ҡарабикә, Ҡарасәс, һарығол, һарыман, һарыбай, Сарбай, Йәнһары, Сарманай, Сарынбәт, Ҡыҙылбай, Ҡыҙырас, Ҡыҙылғол, Күкбаш, Күкҡужа, Күккүҙ, Күкәш, Күгәш, Күкән,. Алағужа, Алабай, Алаҡай, Алабик* һ. б.

6. Үҫемлек, иген, сәскә атамаларынан яһалған исемдәр

Үҫемлек, сәскә, иген игеүгә бәйле исемдәрҙе тормош,, көнкүреште сағылдырған исемдәр менән бәйләп ҡарарға ла мөмкин. Был төр исемдәргә башҡорт телендә миҫалдар аҙ һаҡланған. *Арпа, Арпабатыр, Арыш, Борсаҡ, Иген, Етенбай* тигән исемдәр ер эшкәртеүгә, иген сәсеүгә бәйле килеп тыуһа, *Талботаҡ, Имәнҡол, Байтирәк, Муйылбикә, Ҡарағай, Сейәбикә, Ҡамыш, Ҡурай, Мышар, Ҡаранай, Емешбай, Сәсәк* һ. б. исемдәр тирә-йүн тәбиғәтте тасуирлап һәм матурлыҡ төшөнсәһе менән ҡушылғанды күрһәтә. Фарсы теленән үҙләштерелгән «гөл» һүҙе менән ҡатынҡыҙ исемдәре бик күп яһалған: *Гөлкәй, Гөлниса, Гөлдәр, Гөлшат, Гөлбаныу, Гөлһылыу, Гөлбикә, Гөлбостан* һ. б.

7. *Ер-һыу атамаларына бәйле исемдәр*

Балаға исемде тыуған еренә ҡарап ҡушыу ҙа боронғо йолаға инә. Был йола буйынса баланың тыуған урыны билдәләнә (ләкин был тер исемдәрҙең ҡайһылары арнау исеме булып та ҡарала). Географик термин булып йөрөгән туғай, арал, тау, ялан, урман, ҡыр, үҙән, утар һ. б. атамалар ҙа кеше исеме булып йөрөгән: *Аралбай, Урмантай, Яланбаш, Туҡай, Туғай, Үҙәнбай, Ҡырбатыр, Таулыбай* һ. б. Ер-һыу атамаларынан *Ирәндек, Уралтау, һамар, Иҙелбай, Иҙелбәк, Иҙелғужа, Туҡбирҙе, Туҡсораң, Туҡсаба, Туҡҡужа, Ыҡсура, Ыҡбирҙе, Яйыҡбай, Нөгөш, Ырғыҙ, Иргиз, Зиргиз* һ. б. йылға исеменә ҡайтып ҡала.

8. *Баланың ниндәй хәлдә (еңелме, ауырмы) тыуыуына ҡарап ҡушылған исемдәр*

Был төр исемдәргә башҡорт телендә материалдар аҙ. Ләкин киләсәкке тикшереүҙәргә нигеҙ формаһында әлегә билдәле булған «а ҙ н а» һүҙе менән яһалған *Аҙналы* исеме тураһында әйтеп китеү кәрәк. Әгәр ҙә әсә балаға аҙна буйы ауырыһа, ошо хәлде билдәләп, балаға Аҙналы тигән исем ҡушҡандар (Азналин фамилияһы ошо исемдән яһалған). Башҡа төрки телдәрҙә был төр исем ҡушыу йолаһы осрамай. А. В. Никонов рустарҙағы *Томило, Истома* (ыҙаланыу) исемдәрен баланың ауыр тыуыуына бәйле тип ҡарай.

9. *Эш, хеҙмәт, һөнәрҙе сағылдырған исемдәр*

Боронғо исемдәрҙең бер төркөмө кешенең кәсебен, һәнәрен сағылдырып, боронғо йәмғиәттә кешенең эшмәкәрлеген, хеҙмәттең әкренләп камиллаша барыуын төҫмөрләргә мөмкинлек бирә. Боронғо төрки телдә шоңҡар сөйөүсе, һунарға ҡош өйрәтеүсе булған, ул ҡ о ш с ы тип аталған. Ҡошсы тигән кеше исеме ошо һүҙгә ҡайтып ҡала. *Илсе, Илсекәй, Илсебай, Илсен, Илсеғол, Сиру, Сирубай, Сирбай, Сирүкәй* («сиреү» ғәскәр, һалдат, һуғышсы тигәнде аңлата), *Һаҡсығол, Һаҡтағол, һаҡбай, һунарсы, һабансы, Ялсығол, Уҡсы, Мәргән, Алтынсы, Урмансы, Ҡаҙансы, Балтасы, Балтас, Сатусы* һ. б. исемдәр һәнәргә, кәсепкә бәйле барлыҡҡа килгән.

10. *Эш, яу ҡорамалдарын, һауыт-һабаны сағылдырған кеше исемдәге*

Эш ҡорамалдары атамаларынан — балта, балға, ураҡ, һабан, бысҡы, кәйлә, киле, таған, ҡармаҡ, мәскәү (ҡар-

маҡ төрө); яу ҡорамалдарынан — ҡылыс, ҡорман (уҡ һауыты), уҡ; һауыт-һаба атамаларынан — ҡаҙан, табаҡ, ҡашыҡ, иләк тигән һүҙҙәр кеше исеме яһаған. Был төр кеше исемдәре кешенең хеҙмәте, эше, һәнәре, кәсебе, тормош шарттары тураһында мәғлүмәт бирә. Мәç.: *Балға, Балта, Балтас* (10-ға яҡын исем), *Ыҡбалта, Балтағол, Балтаҡай, Балтабикә, Балтагэрәй, Балтай, Бысҡыбай, Киле, Килекәй, Иләкбай, Таған, Тағанай, һабанай, һабанғол, Һабансы, Ураҡ, Ураҡай, Ураҡбай, Тирмәнбай* һ. б.; яу ҡорамалдарынан «ҡылыс» һүҙе менән: *Ҡылысбай, Ҡылысхан, Ҡылыс (Ҡылысов* фамилияһы бөгөн дә осрай) һәм *Ҡорман, Ҡорманай, Уҡбай, Уғатар, Уҡбирҙе, Уҡтайхан* тигән кеше исемдәре билдәле.

Тормош кәрәк-яраҡтарынан башҡорт телендә байтаҡ һаҡланып ҡалған «ҡаҙан» һүҙенән яһалған кеше исемдәре айырыуса иғтибарға лайыҡ (Ырымбур ҡалаһының крайҙы өйрәнеү музейындағы ҙур-ҙур ҡаҙандарҙы күҙ алдына килтерһәк, боронғо күсмә тормошло халыҡтарҙа ҡаҙандың ниндәй мөһим роль уйнауын билдәләргә мөмкин). «Ҡаҙан» һүҙе һауыт мәғәнәһе менән дә һәм этноним булып та кеше исеменә әүерелеүе мөмкин. Ҡаҙан һүҙе менән яһалған кеше исемдәре төрлө формаларҙа күп төрки телдәрҙә һаҡланған. Башҡорт телендә *Ҡаҙан, Ҡаҙансы, Ҡотлоғаҙан, Ҡаҙантархан, Ҡаҙанай, Ҡаҙанғол, Ҡаҙанбай, Ҡаҙанкөн, Ҡаҙанҡай;* төркмән шәжәрәләрендә *Казан, Казанбек, Солор Казан* (Салр-казан-алп), сыуаштарҙа *Казан, Ҡазанай, Ҡазанчибай, Ҡазандай;* Рашид ад-дин яҙмаларында *Г аҙан, Газанхан, Газанбахадур, Кадантайши, Казан* (был исем йылайыр ырыуынан тип күрһәтелә) [14] һ. б. исемдәр бар.

11. Аҙыҡ-түлек, кейем атамаларынан яһалған исемдәр

Был төр исемдәр башҡорт телендә аҙ һаҡланған. Шулай булыуға ҡарамаҫтан, һаҡланып ҡалған кеше исемдәре генә лә боронғо кешенең көндәлек тормошонон, эстетик зауҡының билдәле бер үçеш этабын күҙ алдына килтерергә ярҙам итә. Аҙыҡ-түлек атамаларынан *Аҙыҡ, Ризыҡ, Ризыҡҡужа, Буҙабей, Баллыбикә, Баллыбай* һ. б., кейемһалым, биҙәү нәмәләренән туҡыманың төрөн аңлатҡан һүҙҙәр менән исемдәр яһалған: *Айбарсын, Барсын, Барсынһылыу, Барсанай* (барсын — ебәктең бер төрө, Бар-

[14] Рашид ад-дин. Сборник детописей, т. I, кн. 1, М -Л. 1952, стр. 200—203.

сынһылыу исемен ҡайһы бер телселәр бөгөнгәсә «Барһынһылыу» тип яңылыш ҡулланалар), *Ебәк, Ебэкәй, Атлас; Тупый* (баш кейеме), *Япан, Кәпәс, Салбар, Итек, Итекша, Тана* (сын һиҙәп), *Төймәсәй, Муйынсаҡ, Йопар* (хушбуй), *Уҡа, Уҡабикә, Тәңкәбикә* һ. б.

12. һанды һәм һан төшөнсәһен аңлатҡан һүҙҙәрҙән яһалған исемдәр

Башҡорт телендә кеше исемдәре составында бер, ике, өс, биш, туғыҙ, туҡһан, йөҙ, мен, һандары һәм ал, тәүге, ҡуш, игеҙ, күп, күмәк тигән һан төшөнсәһен белдергән һүҙҙәр осрай. Мәç., *Тәүей, Тәүлесура, Тәүлембэт, Тәүләй, Тәүләбай, Тәүге, Тәүләкән* («Дәүләкән» атамаһы ошо һүҙҙән тип ҡарайбыҙ), *Тәүет, Тәүеней, Алйегет, Алгилде, Алда, Алдансиру, Алдагәрәй, Алдағуза, Икенсе, Игеҙәк, Ҡушар, Ҡушый, Ҡушали, Ҡушығол, Килдегуш, Ҡушкилде* һәм *Өскилде, Осҡа, Әсәкәй, Өстөм, Өстәк, Әçтәкәй, Өсйән; Бербиш, Бишҡортҡабей, Бишембай, Бишуңғар, Бишем, Туғыҙбай, Туғыҙбикә, Туғыҙбак, Туғыҙаҡ, Упай, Ундан, Унғам;* илле, алтмыш, етмеш, һикһән һ. б. ҙур һандарҙы күрһәткән исемдәр тасуирлау исеменә ҡарағанда теләк исеменә тура килә. Ғаиләлә баланын, нисәнсе икәнен күрһәтеп исем ҡушыу йолаһы булған (был йола һуңға табан ғәрәп һүҙҙәре иçәбенә күбәйгән). Тәүге балаға ал, тәү һүҙҙәре менән, һуңғы балаға *Төпсөк, Төпсөн, Кинйә, Кинйәбай, Кинйәбикә, Кинйәкәй, Кинйәбулат, Кинйәғәли, Кинйәабыз, Кинйәһолтан* һ. б. тип исем ҡушылған.

13. Оҡшаш исемдәр

Бер ғаиләлә балаларҙың исемдәрен бер-береһенә оҡшатып ҡушыу — боронғо йолаларҙың береһе. Башҡорт әкиәттәрендә был фекерҙе раçлай торған миçалдар бик күп. Мәç., «Ҡамыр батыр» әкиәтендә [15] улдары — *Ҡамырбатыр* менән *Тамырбатыр.* «Аҡмырҙа» әкиәтендә *«Иәлмырҙа* ҡарттың оҡшаш исемле өс улы булған ти: өлкән улы — *Ишмырҙа,* уртансыһы — *Бикмырҙа,* кинйәһе — *Аҡмырҙа* [15]. «Ревизские сказки» материалдарында *Йондоҙ* һәм *Ҡондоҙ* Байсариндар, *Кейекбай* һәм *Үҙәнбай* Ямансариндар, *Айбул* һәм *Илбул* Байтимеровтар, *Буранбай* һәм *Ейәнбай, Төлкөбай* һәм *Ҡонанбай; Ҡарлуғас, Ҡарасәс, Һандуғас* (Татлығужа Әҙелғужиндың ҡыҙҙары), *Колоҡас, Байрас,*

[15] БХИ. Өфө,1959, т. 2, 34, 89-сы б.

Алтынса; Айбикә һәм *Аҙнабикә, Аҙнаһолтан* һәм *Айһолтан, Биккенә* һәм *Ишкенә* тигән исемдәр бар. Оҡшаш исемдәр ҡушыу йолаһы бөгөнгө көндә лә киң таралған.

II. ТЕЛӘК ИСЕМДӘР

Баланың донъяға килеүе, ысынлап та, —тәбиғәттең бер мөғжизәһе, ул кешегә ҙур ҡыуаныс, йыуаныс биргән. Ә инде ауыр, ҡырағай тормош шарттарында бала ғүмеренең өҙөлөүе кешене шаңҡытҡан. Баланың үлеү сәбәбе ниндәйҙер бер илаһи көскә бәйле, тип ҡаралған. Баланың ғүмерен һаҡлау өсөн кешеләр төрлө йолалар уйлап сығарған. Был йолаларҙың төп йөкмәткеһе баланы насар, яуыз көстәрҙән һаҡлауға ҡайтып ҡалған. Бына ошо бала тыуғандағы шатлыҡтар ҙа, баланы һаҡлау өсөн булған тырышлыҡтар ҙа, быуаттар буйына формалашып, балаға яҡшы, изге теләк теләп исем ҡушыу йолаларын барлыҡҡа килтергән. Башҡорт телендә теләк йолаларына бәйле кеше исемдәре күп һаҡланған.

1. *Баланы һаҡлау йолаларына бәйле исемдәр*

а) Төрки халыҡтарына хас йолаларҙың береһе — баланы һатып алыу йолаһы — башҡорттарҙа әлегәсә билдәле. Ғаиләлә бала тормаған осраҡта бала тыуғас та уны тәҙрә аша күп балалы бер кешегә биреп торғандар. Билдәле бер ваҡыттан һуң был баланы ата-әсәһе мал биреп кире һатып алған. Быңдай балаға *Һатыбал, Сатлыҡ, Сатлыҡбай* тигән исем ҡушҡандар. Икенсе бер йола — баланы табып алыу. Был балаға *Табылды, Табай, Табынбай, Табыш (Табыс)* тигән исемдәр бирелгән.

б) Һүҙҙең тылсымлы көсөнә ышанып, төрлө «һаҡлағыс» мәғәнәле һүҙҙәр менән исем ҡушҡандар. Мәҫ., *Торсонбай, Үлмәҫбай, Үлмәҫбикә, Торсонғужа, Иҫәнбикә, Иҫәнбай, Иҫәнғол, Тереғол, Теребирҙе;* «үлмәне, ҡалды» тигән мәғәнәләге: *Ҡалды, Ҡалдыбай, Ҡалдығол;* үлемде туҡтатыу әсән: *Туҡтар, Туҡтамыш, Туҡтағол* һ. б. исемдәр билдәле.

Боронғо башҡорт исемдәре араһында йыш осраған «и ш» (иптәш) һүҙе менән яһалған исемдәр ҙә балаға ата-әсәһенә иш булып, йәшәп китһен тигән теләк менән ҡушылған. Был фекерҙе ҡарағай-ҡыпсаҡ шәжәрәһендәге *Ишбулды* һәм *Ишкилде* тигән исемдәрҙе ҡушыу йолаһы раҫлай: «Ишбулды яудан алынып килгән бала булған. Уғлы булмаған сәбәпле Ҡубашҡа бирелде». «Икенсе мәртәбә яу-

дан йәнә бер уғыл алып килә, йәнә Ҡубашҡа бирелгән. Ишбулды, Ишкилде диб ике ҡарындан килгән уғылды уғылсыз кешегә биргәндәр, йәғни Ҡубашҡа»[16]. «Иш» һүҙе менән исемдәр бик күп: *Ишбай, Ишей, Ишкенә, Ишбикә, Ишҡол, Ишҡужа, Ишҡара, Ишҡусты, Ишбирҙе, Ишбулды, Иштуған һ. б.*

в) Боронғо халыҡтарҙа баланы һаҡлау өсөн яман, насар исем ҡушыу йолаһы ла булған, һүҙҙең тылсымлы көсөнә ышанып, яман исем ҡушҡас, балаға бер ниндәй яуыз күҙ ҡарамай, тип уйлағандар. Ошондай исемдәрҙең ҡайһылары башҡорт телендә һаҡланған. Мәҫ., *Яман, Ямантай, Яманҡыҙ, Ямансар, Яманғол, Яманбикә, Яманғужа, Ямансура, Буҡай, Буҡбаш, Сүбәк, Сєләгәй, Сасыҡҡол, Кәкәй һ. б.* Был төр исемдәр башҡа төрки телдәрҙә лә бар.

г) Ҡаҙаҡ исемдәре белгесе Т. Жанузаков ҡаҙаҡтарҙа бала үлеп торған ғаиләлә баланы һаҡлауҙың тағы бер ысулы — балаға *Үтәгән, Үтәмеш, Түләгән, Түләмеш, Урынбаҫар* тип исем ҡушыу йолаһы барлығы тураһында яҙа[17]. Бында һүҙҙең тылсымлы көсөнә ышаныу ята. Бала гел үлеп торғас, ата-әсәһе тәңренән үтенеп бала һорай, һәм был үтенес, имеш, ҡабул була, үтәлә. Шуға күрә балаға исемде үтәү һүҙе менән ҡушалар. Башҡорт телендәге *Үтәгән, Үтәмеш, Үтәш, Үтәғол, Үтәбай, Үтәй, Үтәйән, Үтәбикә, Түләбай, Түләкәй, Түләкән (Түләгән), Түләй* тигән исемдәрҙе ошо йола менән ҡушылған тип ҡарарға тура килә. Башҡорт телендә көтөп, көһәп, һорап алған балаларға *һорапҡол, Ҡөҫәпҡол, Көһәмеш, Көҫәкәй, Көҫәп* тип теләп алған балаларға *Теләпҡол, Теләүбирҙе, Теләш, Теләүсе (Теләүсин), Теләүбай, Теләбикә* тигән исемдәр ҡушылған. *Ҡыуандыҡ, Һөйөндөк, һағындыҡ, Сөйөмбикә, Сөйәрғол, Сөйәрбикә, Сөйәрбай* тип ҡушылған исемдәр теләк теләүҙе лә, балаға ҡарата булған ҡарашты (тасуирлауҙы) ла күрһәтә.

2. Яҡшы, изге теләк, бәхет, уңыш теләп ҡушылған исемдәр

а) Башҡорт телендә ҡот, ураз, ырыҫ, йән, бәхет тигән һүҙҙәр менән яһалған кеше исемдәрендә ата-әсә ғаиләләге бәхетте, уңышты бала менән бәйләүе күренә. Мәҫ., *Ҡоткилде, Ҡотлобай, Ҡотлоғужа, Уразбай, Уразым, Ураз-*

[16] БШ, 113-сө б.
[17] Джанузаков Т. Обычаи и традиция в казахской антропонимии. Сб. Этнография имен. М., 1971, стр.-101.

гилде, Уразбак, Ырыҫҡол, Ырыҫбикә, Йәнгилде, Йәнгил, Йәнбирҙе, Йәнсура, Йәнбикә, Йәнһылыу һ. б. исемдәр балаға бәхет, уңыш теләп ҡушылған. Бында исем ҡушыуҙың башҡа төрлө сәбәптәре лә асыла. Ҡотлобай тигән исемдә баланың ҡотло булып тыуыуы ла, киләсәктә ҡотло булһын, тигән теләк тә күренә. Яҡшы, изге һүҙҙәре менән яһалған *(Игебай, Яҡшыбай, Игелек (Игликов), Яҡшығол, Яҡшыбирҙе)* исемдәрҙең балаға яҡшы теләк менән ҡушылыуы һәр кемгә билдәле.

б) Әсә-атаның төрлө теләк теләп ҡушҡан исемдәренән рәттән ҡыҙ булғанда малай тыуһын, тип теләп ҡушҡан исем ҡушыу йолаһы ҡыҙыҡлы. Борон-борондан, материаль тормош талаптарынан сығып, ҡыҙ бала табыуға ҡарағанда ир бала табыу ата-әсә өсөн дан, шөһрәт итеп ҡаралған. Башҡорттарҙа рәттән ҡыҙ булһа, малай теләп был ҡыҙға *Яңыл* (яңылышып кит), *Яңылбикә* тип исем ҡушҡандар (был йола ҡаҙаҡ, ҡырғыҙ, тажик, үзбәк, ҡумыҡ, төрөкмәндәрҙә билдәле). Ошо йолаға бәйләнешле, малай өмөт итеп торғанда ҡыҙ тыуһа, *Өмөтбикә* тип исем ҡушылған. Ғаиләлә ҡыҙ бала булыуҙы туҡтатыу өсөн Кинйәбикә тип исем ҡушыу йолаһы ла билдәле.

3. Таш, төрлө металл атамаларынан яһалған исемдәр

Боронғо кешенең (таш быуат, тимер быуат) тарихында ҙур роль уйнаған *таш һәш тимер* бөтә төрки телдәрҙә кеше исемдәре составында күп һаҡланған. Был төр исемдәр бала таш, тимер һымаҡ ныҡ булһын, оҙаҡ йәшәһен, тигән теләк менән ҡушылған. Мәҫ., *Таштимер, Тимерйән, Тимербай, Тимерғәли, Биктимер, Иштимер, Юлтимер, Яҡшытимер, Йәнтимер, Тимербикә, Ташбулат, Бикташ, Ташбай, Ташкөрәк, Ташбаш* һ. б. Был төр исемдәрҙең ғаиләлә бала тормаған осраҡта ҡушылыуы ла билдәле. Ҡ о р о с һүҙе менән *Ҡорос, Ҡоросай, Ҡорошай* исемдәре бар. Ҡорос һүҙен һуңынан б у л а т һүҙе алыштырып, *Айбулат, Аҡбулат, Ташбулат, Тимербулат, Йәнбулат* тигән исемдәр яһалған. Таш, тимер, ҡорос, булаттар үҙҙәренең ныҡлығы менән иғтибарҙы алһа, *алтын, көмөш, алмас, ынйы* кеүек нәмәләр матурлығы менән кешенең күңелен биләй һәм матурлыҡ билдәһе булып, башта ҡатын-ҡыҙ исемдәрендә ҡулланыла, һуңға табан йәмғиәттә алтын-көмөш, алмас ҡиммәтле металл булып, көс, шөһрәт билдәһенә әүерелгәс, ир-ат исемдәре булараҡ та ҡулланыла. Башҡорт телендә *Алтынбай, Алтынбикә, Алтынсәс, Көмөшбай, Көмөшбикә, Көмөшҡол, Көмөшһылыу, Еҙбикә, Алмас* (Әбйәлил

районы Асҡар ауылында Алмас тигән тауҙың атамаһы Алмас әбейҙең исеменән ҡалған), *Аҡыҡбай, Аҡыҡбикә, Ынйыбикә, Ынйыҡай, Баҡыр, Ҡалай* тигән исемдәр һаҡланған. Был исемдәр ныҡлыҡ, матурлыҡ, байлыҡ теләп ҡушылған.

4. Көслө януар, ҡош-ҡорт атамаларынан яһалған исемдәр '

Көслө януар, ҡыйғыр ҡоштар атамаһында кешегә йәшәү өсөн кәрәк булған көс, ҡыйыулыҡ сифаттары сағылған һәм шуға күрә, бала физик яҡтан көслө, батыр, ҡыйыу булһын, тигән теләк менән ҡош, януар атамалары исемгә әүерелгән. Иң боронғо исемдәрҙән *Барс, Иәнбарс, Ҡолбарс, Арслан, Арсланбәк, Арсланбай, Арсланғужа, Арслангәрәй, Ҡылыс Арслан, Арсланбабр, Арсланъюл* тигән исемдәр һаҡланған. *Ҡашҡарбай, Бүребай, Айыухан* исемдәре лә балаға көс, ҡыйыулыҡ теләп ҡушылған. Ҡошҡорт исемдәренән *Шоңҡар, Ыласын, Аҡҡош, Ҡарағош, Ҡобағош, Ҡарлуғас, һандуғас, Ҡарсыға* һ. б. билдәле. Ҡосҡонов фамилияһында һаҡланған *Ҡосҡон* (Ҡоҙғон) ҡошо атамаһы аҡыллылыҡ һәм оҙон ғүмер символы булып кеше исеменә әйләнгән. Бер төр мал-тыуар атамалары балаға байлыҡ, муллыҡ теләүҙе белдереп исем итеп ҡушылған *(Йылҡыбай, Атанбай, Ҡузыбай, Ҡузыбәк* һ. б,).

5. Социаль титул, дәрәжә, батырлыҡ атамаларынан яһалған исемдәр

Башҡорт исемдәре составында дәрәжә, титул, батырлыҡ атамаларынан бей, бәк, бай, бикә, тархан, түрә, ҡан (хан), ҡол, алп, батыр, буҡа, бүре, барс, сура, шаҡман, кәбәк һәм ғәрәп, фарсы телдәренән ингән солтан, ҡужа, мырҙа һүҙҙәре билдәле. Ошо атамалар менән яһалған исемдәр мәғәнәләре менән икегә бүленә: 1) баланың ҙур кеше булыуын теләп дәрәжә, титул атамалары менән ҡушылған теләк исемдәр; 2) ил, халыҡ алдында балырлығы, аҡыллылығы менән кешенең үҙе яулаған дәрәжә, титул атамалары менән яһалған (тасуири) кеше исемдәре.

1) Балаға үҫеп еткәс халыҡ алдында абруйлы, хөрмәтле, ҙур кеше булыуын, йәмғиәттә билдәле урын алыуын теләп бәк, бей, бай, түрә, сура, кәбәк, боға, батыр, алп, ҡан (хан), ҡол, ҡужа (хужа), солтан, мырҙа, бикә, ниса, биби һүҙҙәре менән исем ҡушҡандар. Мәҫ.: *Ишембай, Ти-*

мербәк, Сурабай, Түрәкәй, Иштүрә, Байтүрә, Байгөбәк, Аҡкөбәк, Батырҡай, Батырхан, Ҡаныҡай (Ханыҡай), Ейәнсура, Аҡсура, Ҡансура, Ҡаймырҙа, Ишсолтан, Солтанғол, Яҡшығол, Ҡарағол, Ишбикә, Аҡбиби, Ғилемхан һ. б.

Йәмғиәт үҫешендә экономик, политик формацияларҙың алышыныуы арҡаһында был дәрәжә атамалары һуңынан ябай исем яһаусы компоненттарға әйләнгән. Башҡорт исемдәре араһында иң күп таралған бей, бәк һүҙҙәрен алып ҡарайыҡ. Тарихсылар билдәләүенсә, бей, бәк һүҙҙәре титул булып феодализм осоронда, йәмғиәттә политик власть үҫкән ваҡытта киң ҡулланылған. XVI быуаттарҙан һуң бей, бәк һүҙҙәре ҡулланылыштан сыға башлай һәм улар урынына «б а й» һүҙе исем яһаусы компонент булып киң тарала [18].

2) Борон замандарҙан кешегә, ил батырҙарына ил алдында күрһәткән ҙур хеҙмәттәрен, ил тотоуҙағы, ил менән идара итеүҙәге аҡыллылыҡтарын, ил һаҡлауҙа күрһәткән батырлыҡтарын билдәләп, дәрәжә, титул бирер булғандар (был төр исемдәр тасуири исем тип тәүге бүлектә ҡаралырға тейеш булһа ла, уларҙы бүлеп тормайынса, ошонда ҡарауҙы уңайлы таптыҡ). Ошо дәрәжә атамалары һуңынан кешенең ҡушаматына, ә исеменең бер бүленмәҫ өлөшөнә әйләнгән. Бындай исемдәр бөгөнгө көндә беҙгә боронғо башҡорт йәмғиәтенең үҫеш тарихы тураһында мәғлүмәт һаҡлауы менән ҡиммәтле. Дәрәжә атамаларынан башҡорт тарихында билдәле шәхес Ш ә ғ ә л и Ш а ҡ м а н д ы ң исеме иғтибарға лайыҡ. XI быуат ҡомартҡыһы Мәхмүт Ҡашғари һүҙлегендә «с о ҡ м а н» һүҙе батырҙарға, бәһлеүәндәргә бирелгән батырлыҡ дәрәжәһе атамаһы тип әйтелә [19]. Башҡорт исемдәре составында т а р х а н, д а р х а н титулдары бар. Был төрки халыҡтарына борон-борондан (ислам диненә ҡәҙәр) билдәле булған. Ибн Фаҙлан әйтеп киткән дәрәжә атамаһы [20] башҡорт исемдәрендә лә һаҡланған. Тарханлыҡ дәрәжәһе башҡорттарға рус ғәскәрҙәре менән бергә походтарҙа ҡатнашып, шунда күрһәткән батырлыҡтар өсөн бирелгән. Мәҫ., *Алдардархан, Бикдархан, Аҡынсыҡдархан, Ҡушайдархан һ. б.* Башҡорт исемдәрендә һаҡланған б о ғ а (б у ҡ а) титулы VIII быуат орхон-төрки яҙмаларында ла билдәле. Мәҫ., *Ҡыпсаҡ боға, Тимерҡара боға, Сасбоғабей, Боғабей, Юлбуға бей* һ. б. Боронғо төрки титул атамаһы —

[18] БШ, 201-се б.
[19] К а ш г а р и М. Инд., 229-сы б.
[20] И б н-Ф а д л а н, стр. 928.

«сура» башҡорт исемдәрендә күп һаҡланған; *Сурабатыр, Сураман, Сурағол, Байсура, Сурабай, Сынсура, Алтынсура* һ. б. «Түрә» һүҙенең тәүге мәғәнәһе йола, тәртип тигәнде аңлата, һуңынан ошо закон, йолаларҙы тотоусы, «аҡыллы» мәғәнәһе менән башлыҡ, начальник тигән мәғәнәлә кеше исеменә әйләнә: *Йәнтүрә, Иштүрә, Байтүрә, Түрдкәй, Түрәбирҙе, Ҡантүру.* 1812 йылғы Ватан һуғышы геройы *Ҡаһымтүрәнең* исемендә түрә һүҙе башлыҡ, хәрби начальник тигән мәғәнә менән бирелгән. Официаль дәрәжә, титул атамаларынан башҡа, халыҡ батырҙарға хөрмәтләп батырлыҡ, аҡыллылыҡ ҡушаматтары ҡушҡан. Был ҡушаматтар ҙа кеше исеменең бер өлөшөнә әмләнеп киткән. Мәç., *Алғышай батыр, Ямантай батыр, Ҡартбатыр, Боçҡонбатыр, Яубатыр, Илбатыр, Туйбатыр, Ҡырбатыр, Арсланбабур* * һ. б. Боронғо башҡорт исемдәре араһында «ир» һүҙе менән яһалған *Иртуған, Ирҡол, Ират, Ирбай, Ирман, Ирғужа, Иртукән, Иркәй, Ирәмәт, Ирғәли, Иргөбәк* исемдәре бар. «Ир» һүҙе менән кеше исемдәре бик боронғо замандарға ҡайтып ҡала, улар VI, VII, VIII быуат төрки яҙмаларында осрай. Был иçемдәрҙә «ир» һүҙе батыр, ҡыйыу, һуғышсы тигән мәғәнәне аңлата[21].

III. АРНАУ ИСЕМДӘР

1. Табыныу йолаларына бәйле исемдәр

Боронғо кешеләр, ысынбарлыҡты, тәбиғәттәге төрлө үҙгәрештәрҙе аңлай алмау сәбәпле, тормоштағы һәр нәмәне ниндәйҙер бер мөғжизәгә бәйләп, тәбиғи булмаған бер илаһи көскә ҡайтарып ҡалдырғандар. Тәбиғәт алдындағы көсһөҙлөк кешене төрлө хөрәфәткә ышанырға, һыуға-ергә, күккә, тау-ташҡа һ. б. күп нәмәләргә табынырға мәжбүр иткән. Шулай итеп, күп нәмәләргә табыныу йолалары, мәжүсилек барлыҡҡа килгән. Ошо табыныу йолалары, тотемдар менән бәйле бик күп боронғо башҡорт исемдәре беҙгә килеп еткән.

Башҡорттарҙың борон күп нәмәләргә табынып йәшәүе тураһында беренсе башлап ғәрәп хәлифенең илсеһе Әхмәд ибн Фаҙлан яҙып ҡалдырған. Ул Ғәрәп иленән Болғар иленә китеп барышлай 921—922 йылдарҙа башҡорттарға

* «Бабур» тигән батырлыҡ атамаһын Арслан тигән егеткә «бабыр» тигән ҡурҡыныс януарҙы үлтергән өсөн биргәндәр.

[21] Малов С. Е. Памятники древнетюркской письменности Монголии и Киргизии. М.—Л., 1959, стр. 91.

тейеп китә һәм башҡорттар тураһында былай ти: «Мы видели, как (одна) группа поклоняется змеям, (другая) группа поклоняется рыбе, (третья) группа поклоняется журавлям...»[22]. Ибн Фаҙлан әйткән табыныу объекттарының — «аллаларҙың» күбеһе башҡорт исемдәрендә ырыу, ара атамаларында сағылыш алып, бөгөнгәсә һаҡланып ҡалған. Мәҫ.: *Ел, Елҡас, Елкәй* — «ел» һүҙенән; *Төннөк, Төнөш, Төнғатар, Төнөш* — «төн» һүҙенән; *Ҡышты* — «ҡыш» һүҙенән; *Йәйләғол, Йәйсән, Йәйләү* — «йәй» һүҙенән; *Ямғырсы, Ямғур* — «ямғыр» һүҙенән; *Атйетәр, Атмен, Атъюҡ, Бурнаҡ* — «ат» һүҙенән; *Көнэйә, Көнбаҡ, Көнбай, Көнсыуаҡ, Көнгилде, Көнһылыу* — «көн» һүҙенән; *Тәңребирҙе, Тәңреғол* — «тәңре» һүҙенән; *Һыуһылыу, Иҙелбай* — «һыу» һүҙенән; *Талтыҡ, Ҡарағай, Имәнғол Талботаҡ* — ағас атамаларынан яһалған. Башҡа табыныу объекттары атамаларын ырыу, ара исемдәрендә күҙәтергә мөмкин. Мәҫ.: йылан, ҡырйылан, иҙел йылан, балыҡсы, барҡылдаҡ торна һ. б. Табыныу йолаларына, тотемдарға бәйле иҫемдәрҙән бүре, айыу, ат, эт тотемдары айырыуса әһәмиәтле. Януар, хайуан атамалары-тотемдар тураһында төрки халыҡтары тарихында күп мәғлүмәт тупланған. Баланы һаҡлау йолалары араһында бүре культы менән бәйлеләре күп күрһәтелгән. Көслө януар, йәнлек атамалары тотем булып кеше исемдәрендә һаҡланған *(Бүребай, Аҡбүре, Байбүре, Бүрехан, Айыухан, Айыусы, Айыуҡай, Айыуҡас, Айыубай* һ. б.). Бындай табыныу йолалары, тотемдарға бәйле исемдәр араһында эт, көсөк һүҙҙәре менән яһалған кеше исемдәре һәм баланы һаҡлау өсөн булған исем ҡушыу йолалары махсус урын алып тора. Этте боронғо кешеләр баланың бер һаҡсыһы тип ҡарағандар. Бала тыуып, бер нисә көн үтеүгә, уға беренсе — «эт күлдәге» (көсөк күлдәге) кейҙергәндәр. Ҡырҡ көн үтеүгә: «Балам эт кеүек ныҡ, көсөк кеүек әрһеҙ булһын!» тип күлдәкте көсөк муйынына кейҙереп ебәргәндәр. Икенсе бер йола — бала тыуғас та уны эт ялғашына һалып, уға *Этйеймәҫ, Эталмас* тип исем ҡушыу ҙа эт культына, баланы һаҡлауға бәйле. Балаға тәүге «эт күлдәге» кейҙереү йолаһы ҡырғыҙҙарҙа, ҡаҙаҡтарҙа билдәле. Башҡорт телендә кеше исемдәре, кеше исемләренән яһалған ауыл атамалары (антропотонимдар) составында осраған «эт, көсөк» һүҙҙәре береһе лә һис бер баланы хурлап, түбәнһетеп түгел, ә баланың ғүмерен һаҡларға теләп, табыныу культы — тотем булып кеше исеменә әйләнгән. Башҡорт телендә борон эт атамалары куп

[22] Ибн-Фадлан, стр. 131.

булған: эт, к ө с ө к, к ә б ә к, б а р а к (оҙон ялбыр йөнлә, йылғыр һунар эте). Бала тормаған саҡта баланы эт ҡуйынына һалып имеҙеп алып, уға Э т и м г ә н тип исем ҡушыу тураһында Лоссиевский яҙып ҡалдырған[23]. Эт тотемы менән бәйле яһалған кеше исемдәре күп төрки һ. б. халыҡтарҙа һаҡланған. Башҡорт телендә: *Этбай, Әтекәй, Эткенә, Этҡол, Этйән, Эткөсөк, Этсеюл, Этҡусты, Этекәс, Көсөк, Көсөкбай, Көсөк бей, Көсөкэй. Көсөкҡол, Аҡкөсөк, Байкөсөк, Муйнаҡ, Барак, Шаһибарак, Күбәк, Аҡкүбәк, Байгүбәк, Ҡарағүбәк, Аскүбәк* һ. б. исемдәр билдәле.

Боронғо кешенең тәбиғәт алдындағы көсһөҙлөгө уны төрлө күк есемдәренә, тәбиғәт күренештәренә табынырға мәжбүр иткән, тигәйнек. Ай, күк, йондоҙ, буран, томан, сыуаҡ, көн, тән, ҡояш һүҙҙәре менән яһалған кеше исемдәре ошо йолаларға бәйле барлыҡҡа килгән: *Айбаҡты, Көнсыуаҡ, Айһылыу, Көнһылыу, Көнбай, Көнгилде, Сулпан, Аҡсулпан, Бурансы, Томансы, Ҡояшбай, Ҡояшбикә* һ. б.

2. Этнонимдарҙан яһалған исемдәр

Тарихсылар әйтеүенсә, күсмә тормошта йәшәгән халыҡтарҙа ырыу, ара, ҡәбиләләрҙең ныҡ һаҡланы.уы, ә күсмә тормоштан сығып, утыраҡлы тормошҡа күскән төрки халыҡтарҙа ырыу ҙа, уның атамаһы ла һаҡланмауы билдәле[24]. Башҡорт телендә ырыу, ара, ҡәбилә атамаларынан яһалған кеше исемдәре байтаҡ. Был төр исемдәр арнау (бағышлау) исемдәре булып барлыҡҡа килгән. Борон замандарҙа ырыу, араға атама итеп шул ырыу, ара башлығының исемен биргәндәр. (Мәҫ., тамъян ырыуы башлығының исеме *Тамъян).* Башҡорт исемдәре араһында *Субы, Субай, Әлкә, Сыуашай, Аҡсыуаш, Биксыуаш, Аҡсирмеш, Моҡша, Ҡыпсаҡ, Ҡаҙаҡ, Ҡаҙаҡбай, Ҡалмаҡ, Ҡалмаҡҡол, Ҡаҙакҡол, Төрөкмән, Нуғай, Нуҡай, Ноғай, Нағай, Ноғайсура, Ноғайбикә, һарт, һартбай, һартҡол, Сыңғыҙ, Мишәр, Боҙоҡ, Ҡай, Ҡайбатыр, Тәкәй, Күбәләк, Төмәнсура* һ. б. байтаҡ ырыу исемдәре һаҡланған. Был төр кеше исемдәре боронғо халыҡтар аралашыуыньвд бер сатҡыһы булып беҙгәсә килеп еткән.

[23] Л о с с и е в с к и й М. В. Былое Башкирии и башкир по легендам, преданиям и хроникам.—Справочная книжка Уфимской губернии. Отд. V, Уфа, 1883.

[24] А р и с т о в Н. А. Заметки об этническом составе тюркских пламен и народностей и сведения об их численности. Живая старина. Вып. III и IV. СПб., 1896, стр. 285 (артабан — Аристов).

3. Туғанлыҡ-ҡәрҙәшлек терминдарынан яһалған исемдәр

Туғанлыҡ терминдары бик боронғо лексикаға ҡарай, һәм уларҙан яһалған кеше исемдәре лә боронғо исемдәрҙән һанала. Туғанлыҡ терминдарынан яһалған башҡорт исемдәренең иң күп өлөшө ҡан ҡәрҙәшлек терминдарынан тора. Башҡорт телендә туғанлыҡ терминдарының һәр береһенән тиерлек исем яһалған, ләкин иң күп исемдәр ата, баба, ир, аға, ейән, кинйә, ҡусты, туған һәм ҡан ҡәрҙәш булмаған ҡоҙа, ҡунаҡ һүҙҙәренә ҡайтып ҡала. «Ата» һәм «баба» һүҙҙәре менән ошондай исемдәр һаҡланған: *Ата, Атый, Атабай, Атайғол, Аташ, Атас, Атаҡ (Атаҡай), Атасыҡ, Атағай; Бабаҡай, Бабай, Бабаш, Бабыш, Бабис, Бабаҡ.* Билдәле башҡорт шағиры *Бабичтың* фамилияһы ошо баба һүҙенә ҡайтып ҡала (баба-иш, бабаһына иш).

Башҡорттарҙа ата, баба культы бик көслө булған. Атаһы үлгәс тыуған балаға «бүләк» һүҙе менән исем ҡушыу боронғо ата культына бәйле барлыҡҡа килеп, бөгөнгө көнгәсә йәшәүен дауам итә. «Бүләк» һүҙе менән *Бүләкән, Бүләк, Бүләкбай, Бүләкбикә* тигән исемдәр һаҡланған. Ошо уҡ йола менән «бүләк» тигән башҡорт һүҙе урынына — «мираҫ» тигән ғәрәп, «ядкар» тигән фарсы Һүҙҙәре менән исемдәр яһалған: *Мирас, Мирасбай, Ядкар, Иәҙегәр* һәм *Һәҙиә* (бүләк), *Варис* (урынбаҫар, вариҫ) һ. б. «Аға» һүҙе менән: *Аҡа, Аҡай, Ағый, Ағабек, Ағабыҙ (Аға абыз), Аҡайхан* тигән һәм башҡорт теленең көньяҡ һөйләшендә киң ҡулланылған «абзый» һүҙе менән: *Абзай, Абызай, Абыз, Абысҡай, Кинйәабыз, Килмәкабыз* һ. б. исемдәр **бар. «Ҡусты»,** «мырҙа» һүҙҙәре лә исем яһаған: *Ишҡусты, Ҡустыбай, Эткусты, Ҡусты; Мырҙабай, Мырҙағол, Ишмырҙа* һ. б.

Башҡорт телендә бала мәғәнәһен аңлатҡан «бала», «бәпәй», «тәнәй» һүҙҙәре менән яһалған исемдәр ҙә байтаҡ: *Мөһөрбала, Ырыҫбала, Балағош, Бәпәй, Тәнәкәй, Тәнәк, Биктәнәй.* Бәпәй исеменән *Бапанин (Папанин)* фамилияһы яһалып, бөгөн дә ҡулланышта йөрөй. Туғанлыҡ терминын күрһәткән исемдәрҙең бер төркөмө тасуири исемдәргә ҡарай, баланың ҡыҙ, ул, ейән булыуын тасуирлай. «Ейән» һүҙе менән яһалған исемдәр ҙә төрки халыҡтарында борондан билдәле[25]. Башҡорт телендә *Ейән, Ейәнбикә, Ейәнсура, Ейәнбай, Ейәнғол, Ейәнбирҙе, Ейәндыуан, Ейәнсары, Ейәнембәт* һ. б. исемдәр һаҡланған. Боронғо

[25] ДТС, стр. 252.

йола буйынса, әсәһенең ауылында тыуған балаға «е й ә н» һүҙе менән исем ҡушылған. Ул бала әсәһенең ауылына ҡарата ейән бала булған (улар ейән ҡыҙ, ейән ул тип аталған). Ҡан ҡәрҙәш булмаған, өйләнешеү йолаһына ҡараған туғанлыҡ терминдарынан башҡорт телендә «ҡ о ҙ а», «ҡ у н а ҡ» һүҙҙәре менән яһалған исемдәр бар: *Ҡоҙабай, Ҡоҙаш, Ҡоҙашман, Ҡоҙаҡай, Ҡунаҡбай, Ҡунаҡбикә, Ҡунаҡҡужа* һ. б. Был төр исемдәр боронғо кешенең ҡоҙа, ҡоҙағыйҙарҙы хөрмәт итеп, ҡунаҡты ҡәҙерләп, улар хөрмәтенә балаһына исем ҡушыуҙарын күрһәтә.

4. Тарихи шәхес, халыҡ батырҙары исемдәре

Борон-борондан халыҡ үҙ заманының күренекле кешеләренең исемдәрен ҡәҙерләп, мәңгеләштерергә тырышҡан. Иң борон замандарҙа ырыу, ара батырҙары исемдәрен данлап, исем итеп ҡушһалар, ислам динен таратыу башланған дәүерҙәрҙә дин әһелдәре *(Мөхәммәт, Ғәли, Ғайса, Муса, Йосоп, Фатима, Ғәйшә, Хәҙисә)* исемдәрен ҡулланғандар. Төрлө тарихи осорҙа төрлө исемдәр мәңгеләштерелгән. Халыҡ азатлығы, ирек әсән барған көрәштәрҙә — ил батырҙары, тыныс тормошта — ил менән оҫта, аҡыллы етәкселек итеүсе шәхестәрҙең исемдәре данланған. Ошондай шәхестәрҙең исемдәре халыҡ араһында киң таралыш алған (Мәҫ., *Тамъян, Бикбай||Бикбау).* Революцияға тиклемге Россияла халыҡ батырҙарының исемдәрен ҡушыу тыйылған булған. Шуның өсөн *Салауат, Юлай, Арслан* тигән исемдәр ул осорҙа бөтөнләй ҡушылмаған. Октябрь революцияһынан һуң революция юлбашсылары, тарихи ваҡиғаларға арналған атамалар кеше исемдәренә өйләнде: *Маркс, Ингил* (Энгельс) *Вил* (Владимир Ильич Ленин), *Вилена, Ленар* (ленинская армия), *Ким* (коммунистический интернационал молодежи). *Рева* һәм *Люция* (революция), *Октябрь, Октябрина, Марат, Клара, Рифмир* (революционный мир), *Коммунара, Майя* һ. б. Был төр исемдәрҙең ҡайһылары бөгөнгө көндә ҡулланылышта йөрөмәй, ләкин йәмғиәт үҫешендә булған социаль үҙгәреште сағылдырып, бөтә төрки халыҡтарҙың кеше исемдәре теҙмәһендә күрһәтелгән.

Ер-һыу атамаларынан яһалған исемдәрҙең бер төркөмө, баланың ҡайһы ерҙә тыуыуын билдәләп, шул ерҙең иҫтәлеге итеп ҡушылыуы сәбәпле, арнау исеме итеп ҡарала. Мәҫәлән, Ирәндек тигән исемде ғүмер буйы ошонда торған кеше ҡушмай, ә ситтән килеп йәшәгән кеше, ошонда йәшәүенең бер иҫтәлеге итеп ҡуша. Ҡаратабын ырыуы шә-

жәрәһендә быға бик асыҡ бер миҫал бар: «Ҡара табын би боронғо урыннарын ташлаб, Чулман йылғасы буйына күчкән. Анының улы Чулман би шунда туған»[26]. Баланың тыуған ерҙән алыҫта, ситтә тыуыуын билдәләп исем ҡушыу йолаһы ла борон замандарҙан килә. Һәм тыуған, торған ер иҫтәлеге итеп исем ҡушыуҙы әле лә осратырға мөмкин.

Юғарыла башҡорт исемдәре исем ҡушыу сәбәптәре буйынса айырымланған тематик төркөмдәргә бүленеп ҡаралды. Башҡорт исемләренең лексик яҡтан сығышын тикшерһәк, уларҙың күбеһе боронғо төрки, боронғо башҡорт һүҙҙәренә ҡайтып ҡалыуы асыҡлана. Бөгөнгө башҡорт исемдәре составында ғәрәп, фарсы телдәренән үҙләштерелгән һүҙҙәр ҙә күп, ләкин ул исемдәр быуаттар буйына башҡорт теле ҡалыбына һалынып, башҡортлашып бөткәндәр. Уларҙы төп башҡорт исемдәренән айырыу мөмкин дә түгел.

* * *

Һәр замандың, һәр халыҡтың үҙ исемдәре бар. Ләкин бөтә замандарҙа, бөтә быуаттарҙа донъялағы бөтә ата-әсәләрҙең исемгә ҡарата үҙгәрешһеҙ бер талабы, теләге йәшәп килә: уның балаһы оҙон ғүмерле, ныҡ, аҡыллы, эшлекле, белемле, изге күңелле, һәйбәт характерлы, матур һәм батыр булһын. Башҡорт исемдәре теҙмәһе ҙур, мәғәнәһе менән күп төрлө. Балаға исемде уйлап, һайлап ҡушырға мөмкинлек бар.

Тел тарихын, халыҡтың төрлө дәүерҙәрҙә йәшәү шарттарын, донъяға ҡарашының формалашыу этаптарын, киләсәк тормошҡа бағлаған өмөттәрен, уй-хыялдарын сағылдырып, быуаттар төпкөлөнән бер аманат, ҡомартҡы булып килеп еткән беҙгә исемдәр. Улар — беҙҙең рухи культурабыҙ байлығы.

Бөгөнгө заман кешеһенең исеме лә заманына торошло, яңғырашы, мәғәнәһе менән дә һәйбәт булырға, күңелгә яҡын, ҡолаҡҡа ятышлы, ҡулланыуға уңай булырға тейеш.

[26] БШ, 116-сы б.

ИЗ ИСТОРИИ БАШКИРСКИХ ИМЕН

> «Человек без памяти прошлого, поставленный перед необходимостью заново определить свое место в мире, человек, лишенный исторического опыта своего народа и других народов, оказывается вне исторической перспективы и способен жить только сегодняшним днем».
>
> *Чингиз Айтматов*

Какое имя дать ребенку? Этот вопрос начинает беспокоить заботливых родителей еще задолго до рождения ребенка. И это естественно. В мире нет человека без имени. Все люди имеют имена. Когда же появились личные имена? На этот вопрос ответить трудно. Некоторые ученые полагают, что имена появились одновременно с членораздельной речью. Бесспорно то, что возникновение имен связано с возникновением родового общества, с потребностью членов общества обращаться друг к другу. Впоследствии, с развитием общественных отношений, имя начинает выступать как различительный знак. Личное имя, прежде всего, — продукт языка. Поэтому образование, изменение личных имен происходит по законам данного языка.

История происхождения башкирских имен восходит к глубокой древности. В личных именах башкир отражены все стороны жизни древних башкир. В этой связи А. В. Суперанская отмечает, что личные имена «социальны и историчны, так как отражают не только общественные вкусы той или иной эпохи, но и характеризуют мировоззрение людей, их общественные взаимоотношения, их идеологию и, наконец, общественные традиции [1].

Башкиры, как писали дореволюционные башкироведы, не были «прилежными мусульманами», поэтому у них больше сохранилось языческих обычаев и поверий, которые нашли отражение в именах и в обычаях наречения.

Так, у башкир до наших дней сохранилось много исконных имен, связанных с древними обычаями наречения. Имена, как часть духовной культуры народа, имеют глубокие корни и отражают первобытные представления, верования, быт древних людей. Следы анимистического мыш-

[1] Суперанская А. В. Общая теория имени собственного М., 1973, стр. 242.

ления отражены в именах, связанных с одухотворением явлений природы, небесных тел, с названиями животных, птиц и тотемов. Часть древних имен в составе фамилий употребляется и в настоящее время. Происхождение, смысловое содержание башкирских имен более четко прослеживается в классификации В. А. Никонова по мотивам называния. Эта классификация составлена с учетом схем венгерского тюрколога-антропонимиста Л. Рашоии и других[2]. По этой схеме имена делятся на 3 группы:

I. Имена описательные (дескриптивы).

II. Имена-пожелания (дезидеративы).

III. Имена-посвящения (меморативы).

Многие тюркологи-антропонимисты и топонимисты в своих работах в настоящее время придерживаются данной схемы.

Мы рассматриваем башкирские имена по этой же классификации — по мотивам наречения. При этом обнаруживается, что некоторые имена по мотивам наречения одновременно могут относиться к нескольким группам. К примеру возьмем имя «Буребай» (бүре — волк + бай), которое, по нашему мнению, может быть наречен по трем мотивам:

1) имя «Буребай» ребенку дается, констатируя (описывая) тот факт, что отец возвращался с охоты с добычей (волком)—описательное имя; 2) выражает пожелание родителей, чтобы ребенок был сильным, как волк, — имя-пожелание; 3) буре (волк) становится именем как тотем — имя-посвящение. В шежере башкир Юрматы сохранился интересный обычай наречения именем Бурнак: «Наступил конец жизни Чачли Дэрвиш-бия, не было у него сына и не было близких родичей, была лишь одна дочь... У этой дочери было двое сыновей, одного назвали Бурнак, другого Ядкар. И назвали Бурнаком потому, что положили его на круп лошади с белой мордой и дали (ее) имя, так как не было (у дочери Чачли Дэрвиш-бия) больше детей...»[3] В данном случае наречение именем Бурнак происходит по двум мотивам: 1) выражает пожелание долгой жизни (II гр.); 2) дается имя описательное (I гр.): «бурнак»— • «лошадь с белой мордой».

Аналогичный башкирскому шежере обычай наречения ребенка именем Туман приводится в «Родословной туркмен» Абу-л Гази-хана Хивинского: «Огузский иль сказал

[2] Никонов В. А. Имя и общество, М., 1974, стр. 95—105.

[3] БШ, стр. 32.

Коркуту: «Дай мальчику хорошее имя». Коркут-ата сказал: «Пусть его имя будет Туманхан». Народ сказал: «Дай имя лучше этого». Коркут-ата ответил: «Нет имени лучше этого. Этот мальчик родился во время тумана, и потому я дал имя Туман. И, во-вторых, от (всего) сердца желаю ему счастливой судьбы и потому даю (ему) имя Туман, ибо туман долго не держится, он скоро проходит. Туманный день станет солнечный, после тумана не может не быть ясного дня. Туман, который недолго держится, я уподобил юности этого мальчика, а солнце (появившееся) позднее, я уподобил счастливой и долгой жизни этого мальчика...»[4] На этом обычае наречения, характерном для многих тюркских народов, рельефно выступает динамика развития человеческого мировоззрения, а также мотивы называния: указывается время рождения (I гр.) и пожелание долгой жизни (II гр.).

По мотивам наречения башкирские имена рассматриваются нами в следующем порядке:

I. ИМЕНА ОПИСАТЕЛЬНЫЕ

Описательные имена, констатирующие разные признаки новорожденного, различные обстоятельства и пр. условия, составляют несколько тематических подгрупп.

1. *Имена, отражающие внешние особенности и физические свойства ребенка*

Обычай наречения ребенка по внешним особенностям является одним из древних. По башкирскому обычаю детям, родившимся в рубашке, давалось имя с компонентом «йөҙ» — лицо, лик» *(Юзлубай, Юзлубика, Юзукай, Юзлубек* и пр.). У башкир, как у всех восточных народов, родимое пятно, родинка наделяется определенным смыслом. Они якобы предвещают особую судьбу, счастье. И существовал обычай давать такому ребенку имя со словом «миң» — «родинка» *(Миндигул, Минлигул, Минлибика, Минсылу, Минлибай, Минлигали, Минлияр* и пр.). Антропонимы *Сулак* (безрукий), *Аксак* (хромой), *Базык* (крепыш), *Сибек* (хилый) также подчеркивают физические особенности ребенка.

[4] Кононов А. Н. Родословная туркмен (Сочинение бу-л Газ» хана Хивинского). М.—Л., 1958, стр. 58.

О наречении именем *Куз-Курпяч* по внешним особенностям в одноименном эпосе сказано следующее:

«Карабай с сим новым для него чувством, войдя в кибитку увидел новорожденного на руках родившей, сказал: "Салям" ...Обнимал желу и ласкал сына, непременно называя их любезными именами, какие в те времена простоты башкирской были у сего народа в употреблении. Потом, когда восторг его радости немного утешился, призвав муллу... наименовал его Куз-Курпячем (кудрявый баран)»[5]..

В составе башкирских имен широко отражены атмосферные явления, состояние погоды. Примеры: *Буранбай, Бурангул, Буранбика, Бурансы,* (от слова «буран»); *Ямгур, Ямгурсы* (от слова «дождь»); *Карьяуды* (шел снег); *Туманхан, Тумансы, Туманша* (от слова «туман»); *Аяз* (ясный день), *Танатар* (рассвет), *Айсыуак* (ай — луна, сыуак — ясный) и пр.

3. Имена, отражающие временные понятия

Именные компоненты ай (месяц, луна), таӊ (заря), тəн (ночь), көн (день), кис (вечер) указывает также и на время рождения ребенка *(Айтуган, Айсылу, Тансылу, Танатар, Кунсылу* и др.). Из названий времен года антропонимами выступают кыш (зима), йəй (лето). Безусловно, некоторые из этих именных компонентов могут выступать и как тотемы. Времена года кыш (зима) и йəй (лето) Ибн-Фадланом упомянуты так же в числе предметов поклонения башкир[6].

Башкиры, как и другие тюркские народы, в летосчислении пользовались календарем, основанным на 12-летнем животном цикле. Шесть из них (сыскан йылы — год мыши, барс йылы — год барса, аждаһа йылы — год дракона, йылкы йылы — год лошади, эт йылы — год собаки, дунгыз йылы — год свиньи) считались благополучными. Остальные шесть (һыйыр йылы — год коровы, куян йылы — год зайца, йылан йылы — год змеи, куй йылы — год овцы, маймыл йылы — год обезьяны, тауык йылы — год курицы) — неблагополучными. Названия благополучных лет стали личными именами.

[5] Беляев Т. Куз-Курпяч, башкирская повесть. — Башкирия в русской литературе. Уфа, **1961, т. 1,** стр. 357 (далее — Башкирия в русской литературе).

[6] Ковалевский А. П. Книга Ахмеда Ибн-Фадлана о его путешествии на Волгу в 921—922 гг. Харьков, 1956 (далее—Ибн-Фадлан).

Названия месяцев солнечного календаря м и з а н (сентябрь), а с а т (июль) встречаются в составе антропонимов. Название месяцев лунного календаря, перешедшие в разряд личных имен: Мухаррям, Сафар, Рамазан, Ражап, Шагбан, Зулькагида, Зульхиза и др. являются относительно поздними арабскими заимствованиями.

Из названий дней недели в составе личных имен зафиксированы персидское слово а ҙ н а (неделя) и арабское слово й о м а (пятница, неделя), которые являются самыми распространенными компонентами в образовании имен (Азнабай, Азнагул, Азнабика, Юмагул, Юмабика, Юмакай и пр.).

3. Имена, отражающие разные обстоятельства рождения ребенка

В силу обычая, по которому имя давалось по обстоятельству рождения, многие стороны жизни башкир получили отражение в личных именах. Кочевой образ жизни отразился в именах: *Кусим, Кусяк, Кускин, Кусяр, Кусибай, Кусярбай, Кусяш* — от к у с е у (переселяться); *Юлсура, Юлдыбай, Юлтый, Юлдыбика, Юлдаш, Юламан, Юлгутлы, Юлдыкай* — от юл (путь, дорога) и др. Имя башкирского эпического героя Кусякби образовано от слова «кус(-эк)» — кочевать, кочевник. Бесчисленные набеги и нашествия, имевшие место в историй народа, нашли отражение в именах: *Яугильди, Яукасты, Яубатыр, Яубасар*— от «яу»—набег, нашествие; *Бускун* — от «боҫоу»— «таиться», «прятаться»; *Каскынбай* — «беглец»; *Булгак, Булаш*— «смутьян» и пр. Имена, образованные от слов «кунак» (гость), «туй» (пир, свадьба), «коза» (сват), «байрам» (праздник), например, *Туйсы, Туйбика, Кунакбай, Кунаккужа, Кунакбика, Байрам, Байрамгул, Байрамбика, Байрас* и пр., относятся к данному разряду

4. Имена, выражающие цветовые названия

Названия цветов в личных именах выступают в прямом и переносном значениях. Слово «ак» имеет значения: белый, чистый, счастливый *(Акбаш, Акбика, Акбатыр, Акйегет, Акйан, Аксура, Аксултан, Аксулпан);* слово «кара» со значениями: «черный», «грозный», «сильный», «могучий», «превосходный» продуктивно выступает в составе личных имен (примеры: *Карабаш, Каракай, Карабай, Каракаш, Карасура, Карагул);* слово «кызыл» употребляется со зна-

чениями «красный», «хороший»: *Кызылбай, Кызылабыз,. Кызыл&ул, Кызылбаш, Ҡызылбускун.* Со словами «кук» (синий), «ала» (пегий), «ерән», «колан» (рыжий) зафиксированы имена: *Кук, Кукбаш, Кукшел, Куккужа, Куккуз, Алабаш, Алабик, Алагуза, Алагильди, Кулансяс, Куланбай, Ерэнсэс, Ерәнсәй* и др.

5. Имена, образованные от названий растений, цветов

Названия цветов и растений сравнительно бледно представлены в личных именах. Примеры: *Талботак* — от «тал» (ива), *Муйылбикә* — от «муйыл» (черемуха), *Имәнбай, Имэнай, Имэнкул* — от «имән» (дуб), *Емешбикә, Емешбай* — от «емеш» (штод, фрукт), *Камыш* (камыш), *Мыйлар, Колмышар* — от «мышар» (рябина), *Етенбай* — от «етен» (лен), *Саскябика, Саскябай* — от «сяска» (цветок). Большой интерес представляют названия злаковых, как например, «иген» (зерно, пшеница), «арыш» (рожь), «арпа» (ячмень), которые дают представление о земледельчестве древних башкир. Имя *Арпад* — (арпа — ячмень) известно и в истории венгерского народа. Арпад — имя легендарного предводителя венгров, переселившихся с Урала в Паннонию.

6. Имена, образованные от названий местности (топонимов)

В именах от топонимов в основном отразились названия местностей, где жили башкиры. Самое большое количество подобных антропонимов образовано от названий рек и гор: *Идель, Идельбай, Идельбек, Идельгужа, Идельбика; Туксура, Туксуран, Туккужа; Яик, Яикбай, Яикбика; Ыксура, Ыкбирды; Нугуш, Иргиз, Самар, Сакмар; Урал, Уралбатыр, Уралби, Уралбай; Ирендык* и пр.

7. Имена, отражающие характер родов

Имена с компонентом «азна» (неделя)указывают, что роды были слишком затяжными, длились целую неделю. Примеры: *Азналы* (образована фамилия Юлая Азналина), *Азнабай, Азнагул, Азнабика, Азнасултан, Азнакай* и пр.). В других тюркских языках такие имена не встречаются. Древнерусские имена *Томило, Истома* В. А. Никонов связывает с данным обычаем.

8. Имена, отражающие занятие и ремесло

Данная группа имен непосредственно отражает трудовую деятельность и общественные отношения людей. *Казансы* — от «казан» (котел), *Сунарсы* (охотник), *Сабансы* (пахарь), *Алтынса* — от «алтын» (золото), *Сируси* (воин, боец), *Итикей* (сапожник) и др. указывают на род занятий. Часть антропонимов, как *Илсе* (посол), *Ялсы* (наемщик), *Туйсы* — от туй[7] (ставка, резиденция, город; пир, пиршество; народ, толпа) отражают атрибуты общественных отношений.

3. Имена, образованные от названий орудий труда

Названия орудий труда и быта, хозяйственно-обиходных предметов, боевых доспехов получили отражение в личных именах. Примеры: *Балта, Балтасы, Балтас, Балтабай, Балтабика, Балтагарей* — от «балта» (топор); *Таган, Таганай* — от «таган» (треножник); *Урак, Уракбай, Уракай*— от «урак» (серп); *Сабанай, Сабанбай, Сабангул* — от «сабан» (плуг) и пр. Слово «казан» (котел), распространенное у многих тюркских народов, по нашему мнению, перешло в разряд антропонимов как название посуды, нмевшей важное значение в быту древних людей (безусловно, впоследствии «казан» превратился в личное имя и как этноним). Примеры: *Казан, Казансы, Казангул, Казанбай, Казантархан, Казанай, Казанкап, Кутлугазан* и пр. Из названий боевого оружия зафиксированы имена *Кылысбай, Кылысхан, Кылысарслан* — от «кылыс» (сабля); *Курман, Курманай, Курманбай, Курманкай* — от «курман» (налучье) и *Укбай, Укбирди, Уктайхан, Угатар* — от «ук» (стрела).

10. Имена, отражающие названия продуктов питания и одежды

Данная категория личных имен в башкирском языке сохранилась мало: *Азык, Ризык, Ризыккужа, Баллыбай, Балдыбика, Буҙа* («ризык», «азык» — пища; «бал»—мед; «буҙа» — брага). От названий украшений известны имена: *Барсынсылу, Ебәк, Ебэкэй* — от «барсын» и «ебәк» — шелк; *Тэнкэбика, Тэнкз* — от «тэнкэ» — монета, *Кейезбай* — от «кейеҙ» (войлок) и др.

[7] ДТС, стр. 572.

IV. *Имена, связанные с понятием чисел*

«Понятие числа и фигуры взяты не откуда-нибудь, а только из действительного мира. Десять пальцев, на которых люди учились считать, т. е. производить первую арифметическую операцию, представляют собой все, что угодно, только не продукт свободного творчества разума, ...а эта способность есть результат долгого, опирающегося на опыт, исторического развития»[8].

Категория количества получила отражение в определенной степени в антропонимах всех тюркских языков. У многих народов на одном из этапов развития счета предельными были числа «три», «пять», а потом «семь». Число «семь», которое было сакральным не только в шумерских мифах (судьбы вселенной решают семь старших богов и богинь), но и у многих тюркских народов. У башкир такими считались числа три и семь. Они сохранились в составе таких антропонимов: *Өскилде, Әçтәкәй, Өсйән, Өстимер, Өскусты, Әсәкәй* («өс» — три) и *Етебай* («ете» — семь). Вместо порядковых числительных (первый, второй и пр.), вероятно, были использованы описательные слова, выражающие порядковые понятия. Примеры: *Тэуей, Тзулесура, Тэулэмбэт, Тэулэй, Тэулэкэн* * — от «тәү» — первоначальный, первый, начальный); *Алйегет, Алгилде, Алдагул* — от «ал» — начальный, первый. Числа и л л е (пятьдесять), а л т м ы ш (шестьдесят), е т м е ш (семьдесят), с и к с а н (восемьдесят), т у к с а н (девяносто), ю з (сто) в составе личных имен определяли возраст отца (т. е. *Туксанбай* — ребенок девяностолетнего отца).

12. *Созвучные имена*

Обычай наречения детей в семье созвучными именами известно с давних времен и продолжает существовать и в настоящее время. Созвучными могут быть имена близнецов, имена мальчиков с именем отца, имена девочек с именем матери и пр. Созвучными могут быть первые звуки имени, первые слоги, первые компоненты, конечные звуки. конечные слоги, конечные компоненты и пр. Интересные примеры имеются в башкирских народных сказках («старший—*Ишмурза,* средний—*Бикмурза,* младший — *Акмурза»)* и в материалах Ревизских сказок: Юндуз и

[8] М а р к с К., Э н г е л ь с Ф. Соч., т. 20, стр. 38.

* Антропоним «Дэулэкэн» (Давлеканово), по-нашему, восходит к имени Тэулэкэн.

Кундуз (Байсарины), *Айбул* и *Илбул* (Байтимировы), *Карлугас, Карасяс, Сандугас* (Идельгужины) и пр. Созвучность антропонимов прежде всего отражала эстетйческие вкусы, и он а известна многим народам мира.

II. ИМЕНА-ПОЖЕЛАНИЯ

Имена-пожелания в башкирском языке составляют одну из больших групп. Разные суеверия, непонимание действительных причин болезней, смерти ребенка и желанйе сохранить жизнь ребенку привели к мистификация имени — приписыванию имени потусторонней силы. Так, вера в магическую силу имени, которая якобы предопределяет дальнейшую судьбу человека, породила множество имен-пожеланий.

1. *Имена-обереги*

а) Одним из способов сохранения ребенка являлось наречение его «предохранительным» именем (с верой в магическую силу слова). Например: *Торсон, Торсонай, Торсонгужа*— от «тороу» — жить; *Ульмясбай, Ульмасбика, Ульмяскул* — от «ульмяс» — не умрет; *Исянбай, Исянгильди, Исянбика, Исянбирди*—от «исян» — благополучный, живой; *Калдыбай, Калди, Калдигул* — от «калды» — остался. Оберегами являются также имена, образованные от слова «таш» (камень), «тимир» (железо), «булат» (высококачественная сталь), которые характерны и для других тюркских языков.

б) Другим из распространенных способов сохранения ребенка был обычай мнимой кугош, продажи и находки. Имена *Сатыбалды, Сатыбал, Сатлык* — от «сатыу» (продавать); *Табылды, Табыш* — от «табыу» (найти) даны по этому обычаю. Русский ученый А. М. Селищев пишет, что «русские имена *Найден, Продан, Краден, Куплен, Ненаш* з своем происхождении связаны были, по-видимому, как и у других народов, с магическим обрядом мнимой находки, продажи, кражи, купли ребенка»[9]. Из вышеизложенного можно заключить, что описанный обычай на определенном этапе человеческой истории был присущ всем народам. Среди башкирских антропонимов своей продуктивностью

[9] Селищев А. М. Происхождение русских фамилий, личных имен и прозвищ. — «Избранные труды». М., 1968, стр. 116.

и распространенностью выделяются имена с компонентом «иш» (напарник, друг, товарищ), которые давались, если предыдущие дети не выживали. Например: *Ишей, Ишкина, Ишбай, Ишбика, Иштуган, Ишкул, Ишкужа, Ишбулды* и пр.

в) Одним из способов сохранения ребенка являлось наречение его плохим именем. Антропоним *Яман, Ямантай, Яманбай, Яманбика, Ямансура, Ямансар, Ямангужа* — от «яман» (плохой, скверный), *Силягай* (слюна), *Сасыккул* (вонючий) и пр. связаны с данным обычаем. Такие имена известны и у других народов.

2. Имена, отражающие добрые пожелания

е) Если по какой-либо причине в семье долго не было детей, то ребенку давали имена, отражающие чувственные восприятия родителей, с особым эмоциональным значением. Примеры: *Сагындык* (соскучились), *Кувандык* (обрадовались), *Тансыккужа, Тансыкбай, Тансыкбика* — от «тансык» — желанный; *Кусяпкул, Кусяпай* — от «кусяу» (желать, хотеть); *Тиляубай, Тиляубирди* — от «тиляу» (желать) и ир. Пожелание ребенку благополучной, счастливой жизни нашло отражение в именах со словами ҡот, ураз, бәхет (счастье), ырыҫ (благополучие, талан). Примеры: *Кутлубай, Уразбай, Бахтигарей, Бахтияр, Рыскул, Рысбай.* Антропонимы со словами «якши» «иги» (хороший) так же отражают добрые пожелания *{Якшибай, Якшигильди, Игибай, Игдавлет, Игилик).*

б) Как известно, у тюркских народов предпочтение отдавалось рождению мальчиков. Это пожелание отразилось в ряде обычаев наречения. У башкир известно, когда в семье подряд рождались девочки, и чтобы пресечь это, давали девочке имена *Янил, Янилбика* — от «яңыл» — ошибись[10]. В том случае, когда вместо ожидаемого мальчика рождалась девочка, то ее нарекали именем *Умутбика* — от «умут» — надежда. Такой обычай существует у многих тюркских народов. Вместо башкирского «янҷил» (ошибись), киргизы называют *Бурул, Жаныл, Бурулча* — «измени направление», туркмены — *Огулгерек, Огулхәжәт*—«сын нужен», *Бесдир, Етар*—«хватит», *Дойдук* — «насытились», узбеки — *Улбусин* — «пусть будет сын», *Ултув* — «родись мальчик», *Кызтугмас* — «девочка не родится, кумыки — *Кыстаман* — «девочек хватит», казахи — *Кызтугмас* — «девочка не родится», *Улберген* — «сына дал».

[10] ДТС, стр. 234.

3. *Имена, образованные от названий камней и металлов*

У башкир сохранился обычай: если дети один за другим умирают, то последующего называют именем с компонентами «таш» (камень) или «тимир» (железо). Примеры: *Таштимир, Ташбулат, Тимирбулат, Тимирбай, Тимиркай, Сынтимир, Тимирхан, Хантимир, Тимирбика.* Названия благородных металлов—«алтын» (золото), «кумуш» (серебро) употреблялись и с мужскими, и с женскими именами. Слова «ез» (медь), «алмас» (алмаз), «аҡыҡ» (сердолик) сохранились только в составе женских имен. Надо полагать, что а л т ы н, к у м у ш, а л м а с, как символ красоты, употреблялись вначале с женскими именами, как это наблюдается в других тюркских языках. Впоследствии, с появлением понятия об их ценностй, они стали употребляться и в составе мужских имен, как символ богатства, могущества и силы.

4. *Имена, образованные от названия зверей, животных и птиц*

Жизнь человека была тесно связана с животным миром. Сила, ловкость зверей и птиц привлекали внимание человека. Пожелание родителей своим детям ловкости, силы отразилось в именах *Кулбарс, Янбарс* — от «барс» (барс, пантера); *Кабанбай, Кабан* — от «кабан», *Бурибай, Бурихан, Акбури* — от «бури» (волк); *Арсланбай, Арслан, Арсланбика, Арслангарей* — от «арслан» (лев) и пр. Из названий домашних животных зафиксированы следующие слова: «ат» — лошадь *(Атйетәр, Атланай, Атъюк, Атмен);* «бура» — верблюд-самец *(Буракай, Байбура, Саубура, Бурагул)* и др.

От названий птиц происходят имена *Буркут* (орел), *Шункар* (сокол), *Балапан* (птенец орла), *Аккуш* (лебедь), *Карлугас* (ласточка), *Сандугас* (соловей), *Гандалип* (соловей).

В башкирском языке употребляется фамилия *Кускунов,* происхождение которого связано с древнетюркским словом «кускун» — ворон. Название этой птицы стало именем как символ мудрости, ума. Особую группу составляют имена, образованные от названий детенышей птиц и зверей: кузы — ягненок *(Кузый, Кузыбек, Кузыбай),* т у л я к — ягненок (осеннего приплода), нарбута — верблюжонок, акбута — белый верблюжонок, кулун — жеребенок *(Кулунбика, Кулукас).*

5. *Имена, образованные от названий социальных титулов и прозвищ героев*

В составе башкирских имен зафиксированы названия титулов, прозвищ героев тюркского (бай, бек, бей, бика, туря, тархан, хан||кан, кул||гул, сура, буга) и арабо-персидского (султан, мурза, кужа||гужа, шах, зада и пр.) происхождения. Кроме социальных титулов, в народе был распространен обычай давать прозвища, прославляющие богатырей. Большое распространение имело слово «сура», «батыр» — герой, удалец. Прозвище богатырей «шакман» (сокман) — «герой» зафиксировано в имени исторической личности, главы тамьянского рода, знаменитого Шагали Шакмана, Как известно, в 1552 г. после взятия Казани Иваном Грозным (где участвовали также башкиры) по приглашению русского царя башкиры «...послали к этому царю Ивану одинаково знатных людей. Он сам желал их прибытия: 1-й из них от племени Усерген — князь Бикбау, 2-й от племени Бурзян — князь Искэ-бий, 3-й от племени Кыпчак — князь Мишавли Каракузяк, 4-й из Тамьяна — князь Шагали Шакман» [11]. Древнетюркское слово «туря», первое значение которого закон, правда, справедливость; обычай [12], в башкирском языке имеет также значение «начальник». Сохранились имена: *Туря, Турякай, Туряхан, Турябай, Иштуря, Янтуря, Байтуря, Хантуря* и пр. В имени героя Отечественной воины 1812 г. *Кахымтуря* компонент «туря» употреблено со значением «военачальник». Слово «батыр» также имело большое распространение. Интересный случай присвоения прозвища «батыр» (герой, смелый, мужественный, храбрый) описан в эпической поэме «Куз-Курпяч», записанной Т. Беляевым. Карабай со своими сыновьями и товарищами отправляется на очередную охоту, где ему встречается редкий зверь арслан — лев. В опасной, тяжелой схватке со зверем он выходит победителем (убивает зверя). Тут подъехали «к нему его товарищи и, удивляясь толикой смелости, наименовали его батыром. С этого самого времени он всегда имёл сие название» [13]. Со словом «батыр» известны имена: *Яубатыр, Илбатыр, Картбатыр, Бускунбатыр, Туйбатыр, Кырбатыр* и др. Со словом «ир» (мужчина, молодец, герб?!) сохранились имена: *Ирбатыр, Иргул, Ирбай, Ираман, Иргужа, Иргали, Иртуган, Ирман, Иргубек, Ират, Иртукай, Иркай* и др.

[11] БШ, стр. 73.
[12] Кашгари М. Индекс, стр. 279.
[13] Башкирия в русской литературе, стр. 349—350.

III. ИМЕНА-ПОСВЯЩЕНИЯ

1. *Тотемные имена*

С. И. Руденко, автор фундаментального труда «Башкиры»[14], характеризуя доисламские представдения башкир, пишет: «Собранные мной материалы свидетельствуют о наличии у башкир даже в начале XX в. пережитков их древних верований и мировоззрения...» [14] О существовании язычества у башкир впервые упоминает посол багдадского халифа Ахмед ибн-Фадлан, который в 921—922 гг. по пути из Аравии в страну Булгар посетил Башкирию. «Коекто из них говорит, будто бы у него двенадцать господов: у зимы господь, у лета господь, у дождя господь, у ветра господь, у деревьев господь, у людей господь, у лошадей господь, у воды господь, у ночи господь, у дня господь, у смерти господь, у земли господь, а господь, который на небе, самый большой из них» [15]. Все эти названия: зима, лето, дождь, ветер, дерево, лошадь, вода, ночь, день, смерть, земля, всевышний — нашли отражение в башкирских антропонимах. Из названий космических тел в башкирском языке самыми распространенными являются именные компоненты ай (луна, месяц), көн (солнце), сулпан (звезда), Примеры: *Айсылу, Кунсылу, Аксулпан, Тансулпан, Айбика, Айсуак, Кунсуак, Айсуле, Айсыл, Айбул, Айтаман, Айтуган, Кунбика, Кунбай, Кунгильди, Кунтугмыш* и пр. Предметами поклонения являлись также звери и птицы.

Особое место среди древних антропонимов занимают имена, восходящие к культу собаки. Культ собаки у башкир очень интересно описан В. Зефировым в рассказе «Урок охотника» [16]. Башкиры считали, что собака является защитником ребенка. Широко известен обычай одевать ребенка в «эт кулмяк» (в собачью рубашку). Эта рубашка является первой в жизни ребенка (через определенное время ее снимают и надевают на собаку). При этом приговаривают: «Будь выносливым, как собака». В составе башкирских имен нашли отражение многие названия и клички собак: эт (собака), кусюк (щенок), барак (охотничья собака с длинной шерстью), кубяк (собака).

[14] Руденко С. И. Башкиры. Историко-этнографические очерки. М,—Л., 1955, стр. 314.
[15] Ибн-Фадлан, стр. 131.
[16] Башкирия в русской литературе, стр. 261—267.

2. Этноантропонимы

В жизни кочевых народов роды, племенные союзы имели большое значение. «...Роды не только пользовались всеобъемлющим значением в бытовой жизни тюркских кочевннков, но играли весьма важную роль и в их политической истории. Естественно, что при таком значении родов, когда вся жизнь судьбы кочевника определялись принадлежностью роду, родовые имена должны были пользоваться необыкновенной прочностью. Роды могли входить в различные союзы, целиком и частями, но должны были твердо сохранять свои исконные имена» [17]. В составе антропонимов зафиксированы многие названия родов, илемен, родовых подразделений башкир и названия других народностей. Последние свидетельствуют об этнических связях башкир. В этом плане интересны имена: *Сыуаш, Суашай, Сыуашбирди, Аксыуаш, Биксыуаш* — от «сыуаш» (чуваш). От этнонима «сирмеш» (черемис, т. е. мари) образованы имена: *Аксирмеш, Сирмеш, Сиримес, Сирмешен.* Более активно выступает этноним «казах» *(Казаккул, Казакбай, Казаксал),* «калмык» *(Калмак, Калмаксура, Калмаккул),* «ногай» *(Нугай, Нукай, Ногайбек, Ногайсура, Ногайбика),* «туркмен». Из названий родовых подразделений встречаются: «сарт», «кай», «дуван» и др.

Одним из способов образования антропонимов от этнонимов можно считать древний обычай наречения ребенка в честь названия чужого племени, в среде которого он родился. И в настоящее время можно встретить людей по имени *Бурзян, Тамьян,* нареченных в честь илемен.

3. Имена, образованные от терминов родства

В именах отражены многие термины кровного родства. Например, ейән (внук или внучка по материнской линии) в составе башкирских имен сохранился как отголосок времен матриархата. Примеры: *Зиансура, Зианбай, Зианбика, Зианбек, Зианбирди, Зиангул, Зиангужа* и др.

Антропонимы со словами «ата» (отец), «баба» (дед) имеются во многих тюркских языках. В башкирском языке известны имена: *Ата, Атый, Атабай, Атайгул, Атагай, Бабагай, Бабай, Бабаши, Бабыш, Бабис, Бабак* и др.* Группа антропонимов образованы от слов «ага» (брат),

[17] Аристов Н. А., стр. 295.

* Фамилия башкирского поэта Шайхзады Бабича восходит к слову «баба» — дед, прадед.

«кусты», «мырҙа» (младший брат). У башкир широко распространен культ предков. До сих под существует обычай, по которому ребенку, родившемуся после смерти отца, дают имя со словом б у л я к — дар *(Буляк, Булякан, Булякбай, Булякбика)* или со словами м и р а с — наследие, дар *(Мирасбай, Мирас),* х а д и я — подарок, в а р и с — наследник, я д к а р ь — память.

4. Имена исторических личностей и событий

Обычай наречения ребенка в честь знаменитых людей существовал издавна. Большое распространение получили в свое время имена пророков, культовых служителей. После Октябрьской революции (особенно в 30-е годы) стали популярными имена вождей революции и названия знаменательных дат. Примеры: *Ингил* (Энгельс), *Маркс, Вил, Вилена, Ким, Коммунар, Камунара* (от «коммунар»), *Рева, Люция, Октябрь, Октябрина, Марат, Клара, Рифмир, Риф, Райфа* (районный финансовый отдел), *Райза* (районный земельный отдел). Появление таких имен наблюдалось у многих народов Советского Союза.

***

Таким образом, мы проанализировали башкирские имена по мотивам наречения. Безусловно, данная схема не является универсальной.

***

Каждый народ имеет определенную систему собственных имен. Имена звучат в разных языках по-разному. Но доброе пожелание родителей к своему ребенку остается одинаковой во все времена. Пожелание новорожденному здоровья, долгой жизни, счастья, красоты, ума, таланта, чести, отваги находит выражение в именах и в мотивах наречения его именем. Говоря словами Расула Гамзатова, «имя девочки должно быть подобно сиянию звезды или нежности цветка. В имени мужчины должны воплощаться звон сабель и мудрость книг».

Перечень башкирских собственных имен очень большой. Выбор имени практически неограничен. Поэтому нужно правильно, обдуманно выбрать имя своему ребенку.

Имя человека должно соответствовать духу времени, вместе с тем отражать богатые традиции своего народа.

БИБЛИОГРАФИЯ

Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 20.

Аҙар и шэхс адлары мә'лумат китабчасы. Бакы, 1969.

Аристов Н. А. Заметки об этническом составе тюркских племен и народностей и сведений об их численности. «Живая старина», вып. III и IV. СПб., 1896.

Атаныязов С. Адын, наме. Ашгабат, 1978.

Ашыралиев К- Киргиз тилиндеги адам аттары. «Известия АН Киргизской ССР», серия общественных наук, т. IV, вып. 1. Фрунзе, 1964.

Баранов X. К- Арабско-русский словарь. М., 1962.

Баскаков Н. А. Русские фамиии тюркского происхождения. М., 1979; «Башкирия в русской литературе». Уфа, 1961.

Башкирские народные сказки. Запись и перевод А. Г. Бессонова. Уфа,. 1941.

Башкирские шежере. Составление, перевод текстов, введение и комментарий Р. Г. Кузеева. Уфа, 1960.

Башҡорт халыҡ ижады. Т. 2. Өфө, 1959.

Бегматов Э. А. Узбек исмлари имлоси. Тошкент, 1972.

Беляев Т. Куз-курпяч, башкирская повесть. -— «Башкирия в русской литературе». Уфа, 1961, т. I.

Гарәпчә—татарча—русча алынмалар сүзлеге. Казан, 1965.

Гафуров А. Г. Лев и Кипарис (о восточных именах). М., 1971.

Джанузаков Т. Очерк казахской ономастики. Алма-Ата, 1982.

Диваев А. К вопросу о наречении имени у киргизов. «Туркестанские ведомости». 1916.

Древнетюркский словарь. Л., 1969.

Жанузаков Т. Есимдәр' сыры. Алматы, 1974.

Жанузаков Т. Кандай есимди унатасыз. Алматы, 1968.

Ковалевский А. П. Книга Ахмеда Ибн-Фадлана о его путешествии на Волгу в 921—922 гг. Харъков, 1956.

Кашгари М. Девону луғотит турк. Индекс-луғат. Тошкент, 1967.

Кононов А. Н. Родословная туркмен (Сочинение Абу-л Гази-хана Хивинского). М.-Л., 1958.

Кузеев Р. Г. Происхождение башкирского народа. М., 1974.

Кусимова Т. X. Древнебашкирские антропонимы. АКД, Уфа, 1975.

Кусимова Т. X. Башҡорт исемдәре. Өфө, 1982.

Курышжанов А. К- Исследования по лексике старокыпчакского письменного памятника XIII в. «Тюркско-арабского словаря». Алма-Ата, 1970.

Личные имена в прошлом, настоящем и будущем. М., 1970.

Лоссиевский М. В. Былое Башкирии и башкир по легендам, преданияи и хроникам. «Справочная книжка Уфимской губернии». Отд. V. Уфа, 1883.

Малов С. Е. Памятники древнетюркской письменности Монголии и Киргизии. М.-Л., 1959.
Материалы по истории Башкирской АССР. Т. I. М., 1936; т. III. М., 1949; т. IV. М., 1956; т. V. М., 1960.
Мухамедова З. Б. Личная ономастика у туркменов. Сб. «Вопросы ономастики». Киев, 1965.
Никонов В. А. Язык и общество. М., 1974.
Ономастика Поволжья — 1, Ульяновск, 1969; II, Горький, 1971; III, Уфа, 1973.
Персидско-русский словарь. М., 1953.
Радлов В. В. Опыт словаря тюркских наречий (в 4-х томах, восьми книгах). СПб., 1893—1911.
Рашид-ад-дин. Сборник летописей, т. I, кн. 1. М.-Л., 1952.
Роспонд с. Перспективы развития славянской ономастики. Ж. Вопросы языкознания. 1962, № 4.
Руденко С. И. Башкиры. Историко-этнографические очерки. М.-Л., 1955.
Саттаров Г. Ф. Татар исемнәре сүзлеге. Казан, 1981.
Селищев А. М. Происхождение русских фамилий, личных имен и прозвищ. «Избранные труды». М., 1968.
Словарь топонимов Башкирской АССР. Уфа, 1980.
Справочник личных имен народов РСФСР. М., 1979.
Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. М., 1973.
Юдахин К. К. Киргизско-русский словарь. М., 1965.

ЙӨКМӘТКЕҺЕ

Баш һүҙ . . . . .
һүҙлектең төҙөлөшө
Ҡыҫҡартылған билдәләр
Башҡорт алфавиты
Ир-ат исемдәре 9
Ҡатын-ҡыҙ исемдәре **109**
Исем яһауҙа даими ҡатнашҡан һүҙҙәр һәм ял ғауҙар 148
Исемдәр тарихы 152
Библиография 189

СОДЕРЖАНИЕ

Предисловие . 6
Условные сокращения 8
Башкирский алфавит 8
Мужские имена . 9
Женские имена . **109**
Регулярные именообразовательные компоненты . **150**
Из истории башкирских имен **474**
Библиография . 189